

Salnamelerde Aksaray

AKSARAY/2013

T.C.
AKSARAY VALİLİĞİ
İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ
Kültür Yayınları : 8

Salnamelerde
Aksaray

YAZAR
Mustafa BAY

YAYIN KURULU
Mustafa DOĞAN
Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdür V.

Ömer OK
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü AR-GE Sorumlusu

YAYIN KOMİSYONU
Yahya ÇAL
Çağatay VAN
Ali GÜNEŞ
Yrd. Doç. Dr. Taner ASLAN
Ali AYDIN
İbrahim KILIÇ

REDAKSİYON
Murat BAL

KAPAK TASARIM
Hacı Mehmet DEMİRKAPI

BASKI
Yeni Aksaray Basın Yayın

Birinci baskıya ait her türlü yayın hakkı Aksaray İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne aittir.
İzinsiz ve kaynak gösterilmeden basım, çoğaltım ve alıntı yapılamaz.
Bu yayın İl Özel İdaresi'nin katkılarıyla bastırılmıştır.

Tel.: 0 382 213 24 74 / Faks: 0 382 212 35 63
Taşpazar Mah. Kadioğlu Sok. No:1 68100/AKSARAY
iktm68@kultur.gov.tr / www.aksaraykulturturizm.gov.tr

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	8
SUNUŞ	9
ÖN SÖZ	10
I-GİRİŞ	11
2-SALNAMELERİNİN TARİH ARAŞTIRMALARINA KATKISI VE ÖNEMİ	12
3-ESERİN KAYNAK GURUBU: KONYA VİLAYETİ SALNAMELERİ.....	14
4-AKSARAY'IN COĞRAFİ DURUMU	16
5-AKSARAY'IN TARİHÇESİ.....	17
a. Eski Taş Devri	17
b. Neolitik, Kalkolitik Ve Tunç Çağı.....	17
c. Asur Kolonileri Çağı.....	17
ç. Hititler.....	18
d. Geç Hititler.....	18
e. Phryg Egemenliği.....	19
f. Kimmer İstilasası.....	19
g. Lidya Egemenliği.....	19
ğ. Pers Egemenliği.....	19
h. Kappadokia (Kapadokya'da) Makedon Egemenliği.....	20
ı. Kapadokya Krallığı.....	20
i. Kapadokya'da Pont-Roma Mücadelesi.....	21
j. Kapadokya'da Roma Egemenliği.....	22
k. Kapadokya'da Doğu Roma (Bizans) Egemenliği.....	23
l. Selçukluların Anadolu'ya Gelişi Ve Selçuklu Egemenliği.....	26
m. Moğol Egemenliği.....	30
n. Eratnalıların Egemenliği.....	34
o. Kadı Burhaneddin İdaresi.....	35
ö. Karamanoğulları Egemenliği.....	36
p. Aksaray'ın II. Defa Osmanlı Egemenliğine Girişi Ve Bazı Gelişmeler.....	37
r. Osmanlı Hakimiyeti.....	38
s. Kurtuluş Savaşında Aksaray.....	40
ş. Cumhuriyet Dönemi Aksaray'ın İdari Statüsünde Meydana Gelen Değişiklikler.....	41
6- İDARİ YAPI	42
a. Selçuklular Dönemi İdari Yapı Ve Aksaray Subaşılığının İdari Taksimatı.....	42
b. Osmanlı Dönemi(XV. yy. ve sonrası).....	43
1. Taşradaki İdari Yapı.....	43
2. Aksaray'ın İdari Taksimatı.....	44
3. Aksaray'ın İdari Biriminde Yer Alan Nahiye Ve Köyler.....	46
c. Cumhuriyet Dönemi.....	48
1. Aksaray'ın Müstakil Liva Ve Vilayet Olması.....	48
2. Çeşitli Tarihlerde Aksaray Vilayeti'nin İdari Yapısı.....	48

3. Aksaray'ın Kaza Olması Ve Çeşitli Tarihlerde Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı:	49
4. Aksaray'ın Tekrar Vilayet Olması Ve 1994 ile 2010 Tarihlerdeki İdari Taksimatı	50
7-AKSARAY KAZASININ DEMOGRAFİK YAPISI.....	51
a. Selçuklular Dönemi	52
b. Osmanlı Dönemi	52
c. Cumhuriyet Dönemine Ait Değişik Tarihlerde Aksaray'ın Nüfusu	56
8-EKONOMİ.....	59
a. Tarım.....	59
1. Selçuklu Dönemi	59
2. Osmanlı Dönemi	59
3. Cumhuriyet Dönemi	61
b. Hayvancılık	66
1. Selçuklu, Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemlerine Ait Aksaraydaki Hayvancılık.....	66
2. Cumhuriyet Dönemi Ait Değişik Tarihlerde Aksaray Vilayeti'ndeki Hayvan Sayısı	:67
c. Selçuklu, Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemlerine Ait Aksaray'daki Sanâyi Durumu:	68
d. Selçuklu, Osmanlı Ve Cumhuriyet Dönemlerinde Aksaray'daki Ticari Durum	70
9. EĞİTİM	71
a. Osmanlı Dönemi Aksaray'daki Eğitim Kurumları	73
1. Mektepler	73
2. Bazı Yıllara Ait Medrese Adedi Ve Öğrenci Sayıları:	74
b. Cumhuriyet Dönemine Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Kurumları.....	75
II-SALNAMELERDE AKSARAY	79
1. AKSARAY'IN TARİHÇESİ	79
a. Aksaray İsmi	79
b. Aksaray'ın Kuruluşu	79
c. Aksaray'ın Türkler Tarafından Fethi	80
2-AKSARAY HAKKINDA BAZI GENEL BİLGİLER	81
a. Osmanlı Dönemi Şehirdeki Emakinler (mahaller, yerler).....	81
b. Cumhuriyetin 1926/1927 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'nin Merkez Kazası'nda Bulunan Emakin....	85
3-AKSARAY VE ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ESERLER.....	89
4-AKSARAY'DAKİ KUTSAL MAKAMLAR VE TÜRBELER	90
5-AKSARAY ŞEHİRİNİN GÖRÜNÜŞÜ.....	90
6-AKSARAY KAZASI'NIN SAĞLIK AÇISINDAN DURUMU.....	91
7-COĞRAFİ DURUM.....	92
a. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nın Coğrafi Konumu	92
b. Aksaray'ın Komşuları Ve Alanı.....	93
c. Yüzey Şekilleri	94
d. İklim	96
e. Ormanları.....	96

f. Akarsuları	97
g. Gölleri	98
ğ. Ilıca ve Maden Suları	98
h. İçme suyu	99
ı. Yolları	99
i. Köprüler	100
j. Madenler	100
k. Maden suları	103
8-MÜLKİ TEŞKİLAT	104
a. Bazı Yıllara Göre Niğde Livası'nın Taksimat-ı Mülkiyesi	104
b. Osmanlı Dönemi Aksaray Livası'nın Kaza Olması Ve Kazanın İdari Taksimatı	110
1-Aksaray Kazası'nın Nahiyeleri	111
2.Aksaray Kazası'nın Köyleri	113
3. Aksaray Köylerinin 1312/1894'te Kaza Ve Nahiyeler Arasındaki Taksimi	114
4- 1289/1872 ve 1314/1896 Tarihli Salnamelerde Verilen Köylerin İsim Listeleri	114
c. Aksaray Kazası'nın Mülki Teşkilatı	132
1. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Kaymakamlar	133
2. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Nâibler	135
3. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müftüler	137
4. Aksaray Kazası'nın Belediye Reisleri	138
5. Aksaray Kazası'nın Mülki Teşkilatında Yer Alan Kurumlar, Me'mûriyetler Ve Görevliler:	139
d. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti	206
1. Aksaray Vilayeti'nin İdari Yapısı	206
a. Aksaray Vilayeti Mülki Teşkilatında Bulunan Görevliler	207
b. 1926/1927 Yılı Aksaray Vilayet Merkezinde Bulunan Görevliler	208
c. 1927/1928 Yılı Aksaray Vilayet Merkezinde Bulunan Görevliler:	208
d. 1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 Yıllarına Göre Me'mûriyetlerin Durumu	209
e. Aksaray Mebusları (Millet Vekilleri)	216
9-ASKERİ TEŞKİLAT	221
a. 1299/1881 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler	221
b. 1300/1882 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler	222
c. 1301/1883 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler:	222
ç. 1302/1884 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler:	223
d. 1303/1885 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler:	224
e. 1304/30 Eylül 1886 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik:	225
f. 1305/1887 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler:	226
g. 1306/Eylül 1888 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler	227
ğ. 1307/1889 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler	228
h. 1309/1891 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler	229
ı. 1310/1894 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik	230
i. 1310/1894 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik	230
j. 1314/Haziran 1896 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik	231
k. 1317/1899 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik:	232
l. 1322/18 Mart 1904 Tarihinde Aksaray Kazası'ndaki Memurun-i Askeriye	233
10-MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE KONYA VİLAYET-UMÛMÎ MECLİSİ'NDE YER ALAN AKSARAY KAZASI'NIN TEMSİLCİLERİ.....	234

11- AKSARAY KAZASI EŞRAFINDAN RÜTBE VE NİŞANA NAİL OLANLAR.....	234
12-NÜFUS.....	235
a. Osmanlı Dönemi.....	235
1.Aksaray Kazası'nın Nüfus Yapısı.....	235
2. Aksaray'a Gelen Muhacirler	235
3. Nüfusun Salnamelerdeki Veriliş Şekli.....	236
4. Aksaray Kazası'nın Bazı Yıllara Ait Nüfusu	237
b.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu.....	246
1-1925/1926, 1926/1927 Ve 1927/1928 Yılları Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu:	246
2. 1926/1927 ve 1927/1927 Aksaray Vilayeti'ndeki Doğum, Ölüm, Evlenme ve Boşanmalar:	247
3. 1926/1927 Ve 1927/1928 Yıllarında Aksaray Vilayeti'nde Meydana Gelen Doğum, Ölüm, Evlilik ve Boşanmada Görülen Farklılıklar	247
13-EĞİTİM.....	248
a. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Eğitim Kurumları.....	248
1. Bazı Tarihlerde Aksaray Kazası'nda Bulunan Maârif Komisyonları:.....	248
2. Mektepler (Müslümanlara Ait).....	249
3. Medrese	257
4. Gayr-ı Müslimlere Ait Mektepler.....	261
5. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müderrisler.	263
b.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Kurumları	265
1. 1925/1926–1926/1927–1927/1928 Yıllarında Aksaray Vilayeti'ndeki Okul Ve Öğrenci Durumu.....	265
14-ADALET KURUMLARI.....	267
a. Osmanlı Dönemine Ait Aksaray Kazası'ndaki Adalet Kurumları Ve Görevlileri.....	267
b. Cumhuriyet Dönemi 1925/1926 Yılına Ait Aksaray Vilayet Merkezinde Ve Kazalarındaki Adliye Teşkilatı:	268
Adli Cürümler	269
15-EKONOMİ.....	270
a.Tarım.....	270
1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nda Tarım.....	270
2. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Tarımın Durumu.	275
b. Hayvancılık	278
1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nda Hayvancılık.....	278
2. Cumhuriyet Döneminin 1926/1927 ve 1927/1928 Yıllarıyla İlgili Hayvancılığa Ait Bazı Bilgiler:.....	279
c. Sanâyi	281
1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Sanâyi Kolları:.....	281
2. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Sanâyi	284
ç. Ticaret.....	287
1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Ticari Faaliyetler:.....	287
2. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'ndeki Ticari Faaliyet.....	289

16-MALİYE.....	290
a.Maliye Teşkilatı	290
1. Aksaray Kazası'nda Osmanlı İdaresindeki Maliyeye ait Kurumlar:.....	290
2. Osmanlı Dönemi'nin Sonlarına Doğru Devletin Borcuna Mukabil Bazı Vergilerin Toplanmasına Müsaade Edilen Yabancı Kuruluşlardan Aksaray Kazası'nda Yer Alanlar.	293
3. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Maliye Memurları.....	298
4. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'ndeki Maliye Memurlukları Ve Görevliler:.....	299
b. Vergiler	300
1. Osmanlı Dönemi	300
2. Cumhuriyet Dönemi.....	302
17-KOMİSYON, BANKA VE ŞİRKETLER	304
a. Osmanlı Dönemi.....	304
1. Menafi' Komisyonu.....	304
2. Aksaray'da Zirâât Bankası Şubesi'nin Açılması.....	304
b. Cumhuriyet Dönemi.....	305
1926/1927 Yılına ait Aksaray Vilayeti'ndeki Banka, Şirketler Ve Bunlara Ait Sermayeler:	305
18-CEMİYETLER VE GAZETE.....	306
a.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Cemiyetler.....	306
1. Merkez Kaza'daki Cemiyetler:	306
2.1927/1928 Yılına Ait Koçhisar Ve Arapsun Kazalarında Bulunan Cemiyetler	306
b. Aksaray Vilayet Gazetesi.....	307
KAYNAKLAR.....	308
EKLER.....	335

TAKDİM

Aksaray stratejik konumundan dolayı ilk çağlardan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, her dönemde iktisadi, askeri, ticari ve kültürel alanlarda önemli bir merkez olmuştur. Anadolu'nun ortasında zengin tarih ve kültür mirasıyla temayüz eden Aksaray; Hitit, Asur, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Devleti gibi büyük devletler için bazen önemli bir merkez, bazen de askeri bir üs olmuştur.

Tarih araştırmalarında önemli vesikalardan sayılan salnameler, yazıldığı yerin tarihi hakkında bizlere çok önemli bilgiler vermektedir. Valiliğimizce yayınlanan bu eserde Konya Vilayet Salnameleri ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri incelenmiş, Aksaray'ın ekonomik, kültürel ve içtimai hayatına ilişkin önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'ni yıkılışa sürükleyen etkenler XIX. yüzyılda daha da artmış, dağılmayı önlemek amacıyla çeşitli tedbirler düşünülmüştür. Bu uygulamalardan biri de Salname defterlerinin tutulmasıdır. Salnamelerle her yıl vilayetlerdeki bilgi ve gelişmeler kayıt altına alınarak şehirlerle ilgili zengin bir envanter oluşturulmuştur. Bu sayede vilayetlerin idaresi daha düzenli ve planlı hale gelmiştir.

“Salnamelerde Aksaray” isimli bu eserin, ilimizin ilim ve kültür hayatına önemli katkılar sağlayacağını düşünüyorum, böylesine önemli bir çalışmayı ortaya koyan değerli hocamız Mustafa BAY'a ve İl Kültür Turizm Müdürlüğümüze teşekkür ediyorum.

Selami ALTINOK
Aksaray Valisi

SUNUŞ

On bin yıllık tarihi geçmişı ile Aksaray, Orta Anadolu'nun en önemli kentlerinden biridir. Aksaray'ın tarihi geçmişine ilişkin ilk kayıtlara bölgemizdeki en eski yerleşim yeri olan Aşıklı Höyük'te rastlanmaktadır. Aksaray'ın daha pek çok noktasında tarihe ışık tutan çok kıymetli vesikalara ulaşmak mümkündür.

Aksaray'ın, Konya Vilayet Salnameleri ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerine göre 1868-1928 yılları arasındaki dönemini kapsayan bu değerli eser, ilimizin idari yapısı, ilde bulunan kurumlar ve bu kurumlarda görev almış kişiler, ilimizin coğrafi özellikleri, nüfus yapısı, eğitim-öğretim ve sosyo-ekonomik durumu ile alakalı çok önemli bilgileri ihtiva etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda Aksaray'ın genel durumu ile ilgili mühim bilgiler içeren bu yıllıklar, yerelde Aksaray tarihi, genelde ise yakın tarihimize ışık tutacak önemli belgeler arasında gösterilebilir.

“Salnamelerde Aksaray” bilimsel bir yayın olmasının yanında aynı zamanda şehir tarihçiliği için de önem arz etmektedir. Aksaray tarihi üzerine yayınlanmış eserlerin sayıca az olması, konu ile ilgili araştırma yapacak kişilerin karşılaştığı zorluklardan biridir. Öyle inanıyorum ki bu eser bu yönde önemli bir ihtiyacı giderecektir. Aksaray'ın tarihi, edebiyatı ve kültürü üzerine daha pek çok çalışmanın yapılması gerektiğine inanıyoruz. Bu ve benzeri eserler gelecek dönemler için örnek teşkil edecek çalışmalardır. Bu meyanda uzun uğraş ve gayretlerle “Salnamelerde Aksaray” adlı eseri ilimize kazandıran kıymetli hocamız Mustafa BAY'a ve eserin yayına hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Mustafa DOĞAN
İl Kùltür ve Turizm Mùdür V.

ÖNSÖZ

Son yıllarda Aksaray’la ilgili birçok ilmi çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Fakat bu eserlerde salnamelerden yararlanılmakla birlikte, tamamen salnamelere dayalı bir çalışma görülmemektedir. Bu, Aksaray açısından bir eksikliktir.

Biz bu çalışmayla bilhassa ana kaynak grubumuz olan 1868-1914 yılları arasında yayınlanan Konya Vilayet Salnameleri ile Türkiye Cumhuriyeti Salnameleri ve diğer salnamelerdeki verileri kullanarak Aksaray’ın belli bir dönemine ışık tutmayı amaçladık.

Aksaray’ı seçmemizin sebebi ise içinde doğup büyüdüğümüz bu yere olan vefa borcumuzu ödemenin yanında Aksaray’ın tarihine duyduğumuz ilgi olmuştur. Bilindiği gibi Aksaray ve çevresi konumu ve coğrafi yapısıyla, ilk çağlardan beri önemli bir yerleşim merkezidir. Çeşitli uygarlıkların egemenlik alanı içerisinde yer alan Aksaray, Eski Taş Devri’nden Cumhuriyete kadar uzanan geniş bir kültür ve medeniyet yelpazesine sahiptir. İlimiz yeraltı ve yer üstü zenginlikleri ile de adeta bir kültür müzesidir.

Bu çalışmamızda ana kaynak grubumuz Konya Vilayeti Salnameleri olmakla birlikte diğer salnamelerden de yararlanılmıştır. Bunun sebebi 29 yıl yayınlanmış olan Konya Vilayet Salnamelerinde Aksaray’la ilgili çok çeşitli bilgilerin bulunmasıdır. Bilindiği gibi salnamelerin yayımlandığı devir, Batı’dan alınan bazı düzenlemelerin ülkemizde uygulanmaya çalışıldığı bir dönemdir. Bundan dolayı Tanzimat Dönemi ve sonrasında meydana gelen değişiklikleri en ince ayrıntılarına kadar bu salnamelerden izlemek mümkündür.

Son yıllarda Osmanlı tarihi üzerinde çalışmalar ivme kazanmaya başladıysa da gereken seviyede değildir. Salnameler üzerinde yapılacak çalışmalarla Osmanlı’yı daha iyi tanımanın yanında kent tarihçiliği ile birlikte toplumsal tarihçiliğin gelişmesine de katkıda bulunulacaktır. En önemlisi ise bu eserin; Aksaray’la ilgili -başta tarih olmak üzere- birçok alanda yapılan çalışmalara da katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Bu arada atalarımızı da hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira onlar, geçmişte yapılan ve yaşananları, kayıt altına almakla kalmamış, özenle de korumuşlardır.

Malum olduğu üzere, insan elinden çıkan her eser eksiklik ve yanlışlık taşıyabilir. İtinâlı ve özverili çalışmamıza rağmen hatalarımız olabilir. Bu eserin araştırmacılara yararlı olması en büyük dileğimizdir.

“Salnamelerde Aksaray” adlı bu eserin yayınlanmasına olur veren başta Sayın Valimiz Selami ALTINOK’a, eserin yayına hazırlanmasında emeği geçen tüm İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü çalışanlarına ve bana destek veren herkese teşekkürlerimi sunarım.

Sevgili anne ve babama ithaf olunur...

Mustafa BAY

I-GİRİŞ

1- SALNAME

Sâl-nâme, Farsça sâl (yıl) ve nâme (mektup, kitap) kelimelerinden mürekkeptir. Aynı manada “navsal” kelimesi de kullanılır. Bunlar Türkçede “Yıllık” kelimesi ile karşlanır. Salname, geçmiş yıllardaki mühim hadiseleri hülasa eden ve ait olduğu yılın müesseseleri ve hal tercümelere gibi çeşitli mevzularda son durumu kısaca bildiren eserdir.

Türklerde ilk salname, Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. asrın ortalarında Koca Reşit Paşa’nın teşviki ile tarihçi Hayrullah Efendi, Ahmet Vefik Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa’nın müşterek çalışması ile neşredilmiştir (1263/1847). Daha sonraları da Meclis-i Maarif Başkâtibi Behçet Bey ve meclis azası Rüştü Beyler tarafından yapılan salnamenin tertibi, Padişah iradesiyle Maarif Nezareti Mektubu Kalemî Heyeti’ne ve 1306/1888 senesinden itibaren de Memurin-i Mülkiye Komisyonu’na bağlı Sicil-i Ahvali İdaresi’ne havale edilmiştir. Saltanatın sonuna kadar bu idare tarafından düzenlenmiştir. Salname-i Devlet-i Osmaniye’nin 1263-1334 yılları arası yayınlanan sayısı 68’dir. İçlerinde altın yaldızlı ve lüks baskılara tesadüf edilir. Bunların en mükemmelleri II. Abdulhamid devrinde çıkmıştır¹.

Eyaletlere “Vilayet”, vilayetlere “Sancak” denildiği dönemlerde çıkarılan salnameler, Devlet Salnamesi’nin faydaları görüldükten sonra, vilayet ve nezaret salnameleri olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Bunları resmi ve özel kurum salnameleri izlemiştir.

Birçok kaynakta ilk vilayet salnamesinin 1282 H/1865 M. tarihinde Trabzon’da neşredildiği belirtilir. Salnameler konusunda çalışmalar yapan Hasan Duman’a göre ilk vilayet salnamesi 1283 H./1866 M. yılında neşredilen Bosna, son salname ise mali 1334/1918 yılında neşredilen Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi’dir. Bazı vilayetlerin bir defa salname neşretmelerinin yanında, bazı vilayetlerin 35 civarında salname neşrettikleri görülmektedir. Merkezi hükümet kontrolünün en iyi hissedildiği İstanbul’a yakın Karadeniz Vilayet Salnameleri’nin² yanında; Halep, Hüdavendigâr, Selanik, Manastır ve Diyarbakır Vilayet salnameleri de iyi hazırlanmış salnamelerdir³.

Osmanlı döneminde resmi kurum ve kuruluşların yayınladığı bazı salnameler şunlardır: Harbiye Nezareti Salnamesi, Rasathane-i Âmire Salnamesi, İlmiye Salnamesi, Maarif Nezareti Salnamesi (1316/1898); Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Hariciye, Himaye-i Etfal gibi kurumların yayınladığı salnamelerin yanında; özel şahıs ve kuruluşların yayınladıkları Ali Süavi (1871), Ebüzziya Tefik (1873), Salname-i Türkî, Hadika, Mehmed Arif, Ahmet İhsan, Hüseyin Vassaf gibi salnameler de vardır.

Türkiye Cumhuriyeti zamanında 1925-1941 yılları arasında yayınlanan devlet salnamesinin sayısı 6’dır. İstatistik Umum Müdürlüğü’nce 1928 yılından beri çıkarılan pek çok yıllık ise nüfus, zirâât, sanâyi’ vb. istatistik cetvellerinden ibarettir. Özel olarak hazırlanan az sayıdaki yıllıklara örnek olarak Matbûât Almanacağı, Cumhuriyet Almanacağı ve Türkiye Yıllığı’nı verebiliriz⁴. Resmi olsun olmasın bütün salnameler umuma hizmet için yayınlanmıştır⁵.

1 İslam Ansiklopedisi (M.E. B.), c. 10, Eskişehir -1997, s. 134.

2 Zeynep Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağzı, Kayseri-1995, s. VIII.

3 M. Zeki Pakalın Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 3, s. 106.

4 İslam Ansiklopedisi (M.E B.), C.10,Salname Maddesi, s. 136.

5 Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarihi Lügati, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986, s. 297.

2- SALNAMELERİN TARİH ARAŞTIRMALARINA KATKISI VE ÖNEMİ

İnsan hayatı yalnız günümüzden ibaret değildir. Bunun geçmiş ve geleceği de vardır. Dikkat ederseniz günümüzü aydınlatmada sürekli geçmişe dayanmaktayız. Dolayısıyla günümüz yaşantısını geçmişle mukayese etmede ve olmayı istediğiniz bir geleceği hazırlamada tarihi mirasın büyük katkısı vardır. Tarihi miras insanların ufkunu açacak, yarınlarına daha aydınlık bakılmasını sağlayacaktır.

Zira Batı; Doğu ile ilgili bütün meselelere şarkiyatçı düşünce doğrultusunda yorumlar getirmiştir. Kendi uygarlığı dışındakilere çoğu kez nesnel bir gözle bakmamaktadır. Doğu kentleri üzerine yaptıkları çalışmalarda da bunu görmekteyiz. Mesela; daha çok Avrupalılar tarafından yapılan kent tanımlarında ve bunlarla ilgili düşüncelerinde devamlı olarak bir ötekileştirme vardır. Batı, sömürgeci söylemde toplumlari ve mekânı cinsiyetleştirecek, bunu “Doğu”nun ötekiliğini vurgulamak için bir araç haline getirmiştir⁶.

Weber bunlardan biridir. O, Batı dışında kalan İslam şehirlerinin kent kültüründen uzak, birbirinden farksız olduğunu belirtmektedir⁷. Bu görüşe karşı çıkan tarihçiler ise birçok şehirde örneği görüldüğü gibi; İslam şehri belirleyen en önemli faktörün din olmadığını, kentin oluşmasında bölgesel özelliklerin ve kültürlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ileri sürmektedirler. Buna karşı çıkanlar arasında bulunan Özer Örgenç’e göre Osmanlı kenti, İslami unsurlar ile Orta Asya Türk Medeniyeti’nin bir sentezidir⁸.

1960’lı yıllardan sonra kent tarihçiliği alanında önemli gelişmeler olmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren ise tarihçilik anlayışı makro düzeyden mikro düzeye doğru kaymaya başlamış ve artık sıradan insanın tarihine dair izler aranmaya başlanmıştır⁹.

Büyük bir kültür ve medeniyete sahip olan Osmanlı Devleti, devlet teşkilatı dâhil, hukuk, adalet, eğitim programları, dini kurumları, ekonomi, sosyal ve kültürel yapı, mimari, güzel sanatlar, haberleşme, ulaşım gibi daha pek çok alanda eserler vermiştir. Ayrıca yalnız bunları yapmakla kalmayıp münasebette bulunduğu diğer kültür ve medeniyetlere de katkılarda bulunmuştur. Bunların araştırılmasında pek çok kaynaktan yararlanılmakla birlikte şüphesiz salnamelerin önemli bir yeri vardır. Salnameler bir şehrin geçmişinden haber veren temel kaynaklar arasındadır¹⁰.

Yazılı tarihi kaynaklardan biri olan salnamelerde; bir yıl boyunca yerleşim yerlerinde ortaya çıkan gelişmeler, coğrafi ve idari bölgenin, şehir veya farklı yerleşim birimlerinin genel dökümleri yer alırdı. Devletin yetkili organ ve kuruluşlarınca bu eserler incelenir ve eldeki bulgular ışığında bir sene sonra alınacak gerekli tedbirler tespit edilirdi. Salnameler, ihtiva ettikleri malzeme bakımından son derece zengin ve açıklayıcı bilgiler içermektedir. Bu davranışın sebebi belki de bir anlamda yapılan faaliyetlerin, izlenen siyaset ve uygulanan programların sonraki nesillerce değerlendirilip ilmi sonuçlara varılmasına yönelik bir politikanın bir gereği olmuş olabilir.

XIX. yüzyılda idari, askeri alanda, ekonomi alanında başlayan büyük çöküntü, salnamelerin ortaya çıkışına sebep olmuştur. Zira devlet adamları bu çöküntüyü önlemek, halkın refah ve mutluluğunu sağlamak için birçok alanda yeni çalışmalar başlatmışlardır.

Bu çalışmaların başarıya ulaşması için vilayetlerdeki doğal kaynakları, ekonomiyi, nüfusu, yolları, okulları, hastaneleri, askeri durumu gibi çok sayıda bilgiler içeren bu salnamelerden yararlanılmıştır¹¹.

6 Cengiz Eroğlu-Murat Babuçoğlu-Yrd. Doç.Mehmed Köçer Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, s.13

7 Max Weber, Şehir: Modern Kentin Oluşumu, Editör: Don Matindale-Gertrud Neuwirt, Çeviren: Musa Ceylan,İstanbul -2000.

8 Özer Ergenç, Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara -1995, s.48

9 Cengiz Eroğlu -Murat Babuçoğlu- Yrd. Doç.Mehmed Köçer, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara - 2007, s.15.

10 Hamdi Birgören - Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi, Bolu- 2008, s.1.

11 Dr. Ahmet Zeki İzegöer, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.III. S. 6, İstanbul 2005

Vilayetlerde meydana gelen gelişme ve yenileşme hareketlerine önem verildiğini yine bir sene zarfında meydana gelen değişim ve gelişmelerin yakından takip edildiğini bu salnameler sayesinde anlamaktayız¹². Vilayetlerde bir sene içinde yapılan çalışmaları ve meydana gelen değişimleri, vilayet salnameleriyle izlemek mümkün olduğu gibi, sahip olduğu kurum, kuruluş ve doğal zenginlikleri de öğrenmek mümkündür. Ayrıca salnamelerde kendi konularıyla ilgili resim, harita, plan, kroki gibi bilgi kaynaklarının da yer alması çok önemlidir¹³.

Genellikle tarihçilerin yararlandıkları salnamelerden halk kültürü araştırmacılarının da yararlanmaları mümkündür. Bilhassa vilayet salnamelerinde yer alan el sanatları, meslekler, il dâhilindeki yatırlar, ziyaret yerleri ve adlar bakımından folklor araştırmacılarını ilgilendirmektedir¹⁴. Basım yeri olan matbaanın gelişmesine tesir eden vilayet salnameleri, kitapçılık açısından da nadir eserler sınıfına girmektedir¹⁵. Bu yönüyle düşünüldüğünde devrinin özelliklerini aksettirmesi açısından çok önemlidir. Şehir tarihçiliğinde vilayet salnameleri önemli olmakla birlikte, şehirlerin belli yönleriyle ilgilenen resmi ve özel kuruluşlarca çıkarılan diğer salnamelerden de yararlanmak mutlaka lazımdır. Örneğin Maârif, İlmiye, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Türk Yılı, Gayret ve Ebuzziya, Resimli Yıl, Hadika gibi¹⁶.

Sonuç olarak Saffet Bey'in 1325/1907 tarihli Musul Vilayet Salnamesi'ndeki "İfâde-i Mahsûsa" kısmındaki deyimleriyle salnameler;" Bir yerin havasının güzelliğini veya kötülüğünü, arâzisinin ve tarımsal faaliyetlerinin durumunu, ulaşım yolları ile coğrafi yerini, tarihi hakkında bilgileri, sanâyi ve ticaretini, o memleket insanının örf ve adetlerini, memurlarının isimleri ile rütbe ve sıfatlarını bilmek için salnameler kadar esaslı bir rehber olamaz"¹⁷

12 Cengiz Eroğlu –Murat Babuçoğlu- Yrd. Doç.Mehmed Köçer Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara- 2007, s. 15.

13 Doç. Dr. Said Öztürk Osmanlı Salnamelerinde Maraş, İstanbul-Ekim 2006, s. 35.

14 Nail Tan Folklor (Halkbilimi), İstanbul -1997, s. 158.

15 1322/1906 KVS, İfade-i mahsusa (Önsöz)

16 Doç. Dr. Said Öztürk Osmanlı Salnamelerinde Maraş, İstanbul—Ekim 2006, s. 35.

17 Cengiz Eroğlu –Murat Babuçoğlu- Yrd. Doç. Mehmed Köçer Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Dipnot 13, Ankara -2007, s. 18.

3- ESERİN KAYNAK GRUBU: KONYA VİLAYETİ SALNAMELERİ

Osmanlı Devlet Salnamelerinin faydası görüldükten sonra devlet tarafından büyük bir yekûn tutan vilayet salnameleri yayınlanmaya başlanmıştır. Esasında ise vilayet salnamelerinin yayınlanmasına, Halep Mektûbî Kalemi'nden İbrahim Halet Bey tarafından "Fihrist-i Vilayet-i Halep" adıyla düzenlenen ve istatistikî bilgiler içeren eserin, Bâb-ı Âlî'nin dikkatini çekmesi üzerine başlanmıştır. İbrahim Halet Bey'in hazırladığı bu eser vilayetlere gönderilmiş ve benzeri yıllıkların hazırlanması emri verilmiştir. Salname geleneğinin oluşması ise 1284/1867 Vilayet Nizâmname'si'nin yayınlanması ile mümkün olabilmiş ve bu nizâmname ile birlikte "eyalet" düzeninden "vilayet" düzenine geçilmiştir¹⁸.

İlk defa 1285/1868 tarihinde Abdülaziz devrinde yayınlanan ve 133 sayfadan ibaret olan Konya Vilayeti Salnamesi'nden, 1301/1884 tarihinde yayınlanan 17. salnameye kadar olan salnameler taş baskılı olup diğerleri ise matbaa harfleriyledir. En sonuncusu ise 1332/1914 yılında yayınlanmıştır. Konya Vilayeti tarafından 28 adet salname yayımlandığı ifade edildiği gibi¹⁹, bunun sayısının 30 olduğunu yazanlar da vardır²⁰. Yaptığımız araştırma neticesinde yirmi dokuz adet Konya Vilayeti salnamesine ulaştık. Kemal Karpat'ta da bu sayı 29'dur²¹.

Konya Vilayeti Salnameleri bu salnamenin ilk defa yayımlandığı 1285/1868 tarihi ile son defa yayımlandığı 1332/1914 tarihi arasındaki bazı yıllarda yayınlanmadığı gibi bazı yıllarda da aynı salname birkaç defa yayınlanmıştır. H.1285./M.1868 ile H.1310/ M.1892 yılları arasındakilerin basımları iyi değildir. H.1310/M.1892 yılından sonra basılan salnameler daha iyi ve düzenledirler.

Salnamelerde Konya Vilayeti'ne bağlı Niğde Livası Aksaray Kazası'nın geçmişiyle ilgili tarihi, coğrafi ve idari yapısı, kurumları, kurumdaki memurları, askeriyesi, nüfusu, eğitimi, tarım ve sanâyi ürünleri, madenleri, yolları gibi çok çeşitli alanda bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu yıllar içindeki idari, sosyal, toplumsal ve ekonomik değişimleri yine salnamelerde izlemek mümkündür.

Yalnız salnamelerdeki bilgilerin verilişi her zaman aynı teferruatta değildir. Ülkede meydana gelen değişim ve gelişime paralel olarak salnamelerinde Aksaray'la ilgili kurum başlıkları ve dolayısıyla verilen bilgiler giderek artmaya başlamıştır. Örneğin; Aksaray Kazası ile ilgili olarak 1285/1868 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde²² kaza erkânı ile iki kuruma ait memurlar ve genel nüfus sayısı verilirken; 1293/1876 yılına ait Konya Vilayeti Salnamesi'nde²³ Aksaray Kazası'na ait kurum sayısı beşe, 1301/1883 yılına ait Konya Vilayeti Salnamesi'nde²⁴ on ikiye, 1317/1899 yılına ait Konya Vilayeti Salnamesi'nde kurum başlık sayısı on dokuza çıkmıştır²⁵. 1332/1914 tarihli salnamede ise Aksaray Kazası'nın kurumları ve bürokrasisi hakkında bilgi verilmeyip coğrafya, maden, sağlık, şehre ait malumat, maliye ve hususi tarihi gibi hususlar konu başlıkları olarak verilmektedir²⁶.

18 Cengiz Eroğlu-Murat Babuçoğlu-Yrd. Doç.Mehmed Köçer Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara -2007, s.18.

19 Hasan Duman Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri, I-II, Ankara 2000, s. 379-406.

20 İslam Ansiklopedisi, (M.E. B), Salname Maddesi, Eskişehir -1997, s.134-135.

21 Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914), İstanbul- 2010, s.51-53.

22 1285/1868. KVS, s. 60

23 1293/1876 KVS, s. 69

24 1301/1883. KVS, s. 144-146

25 1317/1899. KVS, s. 293-297.

26 1332/1914 KVS, s. 180-183, 276, 343, 370.

Aksaray’la ilgili verilen bilgilerin azlığı veya çokluğu Konya Vilayet Salnameleri’nde Aksaray Kazası’na ayrılan sayfa sayısından da anlaşılmaktadır. Mesela 1285/1868 yılından²⁷ 1299/1880 yılına²⁸ kadar Aksaray’a ayrılan sayfa sayısı 1-1,5; 1299/1881 yılından 1310/1892 yılına²⁹ kadar 3-3,5 ve 1310/1892-1332/1914³⁰ yılları arasında ise 4,5-7 sayfa arasındadır. Aksaray’a ait en ayrıntılı bilgiler 1310/1892³¹, 1312/1894.³², 1314/1896³³, 1317/1899³⁴, 1322/1904³⁵ ve 1332/1914³⁶ yıllarına ait Konya Vilayeti Salnameleri’nde verilmiştir.

Konya Vilayet Salnameleri’ndeki Aksaray Kazası’yla ilgili görülen bir husus da salnamelerin bir çoğunda yılların değişmesine rağmen verilen bilgilerin, atanmış devlet görevlileri ile seçilmiş yerel yöneticilerin dönem dönem değişen adları dışında, büyük ölçüde değişmemesidir. Örneğin 1286/1869 yılında “Aksaray Kazası Kaymakamlığı” başlığı altında verilen bilgiler³⁷ 1296/1878 yılına ait salnameye kadar bütün salnamelerde -başlık dâhil- aynıdır³⁸. Böyle durumlar başka salnamelerde de vardır. Bu çalışmada, sözü edilen 29 adet Konya Vilayeti Salnameleri³⁹ şunlardır:

- 1-1285/1868 Def’a 1; Konya Vilayet Matbaası, toplam 110 sayfadır.
- 2-1286/1869 Def’a 2; Konya Vilayet Matbaası, toplam 122 sayfadır.
- 3-1287/1870 Def’a 3; Konya Vilayet Matbaası, toplam 198 sayfadır.
- 4-1288/1871 Def’a 4; Konya Vilayet Matbaası, toplam 222 sayfadır.
- 5-1289/1872 Def’a 5; Konya Vilayet Matbaası, toplam 204 sayfadır.
- 6-1290/1873 Def’a 6; Konya Vilayet Matbaası, toplam 214 sayfadır.
- 7-1291/1874 Def’a 7; Konya Vilayet Matbaası, toplam 208 sayfadır.
- 8-1292/1875 Def’a 8; Konya Vilayet Matbaası, toplam 190 sayfadır.
- 9-1293/1876 Def’a 9; Konya Vilayet Matbaası, toplam 164 sayfadır.
- 10-1294/1877 Def’a 10; Konya Vilayet Matbaası, toplam 158 sayfadır.
- 11-1295/1878 Def’a 11; Konya Vilayet Matbaası, toplam 163 sayfadır.
- 12-1296/1878 Def’a 12; Konya Vilayet Matbaası, toplam 175 sayfadır.
- 13-1298/1880 Def’a 14; Konya Vilayet Matbaası, toplam 159 sayfadır.
- 14-1299/1881 Def’a 15; Konya Vilayet Matbaası, toplam 159 sayfadır.
- 15-1300/1882 Def’a 16; Konya Vilayet Matbaası, toplam 231 sayfadır.
- 16-1301/1883 Def’a 17; Konya Vilayet Matbaası, toplam 195 sayfadır.
- 17-1302/1884 Def’a 18; Konya Vilayet Matbaası, toplam 184 sayfadır.
- 18-1303/1885 Def’a 19; Konya Vilayet Matbaası, toplam 317 sayfadır.
- 19-1304/1886 Def’a 20; Konya Vilayet Matbaası, toplam 266 sayfadır.
- 20-1305/1887 Def’a 21; Konya Vilayet Matbaası, toplam 248 sayfadır.
- 21-1306/1888 Def’a 22; Konya Vilayet Matbaası, toplam 271 sayfadır.
- 22-1307/1889 Def’a 23; Konya Vilayet Matbaası, toplam 242 sayfadır.
- 23-1309/1891 Def’a 24; Konya Vilayet Matbaası, toplam 245 sayfadır.
- 24-1310/1892 Def’a 25; Konya Vilayet Matbaası, toplam 418 sayfadır.
- 25-1312/1894 Def’a 26; Konya Vilayet Matbaası, toplam 432 sayfadır.
- 26-1314/1896 Def’a 27; Konya Vilayet Matbaası, toplam 433 sayfadır.
- 27-1317/1899 Def’a 28; Konya Vilayet Matbaası, toplam 316 sayfadır.
- 28-1322(Mali)/1906 Def’a 29; Konya Vilayet Matbaası, toplam 340 sayfadır.
- 29-1332/1914 Bâb-ı Âli Cihan Matbaası-İstanbul, toplam 834 sayfadır.

27 1285/1868 KVS, s. 60.

28 1299/1881. KVS, s. 112-116.

29 1310/1892. KVS, s. 21-214.251.338.

30 1332/1914. KVS, s. 180-183.276.343.370.

31 1310/1892. KVS, s. 211-214.251.338.

32 1312/1894. KVS, s. 219-223,242-243.286.295.306-380.

33 1314/1896. KVS. s. 319-323,276-367,389-390.

34 1317/1899. KVS, s. 293-298.

35 1322 (Mali) /1906. KVS, s. 225-229,331-332.

36 1332/1914. KVS, s. 180-183.276.343.370.

37 1286/1869 KVS, s. 125.

38 1296/1879 KVS, s. 141.

39 Hicri tarihlerin miladiye çevrilmesinde Tarih-i Lutfiden (c. 8, s. 561-572) yararlanılmıştır.

Yukarda da görüldüğü üzere tarafımızdan sıralama için verilen rakamlarla salnamelerin kaçınıcı defa yayınlandıklarını gösteren rakamlar birbirini tutmamaktadır. Bunun sebebi: Konya Vilayeti Salnameleri'nin kaçınıcı defa yayınlandıklarını gösteren rakamların sıralanışı H.1298 (1880) tarihindeki salnamede bozulmuş ve bu salnamenin 14. defa yayınlanan salname olduğu belirtilmiştir. Hâlbuki bir önceki yılda Konya Vilayeti Salnamesi yayınlanmadığından bunun “defa 13” şeklinde verilmesi gerekirdi. Önceki ve sonraki salnamelerde böyle bir durum yoktur. Son salnamede ise bunun kaçınıcı defa yayınlanan salname olduğu belirtilmemiştir. Ayrıca yukarıdaki dipnotta belirttiğimiz gibi hicri tarihlerin miladi tarihe çevrilmesinde Osmanlı vekanivüslerinden Lütfi'nin kendi adını verdiği Tarih-i Lütfi'den yararlanılmıştır. Burada 1295 ve 1296 Hicri yıllarının miladi karşılığı olarak 1878 olarak verilmiştir. Kemal Karpat 1296 Hicri yılının karşılığını 1879 miladi yılı olarak vermektedir (Osmanlı Nüfusu 1830-1914.s.52). Biz çevirmelerde Tarih-i Lütfi'deki şekliyle aldık.

4-AKSARAY'IN COĞRAFİ DURUMU

Anadolu'nun ortasında yer alan Aksaray, 33-35 derece doğu meridyenleri ile 38-39 derece kuzey meridyenleri arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Kırşehir ve Ankara, doğusunda Nevşehir, güneydoğusunda Niğde, güneyinde ve batısında Konya, kuzeybatısında Tuz Gölü yer almaktadır.

Aksaray, 7821 km² yüzölçümünde olup denizden yüksekliği 965 metredir. İlin güneydoğusunda Büyük Hasan Dağı (3268 m.), yanında Küçük Hasan Dağı (3069 m.) ve Ekecik Dağı (2137m.) bu yaylada (ovada) yer alan yüksekliklerdir. Aksaray'ın orta kesimleri, kuzeyi, güneyi tamamen ovalıklarla kaplıdır. Güneyinde Obruk Platosu'nun uzantısı ve Aksaray Ovası yer almaktadır. Ova üzerinde küçük yükseltiler halindeki engebeler ovanın göz alabildiğine uçsuz bucaksızlığını tatlı bir şekilde kesintiye uğratır⁴⁰.

Aksaray, akarsu yönünden fakirdir. En önemli akarsuyu Melendiz Çayı ile Karasu'nun birleşmesinden oluşan Ulurmaktır. Denizle bağlantısı olmayan bu akarsu Tuz Gölü'ne varmadan kaybolur. Göl olarak da Konya ile müşterek sınırlarımız bulunan Tuz Gölü (1.500 km²) ile Güzelyurt (Gelveri) yakınlarındaki Nar (Sorsofu-Acıgöl) Gölü bulunmaktadır. Bunun yanında baraj (Mamasın Barajı) ve Helvadere, Balcı ve Sarıyahşi Göleti gibi yapay gölleri de vardır⁴¹.

Aksaray'ın iklimi tipik karasal iklimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve kar yağışlıdır. Kışlar nispeten kısadır. Yazları kurak olup en fazla yağmuru sonbahar ve bilhassa ilkbaharda almaktadır⁴². Aksaray iklimiyle ilgili 2010 yılına ait bazı veriler⁴³.

Toplam Yağış tutarı: 462 kg/m ²	Karlı gün sayısı: 16
Maksimum sıcaklık: 28.2°	En yüksek kar kalınlığı: 5 cm
Minimum sıcaklık: 2,0 °	Ortalama nisbi nem: %50,1
Yıllık ortalama sıcaklık: 14.8°	Yıllık ortalama bulutluluk: 3,5.

Deniz etkisinden tamamen mahrum olan Aksaray, iklime bağlı bozkır bitki örtüsüne sahiptir. Baharla birlikte yeşeren bu bitkiler, haziran ayı ile birlikte sararıp solmaya başlar. Bu demek değildir ki ağaç yetişmez, ormanlık alan bulunmaz. Yağışın diğer yerlere göre daha fazla olduğu Hasandağı eteklerinde dağ kavağı ve meşe, Ekecik Dağı'nda ise meşe ormanları görülür. Arâzînin %3 lük bölümü ormanlık alanla kaplıdır. Son yıllarda devlet eliyle orman ıslahına çalışılmaktadır⁴⁴

40 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, s. 138

41 Aksaray Valiliği, 1994 Aksaray Yıllığı

42 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri, s. 135

43 Aksaray İli Meteoroloji Müdürlüğü'nden Alınan Bilgiler

44 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri, s. 135-136

5- AKSARAY'IN TARİHÇESİ

a. Eski Taş Devri

Aksaray çevresinde insanlar büyük bir ihtimalle Paleolitik (Yontma Taş/Eski Taş Çağı) Çağ'dan itibaren yaşamışlardır. Paleolitik Çağ'da (M.Ö 600.000-10.000) insanların Aksaray'da yaşadığını gösteren en önemli belirti ise Güzelyurt çevresinde toplanan "Mousterien" ve "Aurignacien" karakterde yontma taştan obsidien aletlerin bulunmasıdır. Aksaray'a yakın yerlerde de bu döneme ait izler bulunmaktadır. Mesela Ş.Koçhisar'ın kuzeydoğusunda Tuz Gölü yakınında yine Alt Paleolitiğe ait olduğu düşünülen eski alet ve silahlara (kazıyıcı aletler) rastlanmıştır⁴⁵.

b. Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı

Aksaray, Neolitik Çağ (Cilalı taş)'dan beri yerleşim görmüş nadir şehirlerimizden biridir. Bundan dolayı da Aksaray tarihi Neolitik Çağ'dan itibaren başlamaktadır. Neolitik Çağ'da Aşıklıhöyük'te (Kızılkaya Köyü) insanların ilk yerleşim alanlarını kurduğunu görüyoruz.

Aşıklı Höyük, avcı-toplayıcı gelenekli ve fakat yerleşik ve tarımcı bir topluluğun yaşadığı bir yerleşim alanıdır. Aşıklı Höyük M.Ö.8500'lerden 7000'lere kadar ki yaşam biçiminin, dolayısıyla Orta Anadolu'nun çanak çömleksiz Neolitik Çağı'nın kültürel gelişiminin ayrıntılarıyla izlendiği bir yerdir⁴⁶.

Aşıklı Höyük'ten başka Aksaray'da çok sayıda çanak-çömleksiz veya çanak-çömlekli Neolitik yerleşim yerleri vardır. Özellikle bakır madeninin alet ve silah gibi araç ve gereç yapımında gittikçe çoğalan oranda kullanıldığı Kalkolitik dönemine (M.Ö.5900-3200) ait Aksaray'daki en önemli yerleşim alanı ise Güvercin Kayası'dır⁴⁷. Bu döneme ait bir başka yerleşme alanı da Güzelyurt/Gelveri Yüksek Kilise'dir. Tunç Çağı'nda ise Aksaray çevresindeki en önemli yerleşim alanı Pruşhattum diye lokalize edilen Achemhöyük olup⁴⁸ buradaki yerleşimin de M.Ö 3000 yılından itibaren başladığı bilinmektedir.

c. Asur Kolonileri Çağı

M.Ö 2000'li yılların başlarında Anadolu'ya yayılan Asurlular, Anadolu'da ticaret kolonileri kurmuşlardı. Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlarda bir politik egemenliğinin ve kolonizasyonun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır⁴⁹. Asurlu tüccarlar Anadolu'ya ticari amaçlarla gelmişlerdi. Bu dönemde krallara bağlı şehirler tepeler üzerinde ve kaleler içinde kuruluyordu. Asurlu kolonistler ise bu şehirlerin eteğinde bir nevi serbest pazar yeri Karum veya Wabartumları (istasyon, misafir evi) kuruyorlardı. Karum (Pazar yeri) merkezlerindeki idare yıllık ve beş günden oluşan haftalık vazifelendirilen hizmetlilerle yürütülmekteydi.

45 Prof. Ufuk Esin, Tevhit Kekeç Aksaray İli Kent İçi Tarihsel ve Kültürel Çevreyi Koruma ve Değerlendirme Üzerine İlk Ön Rapor, s. 5-7.

46 Aşıklı Höyük Kazısı. 1996-2007 Kazıları: Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi, s. 49.

47 Ufuk Esin, Tarih Öncesi Çağların Kapadokyası /Kapadokya, s. 83, 107.

48 Sedat Erkut, Çivi Yazılı Hitit Tabletleri; Belleten, S. 61, s. 232.

49 Muhibbe Darga, M.Ö II. Bin Yıl Orta ve Son Tunç Çağı/Kapadokya, s. 158.

Yerel Anadolu prens ve krallarının Asurlu tüccarların can ve mal emniyetini koruma yükümlülüğü vardı. Ayrıca kervan yollarında soygunlar sonucu doğan kayıpları da garantiye almışlardı. Asurlu tüccarlar, idari ve hukuki yönden Asur Krallık yönetimine bağlıydılar⁵⁰. Tacirlerin geliş yolları üzerindeki beylere %10 yol vergisi, Anadolu krallarına sattıkları mal üzerinde %5 vergi verdikleri anlaşılmaktadır⁵¹. Asurlu tüccarlar ucuz hammadde, işlenmemiş madde, gümüş bazen altın, kereste, post-deri, tahıl alıyor; kalay ve dokuma, ayna, tarak gibi süs eşyaları satıyorlardı⁵². Asurluların Ticaret Kolonileri döneminde kurdukları “Karum” denilen pazar yerlerinden biri olan Pruşhatum Şehri’nin Acemhöyük’te olduğu düşünülmektedir⁵³.

Asurlular çivi yazısı dâhil kendi kültürlerinden birçoğunu da Anadolu’ya taşımış ve Anadolu kültürünü etkilemişlerdir. Kendi hesaplarına ayna, tarak gibi süs eşyasını, zamanın modasına uygun çeşitli kumaşları ve kalaya kadar Anadolu’dan talep edilen malları Anadolu’ya getiriyor; bu mallara karşılık Asurlu tüccarlar, Anadolu halkının istihsal ettiği veya imal ettiği kıymetli taşları, madenleri bilhassa altın, gümüş ve bakırı Asur’a taşıyorlardı.

ç. Hititler

M.Ö 1900-1800 yılları veya 1900-1750 yılları arasını kapsadığı belirtilen Asur Koloniler Çağı’ndan sonra Aksaray bölgesinde Hitit egemenliği başlamıştır (M.Ö.1750-1200). Hititler, koloniler devrinin sonlarına doğru Anadolu’da merkezi bir devlet kurmuşlardır. Bunların Anadolu’da idareleri altına aldıkları şehirlerden biri de Pruşhattum’dur (Yeşilova). Hitit yazılı belgelerinden Aksaray’a; Eski Asur döneminde (MÖ.-2112) Şinakhuttum (Şinuktu) denildiği bir soru işaretleriyle belirtilmektedir. II. Sargon zamanında buranın ismi Şinuhtu olarak geçmektedir⁵⁴. Hititlerle ilgili yazılı bir vesikada ise Aksaray adının Kurşaura (Kursaura) olarak geçtiği ifade edilmektedir⁵⁵. Bu ifadeyi teyit eden W.Ramsay’ın kaynak gösterildiği başka bir ifadeye göre de Antik dönemde Garsaura adıyla tanınan şehrin M.Ö.3000 yıllarında önemli Hitit merkezlerinden Karşaura (Karsaura/Kurşaura) ile aynı yer olduğu kabul edilmektedir⁵⁶. Hititler dönemine ait Aksaray çevresindeki Sungurlu, Çeltik, Ersele, Tepesidelik gibi birçok höyükte Hitit dönemine ait malzemeler bulunmuştur.

d. Geç Hititler

Hitit Devleti yıkıldıktan sonra Orta ve Güneydoğu Anadolu’da Geç Hititler (M.Ö.1200-700) ortaya çıkmıştır. Geç Hititler’in egemen olduğu sahalardan biri de Aksaray ve çevresidir. Bu döneme ait Aksaray ve çevresinde birçok yerleşim alanı olduğu muhakkaktır. Bunu bu döneme ait kitabelerden de anlamaktayız.

Bu kitabelerden biri Aksaray’da Gücünkaya Köyü’nde Kral Hartapuş’a ait Siyek Kitabesi’dir. Aksaray-Konya bağlantısı düşünüldüğünde burada adı geçen Hartapuş’un Geç Hitit dönemi Konya-Karaman yöresi hâkimi olan Kral Hartapuş ile ilgisinin olduğu muhakkaktır⁵⁷. Hititlerden kalan en önemli buluntulardan bir diğeri de bazalt taşı üzerindeki Hitit Hiyeroglifli Kitabeli Stel’dir. Günümüzdeki Mehmet Şişman İşhanı’nın temel hafriyatı sırasında bulunduğu belirtilen ve Geç Hitit dönemine ait olan bu stel Mehmet Şişman tarafından Aksaray Müzesi’ne satılmıştır.

50 Hüseyin Sever, Koloni Çağında Yerli Halk, Belleten c. 59, S. 224, s. 3,16.

51 Aksaray Valiliği, Hazırlayan (M.Taner Koltuk), Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, Ankara 2011, s. 15/16.

52 Hüseyin Sever, Koloni Çağında Yerli Halk, Belleten, c. LIX, S. 224, s. 2.

53 Muhibbe Darga, MÖ. II. Bin Yıl Orta ve Son Tunç Çağı /Kapadokya, s. 64

54 Veli Sevin, MÖ. I yıl Demir Çağ/Kapadokya, s. 188.

55 B.Hrozný, Belleten, c. 9, s. 96.

56 Muhammet Görür, Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu, c. 2, s. 175.

57 Güngör Karauğuz, M.Ö. II. Binde, Orta Anadolu’nun Güney Kesimi, s. 134.

e. Phryg (Frig) Egemenliği

M.Ö.8. yy.'ın 2. yarısında merkezi bir hükümet kurmayı başaran⁵⁸ Phryglerin kralları Midas devrinde veya diğer bir ifade ile Phryg Devleti'nin güçlü olduğu dönemde Aksaray çevresinin bu devletin etki alanında olduğu, Şinuhtu Şehri (Aksaray) Kralı ile Tabal Kralı'nın Asur'a karşı faaliyetlerinde Frigler tarafından desteklendiği, açıkça görülmektedir. Ayrıca Göllü Dağ'daki bazı eserlerde Frig tarzının görülmesi ve Frigce'nin kullanıldığına ait belgelerin ele geçmesi yukarıdaki ifadeleri teyit etmektedir⁵⁹.

Aksaray'da Ihlara, Belisırma ve Yaprakhisar'daki eski mağaraların çoğu Frigler'in (Phryglerin) Ana Tanrıçaları için oyulmuş ve yapılmıştır⁶⁰.

f. Kimmer İstilasası

Aksaray toprakları üzerinde Phryglerden sonra Kimmerler'in istilasını görüyoruz. (M.Ö 7.yy). Kimmer istilasından en çok etkilenen yer, Aksaray'ın da içinde yer aldığı Orta Anadolu'dur. Tabal'ın, Kimmerler tarafından ortadan kaldırıldığı⁶¹ ve Phryglerin de bu istila sırasında yıkıldığına⁶² göre Kimmerler'in Aksaray'ın da içinde bulunduğu Orta Anadolu'ya geçici bir süre hâkim oldukları anlaşılmaktadır.

g. Lidya Egemenliği

Kimmer istilasası sırasında yıkılan Frig Devleti'nin yerine daha önce bunların egemenliğinde yaşayan Lidyalılar devlet kurarak Orta Anadolu'ya⁶³, dolayısıyla Aksaray'a da egemen olmuşlardır.

Med Kralı Kyaksares ile Lidya Kralı Alyattes arasındaki savaş sonunda Kızılırmak, Medler ile Lidyalılar arasında sınır kabul edilmişti⁶⁴. Kızılırmak'ın batısında olan Aksaray, Lidya sınırları içerisinde kalmıştır.

ğ. Pers Egemenliği

Kapadokya Kralı'nın da desteklediği Persler ile Lidyalılar arasındaki savaşların sonunda Pers Kralı Kyros M.Ö. 547'de Lidyalıların başkenti Sardes'i ele geçirdi. Böylece Lidya Devleti sona erdi ve Aksaray bölgesi de Pers İmparatorluğu'nun hâkimiyetine geçti. Pers İmparatorluğu, araziye satraplıklara (vilayetlere) ayırdı. Aksaray'ın da içinde bulunduğu satraplığın adı Kappadokia Satraplığı'dır. Hemen hemen tüm Orta Anadolu bu satraplığa bağlı idi. Dara (Dareios), Kapadokya'yı Büyük Kappadokia ve Pont Kappadokia'sı olmak üzere ikiye ayırmıştı. Zamanla bunlar tekrar birleştirildi⁶⁵.

Persler idareleri altında bulunan Kapadokya'ya da yerleşmişlerdir. Bunun birinci sebebi; buradaki platonun İran'daki gibi karasal iklimi ve uçsuz bucaksız otlaklar ile Zerdüşlük ve ateş kültü biçimindeki dinsel inançlardan kaynaklanıyordu⁶⁶.

Sard ile Sus'a uzanan ve I.Darius devrinden başlayarak kullanılan ve bir kısmı Archelais (Aksaray) topraklarından da geçen ünlü "Kral Yolu" Perslerin zamanında gelişmiş önemli bir ticari yol olmuştur⁶⁷.

58 Hasan Tahsin Uçankuş, Phrygler, s. 16.

59 Veli Sevin, MÖ.1 Binyıl Demir Çağ / Kapadokya, s. 185-190.

60 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 162.

61 Füzruzan Kınal, Eski Anadolu Tarihi, s. 259.

62 Yard. Doc. Dr. Avukat Faruk Yılmaz, İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, s. 121.

63 Sevgi Aktüre, Anadolu'da Bronz çağı Kentleri, s. 174.

64 Rıdvan Nafiz Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı, Sivas Şehri, s. 2.

65 Rıdvan Nafiz Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı Sivas Şehri, s. 3.

66 MÖ.1. Binyıl: Demir Çağı /Kapadokya s. 193.

67 Şarl Texiyer, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, s. 29.

Kappadokia sözcüğüne tarihte ilk defa M.Ö. VII. yüzyılda İran'da Kermaşah'la Hamedan arasındaki yol üzerinde bulunan Bisütun (Behistan) Dağı'nın kayalık yüzeyine I.Dareios (M.Ö.521-486) tarafından yaptırılmış olan kabartmaları açıklayan yazıtta rastlanmıştır. I.Dareios/Darius (Pers Kralı) bisütun yazıtında egemenliğine aldığı kavim ve ülkeleri zaferlerinin kanıtı olarak Persçe (Farsça), Elamca ve Akadca üç ayrı dilde çivi yazısıyla belgelemiştir. Bisütun anıtında sıralanan ülkeler arasında Persçe, Katpatuka sözcüğü yer almaktadır⁶⁸. Kızılırmak'a doğudan katılan Delice Çayı'nın Kapadoks adını taşıdığını, bunun İran dilinde Katpatuka biçiminde anıldığı ifade edilirken⁶⁹, Anadolu'da konuşulan Hint-Avrupa dillerinden biri olan Luvica'ya bağlayanlar da vardır. Kapadokya sözcüğünün büyük bir olasılıkla "güzel atlar ülkesi" anlamına geldiği belirtilmekte⁷⁰ ise de, bunun açıklaması yapılamamaktadır.

h. Kappadokia (Kapadokya'da) Makedon Egemenliği

Kappadokia'daki Pers idaresi, Makedon Kralı İskender'in Pers Kralı Darius'u, İssos ve Gavgamele muharebelerinde yenmesiyle son bulmuştur. Makedonya Kralı İskender, Pers Kralı Darius Kodaman'la çarpışmak için hızla Toros geçidine inerken, generallerinden Sabiktas'ı, Kappadokia'yı itaat altına almak için gönderdi. Fakat Makedonya ordusu Asya içlerine dalınca Kapadokia'da I.Ariarathes, Pers Savaşı karışıklığından istifade ederek Sebiktas'a karşı isyan etti ve istiklalini ilan etti. Başkenti Gaziura (Turhal) idi (M.Ö.332). Ancak bu krallık 10 yıl yaşadı. Daha sonra Kapadokya idaresi, yine Makedonların eline geçti⁷¹.

ı. Kapadokya Krallığı

Kapadokya'nın daha sonra Selevkosların idaresine girdiğini görüyoruz. Zira Kappadokia'nın Selevkos Kralı Antigon'a bağlı olduğu sırada (MÖ.303) diğer Diyadoklar tarafından Antigon'a karşı bir ittifaktan kurulmasından istifade eden 2. Ariarathes, Kapadokya isyanını çıkarmıştır. Antigon'a karşı isyan hareketini başlatan bir başkası da Kuzey Kapadokya'daki Mitridat Ktistes idi. Antigon isyanı bastırmak için ordu gönderdiyse de yenildi. 2.Ariarathes ve Mitridat Ktistes aralarında burayı bölüşüp (MÖ 301) kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayırdılar. Kuzeydekine Pont Kapadokyası, güneydekine ise yalnız Kappadokia ismi verdiler. 2.Ariarathes Aksaray'ın da içinde bulunduğu bu Kappadokia'nın kralı olmuştur⁷².

Bazı bilim adamlarınca gerçek Kapadokya Kralı olarak kabul edilen III. Ariarathes'in kral unvanını aldığı M.Ö.255 yılı, Kapadokya Krallığı takviminin başlangıç tarihidir. Bu kralın devrinde krallık tam bağımsızlığa kavuşmuştur⁷³.

II. Ariarathes devrinde meydana gelen Magnesia (Manisa) Muharebesi'nden (M.Ö.-190) sonra Küçük Asya'da Roma nüfuzu başladı. Kappadokia Krallığı da Roma nüfuzunu kabul etmiş olan Bergama Krallığı'na bağlandı⁷⁴. IV. Ariarathes (M.Ö.220-163) zamanında Kappadokia Krallığı, Anadolu'nun küçük hükümetleri arasında birinci dereceye yükseldi⁷⁵. Bunun yerine geçen V. Ariarathes, Helenizm ve Helenistlik kurumlarının kendi ülkesinde kök salması için çalışmıştır. Krallığın iki mühim şehri olan Mazaka (Kayseri) ve Tyana (Kilisehisar)'yı Helen sitesi haline soktu. Hatta Mazaka Şehri (Kayseri) Şarondas (Charondas) Kanunları'nı bile kabul etti. Fakat aynı zamanda Kapadokya'ya Yunan Medeniyeti'yle birlikte Yunan ahlaksızlıkları da sokulmakta geç kalmadı⁷⁶.

68 Ufuk Esin, Doğal Çevre ve Kültürlerle/ Kapadokya s. 65.

69 Nezahat Baydur, Kayseri Tarihi s. 114-115.

70 Prof. Dr. Ufuk Esin, Doğal Çevre ve Kültürler/Kapadokya, s. 65.

71 Oğuz Tekin, Helenistlik ve Roma İmparatorluğu Dönemi/Kappadokia, s. 199.

72 Şemsettin Günaltay, Yakın Şark 4, s. 261.

73 Oğuz Tekin, Helenistlik ve Roma İmparatorluğu Dönemi/Kappadokia, s. 201.

74 Prof Dr. Şemsettin Günaltay, Yakın Şark 4, s. 265.

75 Yurt Ansiklopedisi, Niğde Maddesi, s. 6162.

76 Prof Dr. Şemsettin Günaltay, Yakın Şark 4, s. 267.

i. Kapadokya'da Pont –Roma Mücadelesi

V.Ariarathes Bergama Krallığı yüzünden Romalılara karşı çıkan isyanda öldükten sonra⁷⁷ Kapadokia'nın nüfuz ve kudreti devam edemedi. Bundan sonra Kapadokya içinde çıkan karışıklıklardan yararlanan Pont Kralı VI. Mithridates Kapadokya'ya girdi. Fakat bunu kabul etmeyen Roma İmparatorluğu da Kapadokya işlerine karışarak buradaki kendisine taraf olan Kralları Pont Kralı'na karşı desteklemeye başladı. Roma'nın etkisiyle eski Pers asilzadelerinden Ariobarzan krallığa getirildi (M.Ö. 95)⁷⁸. Pont Kralı Mithridates, Ermeni Kralı Tigrannes (Tigran) ile birleşerek Kapadokya'yı istila ettilerse de Roma karşısında başarılı olamadılar. M.Ö.85'te Dardanos'ta yapılan anlaşmadan sonra Mithridates, Küçük Asya'yı boşalttı. Komutan Sulla, Küçük Asya'da gerekli gördüğü düzenlemeleri yaptı⁷⁹. Bu andan itibaren talihsiz Anadolu halkına yeni bir felaket ve tenkil devri başladı. Kana susamış olan Roma Lejyonları görülmemiş bir vahşetle şehirleri yağma ettiler, memleketleri yakıp yıktılar. Masum halkı esir gibi sattılar⁸⁰.

Mitridates ve müttefiki Tigran ile girişilen mücadeleler sırasında Kappadokia halkı çok perişan olmuştur. Halk, bir taraftan ülkeleri yabancıların yağmasına uğrarken diğer taraftan da kralların Roma'ya yaranmak için istedikleri vergiler altında eziliyorlardı⁸¹. Son dönem Kappadokia kralları artık kendi başlarına hareket kuvvetini kaybetmişlerdi.

Strabon'un aktarılan ifadesine göre Kapadokya Krallığı her biri belli bir yöreyi kaplayan 10 strategia'ya (bir tür yerel yönetim-valilik) ayrılmıştı⁸². Strabon'un devrinde Aksaray'ın bulunduğu yöre ve bölge ismi Garsauritis'tir. Garsaura olarak adlandırılan Aksaray, Hıristiyanlık öncesinde Garsauritis'in merkezi olarak bilinmekteydi⁸³. Bilge Umar da Strabon'u (12 II 6) kaynak göstererek, Garsuara (Garsaura)'nın il merkezinin Aksaray olduğunu ifade etmektedir⁸⁴.

77 Oğuz Tekin, Helenistik Çağı ve Roma İmparatorluğu Dönemi / Kapadokya s. 203.

78 Prof. Şemsettin Günaltay, Yakın Şark II, s. 274.

79 Doç. Dr. Mehmet Özsait, Anadolu'da Helenistik Dönem, s. 280.

80 Prof. Şemsettin Günaltay, Yakın Şark II, s. 408.

81 Charles Texiyer, Küçük Asya, c. 3, s. 177.

82 Oğuz Tekin, Roma Kartalının Gölgesinde / Kapadokya, s. 212.

83 Friedrich Hild-Marcell Restle, Kappadokien, Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften Wien – 1981 s. 207-208.

84 Bilge Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, s. 273.

Kappadokia krallarından Arkhellais (Arkhelaus) Aksaray'ın yerinde ve kendi ismini alan Archellais'i kurdu⁸⁵. Fakat verilen bu bilgiyle ilgili bir belge veya kitabe yoktur. Aksaray'ın Selçuklular tarafından fethinden sonra, eski Garsaura yeni ismi Agsara olarak anılmış, ancak giderek halk ağzında Aksaray (Beyaz Şehir) olarak değişmiştir⁸⁶.

Kral Arkelaos'un ölümüyle (M.S.17) Kapadokya Krallığı sona erdi. Böylece 1.Ariarathes'in kral olmasından (M.Ö.332), Arkhelaos'un Roma'da ölümüne (M.S.17) kadar geçen 349 senelik Kappadokia Krallığı tarih sahnesinden çekilmiştir. Yılmaz Öztuna ise, Kapadokya Krallığı'yla ilgili olarak başkenti Kayseri olmak üzere 344 yıl kadar hüküm süren bir Yunan Krallığı'nın bulunduğunu ve bunların 255 yıl kadar da Selevkoslar'a tabii olduklarını ifade etmektedir⁸⁷.

j. Kapadokya'da Roma Egemenliği

Son Kappadokia Kralı Arkelaos'un ölümünden sonra Kapadokya Krallığı Roma'ya bağlandı (M.S.17)⁸⁸. Roma İmparatoru Claudius (M.S 41-54) tarafından Roma kolonicileri yerleştirilen Archelais'in bundan sonra adı Colonia Archelais oldu⁸⁹. Şehir Türkler tarafından alınmaya kadar "Archelais" ya da "Colonia Archalais" olarak anıldı.

Roma döneminde, Vespasianus zamanında Kapadokya, Galatia ile birleştirildi⁹⁰. Traianus zamanında (M.S 98-117) Kappadokia Roma ile Parthia⁹¹ arasında bir tampon bölge vazifesini görüyordu.

Anadolu, İmparator Severus Alexsander (M.S 222-235) zamanından itibaren Pers tehlikesi ile karşı karşıya kaldı. Roma döneminde birçok defa Perslerin istilasına uğrayan Kapadokya⁹² iki defa da Gotların istilasına uğramıştır⁹³.

Roma İmparatorluğu devrinde Hz. İsa vasıtasıyla yayılan Hıristiyanlık kısa sürede Filistin topraklarının dışına taşınarak Roma İmparatorluğu toprakları üzerinde hızla yayılmaya başladı. Yayıldığı alanlardan birisi de Kappadokia, dolayısıyla Aksaray çevresidir. Hıristiyanlık, misyonerlik çalışmaları neticesinde; 1. yüzyılın sonuna gelindiğinde devletin üç kıta üzerindeki tüm yerleşim merkezlerinde bir Hıristiyan cemaate rastlamak mümkündür.

Roma Devleti mevcut siyasal yapısına zarar vermeyen, insanların ruhi yönlerine hitap eden bu yeni dine karşı ilk zamanlarda ilgisiz kaldıysa da bu din zaman içinde imparatorun ve bunun dayandığı beşeri sistemin otoritesini sarsmaya başlamıştı. Yeni dinin prensipleri devlet kademesinde etkili oluyordu. Bunun üzerine Hıristiyanlık dinine karşı mücadele başladı⁹⁴. Septimus Severus M.S 202 yılında yayınladığı bir fermanla Hıristiyanlığa girmeyi yasakladı. Bu fermanla Hristiyanlık yeralıtına indi⁹⁵.

Hıristiyanlığın, 60 yıllarında Kapadokya'da hızlı bir gelişme gösterdiği ifade ediliyorsa⁹⁶ da Kappadokia'nın 1. yüzyıl tarihiyle ilgili kesin bilgilerde mevcut değildir. Yalnız ikinci yüzyılın sonlarına doğru ilk Hıristiyan topluluklarının teşkil edildiği biliniyor⁹⁷.

85 İbrahim Hakkı Konyalı, c. 1, s. 131-133, Şarl Texiye, Küçük Asya, c. 3, s. 84.

86 Friedric Hild-Maarcell Restle, Kappadokien, Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften Wien- 1981.s. 207-208

87 Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, c. 1, s. 296.

88 Prof. Dr Şemsettin Günaltay, Yakın Şark, c. 4, s. 277

89 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c.1,s.145- Oğuz Tekin, Roma Kartalının Gölgesinde/Kapadokya,s. 214.

90 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 135.

91 Oğuz Tekin, Roma Kartalının Gölgesinde /Kapadokya, s. 217.

92 Oğuz Tekin, Helenistik Çağı ve Roma imparatorluğu Dönemi/Kappadokia, s. 221.

93 Doç. Dr. Mehmet Özsait, Anadolu'da Roma Dönemi/Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c. 2, s. 341.

94 Yard. Doç. Dr. Avukat Faruk Yılmaz, İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, s. 161.

95 Yard. Doç. Dr. Avukat Faruk Yılmaz, İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, s. 163.

96 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 188.

97 Kapadokya 77, Ürgüp Bölümü. s. 3.

İlk Hıristiyanlar çok eziyet çektiler. Fakat İmparator Kostantin 313'te yayınladığı "Milano Bildirisi" ile Hıristiyanlara din ve ibadet özgürlüğü tanıdı. Fermanında "Herkes istediği dini kabul ve bu dine göre ayin yapmakta serbesttir. Bu hususlarda herkes hoşuna giden yolu tutabilir." dedi. Devlet, Hıristiyanlığı resmen tanıdığı gibi, Kostantin de Hıristiyanlığı kabul etti⁹⁸.

Hıristiyanlığın gelişip yayıldığı Aksaray çevresinde "Eski" sıfatıyla maruf, Noralı (Helvadereli) Baba Gregor ile "Nazıyanzlı" sıfatıyla maruf olan Oğul Gregor gibi Hıristiyan dünyasının ünlü din adamları yetişti⁹⁹.

İmparator Diocletianus (M.S 284-305) devrinde Kappadokia ikiye ayrıldı. Batı kısmı esas Kappadokia olarak adlandırıldı. Daha sonra da Asıl Kappadokia diye adlandırılan bu bölüm İmparator Valens (M.S 364-378) tarafından tekrar ikiye ayrıldı. Kappadokia Prima (Birinci) olanın merkezi Kaisareia (Kayseri), Kappadokia Secunda (İkinci) olanının merkezi ise evvela küçük bir köyden ibaret olan Padandos daha sonra da adı Tyana olan yerdi¹⁰⁰.

Büyük Theodosius'un Roma topraklarını iki oğlu Arcadius ve Honarius arasında taksim ettiği M.S 395 tarihi, ileride Bizans adını alacak Doğu Roma İmparatorluğu'nun kuruluş tarihi olarak kabul edilir. Böylece Kappadokia'nın eyalet olarak Roma topraklarına katıldığı M.S 17 tarihini esas aldığımızda, Roma merkezinin İstanbul'a taşınma tarihi olan M.S 330 tarihine kadar geçen 313 sene ile M.S.330 senesinden Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılış tarihi olan M.S.395 senesine kadar geçen 65 sene olmak üzere toplam 375 sene Kappadokya bizzat Roma İmparatorluğu'nun idaresi altında kalmıştır.

k. Kapadokya'da Doğu Roma (Bizans) Egemenliği

Bizans İmparatorluğu'nun başlangıcı genellikle 395 yılı olarak kabul edilir. Bizans tarihi; ihtirasların, hiziplerin, suikastların, entrikaların, isyanların, ihtilallerin ve Hıristiyanlık iç çatışmalarının çok yaşandığı bir dönemdir. "Bizans oyunu" diye de dilimize girmiş olan saray içi ve saray dışı entrikalar yüzünden iktidar sık sık el değiştiriyordu. İmparatorların tahtları ve hayatları tehlike içindeydi. Bir saray muhafız komutanı, bir vali, bir ordu komutanı veya askeri bir şef; hatta basit bir saray memuru bir imparator olarak tahta oturuyor, eski imparator ise en hafifinden gözleri oyularak bir kenara atılıyordu¹⁰¹.

Bizans tarihindeki önemli olaylardan biri de ikonoklazm olayıdır. 7.yüzyılda başlayan, Bizans tarihindeki önemli olaylardan biri de İkonoklazm olayıdır. Bu yüzyılda başlayan Arap akınları Hıristiyanlıkta İkonoklazm döneminin (tasvir yasağı) başlamasına neden olmuştur. 9. yüzyıl başlarından itibaren bu dönemde İslam Dini'nin etkisiyle figürlü tasvirler yasaklanmıştır. İkonoklazm, diğer bir ifade ile tasvirlerin kırılışı imparatorluk iktidarının dini tasvirleri yıkmak ve yok etmek için başvurduğu çalışmaları ve tedbirleri ifade eder¹⁰².

Leon III. tasvirler ibadet etmeyi men etmekle, ahaliyi sivillere itaati temin için tasvirler kültürünü çok kuvvetli bir vasıta olarak kullanan kilisenin kuvvetli tesirinden kurtarmayı ümit ediyordu. Leon III'ün gayesi mutlak hâkim olarak din sahasında birleşik bir millete hükmetmekti. Binaenaleyh imparatorluğun dini hayatını ikonoklast imparatorların politikası tanzim etmiştir¹⁰³. Zaman zaman değişik imparatorlar döneminde tasvirler kültürünün yeniden ihya edildiği görülmüştür¹⁰⁴.

Bölgemizin korunaklı yapısı; tasvir yasağına karşı çıkan din adamlarının sığınma yeri olmuştur. Kayaların içindeki yerleşim yerlerinin çoğu o dönemden kalmadır. İnsanlar baskı ve zulümden buralara sığınmak zorunda kalmışlardı.

98 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 218.

99 Yard. Doç. Dr. Av. Faruk Yılmaz, İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, s. 165-166.

100 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 88.

101 Auguste Bailly, Bizans Tarihi, c. 1, s. 137.

102 Auguste Bailly, Bizans Tarihi, c. 1, s. 163.

103 A.A Vasiliev, Bizans Tarihi, c. 1, s. 318.

104 A.A Vasiliev, Bizans Tarihi, c. 1, s. 320.

Doğu Roma (Bizans) idaresindeyken İsauralılar ve Hunlar, Kapadokya’da büyük tahribat yapmışlardır¹⁰⁵. Justinyen, M.S. 530 tarihinde İkinci Kapadokya’yı ikiye ayırdı. Makissos’u, Kappadokia Tertia’nın (üçüncü Kapadokya’nın) merkezi yaparak Justinianopolis adını verdi. Eski eserlerde hem Makissos hem de Tyana ikinci Kapadokya’nın Metropolitleri olarak gösterilmiştir¹⁰⁶. VI. yüzyılda Justinyen devrinde Bizans için doğu siyaseti tekrar önem kazandığı zaman Archelais’in (Aksaray) Kırşehir’e bağlandığı görülür ve nadiren ismi geçer¹⁰⁷.

Doğu Roma için önemli bir gelişme de Sasanilerin yaptıkları saldırılardır. Doğuda bulunan Sasaniler, I. Hüsrev zamanından itibaren Bizanslılara karşı yaptıkları savaşı kazanarak Ermenistan’ı, Mezopotamya’yı, Suriye’yi, Filistin’i ve Anadolu’yu istila ve işgal ettiler ve başkentin yakınındaki Kalkedonia’ya (İstanbul’daki Kadıköy) kadar vardılar¹⁰⁸. Tabi bu arada Aksaray ve yöresinin İran saldırı veya işgaline uğradığını söyleyebiliriz. Çünkü bu akınlar sırasında Sasanilerin, Niğde’ye ilk kez 608’de saldırdıkları¹⁰⁹, 605’te Kaisareia’yı (Kayseri) 1 yıl süreyle ellerinde tuttukları bilinmektedir¹¹⁰. Sasanilerin, Aksaray’ın da bulunduğu Anadolu’nun orta ve batı kesimindeki hâkimiyetleri kesin değil, geçici olmuştur. Çünkü Sasanilerin kesin hâkim oldukları saha Fırat ve Toroslar’ın doğusudur¹¹¹. Heraklius, M.S. 627 senesinin yazı içinde İranlılara karşı başlattığı ve 10 yıl süren mücadelenin sonunda önceden kaybedilen bütün eyaletleri yeniden ele geçirdi¹¹².

Bizans, Sasanilerle mücadeleyi kazanmış fakat bu sefer de güneyden Arap akınları başlamıştı. Heraklius zamanında hızla ilerleyen Arap orduları Suriye’yi ele geçirmişlerdir. Bizans İmparatoru, Arap tehlikesine karşı Toros geçitlerinin ağzında Tyana, Kibistra (Ereğli) ve bunların arkalarında bulunan Hasandağı ve çevresindeki kaleleri korumak ve savaşları burada kabul etmek için büyük gayret sarf etti. Heraklius kendi adını taşıyan Herakliye Şehri’ni Toros geçidinin altına kurdu. İrili ufaklı bütün kaleleri tahkim etti ve kuvvetli bir askeri teşkilat kurdu¹¹³. İlk Müslüman Arap ordusu, Mervan oğlu Abdülmelik kumandasında Ereğli askeri teşkilatına bağlı Aksaray’a geldi ve burayı 77/699 tarihinde Bizanslılardan aldı. Yine Mervan oğlu Abdülmelik, Bizanslıların Aksaray’ı tekrar ele geçirmeleri üzerine bu havaliye ordularını sevk ederek; Ereğli, Aksaray, Karaman, Konya bölgelerini tekrar Bizanslılardan aldı¹¹⁴. Fakat bu ifadeyi ihtiyatla karşılamak lazım, çünkü ulaşabildiğimiz kaynaklarda bunu teyit eden bir ifade de yoktur.

Abdülmelik zamanında (685-705), 80/699 yılında Archelais yağmalandı ve geçici olarak Müslüman Arapların elinde kaldı¹¹⁵. Emeviler döneminde Müslümanların “Sûgur” ve “Avasım” denilen kalelerin ve müstahkem şehirlerin arkalarına sızdıkları olmuştur. Ama bir tarihçinin dediği gibi, Archelais’i yağmaladıkları ve tahrip ettikleri hakkında güvenilir kaynaklarda hiçbir bilgi yoktur. Güvenilir bir kaynak olan Fütuh-ul Buldan’da da bununla ilgili bir ifadeye rastlanmamaktadır¹¹⁶.

105 Semiha Yıldız Ötügen İhlara Vadisi, s. 3.

106 İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi, c. 1, s. 88.

107 Albert Gabriel, Niğde Tarihi, s. 70.

108 Auguste Bailly, Bizans Tarihi, c. 1, s. 113.

109 Yurt Ansiklopedisi, Niğde maddesi, s. 6162.

110 Engin Akyürek, M.S IV-XI Yüzyıllar Kapadokya’daki Bizans/Kapadokya, s. 229.

111 Auguste Bailly, Bizans Tarihi, c. 1, s. 122.

112 Auguste Bailly, Bizans Tarihi c. 1, s. 127- 130.

113 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 199–201.

114 Albert Gabriel, Niğde Tarihi, s. 63.

115 Yurt Ansiklopedisi, Niğde Maddesi, s. 6162.

116 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 227.

132/750 ile 656/1258 yılları arasında hüküm süren Abbasi halifeleri zamanında Archelais (Garsaura)'ın Müslümanlar'ın hâkimiyetini tanıyarak cizye verdiği ve bazen de istila edildiği olmuştur¹¹⁷. Nitekim Abbasi-Bizans mücadelesi sırasında da zaman zaman Abbasi komutanları Bizans içlerine akınlar yapmışlardır. Mesela Abdümelik B.Salih Bizans topraklarında savaştı. Hatta Ankara'ya kadar geldi ve Matmûrayı fethetti¹¹⁸. İbrahim Hakkı Konyalı ise Matmûra için şöyle yazmaktadır: “Archelais-Niğde arasındaki Melendiz; Hasandağı eteklerinde ve çevresinde bulunan Selime, Belisırma, Ihlara gibi yerleşim yerleri Arap kaynaklarında Metamir diye adlandırılmakta ve “Mıtmer” kelimesini “in” olarak açıklamaktadır¹¹⁹. Matmure kelimesinin Osmanlıca manası, toprak altındaki in olduğuna göre Matmure'nin bulunduğu yerin birisi Ankara yakınında, diğeri ise Aksaray çevresindedir. Şüphesiz burada tarihi zaman itibarıyla olaya yakın olan İbnü'l Esir'in ifadesi önemlidir.

Bizans'ın anlaşmayı bozup Aksaray, Konya, Karaman ve Ereğli havalisini zapt etmesi üzerine büyük bir orduyla tekrar Anadolu üzerine yürüyen Harun El Reşid, Maraş, Adana, Ereğli, Konya, Karaman, Aksaray ve Ankara vilayetlerini zapt etti. Buralara birer serdar koyarak bu havalisi Abbasi toprağına bağladı¹²⁰. İbnü'l Esir ise bu olayı şöyle anlatmaktadır; Nikfor'un (Nikoferos) anlaşmayı bozması üzerine Hârûn (Harun Er-Raşid), Herakli'yi (Ereğli) otuz gün muhasara altında tuttu. 190/805 tarihinde Bizans İmparatoru'nun yıllık vergiyi, haraçlarını vermemesi üzerine Şevval 190 /Ağustos 806'da burayı fethetti ve halkını da esir etti¹²¹. Yukarıdaki ifadenin aksine bu ifadede Aksaray ismi geçmemektedir.

Halife Memun, Achelais-Aksaray ile Niğde arasındaki Melendiz, Hasan Dağı eteklerinde ve çevrelerinde bulunan Belisırma, Ihlara, Melendiz Dağı ile Selime arasında bulunan Garp kaynaklarında Merg-ül-üsküf (Papazlar/Din Büyükleri Çayırılığı/Otlağı) anlamına gelen yerleri 216/831 yılında fethetti¹²². Abbasi Halifesi Mutasım zamanında ise Bizanslılara karşı Tuz Gölü dâhil, Ankara ve Amuriye'yi (Eskişehir) de içine alan büyük bir sefer düzenlenmiştir¹²³.

Bu sefer sırasında Ankara-Amuriye arasındaki, yerleşim alanlarının da istila hareketine maruz kaldığını düşündüğümüzde Archelais (Aksaray?) ismi geçmemekle birlikte buradaki yerleşim yerleri ve civarlarının Abbasilerin istilasına uğradığı muhakkaktır. Yüz yıldan beri süre gelen savaşlardaki yenilgiler Bizans ordusunun, Melendiz Ovası'nda Abbasilere karşı kazandıkları bir muharebe ile durdurulur. Arapların eline geçen birçok şehir geri alınır¹²⁴.

Aksaray ile çevresinin Abbasilerin elinde 160 sene kaldığı ve 357/965 tarihinde Bizans İmparatoru Fokas'ın kuvvetli bir ordu ile Abbasilerin elinde bulunan Aksaray, Ereğli, Karaman, Adana, Misis (Massisa) ve Antalya'yı zapt ederek buraları yeniden idaresi altına aldığı¹²⁵ anlatılıyorsa da Aksaray'ın 160 sene devamlı olarak Abbasilerin elinde kalması mümkün değildir. Zira Tuvanuvu (Kemerhisar) birkaç defa el değiştirdiğine göre Aksaray'ın da içinde bulunduğu bölge, kesin olarak bilinmemekle birlikte, el değiştirmiş olmalıdır. Abbasiler artık gerilemeye başlamıştır. Phokas (Fokas), Kilikya'yı ele geçirmesi ve Tzismiskes'in Suriye ve Mezopotamya'daki zaferleri sonucu Arap tehlikesini ortadan kaldırmıştır. Bizans sınırı tekrar Fırat'a kadar götürülmüş, Suriye'nin büyük bir bölümü de Bizans egemenliğine tekrar girmiştir¹²⁶.

IX. yüzyılın ikinci yarısından 1071'e kadar Bizans Kapadokya'sı altın yılını yaşadı. Bölgedeki kiliseler ve resimsel bezemelerin çoğu bu dönemde yapılmıştır¹²⁷. Bu durumu Aksaray topraklarındaki kilise ve manastırlarda da görmekteyiz.

117 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 240.

118 İbnü'l Esir, İslam Tarihi, c. 6, s. 145.

119 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 243.

120 Albert Gabriel Niğde Tarihi, s. 63.

121 İbnü'l Esir, İslam Tarihi, c. 6, s. 177.

122 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 243-244.

123 İbnü'l Esir, İslam Tarihi, c. 6 s. 421.

124 Semiha Yıldız Ötügen, Ihlara Vadisi, Ankara -1990, s. 4.

125 Prof.Albert Gabriel, Niğde Tarihi, s. 64.

126 A.A. Vasiliev, Bizans Tarihi, c. 1 s. 96.

127 MS IV-XI Yüzyıllar Kapadokya'daki Bizans/Kapadokya, s, 229.

Bizanslılar için artık en büyük tehlike doğudan gelen Selçuklulardı. Anadolu, Selçuklu beylerinin akınlarına sahne oluyordu. Bizans imparatoru bu meseleyi tamamen ortadan kaldırmak için büyük bir ordu hazırladı ve Selçuklular üzerine yürüdü. Fakat Selçuklularla yaptığı Malazgirt Savaşını kaybetti. Bu Bizans için ağır bir darbe oldu. Doğu ve Orta Anadolu'yu kaybettikleri gibi, Süleyman Şah'ın İstanbul'a çok yakın olan İznik'te devlet kurmasına engel olamadılar. Bu olaylar Selçuklular bölümünde biraz daha ayrıntılı anlatılmaya çalışılacaktır.

Yukarıdaki ifadelerden, günümüz Aksaray'ın yerinde eski devirlerde Garsaura, Archelais, Kolonia veya Kolonia Archelais adlı şehirlerin olduğu belirtilmektedir. Bunların bir veya birkaçını W.M.Ramsay başta olmak üzere, Friedric Hild-Maarcell Restle, Charles Texier, Güngör Karauğuz, David Frenc, İbrahim Hakkı Konyalı ve Albert Gabriel gibi birçok yazarın eserinde görmekteyiz. Fakat Auguste Bailly, A.A. Vasiliev gibi Bizans tarihçileri ile zaman itibariyle olaylara daha yakın olan Arap tarihçisi İbnü'l Esir'in bölgemize ait verdiği bilgilerde bu isimlerden hiç bahsedilmemektedir.

I. Selçukluların Anadolu'ya Gelişi ve Selçuklu Egemenliği

Selçuklular, kuruluşlarından kısa bir süre sonra İran'ı, Mezopotamya'yı aldı ve Bizans Anadolu'su ile Fatimilerin Mısır Halifeliği'ne kadar uzanan bütün Batı Asya'yı fethettiler¹²⁸. Selçuklu akınlarının yönünün Anadolu'ya çevrilmesinde ve bilhassa Anadolu'ya yoğunlaşmasının birçok sebebi varsa da bunlardan en önemli ikisi; verimli bir yurt ihtiyacı ile İslamiyet'in gaza ve cihad emridir.

Türklere Anadolu'nun kapılarını ardına kadar açan en önemli olay şüphesiz Malazgirt Savaşı'dır. A.A Vasiliev'e göre Mantzikiert (Malazgirt) hezimet, İmparatorluk (Bizans) için aslı bir ehemmiyette olan Anadolu üzerindeki Bizans hâkimiyetine öldürücü bir darbe oldu. 1071'den sonra Türklere mukavemet edebilecek bir Bizans ordusu artık mevcut değildi¹²⁹. Bir Bizans tarihçisi olan J.Skylitzes ise Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türklerin Anadolu'ya girişlerini şöyle anlatmaktadır: "Türkler tesadüfî yağmacılar olarak değil, işgal ettikleri mntıkların hakiki sahibi olarak bu havalilere girdiler"¹³⁰.

Alparslan devrinde (1062–1072) Afşin, Ahmet Şah, Emir Sanduk gibi komutanlar Lyconia (Karaman) Eyaleti'ne girerek, Anatolika Themî'nin merkezi İkonium'u (Konya) yağma ve tahrip etmişlerdir. Ünlü komutan Afşin, başta Kayseri olmak üzere Kapadokya şehirlerinden çoğunu almıştır¹³¹. Burada Aksaray isminden bahsedilmemekle birlikte Konya'ya yakınlığını göz önüne aldığımızda bu bölgeye de uğradıkları düşünebilir. Aksaray isminin geçtiği ifadeler Süleyman Şah'la ilgili olup bunlardan birincisi İbn-ül-Azrak'a ait olup şu şekildedir: "Melik Süleyman, Melikşah nezdinden gelip Malatya¹³², Kayseri, Aksaray (Beyaz Şehir), Konya, Sivas ve bütün Rum'u fethedip oralara hâkim oldu." İkincisi ise İbn'ül Esir'e aittir. Eserindeki 477/1084–85 yılı olaylarının anlatımında Aksaray şu şekilde geçmektedir: "Ene dil (Bilâd-ı Rum)'deki Konya, Aksaray ve çevresinin hükümdarı olan Süleyman B. Kutalmış bu sene Suriye'ye yürüdü ve Suriye topraklarındaki Antakya'yı fethetti. Antakya 358/968-969 yılından beri Rumların elindeydi."¹³³. Bu ifadeden anlaşıldığına göre Süleyman Şah 1084-1085 tarihinde Aksaray'ın hükümdarıdır.

128 A. A.Vasiliev, Bizans Tarihi, c. 1, s. 448.

129 A.A Vasiliev, Bizans Tarihi, c.1, s. 451-52.

130 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, s.272.

131 Prof.Mehmed Köymen, Selçuklular Devri Türk Tarihi, s. 262.

132 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 47.

133 İbnü'l Esir, İslam Tarihi, c.10, s. 125,128.

Selçukluların ilk zamanları hakkında yeterli bir bilgi yoktur. Bu o dönem tarihimizin karanlık olmasından ileri gelmektedir. Bu yüzden bazı olaylar birbirine karışmıştır. Dolayısıyla Aksaray'ın fethi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Mesela; Kapadokya adlı eserde “1076 yılında Kutalmış oğlu Süleyman Bey tarafından Anadolu Selçuklu egemenliğine katıldı” ifadesi yer alırken¹³⁴; İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray'la ilgili eserinde “Anadolu Selçuklularının ilk zamanlarında Aksaray, Danişmendliler'in elindeydi.”¹³⁵, eserinin bir başka yerinde de “Archelais, Danişmendli Gazi'nin fethettiği yerlerdendir.” denilmektedir¹³⁶. Yine Aksaray'la ilgili bir başka esere göre de Danişmend Ahmet Gazi'den bahsedilirken “Bütün Kapadokya'yı almıştır. Bu sırada hala adı Archelais olan Aksaray'ı fethetmiştir.”¹³⁷.

Selçuklu Sultanı 1.Rükneddin Mesud'un Danişmend seferi sırasında Aksaray, Selçukluların eline geçmiştir¹³⁸. Hâlbuki Danişmendoğlu'nun sahip olduğu yerlerle ilgili bilgi veren Amasya Tarihi'nde Aksaray veya Archelais ismi geçmemektedir¹³⁹. Ayrıca Tarihçi Hazarfen 479/1087 Danişmendoğlu'nun, Süleyman'ın ölümünden her halükârda daha sonra kendi sahası olacak Kapadokya bölgelerini ele geçirdiği intibama sahiptir. Danişmend hakkında 1095'ten önce bir malumat olmadığını belirtir¹⁴⁰. Abu'l Farac Tarihi'ne göre de Süleyman Şah'ın Antakya'yı fethettiği sırada Sebastia (Sivas), Kayseri ve Pontus'ta ise Danişmendoğlu İsmail namında bir emir hüküm sürüyordu. Bu memleket onun adına izafe edilerek bugüne kadar Danişmendli Ülkesi adını taşıyordu¹⁴¹.

Netice olarak yukarıdaki ifadelerin aksine ilk zamanlarda Aksaray'ın Danişmendliler'in elinde olduğuna dair bir kesinlik olmadığı gibi Süleyman Şah'ın Antakya seferinden önce Orta Anadolu'ya (Kapadokya'ya), sahil bölgelerine ve bütün Asya (Anadolu) vilayetlerine de hâkimiyeti yaydığı ve bu bölgelere valiler (nâib) tayin ettiğinin bilinmesi¹⁴² Aksaray'ın bu dönemlerde Danişmendoğlu'nun değil, Süleyman Şah'ın elinde olduğunu gösterir.

Süleyman Şah'ın ölümüyle oluşan karışık dönemde Aksaray ve bir kısım topraklar Danişmendliler tarafından ele geçirildiği ve 1. Haçlı Seferi'nden sonra Danişmend Gümüştekin'le arası bozulan Kılıçaslan'ın, Danişmendliler'i yenerek Kayseri, Ankara ve Aksaray'ı geri aldığı ifade ediliyorsa da¹⁴³ Hasandağı Savaşı'ndan önce ve savaş sırasında Kapadokya, Süleyman Şah'a bağlı Ebu'l Gazi'nin (Emir Hasan'ın) elinde¹⁴⁴ olduğu bilinmektedir.

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra başa geçen 1. Kılıçaslan devrinde Aksaray'ı ilgilendiren iki önemli olay vardır. Birincisi 16 Haziran 1097'de İznik'i alıp ileri yürüyüşlerine sürekli devam eden Haçlıların Ereğli'de ikiye ayrılarak 1. kolunun Kayseri istikametine doğru yürümesi sırasında Hasandağı'nda Hasan Bey'in yaptığı savaştır. Kanlı sahnelerin yaşandığı bu çarpışmalarda Haçlılar çok zayıt verdiyse de ileri hareketlerine engel olunamamıştır¹⁴⁵. Prof. Dr. Osman Turan “Selçuklular ve İslamiyet” ve “Selçuklular Zamanında Türkiye” adlı eserlerinde Hasandağı isminin, memleketini kahramanca müdafaa eden ve zirvenin eteğinde şehit olan Hasan Bey'den dolayı verildiği belirtmektedir¹⁴⁶.

1. Kılıçaslan'ın ölümünden (19 Şevval 500/14Haziran 1107) sonra ilk önce Selçuklu tahtına Şahin Şah oturduysa da, kardeşi Mesud onu bertaraf ederek Konya'da babasının tahtına oturdu.

134 Metin Sözen, Sürekli Yoğunluğun Devamında Aksaray /Kapadokya, s. 441.

135 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 274.

136 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 254.

137 Aksaray Valiliği Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, s.17

138 İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi, c. 1, s. 254- 255.

139 Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, c. 2, s. 296.

140 Cahen-Y.Yücel-B.Yediyil, Kapadokya Valisi, Belleten, c. 51, S. 201, s. 1412.

141 Abu'l Farac Tarihi, c. 1, s. 331.

142 Claude Cahen, Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yıldız, Türklrin Anadolu'ya İlk Girişi, 1988 Ankara, s. 40.

143 İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi, c. 1, s. 276.

144 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 130

145 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, s. 104.

146 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet; s. 45. Selçuklular Zamanında Türkiye, s.130

Danişmendliler, bu taht kavgalarından yararlanarak Aksaray dâhil Selçuklu Ülkesi'nde damadı Sultan Mesud'a bıraktığı Konya havalisi müstesna, Malatya'dan Sakarya boylarına kadar bütün Selçuklu beldelerini Danişmendli Devleti'ne bağladı. Böylece Selçuklu Sultanı 1. Mesud, Danişmendli hâkimiyeti altına girdi¹⁴⁷.

Daha sonra kuvvetlenen 1. Mesud, damadı ve aynı zamanda Danişmendlilerin meşru varisi olan Zunnûn'u desteklemek amacıyla Danişmend Ülkesi'ne girerek başta Aksaray olmak üzere Danişmendli vilayetlerinin birçoğunu ele geçirdi¹⁴⁸. Selçuklu-Danişmendli mücadelesinde Mesud'un oğlu II. Kılıçaslan gerek babası zamanındaki melikliği, gerekse sultanlığı zamanında, Aksaray'ı Danişmendliler'e karşı bir üs olarak kullanmıştır.

Aksaray; Türklerin Anadolu'nun ortasında, Konya merkez olduktan sonra doğuya giden yol üzerinde kurdukları en namılı iskân yeridir. Bu şehir XII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Rükneddin Mesud zamanında inşa edilmiştir¹⁴⁹. Bu ifadeye göre Aksaray'ın ön plana çıkması I.Mesud devrinden itibaren olmuştur. Kılıçaslan'ın babası zamanında melik olarak Aksaray'da bulunduğu; Ulu Cami'nin minberindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

Aksaray'ın ortaya çıkışı, II. Kılıçaslan'ın sultanlığı zamanında olmuştur. Kılıçaslan, saltanatının başlarında Aksaray şehrini kurmuştur. Bununla ilgili Farsça "Tarih-i Âl-i Selçuk Der Anadolu" adlı kitapta Aksaray'la ilgili günümüz Türkçesi ile şunlar yazılmaktadır¹⁵⁰:

"550 yılında Mesud oğlu Kılıçaslan'ın hükümdarlığı...

Hükümdarlığının ilk zamanlarında Aksaray'ı yaptı. Kervansaraylar, pazarlar kurdu."

Anonim Selçukname'deki "Kılıçaslan saltanatının başında ve 550/1155 yılında Aksaray'ı bina etti. Kervansaraylar pazarlar kurdu." ifadesi de bu olayı teyit etmektedir¹⁵¹. II. Kılıçaslan 566/1170'da yeniden kurduğu Aksaray'da kendisine bir saray (Ak Saray), askerlerine meskenler, rıbâtlar (zaviyeler) ve çarşılar yaptırmış; Azerbaycan'dan buraya gaziler, âlimler ve tüccarlar getirerek yerleştirmiştir. Bir gaza ve ordugâh üssü haline getirdiği bu şehirde, İslam ruhu ve gaza mefkûresinin bozulmaması için de kötü insanlar ile Rum ve Ermenilerin, Aksaray'a girmelerine müsaade etmemiştir. Çok defa burada oturduğu ve seferlerine buradan başladığı için diğer Orta Çağ Anadolu şehirlerinden her biri hususiyetine göre bir unvan taşırken Aksaray'a da bu hususiyeti dolayısıyla Dâr'üz-zafer, Bazen Dar'ul-cihad ve Dar'ul-ribat unvanları verilmiştir¹⁵². Emin Bilgiç Hrozny'i (.AOr, s.73; Garstang İndeks, s.30) kaynak göstererek "Naramsin'den bahseden Eski Hitit metninde geçen Kurşaura'nın klasik Garsaura (Bu günkü Aksaray) olduğuna kat-ı nazarıyla bakılabilir." derken¹⁵³; Tuncer Baykara'da Aksaray şehrinin ismiyle ilgili ifadesinde "Adının Garsaura'dan geldiğine dair zorlamalar olsa da doğrudan Beyaz-Saray anlamı açık ve kesindir." demektedir¹⁵⁴. Aksaray ismi ayrıca Taxara veya To Axsara şeklinde ifade ediliyorsa da¹⁵⁵ bu isim de Aksaray'ın Rumca söylenişinden başka bir şey değildir.

Aksaray isminin bir başka açıklaması olarak da Selçuklu hükümdarının sarayında bulunan bir cariye'nin saray hayatından bıktığını belirten, "Ah saray!" demesinden geldiği rivayeti¹⁵⁶ varsa da bu uydurmadan başka bir şey değildir.

147 Hüseyin Hüsamettin, Amasya Tarihi, c. 2, s. 311-312.

148 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 254.

149 Tuncer Baykara, Ulu Camii, Belleten, c. LX, S. 227, s. 49-50.

150 İbrahim Hakkı Konyalı, Ulu Camii, Vakıflar Dergisi, S. 10, s. 275.

151 Anonim Selçukname, s.125

152 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 233.

153 Emin Bilgiç, Anadolu'nun Yer Adları, Belleten, c.10, S. 39, s. 395, Dipnot. 40.

154 Tuncer Baykara, Ulu Cami Türk Kale -Şehir İşaatında Durum (Aksaray), Belleten c. LX, S. 227, s.49-40.

155 E.Nihal Çetintürk, Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri (Dok. Tezi), s. III.

156 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, s. 31.

II. Kılıçaslan'ın ölümünden sonra Konya'da tahta I.Gıyaseddin Keyhüsrev oturdu. Fakat kardeşi Tokat Meliki Rükneddin buna karşı mücadeleye başlayarak Keyhüsrev'den M.1196'da saltanatı aldı. Konya'da tahta oturdu¹⁵⁷. Rükneddin Süleyman Şah bu sırada Konya'ya Aksaray üzerinden gitmiştir¹⁵⁸. Rükneddin Süleyman Şah öldükten sonra Konya tahtına küçük yaştaki oğlu III. İzzeddin Kılıçaslan geçti. Gıyaseddin Keyhüsrev buna karşı çıktıysa da yenildi¹⁵⁹. Yalnız Aksaraylıların Gıyaseddin'i Aksaray'a davet etmeleri üzerine Konyalılar, Aksaraylıları kıskanarak Keyhüsrev'i Selçuklu tahtına oturtular¹⁶⁰. Tahta çıkış tarihi 8 Ağustos 1206 veya 601 Receb/1205 Şubatıdır¹⁶¹.

I.Gıyaseddin Keyhüsrev başa geçtikten sonra bu tahtı kendisine sağlayan Yağibasanoğullarına önemli görevler vermiştir¹⁶²: Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1200'lerde Aksaray Valiliği'ne Muzaffer'üd-din Melik Mahmud Gazi'nin getirildiği¹⁶³ ifade edilmektedir. Fakat bununla ilgili hiçbir kayıt verilmemektedir.

Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde altyapı ve huzurun sağlanmasıyla Anadolu milletlerarası ticaret ve transit yoluna açılmıştır¹⁶⁴. 1211'de ölen Gıyaseddin Keyhüsrev'in yerine, kardeşi Alâeddin'i bertaraf eden İzzeddin Keykavus tahta oturdu¹⁶⁵. Sultan-ül Galip unvanını kullanan I. İzzeddin Keykavus; şairliği olan, kültür seviyesi yüksek bir sultanı. Âlim ve şairleri himaye ederdi. Bundan dolayı Selçuklu Ülkesi'ne onun zamanında birçok âlimler geldi. Bu gelenlerden biri de Muh-id-din Arabî'dir. Adı geçen Muh-id-din Arabî bu dönemde Aksaray'da kitap yazmıştır¹⁶⁶.

İzzeddin Keykavus'un Sivas'ta inşa ettiği muhteşem Dar'üş-şifâ'nın (hastahane) 618 tarihli vakfiyesinde şahid olarak adı geçen Hüseyin bin Abdulkerim bin Muhammed, Aksaray Hâkimi ve Selçuklu Ülkeleri Kadiaskeri yani Kadî-l- kuzât'tır¹⁶⁷.

1219'da ölen¹⁶⁸ İzzeddin Keykavus'un yerine Malatya ve Aksaray üzerinden Konya'ya varan Alâeddin Keykubad, Selçuklu tahtına geçti. Alâeddin Keykubad devri, Anadolu Selçuklularının en parlak devridir. Bu hükümdar ilme, kültüre ve sanata büyük önem verirdi¹⁶⁹. Devr-i iktidarında ticareti geliştirmek için seferler düzenlediği gibi (Suğdak Seferi)¹⁷⁰; ticarete sigorta sistemini getirerek meydana gelebilecek zararı telafi etmekle kalmayıp aynı zamanda ticaret için kervansaray, han, köprü, tersane, hamam gibi eserleri yaptırarak milletler arası ticaretin gelişmesi için rahatlığı ve güveni sağlamıştır¹⁷¹. Bu dönemde Aksaray ve civarında Sultanhanı Kervansarayı (Âlai Hanı)¹⁷², Beramuniyye, Ebubekriye Medreseleri gibi birçok eser yapılmıştır¹⁷³.

157 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, s. 297.

158 İbn Bibi Selçukname, c. 1, s. 1.

159 Müneccimbaşı, Sahayif ül-Ahbar, s. 13-14.

160 Abu'l Farac Tarihi, c. 2, s. 486.

161 Müccimbaşı, Sahayif ül Ahbar, s. 14.

162 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 1379.

163 Albert Gabriel, Niğde tarihi, s. 65.

164 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 292.

165 İbn Bibi, s. 133-134.

166 Keşf-üz-zünun c. I, s. 396

167 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 313.

168 Müneccimbaşı, Sahayif ül-Ahbar, s. 21.

169 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s.391-394.

170 İbn-i Bibi Selçuk Name, c. 1, s. 342-344.

171 Prof.Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 395 -397.

172 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 1314.

173 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 1321- 1322.

m. Moğol Egemenliği

Alâeddin Keykubat'ın ölümünden sonra Selçuklu tahtına II. Gıyaseddin Keyhüsrev geçti (31 Mayıs 1237)¹⁷⁴. II. Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde Vezir Saadetin Köpek meselesi, Baba İshak İsyanı gibi olaylar yaşanmış; bilhassa Baba İshak olayında memleket kargaşaya sürüklenmiştir. Yalnız bu devrin asıl önemli olayı ve Anadolu Selçukluları için bir dönüm noktası olan Köseadağ Savaşı'dır. Çarşamba 25 Temmuz 1243/8 sefer yılı 641 günü¹⁷⁵ meydana gelen bu savaşta, Moğollar Selçuklu ordusunu Köseadağ'da büyük bir hezimete uğratmıştır. Bu savaştan sonra Selçukluları Moğol hâkimiyetine sokan bir anlaşma yapılmıştır. Moğollarla yapılan bu anlaşmayla, Selçuklu Devleti bunlara haraç veren tabii bir devlet haline gelmiştir¹⁷⁶.

İlk zamanlar devlet bu sarsıntıya dayandıysa da Moğolların devamlı baskı ve zulümleri, Selçuklu devlet adamlarının ihtirası yüzünden ileriki yıllarda görüleceği üzere halk perişan, Sultanlar da Moğol valileri elinde oyuncak olmuştur.

II. Gıyaseddin'in ölüm tarihi olarak İslam kaynakları H.643 ve Hıristiyan kaynakları da 1245 yılını verirler. Anonim Selçukname'de H.643 Recep ayı ortasında (1246 yılının başlarında) olduğu belirtilmektedir¹⁷⁷. Gıyaseddin devrinde Harzemliler'in meselesi, Baba İshak'ın sebep olduğu isyan, Vezir Saadetin Köpeğ'in bazı ileri gelen devlet adamlarını öldürtmesi ve nihayet Köseadağ'daki acı mağlubiyete rağmen; devletin kuvvetli bünyesi ve iktisadi yapının sağlamlığından, bayındırlık faaliyetlerine devam edilerek mimari eserler vücuda getirilmiştir. Bunun en güzel örneği Aksaray'ımıza 13 km mesafedeki Ağzı Karahan Köyü'ndeki Hoca Mesud Kervansarayı'dır. Selçuknameler ve vakfiyelerde bunun ismi "Ribat-ı Hoca Mesud" veya "Kervansaray-ı Hoca Mesud" şeklinde geçmektedir¹⁷⁸. İkinci Gıyaseddin Keyhüsrev 643/1245'te öldü. Sultanın ölümünden sonra Selçuklu tahtına II. İzzeddin Keykavus geçti¹⁷⁹. Fakat Rükneddin Kılıçaslan, ziyaretine gittiği İlhanlı Hükümdarı Güyük Kaan tarafından kendisine Selçuklu Sultanlığı'nın verildiğini söyleyerek kardeşine isyan etti¹⁸⁰. Alâeddin Kervansarayı (Sultanhanı) civarında iki ordu karşı karşıya geldiler. Yapılan savaşta İzzeddin Keykavus galip geldi (1249)¹⁸¹. Konya'ya giden II. İzzeddin Keykavus 1246 tarihinde yalnız başına tahta oturduysa da 1249 tarihinden itibaren Selçuklu Sultanlığı'nı iki kardeşiyle (Rükneddin Kılıçaslan ve II. Alâeddin Keykubad) birlikte yönetmeye başladı¹⁸². Anadolu'da tek sultanın fermanı yerine kendi fermanlarıyla atamalar yapıyorlardı¹⁸³. Saltanat ortakçısı olan II. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden sonra Sultan II. İzzeddin ile Sultan Rükneddin Kılıçaslan'ın arası bozuldu¹⁸⁴. Bunun üzerine Konya'dan kaçan saltanat ortağı Sultan Rükneddin Kılıçaslan, Aksaray üzerinden Kayseri'ye gitti¹⁸⁵. Burada sultanlığını ilan etti¹⁸⁶. Bunun üzerine savaş çıktı. İki ordu Kayseri'de Ahmed Kalesi Ovası'nda çarpıştılar¹⁸⁷. İzzeddin galip geldi¹⁸⁸. Sultan İzzeddin, Selçuklu tahtına tekrar tek başına oturdu.

654/1256 yılında büyük bir orduyla Anadolu'ya hareket eden Baycu Noyan, Selçuklu Sultanı'ndan yazlık ve kışlık talep etti¹⁸⁹. Sultanın adamlarının karşı çıkması üzerine¹⁹⁰ Sultan Alâeddin Kervansarayı düzlüğünde¹⁹¹ yapılan ve Selçuklu Sultanı'nın da bulunduğu savaşta Moğollar galip geldi¹⁹².

174 Prof.Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 405.

175 İbn-i Bibi, c. 2, s. 70.

176 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 447 -448.

177 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 454.

178 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 1071.

179 Anonim Selçukname, s. 33.

180 İbn-i Bibi, c. 2, s. 120.

181 İbn-i Bibi, c. 2 s. 123,124.

182 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 459.

183 İbn-i Bibi, c. 2, s. 137.

184 İbn-i Bibi, c. 2, s. 137.

185 İbn-i Bibi, c.2, s. 140- 41.

186 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 474.

187 Münecimbaşı, Sahayf ül-Ahbar, s.35,

188 İbn-i Bibi, c.2, s. 142.

189 Aksarayı, s. 136.

190 Aksarayı, s. 136.

191 İbn-i Bibi, c. 2, s. 148

192 Prof.Dr. Nafiz Uzluk Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III.(Anonim Selçukname) s. 35

Sultan İzzeddin savaşı kaybettikten sonra Konya'ya döndü, oradan Uç Vilayetler yolu ile İstanbul'a gitti¹⁹³. Moğol Boycu Noyan ise Sultanhanı veya Kılıçaslan kervansaray civarında ordugâh kurdu ve Aksaray çevrelerindeki askerin halka ziyan vermemesi için Şahnalar tayin etti¹⁹⁴. Boycu Noyan'ın Anadolu'yu terk etmesinden sonra İzzeddin Keykavus, 14 Rebiyülevvel 655/3 Nisan 1257 Pazar günü Konya'ya gelerek tekrar tahtına oturdu¹⁹⁵. Moğollar tarafından Sultan Rükneddin, Selçuklu tahtına getirildiyse de Konya'ya giremedi¹⁹⁶. Araya elçilerin girmesiyle iki kardeş arasında barış sağlandı. Memleket ikiye ayrıldı. Kızılırmak'ın batısında kalan topraklar Sultan İzzeddin'e, doğusunda kalan topraklar Rükneddin Kılıçaslan'a verildi¹⁹⁷. Aksaray'de bunun tarihi 557/1259'dur¹⁹⁸. Vezir derecesine yükselmiş ve ricalden olan Anadolu'daki hassa gelirlerini toplamak ve korumak için Anadolu'da Moğollar tarafından görevlendirilen Taceddin Mûtez¹⁹⁹, Sultan İzzeddin'den gördüğü soğuk muamele karşısında Aksaray'a gelerek onun aleyhinde faaliyetlere başladı. Neticede Sultan Rükneddin Moğollara dayanarak Konya'ya geldi ve tek başına Selçuklu tahtına oturdu²⁰⁰. Sultan İzzeddin ise Bizans'a sığındı. İzzeddin Keykavus devrinde Aksaray civarında gelişen siyasi olaylar ve kardeşler arasında yapılan savaşların dışında bir başka olay da; bu dönemde Gelveri'nin (Güzelyurt) Sultan İzzeddin Keykavus tarafından Konya Subaşı Ebû'l Mücahid Mehmed'e 1200 kırmızı mısır altınına satılmasıdır. Satılmayla ilgili hüccet Aksaray Mahkemesi tarafından verilmiştir. Hüccet H.657 yılı Muharreminin yirmi beşinci günü M.1258 tarihinde tescil edilmiştir²⁰¹.

IV. Rükneddin Kılıçaslan devrinde Aksaray, Moğolların siyasi merkezlerinden biridir. Kılıçaslan Rükneddin zamanında Sinop fethedilmişti. Fakat ülkenin durumu hiç de iyi değildi. Bilhassa Niğde Subaşı Hatıroğlu ve onun mutemetleri halka sıkıntı ediyorlardı. Fermanlar çıkarıldıysa da etkili olunamadı²⁰². IV. Rükneddin Kılıçaslan tahtın otoritesini tekrar sağlamaya başlayacağı sırada, başta Muineddin Pervane olmak üzere bundan tedirgin olanlar, Aksaray'da Taceddin Mûtez etrafında toplanmaya başladılar. Onu halletme yollarını aradılar ve sonunda Moğollarla iş birliği yaparak sultanı ortadan kaldırmaya karar verdiler. Pervane, Moğol emirlerini ikna için hediye verme dâhil Sultan Rükneddin Kılıçaslan aleyhine birçok söz söyledi. Daha sonra dostu Baynal Yargucu durumu araştırmaları için Aksaray tarafına gitmeleri konusunda Moğolları ikna etti. Sultana da haberciler göndererek "Çok önemli bir iş için Padişah yarlığı çıkmıştır. Siz Sultanın ondan haberdar olmanız gerekmektedir. Eğer gelmekte gecikmezseniz büyük emirlerin rızasını ve memnuniyetlerini kazanmış olursunuz, dedi." ²⁰³.

Neticede Aksaray'a gelen sultanı av sırasında otağında yayın kirişi ile boğdular²⁰⁴. Anonim Selçukname'ye göre bunun tarihi 22 cemaziülahir 664/1266'dır²⁰⁵. İç organları Aksaray'da çıkarılarak cenaze Konya'ya gönderildi. Aksaraylı bir tarihçi olan Kerimüddin Mahmud ise Sultanın ölümünün zehirle olduğunu şöyle anlatmaktadır: "... Kulkul Sahrası'nda Nabşi'nin eğlence derneğinin kurulmuş olduğu eğlence çadırına girdi. Şarap kadehlerinin sık sık dolaşması, Sultanın başını döndürmüş, kendinden geçecek derecede mest etmişti. Bir aralık şarap kadehine konulan zehri de içti. Bu ecel kâsesinin verdiği ıstırap üzerine hemen şehre (Aksaray'a) dönmek istediysede bırakmadılar. Bütün gece orada alıkoydular. Nihayet bu çadırda ömrünün son nefesini verdi²⁰⁶". Bununla beraber zehirlenerek veya boğdurularak öldürülmesi saklanmış, içkiden hastalanarak öldüğü ilan edilmişti. Mevlana'nın müridi olan sultanın şarap içeceğini düşünmek abesle iştigaldir. IV. Rükneddin Kılıçaslan öldürüldükten sonra 664/1265 yılında Sultan III. Keyhüsrev'i Selçuklu tahtına oturtular²⁰⁷. Bu dönemdeki önemli olaylardan biri de Hatıroğlu isyanıdır²⁰⁸. Hatıroğulları'nın bu isyan hareketine Karamanoğulları'yla Uç Türkleri de katılmışlardır²⁰⁹. Moğollar tarafından isyanı bastırılan Hatıroğlu'nun kendisi de öldürüldü²¹⁰.

193 Aksarayî, s.137

194 Anonim Selçukname, s. 35.

195 İbn-i Bibi, c. 2, s.152.

196 İbn-i Bibi, c. 2, s. 154- 155.

197 Aksarayî, s. 151.

198 İbn-i Bibi, c. 2, s. 157.

199 Prof Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 525

200 Aksarayî, s. 155,159.

201 Halil Sahillioğlu,II.Keykavus'un Bir Mülknamesi, Vakıflar Dergisi, S. 8, s. 58- 74.

202 İbn-i Bibi, c. 2, s. 166.

203 İbn-i Bibi, c. 2, s. 167.

204 İbn-i Bibi, c.2, s.169.

205 Anonim Selçukname, s. 36.

206 Aksarayî, s. 171.

207 Aksarayî, s. 172.

208 İbn-i Bibi, c. 2, s. 182.

209 Aksarayî, s. 183.

210 Aksarayî, s. 187.

Önce Hatiroğullarının isyanı, Baybars'ın Anadolu'ya gelmesi²¹¹, arkasından Abaka Han'ın Anadolu'ya gelip katliam yapması, Pervane'nin ölümü ve Karamanoğulları'nın Konya'yı işgal edip, Cimri'yi Selçuklu tahtına oturtmaları²¹², Selçuklu Devleti'ni büyük bir siyasi buhrana sürüklemiştir. Bunun tabii neticesi olarak zaten ekonomik açıdan perişan olan halk katliam ve zulme uğramaktaydı. Bu karışıklık sırasında Karamanoğlu Mehmet Bey, Aksaray'ı kuşattıysa da alamamıştır²¹³.

Bu zulümden Aksaray da nasibini almıştır. Mesela Aksaray'ın birkaç yıllık vergi ve kesimlerini İlhanlı hükümdarı adına iltizam etmiş olan Kızıl Hamid, Türk ve Araplardan topladığı 4000 kişilik bir süvari ile bu şehre girip Aksaray'ın ifadesiyle, "Uğursuz bir tesadüf gibi halka musallat oldu. Üç gün oturdu bu müddet içinde cebren o kadar ağır vergiler yükletti ve o kadar soygunculuk yaptı ki bu hainin zulüm ve işkencelerinin korkusundan ahalinin gündüzü geceye döndü"²¹⁴. Bu Kızıl Hamid'in ayaklandığını²¹⁵ duyan Moğollardan Şehzade Konkurtay, Aksaray'a baskın yaptı. Bu baskın sırasında meydana gelen çarpışmalarda Kızıl Hamid öldürüldüğü gibi; şehirde 6000 kişi ölmüş, kısmen de esir edilmiştir²¹⁶.

Ahmet Teküdar Han da Hülâgu Han gibi Selçuklu diyarını iki parçaya ayırarak yarısının Gıyaseddin Keyhüsrev'e öteki yarısının da Gıyaseddin Mes'ûd'a bırakılmasını kararlaştırdı. Daha sonra Sultan Gıyaseddin Mes'ûd, İlhan'dan almış olduğu yarlıkla Selçuklu tahtına oturdu. 682 Zilkadesinin sonu (19-2-1284) idi²¹⁷. Bu dönemde de Aksaray siyasi bir merkez, bir uğrak yeri olmuştur. Mesela Keygatu'nun Konya üzerine yürürken Aksaray'a geldiği²¹⁸ gibi Konya dönüşünde de tekrar Aksaray'a uğradığı muhakkaktır.

Moğol beyleri soygun için Anadolu'ya bütün ağırlıklarıyla yükleniyorlardı; bir hâkim yerine iki hâkim, bir müstevfi yerine dört müstevfi, bir yazıcı yerine sekiz yazıcı, bir kâtip yerine on kâtip²¹⁹ hatta bir kişiye yetişmeyen bir dirliğe on kişi gönderiliyordu. Anadolu'nun yıkılmayan yerlerini da yıktırıyorlardı²²⁰. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi Anadolu halkı, Sultan Mesud'a karşı kardeşi Şehzade Rükneddin Kılıçaslan'ın²²¹, Moğol Hanı'na karşı da Moğol komutanlarından Doğan, Tuğaçar²²² ve Baltu'nun²²³ ayaklanmalarına şahit olmuştur. Sultan Mesud, Moğollar'ın elinde kukla durumunda olup sultanlığı ismen devam etmekteydi. Hiçbir yetki ve otoritesi kalmamıştı. Moğol komutanları Sultan Mesud'un Anadolu'sundaki bu boşluktan istifade ederek burada sultan veya hanlıklarını ilan etmek istiyorlardı.

Gazan Han zamanında İlhanlı katına giden Sultan Mesud'un, Balto (Baltu) isyanıyla ilgili gösterdiği mazeretleri kabul görmüş, fakat geri dönmesine müsaade edilmemiştir²²⁴. Gazan Mahmud Han, 695 Recebinde Saltanat-ı Selçukiye'ye son verdi²²⁵. Sultan II. Mesud'un tahtından atılmasından (1296), III. Alaaddin Keykubad'ın 1298'de tahta çıkmasına kadar Selçuklu Saltanatı iki yıl boş kaldı. Sultan Mesud'un gölge halinde süren ilk hükümdarlığı nihayete erdi²²⁶. "Gazan Han, Selçuklu Saltanatı'nı ilgadan sonra Anadolu Memleketi'ni mâli yönden 4 kısma ayırıp her bir kısmına 15 tümen vergi koydu²²⁷. Dört mâli bölümden birini alan mültezimler kendi bölgelerinde Haccac'ı aratacak kötülüklerde bulundular. Ülkeyi baykuş yuvasına çevirdiler²²⁸".

211 Abu'l Faraç Tarihi, c. 2, s. 599.

212 Anonim Selçukname, s. 38.

213 Baybars Tarihi, s. 90.

214 Aksarayı, s. 205.

215 Müneccimbaşı, Sahayf ül-Ahbar, s. 43.

216 Aksarayı, s. 207-208.

217 Anonim Selçukname (Yayınlayan Prof.Dr. Feridun Nafiz Uzluk Ankara 1952, s.42.

218 Aksarayı, s. 224; Prof Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 603.

219 Aksarayı, s. 247.

220 Müneccimbaşı, Sahayf ül-Ahbar, s. 47.

221 Aksarayı, s. 242.

222 Aksarayı, s. 237.

223 Aksarayı, s. 248.

224 Aksarayı, s. 257.

225 Amasyalı Abdizade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, c. 2, s. 436.

226 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 618-619.

227 Amasyalı Abdizade Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi c, 2,s. 436.

228 Aksarayı, s. 275.

Gazan Han, 1298 yılında Anadolu Selçuklu Sultanlığı'na III. Alâeddin Keykubad'ı getirdi²²⁹. Sultan, Anadolu'ya geldiği sırada Sülemiş isyanı ortaya çıktı. Fakat Akça Derbend'deki yaptığı savaşı kaybeden Sülemiş, buradan Ankara'ya hareket ettiği sırada yakalanarak Tebriz'e götürülüp öldürüldü²³⁰.

Bu dönemde Aksaray'da Pervane Rükneddin'in yaptığı soygunlar²³¹, Seferhisar Kalesi'ne yerleşen yağmacı ve çapulcuların ortadan kaldırılması²³² ve Hoca Nizameddin Yahya'nın vergi yönünden halka eziyeti²³³ gibi olaylardan dolayı halk zulüm görmüş, perişan olmuştur. 699/1299 yılında Aksaray'da meydana gelen büyük kıtlık olayı ise halk için bir felaket olmuştur. Aksaray'ı bu acıklı hadiseyi şöyle anlatıyor: "Kıtlık vebası salgınından halkın kanı heder oldu. Divan (hükümet) zulmünün günahlarından bütün mal ve mülk yağmaya gitti"²³⁴. Ferames oğlu III. Alâeddin Keykubad, Gazan Han tarafından tekrar Selçuklu Sultanlığına getirildi²³⁵. Fakat yaptığı kötülüklerden dolayı Kazan Han'dan gelen yarlık gereği Sivas-Yapanlu Yaylağı'ndaki Abeşga'nın yanına gönderildi. Sultan, Konya'ya giderek istediği gibi hüküm ve saltanat sürmek arzusu²³⁶ gütmeye başladı. Güneş batır batmaz oradan ayrıldı. Fakat gizlice ayrılıp geldiği Ürgüp mağaralarında yakalanarak geri götürüldü, ölüm cezasına çarptırıldı. Fakat Hülagu'nun kızı olan karısının kayırmasıyla ve Hakan'ın (Moğol) buyruğu ile İsfahan'a gönderildi. Ve orada öldü²³⁷. 702 H./1302 M. yılı başlarında Gıyaseddin Mesud II, Moğollar tarafından ikinci defa Selçuklu Sultanlığı'na getirildi²³⁸. 702/1302 tarihinden sonra Mesud II'nin ismine ne kitabelerde ne de sikkelerde rastlanıyor²³⁹. Artık Anadolu'da sikkeler İlhanlı hükümdarı Gazan Han adına kesilmeye başlanmıştır. Böylece Aksaray da doğrudan doğruya İlhanlı (Moğol) idaresine bağlanmış oluyordu.

Bundan sonra Aksaray ve çevresinde meydana gelen bazı olaylar şunlardır:

Birincisi: Türk beylerinden İlyas adındaki birinin büyük Âlaiye Hanı'nı (Sultanhanı) ele geçirip Moğollara isyan etmesi ve Moğolların bunu ele geçirmek için orayı kuşatmaları²⁴⁰.

İkincisi: Karamanlılardan ayrılan Memreşoğlu'nun, Sultanhanı'na sığınması ve bu yüzden Karamanoğulları'nın buraya saldırması.

Üçüncüsü: Moğol komutanı İrencin'e dayanan Şenkitoğlu'nun Aksaray'ın ileri gelenlerinden Ali Paşa'ya düşman kesilerek onunla çarpışması. Neticede Selime Kalesi'ne sığınan Ali Paşa ve arkadaşları ile Aksaray'daki birçok insanın öldürülmesi²⁴¹.

Dördüncüsü: Şenkitoğlu'nun Aksaray'da Memreşoğlu'nu öldürmesi ve servetinin yağmalanmasıdır²⁴².

Selçukluların yıkılışıyla ilgili değişik tarihler verilmektedir. Bununla ilgili verilen tarihler: 1304²⁴³, 1308²⁴⁴ ve 1318²⁴⁵ dir.

Musa Bey idaresindeki Karamanoğulları, Moğollar arası mücadeleden faydalanarak 1320 senesinde Konya'yı işgal etti. Fakat Timurtaş, Anadolu'daki asileri tenkil ettikten sonra Konya'yı kurtardı²⁴⁶. Prof Dr.Faruk Sümer de "Timurtaş Konya'yı H.720 (M 1320) de tekrar aldı." diyerek bir önceki ifadeyi teyit etmektedir²⁴⁷.

229 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 619.

230 Prof. Dr. Osman Turan Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 625.

231 Aksaray'ı, s. 295- 296.

232 Aksaray'ı, s. 299.

233 Aksaray'ı, s. 305.

234 Aksaray'ı, s. 308.

235 Aksaray'ı, s. 315.

236 Aksaray'ı, s. 322.

237 Aksaray'ı, s. 324.

238 Aksaray'ı, s. 328.

239 M.Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, c.1, s. 223.

240 Aksaray'ı, s. 332.

241 Aksaray'ı, s. 336-338.

242 Aksaray'ı, s. 339.

243 Müneccimbaşı, Sahayif ül-Ahbar, s. 51.

244 Kadı Ahmet, El Veled-üş Şefik, s. 302.

245 Prof Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s.684.

246 Prof. Dr. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 646.

247 Prof Dr. Faruk Sümer, Karamanoğulları, Çeviren Akif Erdoğan. Türk Dünyası Araştırması, S. 100, s. 73.

n. Eratnalıların Egemenliği

Bir Uygur Türk'ü olan Emir Eratna, Moğolların Anadolu umumî valilerinden olan önce Çobanlı Emir Timurtaş'a (M.1327 yılında), daha sonra da Bağdat'ta oturan Hasan Celayir'e 1328 tarihinden başlamak üzere nâib olmuş; onlara Anadolu'da vekâlet etmiştir²⁴⁸. Albert Gabriel'in eserinde 1312 tarihinde Aksaray'ın Bedreddin Mahmud Oğlu Yahşi Bey idaresine girdiği, Zinciriye Medresesi'nin (Medrese-i Silsile) Yahşi Bey'in Aksaray'a hâkim olduğu 1326–1339 yılları arasında ve 1337 yılında inşa edildiği ifade edilmektedir. Ayrıca yine bu esere göre Aksaray 1341 tarihinde Kayseri Beyi Emir Eratna Bey'in eline geçmiştir²⁴⁹. Yalnız bu ifade hatalı olsa gerek. Zira verilen 1326-1337 tarihi bizzat Aksaray'a gelen İbn-i Batuta'nın verdiği bilgilerle çelişmektedir. 1332 senesinde Aksaray'a gelen İbn-i Batuta şu bilgileri vermektedir: "Aksaray, Irak Hükümdarı'nın idaresi altındadır. Burada Eratna Bey'in naibi Şerif Hüseyin'in zaviyesine indik. Eretna, Irak Hükümdarı'nın Anadolu Umum Valisi idi." demekte ve ayrıca "o sırada Irak ordu birliklerinin bir kısmının da Kayseri'de üstlendiğini"²⁵⁰ belirtmektedir.

Buna göre Eratna'nın Aksaray'daki nâibi de (vekil) Şerif Hüseyin'di. Emir Eratna da Bağdat'ta oturan Hasan Celayir'in (Irak Hükümdarı) nâibi idi. Emir Eratna'nın, Çobanlı Şeyh Hasan'ı Karanbük'te yenmesiyle Çobanlıların Anadolu hâkimiyetleri suya düştüğü gibi, Anadolu Türk Beyleri rahatlamış ve Eratna'nın askeri ve siyasi otoritesi Anadolu Beyleri tarafından tanınmıştır.

Eratna, Temürtaş'ın Anadolu Umum Valiliği'ne vekil bıraktığı 1327 tarihinden Ebu Said'in ölüm tarihi olan 1335 tarihine kadar Sultan, Ebu Said'in valisi olmaktan ileri gidememiş yalnız "emir" ve "noyan" unvanlarını kullanmıştır²⁵¹. Eratna, sultanlığını ise zaman zaman himayesine sığındığı Memlûklü Sultanı Melik Nasır'ın 1341'de ölmesinden sonra Memlûklü emirleri arasında çıkan mücadelelerden yararlanarak ilan etmiştir. Eratna'nın 1341 tarihinden itibaren "Sultan" unvanıyla yalnız kendi adına para bastırıldığı bilindiğinden, bu tarihi istiklalini ilan ediliş tarihi olarak kabul etmek lazımdır. H.753/1352 yılında ölen Eratna'nın mezarı Kayseri'deki Köşk Medresesi içindedir²⁵². Karamanoğlu ve mütteliklerini yenerek Konya'yı 1354'de işgal etmiştir²⁵³.

Eratnalılar ile Konya merkezli bir beylik kuran Karamanoğulları arasında bazı savaşlar olmuştur. Mesela Ertene'nin (Eratna) kumandanı olan Hacı Kutluşah, Karamanoğlu ve mütteliklerini yenerek Konya'yı 1354'te işgal etmiştir²⁵³. Yalnız bu dönem tarihi ile ilgili yeterli bilgi olmadığından ilişkiler kesin olarak açıklanamamaktadır.

Fakat aşağıdaki ifadeden Aksaray'ın, Mehmed Bey'in ölümü tarihinde Eratnalıların elinde olduğunu anlıyoruz. "Eratna oğlu Mehmed Bey'in ölümü ülkede fitne ve karışıklık çıkmasına sebep olmuştu. Moğol ve Türkmen serserileri fesat ve zorbalarla birleşerek her tarafta düzensizliğe sebep oldular. İnsanlar arasında kavgalar baş gösterdi. Kırşehir ve Aksaray gibi şehir ve vilayetlerde asilerin ve zorbaların mahalle ve sokaklara dökülmeleri, istediği her şeyi yaparak karışıklığı sürdürmeleri, onlara engel olup onları defedecek birinin bulunmaması, bu şekilde büyük şehirlerin yıkılıp viran olması, şehirlerin büyük bir fakirlik içine düşmeleri, köy ve mezraların yırtıcı ve vahşi hayvanların tuzak kurdukları yer; mahsullerin zayi, yolların ve kervansarayların kapalı ve kullanılmaz olması demektir. Bundan daha şiddetli tufan olur mu? Bundan daha korkunç bir karışıklık düşünülebilir mi?"²⁵⁴.

248 Yrd. Doç. Dr Kemal Göde, Sultan Alâeddin Eratna, s. 16–18.

249 Albert Gabriel, Niğde Tarihi, s. 69.

250 Muhammed Et- Tancı, İbni Batuta Seyahatnamesi, c. 1, s. 202.

251 Yrd. Doç. Dr Kemal Göde, Sultan Alâeddin Eratna, s. 41–42.

252 Yrd. Doç. Dr Kemal Göde, Sultan Alâeddin Eratna, s. 44–46.

253 Prof. Dr. Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İdari Tarihi, c. 1, s. 183.

254 Bezm u Rezm, Çev. Prof. Dr. Mürsel Öztürk. s. 93.

Karamanoğulları'nın Aksaray'ı alış tarihi ile ilgili değişik ifadeler vardır. Tahsin Ünal, Karamanoğlu Alâeddin'in Aksaray'ı alış tarihini M.1368 yılı olarak vermiştir²⁵⁵. Bir başka eserde ise "Eratna Beyliği'nin düştüğü bu kötü durumdan yararlanan Karamanoğlu Alâeddin Bey, 1366-67 yıllarında Konya'yı topraklarına kattı. Daha sonra da Niğde ve Aksaray'ı ele geçirdi."²⁵⁶ ifadesi yer alırken; Uzunçarşılı, Mehmed Bey'in ölümü ve yerine küçük yaştaki oğlunun geçmesini fırsat bilen Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in Niğde ve Aksaray'ı ele geçirdiğini anlatır²⁵⁷.

Tarih verilen bir başka eser de "Niğde Türk Anıtları" olup bu eserde Karamanoğlu Alâeddin'in Aksaray'ı Eratnalılardan alış tarihi 1365 yılıdır²⁵⁸. Fakat daha sonra da Eratnalıların Aksaray'ı tekrar aldığını görüyoruz. Zira Kadı Burhaneddin'in vezirliği sırasında Aksaray yönetiminin Eratnalılara ait olduğunu şu ifade açıklamaktadır: "Sultan (Kadı Burhaneddin) ise onun (Hacı Mukbil) serbest bırakılıp Samagar'ın oğluyla birlikte Ulus'a gönderilmelerini; Kayseri, Aksaray ve Kırşehir gibi şehirlerin kendi yönetimine bırakılmasını; o bölgelerde taraftarları ve adamlarıyla bir araya gelmesini, buna karşılık Hacı Mukbil'in de Sivas valisi olmasını kararlaştırdı"²⁵⁹. Kadı Burhaneddin'in vezirliğe getirilişi Haziran-1378 (780 yılının Rebiyülevvel)'dir²⁶⁰.

Önceden Eratna Beyi Alâeddin Ali Bey'in hâkimiyetinde olduğu bilinen Aksaray'ın²⁶¹ bu hâkimiyetten uzaklaştığı anlaşılıyor. Zira Alâeddin Ali Bey ile Kadı Burhaneddin, Aksaray üzerine yürümüşlerdir. Bu olay Bezm ü Rezm'de²⁶² şöyle anlatılmaktadır: "Ali Bey Niğde'den hareket ederek Aksaray Tımarhanesi'ne (Tımarhane-i Aksera) gitti. O kale Babukoğlu'nun adamlarının (Nöker) elindeydi. Sultan'a (Kadı Burhaneddin) kalenin kapısının önünde savaşma gücü verdi. Orada sultan sabahtan akşama kadar savaşarak, devlet düşmanlarına ders vermek için savaştı. Sultanın askerlerinin dışındaki askerler ise bir köşeye çekilip rahatlarına baktılar, olay 1378 güz aylarında olmuştur ve sonuç alınamamıştır."

o. Kadı Burhaneddin İdaresi

Eratnalılar zamanında vezir, daha sonra da çocuk hükümdarın (Eratna Beyi Alâeddin Ali Bey'in oğlu) nâibi oldu. Burhaneddin Ahmed her gün divanda bulunur. Çocuk hükümdarı yanına oturtur, hükümler vererek devlet işlerini görürdü. Nihayet bir gün bu küçük hükümdarı bertaraf ederek hükümdarlığını ilan etti (782 Zilkade/1381). İkinci Mehmed'in akıbeti meçhuldür. Onun sükutiyle Eratna Devleti sona ermiştir²⁶³.

Sultan (Kadı Burhaneddin) 1391 baharında Eyyübhisar Kalesi'nin (Kayseri-Kırşehir arasında) itaat ve inzibatını temin gayesiyle Kayseri'den hareket etti. Kalenin sulh ile teslimi için yapılan tekliflere ret cevabı verilmesi üzerine muhasamat başladı. Bunun üzerine kumandan aman diledi. Sadakatini arz ederek kaleyi teslimine hazır olduğunu bildirdi. Eyyübhisar Kalesi'nin fethini müteakip Sivas'a döndü²⁶⁴. Kadı Burhaneddin, 1392 baharında isyankâr tavırlar içinde bulunan Eyyüphisar Beyi'ni tekrar itaat altına aldı²⁶⁵. 1394 yılında tekrar Aksaray üzerine yürüyerek Karamanlılardan, Zinciriye Kalesi'ni aldı²⁶⁶. O sırada Karamanoğlu'nun, Sultan'a saldırıp onunla savaşmak için kalabalık bir orduyla yaklaştığı haberi geldi. Sultan'ın üzerine geldiğini öğrenen Karamanoğlu, karşı koymayı bırakıp sığınak aradı. Rum Dağları'nın en görkemlilerinden ve en yükseklerinden olan Hasan Dağı'na sığındı. Burada yapılan savaşta Kadı Burhaneddin galip geldi²⁶⁷. Şikari'de de bu olay geçmekte, fakat Kadı Burhaneddin'le Hasan Dağı'nda çarpışanın Alâeddin Bey'in oğlu Mehmed Bey olduğu belirtilmektedir²⁶⁸.

255 Tahsin Ünal, Karamanoğulları Tarihi, s. 280.

256 Prof. Dr. Ali Sevim, Prof. Dr. Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi, s. 356.

257 Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 158.

258 Albert Gabriel Niğde Türk Anıtları, s. 69.

259 Bezm ü Rezm, s. 133.

260 Bezm ü Rezm, s. 134.

261 Prof. Dr. Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 33.

262 Bezm ü Rezm, s. 142-143.

263 Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 159.

264 Prof. Dr. Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, s. 109.

265 Bezm ü Rezm, s. 367-368.

266 Bezm ü Rezm, s. 427.

267 Bezm ü Rezm, s. 429-30.

268 Şikari Tarihi, s. 177.

Kış mevsimi gelince (1396 yılı) hükümdar Aksaray'a döndü. Maksudı fetihten sonra halkın ihanetle tekrar Karamanoğlu'nun itaatine girmesi sebebiyle Aksaray'ı tahrip ederek oturulmaz bir hale getirmektir. Fakat bu sırada Karamanoğlu'nun elçisi vasıtasıyla aman dilemesi üzerine oradan hareketle Kayseri'ye geldi²⁶⁹.

Netice olarak Aksaray'ın bu iki devlet arasında zaman zaman el değiştirdiğini görüyoruz. Burhaneddin veya Karamanoğlu devletinden hangisi kuvvetliyse Aksaray'ı o sınırları içine ilhak etmiştir.

ö. Karamanoğulları Egemenliği

İbn-i Batuta, Larende'ye geldiği sırada Karamanoğulları'nın başındaki beyin, Bedreddin İbrahim olduğunu belirtmektedir²⁷⁰.

Bedreddin İbrahim Bey, kardeşi Musa Bey'e karşı muhalefete geçmiş sonra aralarındaki bozukluk devam etmiştir. 1332'de İbn-i Batuta, Konya'ya geldiği sırada Bedreddin İbrahim'i hükümdar bulmuştu. Seyyahın kaydına göre Bedreddin İbrahim Bey, Memlük Sultanı'nın himayesindeydi. Şikari'ye göre Bedreddin İbrahim Bey, 1332'den sonra beylikten çekilerek yerine kardeşi Alaüddin lakaplı Halil Bey geçtiyse de, O da 741/1340'da vefa az evvel vefat etmiş olmalıdır ki Bedreddin İbrahim idareyi tekrar ele almıştır²⁷¹.

Karamanoğulları'nın Aksaray'ı idare ettikleri, Şikari'nin şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: “Yedi yıl Şah (Bey) olduğunu yazdığı Mirza Halil'in beş oğlu olup; birine Davud, birine Hızır, birine İshak, birine Alâeddin, birine Süleyman derlerdi. Aksaray'ı Davud'a, Ermenak'ı Hızır'a, Akşehir'i de İshak'a verdi.²⁷²”. İbrahim Hakkı Konyalı “Aksaray'daki Zinciriye Medresesi'nin, Bedreddin Mahmud'un oğlu olan ve yukarıda bahsedilen Şüca-ed-din Mirza Halil zamanında (H.733-750) yapılmış olması lazım gelir.²⁷³” demektedir. Medresenin taç kapısının mukarnaslı nişi üzerinde iki kabara motifinin arasına düşen yerde ebced hesabıyla medresenin H.737 (M.1336–1337) tarihinde yapıldığı yazılıdır²⁷⁴.

Karamanoğulları, Anadolu Selçuklularının başkenti Konya'ya sahip olduklarından kendilerini o sırada Anadolu'daki Türk Beylikleri'nden üstün görüyorlardı. Bundan dolayı da bilhassa Osmanlı Beyliği (Devleti) ile gerek kendisi gerek müttefikleriyle bir olarak mücadele ediyordu.

Bu mücadelelerden birinde, Karamanoğlu Alâeddin Al Bey, Yıldırım Bayezid'in ilk yıllarındaki karışıklıktan istifade etmek için Hamid Eli'ne saldırması ve Beyşehir Kalesi'ni almasından dolayı, Yıldırım Bayezid üzerine yürüyerek Konya'yı aldı. Bu sırada Akşehir, Niğde, Aksaray da alındı. Yıldırım Bayezid eniştesi Alâeddin Beyle, Çarşamba Suyu sınır olmak üzere barış yaptı²⁷⁵. Tarihi olarak 792/1390 yılı veya 793/1391 yılı verilmektedir²⁷⁶.

269 Prof. Dr. Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin ve Devleti, s. 146.

270 İbn-i Batuta Seyahatnamesi, c.1, s. 202.

271 Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s.9–10.

272 Şikari Tarihi, Hazırlayan. M. Mesud Koman, s. 56–57.

273 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1, s. 1353.

274 Metin Sözen, Anadolu Medreseleri, s. 1.

275 Hoca Saadetin Efendi, Tac'üt-Tevarih, Sadeleştiren. İsmet Parmaksızoğlu c. 1, s. 198-99.

276 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 14.

p. Aksaray'ın II. Defa Osmanlı Egemenliğine Girişi ve Bazı Gelişmeler

Karamanoğlu, Yıldırım Bayezid'in Eflak işleriyle uğraşmasından istifade ederek Osmanlı Ülkesi'ne saldırmışsa da Yıldırım Bayezid onun üzerine yürüyerek Konya'yı aldı. Aksaray tekrar fetholundu²⁷⁷. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey öldürüldü. Ölüm tarihi H.800/M.1398'dir²⁷⁸. Aksaray'ın, Osmanlılar tarafından fethediliş tarihi 1389'dur²⁷⁹. Yıldırım Bayezid bu suretle Karamanoğulları'nın güney kısmı hariç diğer yerlerini alarak Karamanoğulları Devleti'ne son verdi²⁸⁰.

Aksaray'ın 1398 yılı sonbaharında Yıldırım'ın egemenliğine girdiği ve 28 Temmuz 1402'deki Ankara Savaşı'yla Timur'un hâkimiyetine geçtiği düşünüldüğünde; Aksaray'daki Yıldırım devri Osmanlı hâkimiyetinin süresi 3 sene 11 aydır. Timur'un Anadolu'daki bu zaferi dolayısıyla Aksaray'daki Osmanlı hâkimiyeti kısa sürmüştür. Bursa'yı işgal ve yağma eden Mirza Mehmed (Muhammed) burada hapiste bulunan Karamanoğlu Mehmed ve Ali Beyleri kurtarıp Kütahya'daki Timur'un yanına göndermişti²⁸¹. Timur yanına gelen Mehmed Bey'e kısa süren bir misafirlikten sonra, beyliğini Kütahya'da geri vermiştir²⁸². Bundan sonra da Karamanoğlu-Osmanlı mücadelesi devam etti.

Bir rivayete göre de Karamanoğlu, Emir Süleyman'ın Sivrihisar'da bulunduğu sırada askerlerini Sultan Çelebi Mehmed'in topraklarına saldırdığını, yanında çok az asker kaldığını, hisarı kuşatmakla vakit geçirdiğini öğrenince Osmanlı soyuna eski düşmanlığından dolayı baskın yapma çareleri aramaya başladı. "Onu ele geçiremezsek bari mallarını yağmalamış oluruz." diyerek askerlerini toplayıp yola çıktı²⁸³.

Bunu öğrenen Emir Süleyman da Hacı Evrenoz'u Leşker Bey'i (Başbuğ) dikerek, Karamanlıların toprağına saldı. Evrenos Bey, işte yetiştim deyince, Karamanoğlu Aksaray Şehri'ne yetişti. Bunun üzerine Hacı Evrenoz da onun ardınca Aksaray'a varıp yiyip içmekle meşgul oldu²⁸⁴. Evrenos'un Aksaray'ı talan ve yağma etmek için buraya gönderilmesi de²⁸⁵ önemlidir. Çünkü burada asıl mesele Karamanoğlu olup onu bertaraf etmektir. Netice olarak Hacı Evrenos Bey Aksaray'dadır ve Hoca Saadettin'in dediği gibi Aksaray çevresi onun askerlerinin at oynattıkları bir alan haline gelmişti²⁸⁶.

Çelebi Sultan Mehmed'in ölümü üzerine yerine oğlu II. Murad geçti. (H.824/M.1421) II. Murad'ın ülkesindeki hâkimiyetini tam olarak temin edememesi ve 830/1426 tarihinde Sırp seferine çıkmasını da²⁸⁷ fırsat bilen Karamanoğlu Mehmed Bey, oğulları İbrahim, Ali ve İsa Beylerle Antalya'yı kuşattı. Fakat kaleden atılan bir top güllesinin isabetiyle Karamanoğlu Mehmed Bey öldü. Ali Bey, kardeşi İbrahim'le arası iyi olmadığından Antalya Hisarı'na sığındı. İbrahim ve İsa Beyler babalarının cenazesini Larende'ye getirip defnettiler. 27 Sefer H.826/9 Şubat M.1423²⁸⁸.

Karamanoğlu Ülkesi, Dulkadiroğlu Hasan Bey ile Nâsir al-Din Mehmed'in hücumuna maruz kaldı. Dulkadirli, taarruzlarını Develi ve Aksaray'a kadar uzattılar ise de İbrahim Bey'in mukabelesi üzerine geri çekildiler²⁸⁹. Kadirli burada hâkimiyet kurmayı düşünmediklerinden olay kısa sürmüşse de maruz kaldığı bu hücum sırasında Aksaray halkının acı ve ızdırıp çektiğini söyleyebiliriz.

277 Neşri Tarihi, Hazırlayan; Prof. Dr. Mehmed Altay Köymen, c. 1, s. 152-153.

278 Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 15-16.

279 Herbert Adam Gibbons, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, s. 302.

280 Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 16.

281 Nizamüddün Şami, Timur'un Seferi, s. 314-315.

282 İsmail Hami Danişmend, Kronolojik Osmanlı Tarihi, c.1, s. 138.

283 Hoca Sadettin Efendi, Tac'üt Tevarih, c. 2, s. 38-39.

284 Neşri Tarihi, c.2, s. 34-35.

285 Mehmed Hemdemî Çelebi, Solakzade Tarihi, c.1, s. 140.

286 Hoca Sadettin Efendi, Tac'üt Tevarih, c. 2, s. 39.

287 Hayrullah Efendi Tarihi, c. 4, s. 27.

288 Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 22.

289 İslam Ansiklopedisi, Karamanlılar Maddesi, c. 6, s. 325.

Karamanoğlu İbrahim Bey, Osmanlıların Balkan'da yenilmesi üzerine Osmanlı topraklarına saldırınca; II. Murat, Karaman topraklarına girerek Konya'yı aldı. Fakat İbrahim Bey'in hanımı olan kız kardeşinin şefaati ve Karamanoğlu'nun af dilemesiyle barış yapıldı²⁹⁰. İsmail Hami Danişmend, II. Murad'ın yaptığı bu seferin tarihini H.847/M.1443 olarak vermekte H.846 (M.1442) ve H.848 (M:1444) tarihlerini kabul etmemektedir²⁹¹. İbrahim Bey, II. Mehmed'in Osmanlı tahtına geçmesi (Muharrem'in 16. Perşembe günü/18 Şubat 1451)²⁹² sırasındaki değişiklikten dolayı meydana gelen otorite zafiyetinden yararlanmak istiyordu. Üstelik II. Mehmet'in bundan önce de Osmanlı tahtına çıkıp inmesini onun liyakatsizliğine veriyordu²⁹³. Osmanlı topraklarına saldırdı fakat yenilip sulh istemek zorunda kaldı. Bazı topraklarını Osmanlılara verdi²⁹⁴. 1464'te II. İbrahim Bey öldü. Osmanlıların yardımıyla Karamanoğulları'nın başına İbrahim Bey'in oğullarından Pir Ahmet Bey geçti²⁹⁵. Fakat 869/1465 yılında Akkoyunlu Uzun Hasan ve Memlûklülerin yardımıyla İshak Bey, Karamanoğulları'nın başına getirildi²⁹⁶.

r. Osmanlı Hakimiyeti

Pir Ahmed, Osmanlı sayesinde Karamanoğulları Beyliği'nin başına geçti. Fakat anlaşma gereği, kendi ülkesinden Osmanlı ülkesine katılan yerleri tekrar almaya çalışıyordu²⁹⁷. Hatta Yılgın Pazarcık ile yanındaki Tanrı'dan Hamamcık'ı Hünkâr'dan istedi²⁹⁸. En önemlisi de Fatih, Uzun Hasan tehlikesini önlemek için ordusuyla Anadolu'ya geçince Karamanoğlu'nun kendisine katılmasını beklediği halde ne asker gönderdi ne de kendisi geldi²⁹⁹.

Bunun üzerine yönünü Karaman üzerine çeviren Fatih, Pir Ahmed'in müttefikleriyle birleşmesine meydana vermemek üzere Afyon'dan ileri yürüyüşle Karaman İli'nin merkezi Konya ile kendisine şiddetle mukavemet eden müstahkem Gevele Kalesi'ni zapt etti³⁰⁰. Pir Ahmed kaçtı. Fatih'in yaptığı bu seferin tarihi; Hammer'in³⁰¹ "Osmanlı Tarihi" adlı eserinde 871/1466, Halil İncalcık'ın³⁰² "Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600)" adlı eserinde ise 1468 yılıdır. Fatih'in emriyle Karamanoğulları'ndan alınan bu topraklar Karaman Vilayeti olarak teşkilatlandırılıp başına Şehzade Mustafa Çelebi getirildi³⁰³.

Solak-Zade'ye göre 875/1470 senesinde pek kalabalık bir asker ile Karaman Ülkesi'ne varan İshak Paşa, Larende üzerine geldi. Pir Ahmed bunu haber alınca İç İli'ne, oradan da Uzun Hasan'a iltica etti. Kardeşi Kasım Bey de Karaman'ın sarp dağlarına sığındığı için, bazılarının rivayetine göre, Mut üzerinde İshak Paşa ile karşılaştı. Ancak münhezim olunca o da Uzun Hasan'a iltica etti. Sonra İshak Paşa, Mut Kalesi'ni yeniden yaptırıp Niğde'yi de tamir eyledi. Daha sonra da Arguy ve Evc Kaleleri'ni alarak Aksaray'a geldi. Padişahın fermanı ile Aksaray'dan evler sürüldü. Hala İstanbul'daki Aksaray Semti denmekle maruf olan yer onların iskân mahallidir³⁰⁴.

Nişancı'ya göre ise, Aksaray'ın Osmanlılar tarafından alınışı Eğriboz fethini müteakiben olup kendi ifadesiyle şöyledir: "Sultan bu yıl (H.874) içinde muzaffer çerisini Karaman'a gönderdi. Niğde, Aksaray, Ermenek ve İçel'i fethettiler³⁰⁵." Aynı yıl içinde olduğunu belirttiğine göre Aksaray, İshak Paşa tarafından H.874 (1469–1470) tarihinde alınmıştır.

290 Neşri Tarihi, c. 2, s. 111.

291 İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. 2, s. 210.

292 Neşri Tarihi, c. 2, s. 129–130.

293 Hayrullah Efendi, Devleti Aliye-i Osmâniyye, c.4 s. 128. ²⁹⁴ Lütfi (Lütfi Paşa), Tevarih-i Âli Osman, Dipnot. 1, c.1, s. 171.

294 Lütfi (Lütfi Paşa), Tevarih-i Âli Osman, Dipnot. 1, c. 1, s. 171.

295 M. C. Şehabettin Tekindağ, Son Osmanlı Karaman Münasebetleri, s. 48.

296 Prof. Dr. Yaşar Yücel, Çoban Oğulları Beyliği-Candaroğullar Beyliği, s. 119.

297 Hayrullah Efendi Tarihi, c.4, s. 203.

298 Aşık Paşaoğlu Tarihi, s. 168.

299 Hayrullah Efendi Tarihi, c. 4, s. 206.

300 M. C. Şehabeddin Tekindağ, Son Osmanlı Karaman Münasebetleri, s. 54.

301 Baron Jozeph Von Hammer Purgstal, Osmanlı Tarihi, c. 3, s. 719.

302 Prof. Dr. Halil İncalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300–1600), s. 33.

303 Hoca Saadettin, Tac'üt Tevarih, c. 3, s. 96.

304 Solak-Zade Tarihi, c. 1, s. 321.

305 Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi, Çev. İbrahim Hakkı Konyalı, s. 357.

İbn-i Kemal Aksaray'dan yapılan sürgünle ilgili şunları ifade etmektedir: “H.875 /M. 1470 tarihinde Karamanoğlu üzerine gönderilen İshak Paşa ile damadı Anadolu Beylerbeyi Gedik Ahmed Paşa karşısında tutunamayan Pir Ahmed, Türkmen İli'ne Uzun Hasan'ın yanına (Azerbaycan'a) kaçtı. Mezkûr beyler bundan sonra Niğde Hisarı'nı yaptırıldılar. Bilâhare Kasım Bey'in, Bulgar kenarında olduğunu haber alıp üzerine gittilerse de, Bulgar-oğlu Pir Ahmed'in haberdar etmesiyle, Kasım Bey Bulgar (Bolkar Dağı)'a girdiğinden takip edilemeyerek geri dönüp Niğde'ye geldiler. Birkaç gün ol diyarda duruldu. Yapılan hisarın mühimmâtı görüldü. Hizmet bitüb maslahat yerine yetüb dönülecek asker-i menşura destur oldu. Oradan göçdi vardı. Aksaray üzerinde turdı. Mezkûr diyardan da İstanbul'a bir nice yüz ev sürdürdi. Davud Paşa'ya Kastamonu Beği yoldaş koşulup ol diyarı beklemek buyuruldu³⁰⁶.”

Bu sürgünle ilgili Şikari'de de şu ifade geçmektedir: “İstanbul'u yeni almış idi. Murad eyledi ki cümle halkı İstanbul'a süre. Defter ile şehrin (Konya) içinden otuz bir bin Müslüman evi, yedi bin kâfir evi sürgün eyledi. Andan geçüb Aksaray'ı sürüp, İstanbul'a götürdü. Tefsire kadir üç yüz şeyh, vaiz müfti, âlim ve âbid sürdü³⁰⁷.” Bu ifadelerle bakılırsa Aksaraylıların tamamı olmasa bile önemli bir miktarının götürüldüğü anlaşılmaktadır. Gerek Şikari'nin, gerekse yukarıda geçen “Aksaray'dan nice yüz evlerin sürülmesi” ifadeleri Aksaray için çok kötü olmuştur. Zira Karaman İli'nin güzel ve zengin şehirlerinden biri olan Aksaray'dan Arnavut İshak Paşa tarafından yapılan bu sürgünden sonra küçük bir kasaba haline geldiği ve bahsedilen ilim ve tasavvuf erbabının gitmesinden dolayı da kültürel açıdan da bir düşüşün yaşandığı muhakkaktır.

Karamanoğullarından Kasım Bey İran'a sığınmıştı Buradan aldığı kuvvetlerle Aksaray, Kırşehir taraflarını yakıp, mamureleri harap ederek İçel taraflarına gitti. Bunun üzerine 1482 yılı Mayıs'ında üzerine Osmanlı ordusu gönderildi. Yapılan çarpışmada yenilen Kasım ve Pir Ahmed Bey tekrar İran'a kaçtı³⁰⁸. Uzun Hasan'ın yanında bulunan Pir Ahmed, Silifke'de bulunan Kasım Bey'le buluşup anlaşarak isyana karar verdiler. Hoca Saadettin, Pir Ahmed'in Karaman diyarına gelişinin, Fatih'in İstanbul'a dönüşünden sonra olduğunu belirtip devamında şunları yazmaktadır: “Pir Ahmed'in, Larende üstüne yürüyüp bu kalenin Larende tarafındaki Ballu Tepe'de oturarak etrafı yağma ve talan etmeye başlaması üzerine, padişah tarafından Gedik Ahmed Paşa gönderildi. Yenilen³⁰⁹ Pir Ahmed, Uzun Hasan'ın yanına gitti ve Bayburt'ta oturup biraz sonra öldü.” H.879/ M.1474³¹⁰. Bir başka ifadeye göre de Ermenek'te ölmüştür³¹¹.

Karamanoğulları'nın bütün şehirleri ve kaleleri, dolayısıyla Aksaray da Osmanlılara geçmiş ve Karamanoğlu Kasım Bey de saklanmaya mecbur kalmıştır³¹².

Fatih'in kesin olarak Osmanlı Ülkesi'ne kattığı Aksaray, artık yeni kurulan Karaman Eyaleti'nin Aksaray vilayeti olmuştur³¹³. Fakat sonraki kayıtlarda bu durum Aksaray Sancağı, Aksaray Livası şeklinde ifade edilmiştir. Karaman topraklarının idareciliğini yapan Şehzade Mustafa ölünce yerine Şehzade Cem tayin edilmiştir³¹⁴.

H.881 (M.1476) tarihinde Karaman İli'ni kesin olarak ilhak eden Osmanlılar bu bölgeye ait şehirlerin evkafını tespit etmişlerdir³¹⁵. Evkafı tespit edilen şehirlerden biri de Karaman Eyaleti'ne bağlı Aksaray Vilayeti'dir.

306 İbn-i Kemal, 7. Defter, s. 307.

307 Şikari Tarihi, Çev. Mesud Koman, s. 197.

308 Hayrullah Efendi Tarihi, c. 4, s. 217-218.

309 Hoca Saadettin, Tac'üt Tevârih c. 3, s. 140-143.

310 Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 34.

311 M. C. Şehabettin Tekindağ, Son Osmanlı Karaman Münasebetleri, s. 69, 70, Dipnot.125,

312 Ord Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 35.

313 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. I, s. 495.

314 Solak Zade Tarihi, c.1, s. 259.

315 M.C. Şehabettin Tekindağ Son Osmanlı Karaman Münasebetleri, s. 72.

Fatih'in 1481 tarihinde ölmesinden sonra Cem ve kardeşi Bayezid arasında çıkan saltanat kavgasında Karamanoğlu Kasım Bey de Cem'in yanında yer aldığı gibi Aksaray'ı da kuşatmıştır³¹⁶. Kasım Bey'in de katıldığı bu muhasarada Aksaraylıların şehirlerini müdafaa etmeleri, taht kavgasında II. Bayezid'i desteklediğini gösterir. Nitekim şu ifadeden de bu anlaşılmaktadır: "Nefs-i Aksaray halkı, Cem Çelebi merhum ile Karamanoğlu üzerlerine gelecek istikamet ettikleri sebepten avarızdan muafiyet için Sultan Bayezid Han'dan muafiyetname verilmiş badeha Padişah-ı Âlem Penahtan mukarrername verilmiştir.³¹⁷" Kasım Bey soyundan Mustafa Bey bazı aşiretlerin isteği üzerine Karaman İli'ne gelip hükümdarlığını ilan ettiyse de başarılı olamadı³¹⁸.

Osmanlı döneminde Aksaray'la ilgili pek çok olay olmuşsa da konumuz itibariyle yalnız birkaçını vermekle yetineceğiz. Mesela bunlardan biri Aksaraylı Pir Mehmed Paşa ile ilgili olandır. Pir Mehmed Paşa, Yavuz'un İran'la yapılan Çaldıran Savaşı'nda defterdar iken vezir³¹⁹; Mısır seferinde de veziriazam olmuştur³²⁰. Bir diğeri de Kıbrıs'a yapılan sürgünlerdir. 1572'de yapılan bu sürgünde Aksaray Kazası'ndan 228 aile sürgün edilmiştir³²¹.

Bu dönemle ilgili bir başka olay da Osmanlıya isyan eden Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Bey'in Osmanlı ordularını yendiği sırada Aksaray Naibi'ne ferman göndermesidir. Bu buyrultu H. 1248/1833 yılının Cumad-el-ulâsının 29. günü yazılmıştır³²². Bu ferdandan Aksaray'ın Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya tabi olduğu anlaşılmaktadır.

Konumu itibariyle önceden Kral Yolu ve İpek Yolu gibi önemli ticaret yolları üzerinde bulunan Aksaray, bunun büyük faydalarını görmüştür. Osmanlı'nın Klasik Döneminden itibaren bu önemini yitirmiştir. Bunun birçok sebebi varsa da en önemli ikisi; Osmanlı'nın Batı politikasının ağırlık kazanması ve XVI. asrın sonlarında ticaret yollarının Akdeniz'in dışına, Atlantik'e kaymasıdır³²³. Bunların dışında Aksaray'dan geçen içteki yolun önemini yitirmesi; XVII. asrın sonunda ve XVIII. asrın başlarındaki savaşların şartları ağırlaştırması gibi faktörler etkili olmuştur³²⁴.

Osmanlı kayıtlarında fethinden sonra vilayet statüsü verilen Aksaray'a sancak veya liva unvanları verilmiştir. Devletin son dönemlerinde yapılan idari düzenlemeyle Aksaray kaza statüsüne indirilmiştir. Mektupçu Hilmi, Aksaray'ın Mithat Paşa devrinde yapılan teşkilatlanmada Niğde'ye kaza olarak bağlandığını yazar³²⁵. Diğer tarihi eserlerde de genellikle 1864 yılında Konya Vilayeti'nin Niğde Sancağı'na kaza olarak bağlandığı belirtilir. Aksaray'ın kaza haline getirilmesinin 1842 tarihinde teşkilattaki yeni değişiklikten sonra olduğu kanaatindeyiz. Bunun açıklanması aşağıda yapılmıştır.

s.Kurtuluş Savaşında Aksaray

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve Anadolu'nun işgal edilmeye başlanması üzerine memleketin kötü durumunu düşünen vatansever insanlar, yurdun işgalini bir taraftan mitinglerle telin ederken diğer taraftan kongreler düzenliyorlardı³²⁶. Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'ta, Balıkesir'de, Aksaray ve Denizli'de yapılan kongrelerle milli mücadele fikrinin memlekete mal edilmesine, yurdun silahla savunulması yolunda gerekli askeri ve idari örgütlerin meydana getirilmesine çalışılıyordu³²⁷. Bu arada Aksaray'ın idari statüsünde önemli bir değişikliğe gidilerek 14 teşrini evvel 1336/14 Eylül 1920 tarihinde B. M. Meclisi Âlisi kararı ile müstakil livaya ifrağ olunup Koçhisar ve Arapsun kazaları raptedilmiştir³²⁸.

316 Dr. Vahit Çabuk, Osmanlı Tarihi, c. 3, s. 257.

317 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi c. 1, s. 567.

318 İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s. 109.

319 Hoca Saadettin, Tacü't Tevarih, c. 4, s. 225.

320 Haydar Çelebi Ruznamesi, Hazırlayan Yavuz Senemoğlu, s. 182.

321 Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi III, 3.Kısım Kıbrıs Seferi (1570-1571).

322 Sabancı Hüsnü, Hasan Dağında İlmi Cevelan, s. 46, Dipnot. 3,

323 Mustafa Akdağ, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti, Belleten, XIII, S. LI, s. 513.

324 A. Tabakoğlu, Gerileme Devrine Girerken, s. 391.

325 M.Hilmi, Aksaray Vilayeti Mektupçusu, Aksaray Tarihçesi, s. 6.

326 Zeki Saruhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü c. IV, s. 37.

327 Türk İstiklal Harbi, c. VII, s. 28.

328 M. Hilmi, Aksaray (Mektupçusu), Aksaray Tarihçesi, s. 6.

Aksaraylılar, Milli Mücadelenin kazanılması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Çeşitli ihtiyaçlar için toplanan maddi yardımlar cepheye gönderilirken, çok sayıda Aksaraylı da bizzat cephede düşmanla savaşmaya gitmiştir. Aksaraylılar bu savaşta 344 şehit vermiştir. İstiklal Savaşı'nda Aksaray'ın verdiği bu sayının diğer vilayet ve kazalarınkiyle mukayese edildiğinde çok büyük olduğu görülecektir³²⁹.

ş. Cumhuriyet Dönemi Aksaray'ın İdari Statüsünde Meydana Gelen Değişiklikler

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti içinde yerini alan Aksaray'ın bu dönemde de idari statüsünde birkaç defa değişiklik yapıldığını görüyoruz. Mesela; 14 Teşrin- i evvel 336 tarihinde Kanun-u Mahsusa ile müstakil livaya dönüştürülen Aksaray, 15 Teşrin Evvel 339 tarihinde de unvanı vilayet olmuştur³³⁰. Vali Arif Hikmet Onat görevde iken TBMM tarafından “20.5.1933 gün ve 2197 nolu Bazı Vilayetlerin İlgası ve Bazılarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanunla” da vilâyetliği kaldırılarak kaza haline getirilmiştir.

Niğde milletvekili olarak meclise giren Raşit Daldal ve Mahmut Öztürk'ün verdikleri kanun teklifiyle Millet Meclisi'nde görüşülerek 15.06.1989 gün ve 3578 sayı ile tasarı kanunlaşmış ve Aksaray 56 yıl aradan sonra tekrar vilayet olmuştur.

329 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 2,s. 1764.

330 M. Hilmi, Aksaray Vilayeti Mektupçusu, Aksaray Tarihçesi, s. 6.

6- İDARİ YAPI

a. Selçuklular Dönemi İdari Yapı ve Aksaray Subaşılığının İdari Taksimatı

Aksaray, mazisi çok eski olan bir şehirdir. Osmanlı Devleti ile ilgili konuların daha iyi anlaşılması açısından Selçuklularla ilgili bazı bilgilerin verilmesini yararlı görüyoruz.

Selçuklu idari biriminde iki esas söz konusudur; birisi şehir, diğeri de bir veya birden fazla olabilen vilayettir. Bu durum kaynaklarda sık sık geçmektedir. “Şehir ve vilayet” deyimini Selçuklu idari birimini aksettiren terimler olarak görebiliriz. Bu ikisi birbirinden apayrı özellikler taşıyan; fakat Selçuklu idari biriminde karşılıklı olarak her biri diğeriyle tamamlayan unsurlar olmalıdır.

Şehir, Selçuklu idari birimin en belirgin hususiyeti olup bu idari birime de adını veren en önemli iskân yeridir. Bu özelliği ile o, idari biriminin de merkezidir. Şehir üretime dayalı iskân yerlerinden farklıdır. Bir kısım idari ve askeri kesim burada kalmaktadır. Bunlar üretime değil tüketime katılmakta, dolayısıyla o iskân yerinin gelişmesinde etkili olmaktadır. Kaynaklarda bütün kalabalık iskân yerlerine değil belirli özellikleri olan yerlere şehir denir. Şehrin en belirgin özelliğinin idari merkez olmasıdır. Zaten şehir bu özelliğinden dolayı öteki meslek gruplarını da o iskân yerine çekmiş olacaktır³³¹. Anadolu Selçukluları’nda ülke idari olarak vilayetlere ayrılmıştır. Nitekim “Pervane Muñeddin güzel tedbirleriyle vilayetlerin idaresini ele aldı.³³²” ifadesi bunu göstermektedir.

İbnü’l Esir, “Vilayet merkezi büyük ve merkezi şehirlerdi. Bunların her birine civardaki küçük şehirler de ilave ediliyordu.³³³” demektedir. Burada küçük şehir ile bir alt birimi olan vilayet kastedilmiş olmalıdır³³⁴. Selçuklu idari biriminde bir şehir bulunmakta, fakat vilayetler birden fazla olmaktadır. Bunların bir alt ünitesi de kasabadır. Kasaba, birden fazla mahallesi olan ve idari merkez olmayan yerleşim birimidir³³⁵.

Selçuklu döneminde ülkenin vilayetlere ayrıldığı görülmektedir. Bu vilayetlerden biri de Aksaray’dır. Örneğin; Aksaray’ın eserinde “ Baycu Aksaray Vilayeti’nde Kılıçaslan Kervansarayı taraflarında kışladı.³³⁶” ifadesi yer aldığı gibi eserin başka yerlerinde de aynı ifadeyi görmekteyiz.

Selçuklu ülkesinde, 21 idari birim (subaşılık) olup bunlardan biri de Aksaray’dır. Aksaray aynı zamanda kendi subaşılığının merkez vilayetidir. Diğer küçük vilayetler olan Eyüp Hisar ve Salime vilayetlerinin de³³⁷ buraya bağlı vilayetler olması gerekir. Tuncer Baykara, Aksaray’ı’den yararlanarak Selçuklu dönemindeki subaşılıklar ve vilayetler için bilinenlerden hareketle Aksaray Subaşılığı hakkında şu mülahazada bulunmaktadır³³⁸.

Aksaray Subaşılığı:

- a-Aksaray Vilayeti
- b-Eyüp-Hisar Vilayeti
- c-Salime Vilayeti

331 Doç. Dr. Tuncer Baykara Türkiye Selçuklularında İdari Birim ve Bununla İlgili Meseleler, s. 52.

332 Aksaray’ı, Müsameret al-ahyar, Çev: M.Nuri Gencosman, s. 159.

333 İbn ül-Esir, İslam Tarihi /El Kamil Fi’t –Tarih, Tercüme, Abdülkerim Özeydin, c. XII, s. 79.

334 Nevzat Topal, Anadolu Selçuklular Dönemi’nde Aksaray Şehri(Doç. Tezi),s. 72.

335 T. Baykara, “Kasaba”, s. 525; a. yazar, “Kasaba: Selçuklu Çağından Günümüze Bir İskân Yeri Kavramı”, Turgutlu Sosyo-Ekonomik Tarihi Sempozyumu, Turgutlu 1998, s. 51-54.

336 Aksaray’ı, s. 137.

337 Aksaray’ı, s. 170.

338 Tuncer Baykara, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş-Anadolu’nun İdari Taksimatı, s. 58, 62.

b. Osmanlı Dönemi (XV. yy. ve Sonrası)

1. Taşradaki İdari Yapı

XV. yüzyıl ve sonrasında Osmanlı Devleti askeri-idari birim olarak eyalet ve sancaklara ayrılırken adli-idari birim olarak da kazalara ayrılmıştı. Taşradaki eyalet ve sancakların başına bey unvanlı beylerbeyi ve sancak beyleri atanırken³³⁹, kazaların başına da adli-idari yetkilere sahip efendi unvanlı kadılar atanıyordu. 19. yüzyıla kadar uygulanan bu sistemde esas idari birim sancaktır.

Sancakların arazi ve gelir bakımından büyüklükleri; bölgenin etnik, jeopolitik ve coğrafi durumlarına göre değişebilmektedir. Bazı sancaklar geniş, bazı sancaklar da bugünkü ilçe büyüklüğündedir. Bunlar ne merkezi otoriteye rakip olabilecek kadar çok büyük ne de önemsiz görünecek kadar küçüktür³⁴⁰.

Osmanlı tımar sisteminde her sancak çevresindeki kırsal alanla yakından ilgilidir. Çünkü şehirdeki yerleşiklerin beslenmesi, barınması; üretim ve iletişimin insan kaynaklarına dayanmasından dolayı kırsal alan çok önemlidir. Bir sancak kurulurken ihtiyaçların giderilebileceği tarım alanına ve yönetilebileceği bir alana göre şekillenmiştir. Bunun yanında bir de askeri örgütlenme vardır. Tımar sisteminde yönetici durumunda yer alan sancak beyleri ve diğer dirlik sahipleri sancak merkezinde ve sancağın alt birimleri olan kasabalarda otururlardı. Bu sistemde diğer bir örgütlenme de başlarında kadıların bulunduğu adli-idari örgütlenmedir. Sancağın içinde yer alan ve kaza adı verilen bu bölgelerin oluşturulmasında da kadı'nın idare edebileceği ve yargı hizmetini verebileceği makul uzaklıktaki bir alan esas alınmıştır. Sancak sınırları genelde değişmemekle birlikte bazen bir sancağın başka bir eyalete bağlanması şeklinde olacağı gibi; sancak içindeki kazaların dâhil edilip çıkarılması gibi değişiklikler de olmuştur.

Kazaların bazen başka sancaklara bağlandığını görüyoruz. Mesela Kanunî'den önce Aksaray Livası'nın kazası olmayan Ereğli Kazası'nın bu dönemde Aksaray'a bağlandığını görüyoruz. Daha sonra bu kaza tekrar Aksaray'dan alınmıştır. Bunun sebebi güvenlik açısından asayişin sağlamak olduğu gibi, emirlerin daha süratli uygulamasını sağlamak da olabilir. Şüphesiz bunların yanında siyasi ve o mahallin ağırlığı olabilir. Kazalık için halkın İstanbul'a müracaatı yeterli olup XVIII. yüzyılda bu müracaatlar artmıştır³⁴¹.

II. Mahmud devrinde idari bakımdan ülke yeniden düzenlendi. Redif takımları birleştirildi ve başına da müşir olan biri getirildi. Bu birleştirme ile ilgili teşkilat Mehmet Ali Paşa isyanında yapılmış olup 13.09.1836 tarihinde "Takvim-i Vakayı" da yayınlanmıştır. Bu teşkilatlanmaya göre Anadolu idari teşkilatında yeni bir dönem başlamıştır. Bu yeni askeri-idarî teşkilatta en büyük idari birim, müşirlik diye anılmaktadır. Çünkü başında en yüksek askeri kişi, bir "müşir" bulunuyordu. Bunun bir alt birimi sancak karşılığı feriklikler vardı. Onların başında da "ferik" rütbeli askerler bulunmaktadır³⁴².

1832 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî teşkilatında yapılan bir düzenleme ile Karaman Eyaleti bünyesinde Redif-i Mansure-i Konya Müşirliği kurulmuştur³⁴³. Eyalet idarelerine son verilerek vilayetlerin esas olduğu idarî ve mülkî yapının oluşturulduğu 1867 tarihine kadar, bu şekilde devam etmiştir. Bazı sancakların "Umur-ı askeriye, mülkiye ve mâliyeleri"nin bağlandığı Umûmî Valilik niteliğindeki müşirliklerden biri olan Konya Müşirliği'ne; Niğde, Akşehir, İçel, Beyşehir ve Aksaray sancakları bağlanmıştır³⁴⁴.

II. Mahmut birkaç livayı birden Mansûre ve Hassa Müşirleri'nin idarelerine verdiğinden bunlar üzerindeki livaları kaymakam denilen mutasarrıflar ile idare etmişlerdir. Vilayetlere bağlı olan livalara da kaymakam ismindeki mutasarrıflar tayin edilmişlerdir³⁴⁵.

339 Metin Kunt, Sancaktan Eyalet, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi, s. 125- 132.

340 M.Kunt, Sancaktan Eyalet. 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi, s. 16-19.

341 Doç. Dr. Yücel Özkaya, XVIII Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, s. 22.

342 Prof. Dr. Tuncer, Baykara Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, s. 121.

343 Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Teşkilatı", Tarih Araştırmaları Dergisi, c. VIII, s. 70.

344 T.Mümtaz Yaman, Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaştırma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi (Denemesi), İdare Dergisi, S.141,s. 91.

345 İslam Ansiklopedisi (M.E. B.) ,c. 7, s. 63.

1840'ta iltizam usulü kaldırılmış ve hazine gelirlerinin doğrudan merkezden atanan muhassıllar tarafından toplanması kuralı getirilmiştir. Böylece taşra yönetiminde, eyaletlerde vali ve müşirler yer alırken; muhassıllar gittikleri sancakların yönetimini üstlenecekler ve kurulacak olan muhassıllık meclisleri aracılığı ile de vergileri düzenli olarak toplayacaklardı. Fakat muhassıllık uygulaması başarısızlıkla sonuçlanınca 1841'de bu kurum lağvedildi ve mali işler için valinin mahiyetinde çalışan defterdarlar tayin edildi. Yönetim, bütün vilayetleri aynı statü ile merkeze bağladı³⁴⁶.

Muhassıllık Meclisleri ise Memleket Meclisleri'ne dönüştürülmüştür. Daha sonra bu meclisler 1849'da yayımlanan yeni bir talimatname ile eyalet meclisleri adını alırken, sancak merkezlerinde de küçük meclisler kurulmuştur³⁴⁷.

Tanzimat'ın ilanına kadar varlığını devam ettiren kaza ile ilgili 1842'de yeni düzenleme getirilmiştir. Fakat 1842'deki düzenlemeyle getirilen kaza kavramı eskisinden farklı olup aralarında yalnız isim benzerliği vardır. 1842'de kaza idaresinin başına kazanın ileri gelenlerinin seçimiyle müdürler getirildi³⁴⁸.

1864'te hazırlanan Vilayet Nizâmnâmesi'ne, göre Osmanlı toprakları vilayet, sancak, kaza ve köylerden oluşan yönetim birimlerine ayrılıyordu. Bu düzenleme ile yöneticilerin unvan ve atanmalarında da bir değişikliğe gidilmiştir. Eyalet adı vilayete dönüşürken, vali yönetici olarak durumunu ve unvanını koruyacaktı. Sancak terimi yerine ise zaman zaman liva teriminin kullanıldığı görülecektir. Sancak yönetimi kaymakamlarda, kaza yönetimi seçimle gelen müdürlerde idi³⁴⁹. 1864 Nizâmnâmesi, 1867 yılında yayımlanan Vilayet Nizâmnâmesi'nde bazı değişikliklere uğradı. Bu değişikliklerle seçimle gelen kaza müdürü yerini, hükümetçe "Kaymakam" unvanlı bir idareciye; sancak idaresi ise "Mutasarrıf"a devretmiştir. Meclislerin seçilecek üyelerinin sayısı ise dörtten üçe indirilmiştir. Kazaları artık ilmiye sınıfından kadılar değil, mülkiye sınıfından kaymakamlar yönetmektedir³⁵⁰.

1871'de yayımlanan nizâmnâmede, nahiyeler de yönetim birimi olarak bu teşkilatta yerini alacaktır. Vilayet yönetimi ise valinin başkanlığında birçok üyeden oluşan "Vilayet İdare Meclisi" tarafından yürütülmekteydi³⁵¹.

2.Aksaray'ın İdari Taksimatı

Osmanlılar H.874/M.1469 tarihinde fethettikleri Karamanoğlu topraklarında "Karaman Eyaleti" adı altında bir eyalet kurmuşlardır. Aksaray vilayet olarak buraya bağlanmıştır³⁵². Aksaray'ın vilayet unvanı bilahare aynı manaya gelen sancak veya liva şeklinde geçmektedir. Aksaray Livası'nın bazı tarihlerdeki kazaları aşağıda verilmektedir:

a-1476 tarihli Karaman Eyaleti'nin ilk vakıf defterinde Aksaray vilayet olarak geçtiği halde, idari taksimat verilmemektedir³⁵³.

b-1483 tarihli Karaman eyaletine ait ikinci vakıf defterinde (116/s.1/b fihristi) Aksaray bir kaza olarak verilmişken, aynı tarihli Maliyeden Müdevver Defter'de (BOA.567 nolu) ise Aksaray Livası'nın idari birimi şöyledir³⁵⁴.

346 Ahmet Tabakoğlu, Türkiye İktisat Tarihi, s.191.

347 Musa Çadircı, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840-1864)", Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan, s.257-277.

348 Musa Çadircı, Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876) Belleten: c.53,s.237.

349 Musa Çadircı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, s. 212-252.

350 Prof Dr. Kemal H.Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914),çev: Bahar Tırnakçı, s. 40.

351 Düstur, Cild-i evvel, s. 638.

352 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c.1, s. 495.

353 Prof. Dr. Nafiz Uzluk, Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi, s.56-60.

354 H.992/M 1584 Tarihli Defter/H.937(M1530) tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (Livâlara Ait Defterler), Defter-i Hâkânî Dizisi III.

Liva-i Aksaray	Kazaları
	1- Aksaray
	2- Ereğli
	3- Koç-hisar

Bu Maliyeden Müdevver Defter’de verilen idari yapıda yer alan Ereğli’nin kaza olarak Aksaray Livası’na bağlanma tarihi aşağıda da belirtildiği gibi çok daha sonradır.

c-1500 Tarihli Tapu Tahrir Defteri’ne göre Aksaray Sancağı’nın Kazaları³⁵⁵:

Aksaray Sancağı	Kazalar
	1-Aksaray
	2-Koçhisar

d- 937/1530 Tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri’nde Aksaray Livası’nın Kazaları³⁵⁶:

Aksaray Livası	Kazalar
	1-Aksaray
	2-Koçhisar
	3-Ereğli

e- 992/M 1584 Tarihli Evkaf Defteri’nde Aksaray Livası’nın İdari Birimi³⁵⁷:

Liva-i Aksaray	Kazalar
	1-Aksaray
	2-Koçhisar
	3-Ereğli

Bir deftere göre (TK.584,s.130/a) Koçhisar nahiye olarak Aksaray Kazası’na bağlanmış, bir başka deftere göre ise (992/1584 tarihli Mühimme Defteri, s. 16, hüküm, 36) Koçhisar, Aksaray Sancağı’nın kazasıdır³⁵⁸. 1165/1751–1752 tarihli tahrir defterinde sancak içerisinde aynı kazaların varlığını devam ettirdiği görülmektedir³⁵⁹.

Uzun yıllar sancak merkezi olan Aksaray’ın 19. yüzyılın ilk yarısının sonuna doğru müstakil sancaklığı kaldırılarak; Konya Vilayeti, Niğde Sancağı’nın bir kazası haline getirilmiştir. İlgili bütün eserlerde Aksaray’ın kaza oluş tarihi 1864 yılı olarak verilirse de doğru değildir. Çünkü 1844 yılına ait Konya Eyaleti’ne bağlı Nevşehir Sancağı kazalarına ait temettü vergisi ile ilgili belgede Aksaray, Nevşehir’e bağlı bir kazadır³⁶⁰.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru idari güçlerinin zayıflaması ile birlikte Mart 1842’den itibaren kaza müdürlükleri teşkil edilmeye başlandı³⁶¹. Aksaray’ın bu tarihte veya az sonra livalığı kaldırılmış ve Aksaray kaza yapılmış olabilir.

355 32 nolu Tapu Defteri.

356 937/M1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri, DAGM Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayını, No:32 Dizin ve Tıpkı Basım s. 91–98.

357 TK, KKA’da kayıtlı, 584/254 nolu ve H.992/M 1584 Tarihli Defter /H.937(M1530) tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (Livâlara Ait Defterler, s.8.

358 Doğan Yörük, VI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (Doktora Tezi), Konya 2002,s.31.

359 BOA, 930 nolu ve 1165 /1751–1752 tarihli Defter: s. 1–19.

360 Haydar Çorub, Temettü Vergisinin Yapısı ve 1844 Yılı Sayım Sonuçları/Yeni Türkiye (45) –Türkoloji ve Türk Tarihi III. s. 668.

361 Doç. Dr. Abdullah Saydam, Tanzimat Devri Reformları, Genel Türk Tarihi c.7, s. 266,267.

3.Aksaray'ın İdari Biriminde Yer alan Nahiye ve Köyler

Mufassal defterde köyler ve mezralar verilirken ayrı başlıklar altında düzenli bir nahiye sistemi uygulanmamıştır. Nahiyeler belli bir yerleşim yerini göstermediği gibi birer idari birim olmaktan ziyade belli bir coğrafya birimi kapsıyor olmalıdır. Çünkü bu nahiye merkezleri verilmemiştir. Mesela Aksaray merkezi, Aksaray nahiyesinin de merkezidir. Fakat diğer nahiyelerin bunun gibi merkezleri yoktur. Bu isimler sadece belli bir coğrafi bölgeyi kapsamaktadır³⁶².

Aksaray Sancağı, ilk defa 906/1500 tarihinde kaza, nahiye ve köylere ayrılarak yeni bir düzenleme yapılmıştır. Aksaray Sancağı, Aksaray ve Koçhisar kazası olarak ikiye ayrılmıştır. Bu defterde kazaları oluşturan yerleşim yerleri, ayrı ayrı defterlere kaydedilmişken, konar-göçer kayıtları ise aynı deftere yazılmıştır. Aksaray Kazası'ndaki nahiyeler yerleşim yerlerinde, Koçhisar Kazası nahiyeleri ise cemaat ve mezrealardadır³⁶³. İdari birimin en küçüğü olan umumiyetle köyler, tarla ve bahçe ziraatının yapıldığı birimler olup; çok kalabalık olanlarda cami, hamam, han, dükkân gibi tesisler de bulunabilmektedir. Osmanlılar devrinde bazı köylerde nadiren de olsa dokuma ve el sanatları, ormancılık, balıkçılık, hatta bazı sanayi kolları mevcuttur³⁶⁴.

a-32 Nolu Deftere Göre Aksaray Kazası'nın Nahiyeleri³⁶⁵:

1-Aksaray   2-Bekir   3- Eyyüb   4- Sahra

b-1501 (40.Nolu Defter) Tarihinde Aksaray Kazası'ndaki Nahiyeleri Şunlardır³⁶⁶:

1-Aksaray   2-Bekir   3-Eyyüb   4-Hasandağı   5-Sahra   6-Sultancık

c-455 Numaralı ve 1522 Tarihli Mufassal T.T. Defteri'nde Aksaray Sancağı'ndaki (Livasındaki) Nahiyeler³⁶⁷:

Liva-i Aksaray	<u>Nahiyeler</u>
	: Bekir
	: Eyyübili
	: Hasan Dağı
	: Sahra
	: Koçhisar
	: Kara Bey
	: Karmış Bey

ç-415/25 Nolu ve 946/1539 Tarihli Mufassal T.Defteri'ne Göre Aksaray Livası'nın Nahiyeleri³⁶⁸:

1-Kilseme   2-Karaca Dağ

362 Yrd. Doç Dr. Alaaddin Aköz, 16. asrın başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İşkânı (Yüksek lisans Tezi) .s.72.

363 Doğan Yörük, XVI. yy'da Aksaray Sancağı (doktora Tezi), s. 30.

364 H.Sadi Selen, "16 'inci ve 17 'inci Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı", III. Türk Tarih Kongresi, 15-20 Kasım 1948, 591-593.

365 32 nolu TT Defteri.

366 Doğan Yörük, XVI Asrın başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İşkânı (Yüksek Lisans Tezi), s.118.

367 455 numaralı ve 1522 tarihli Mufassal TT Defteri.

368 415/25 nolu ve H 946/1539 tarihli Mufassal T.Defteri.

d-Aksaray Livasına ait 1584 tarihli mufassal defterde ise Aksaray Livası'nın nahiyeleri şunlardır: Nahiye-i Aksaray, Nahiye-i Eyübili, Nahiye-i Hasan Dağı, Nahiye-i Bekir, Nahiye-i Koçhisar, Nahiye-i Turgut (Mensuh). Turgut Nahiyesi'nin mensuh yazılmasından bu nahiyenin Aksaray'dan ayrıldığı anlaşılıyor³⁶⁹. Koçhisar, bu tarihte nahiyeler arasındadır³⁷⁰.

Niğde Livası'na kaza olarak bağlı bulunduğu dönemlerde yayınlanan salnamelerde Aksaray Kazası'na ait nahiyeler de şöyle verilmektedir:

e- 1300/1882 Tarihinde³⁷¹ Aksaray Kazası'nın Nahiyeleri:

1-Dağ Üstü 2-Su Üstü 3-Eğecik 4-Hacı Ahmetli 5-Şerefli 6-Kurutlu 7-Salari

f-1314 /1896 Tarihinde³⁷² Aksaray Kazası'nın Nahiyeleri:

1-Dağ Üstü 2- Su Üstü 3-Ekecik 4- Hacı Ahmedli 5- Salari 6- Çöl 7- Ovacık

g- Şemseddin Sami 1306/1888 tarihli Kamusu-l A'lam adlı eserinde Aksaray Kazası'nın 7 nahiye ve 222 köyden oluştuğunu belirtir³⁷³. Nahiyeler şunlardır:

1- Dağ 2-Su Üstü 3-Eğecik 4-Hacı Ahmetli 5-Şerefli 6 -Kurutlu 7-Sıları (Salari)

Bu bilgilere göre nahiyeler aşiret ve coğrafi bölge isimlerine göre adlandırılmışlardır.

Bazı Yıllara Göre Aksaray Sancağı'ndaki Aksaray Kazası'ndaki Nahiye ve Bunlara Bağlı Köy Sayısı³⁷⁴:

Nahiyeler	1500	1522	1584
Aksaray	22	-	78
Bekir	19	36	41
Eyyüb İli	30	34	166
Hasan Dağı	21	14	37
Sahra	18	32	-
Toplam	110	116	322

1522'de Aksaray Nahiyesi kaldırılarak buraya bağlı köyler Bekir, Eyyüb İli ile Sahra Nahiyelerine dâhil edilmiştir. Bir nahiyeye bağlı olan köylerden bazılarının diğer nahiyelere aktarıldığı görülmektedir.

1888–1909 arasında Aksaray Kazası'nda bir merkez nahiye ve 160 köy vardır. Bütün köyler merkez nahiyeye bağlıdır. 1910 yılında köy sayısı 152'ye düşmüştür. Yine bunun tamamı merkez nahiyeye bağlıdır³⁷⁵. Burada verilen köy sayılarında da farklılıklar vardır. Mesela 1888–1909 yılı arasında köy sayısının 160 olduğu belirtildiği halde 1310/M.1892 tarihli Konya Vilayeti Salmamesi'nde köy sayısı 136'dır. Ayrıca Konya Vilayet Salmamesi'ndeki köy sayılarında da bazen aşırı farklar görülmektedir. Örneğin 1310/1892'de 136 olan köy sayısı, 1314/1894 tarihinde 152'dir. Aradaki fark 16'dır. Yani iki sene içinde Aksaray'daki köy sayısına 16 köy ilave olmuştur. Köylerden bazılarının bir kazadan alınıp başka kazaya bağlandığı görülmektedir. Mesela 24 Cemazi-yel-evvel 1334/29 Mart 1916 yılında Konya'nın Sultaniye'ye bağlı olan Armudlu ve İncesu Köyleri, Aksaray Kazası'na bağlanmıştır³⁷⁶. Eğer yazımlarda bir hata yoksa bu kadar fazlalığın başka bir izahı olması gerekir. Bazı mezraların köye dönüşmesi gibi.

369 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi c. I, s. 709.

370 TK, TD, nr.131, vr.41⁶.

371 1300/1882, KVS, s. 169.

372 1314/1896 KVS, s. 276–367.

373 Şemseddin. Sami, Kamusu-l A'lam, I, s. 264.

374 Doğan Yörük, XVI yüzyılda Aksaray Sancağı (1500–1584), s. 64–265.

375 Prof. Dr.muşsa Şaşmaz (Editör), Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine, s. 78.

376 Aksaray Valiliği- Hazırlayan. M. Taner Koltuk, Editör. Doç. Dr. Ali Yılmaz-Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, s.70.

Bazı Yıllara Göre Aksaray Kazası'nın Köy Sayısı³⁷⁷:

Yıllar	1285 (1868)	1291 (1874)	1295 (1878)	1310 (1892)	1314 (1894)	1322 (1904)
Köy sayısı	a-199	b-185	c-185	ç-136	d-152	e-165

c. Cumhuriyet Dönemi

1. Aksaray'ın Müstakil Liva ve Vilayet Olması

14 teşrini evvel 1336/14 Eylül 1920 tarihinde B.M.Meclisi Âlisi kararı ile müstakil livaya ifrağ olunup Koçhisar ve Arapsun kazaları raptedildi³⁷⁸. 15 Teşrin Evvel 339 tarihinde ise Aksaray'ın ünvanı vilayet olmuş³⁷⁹ fakat kaza durumu değişmemiştir.

2. Çeşitli Tarihlerde Aksaray Vilayeti'nin İdari Yapısı

a-1925/1926³⁸⁰, 1926/1927³⁸¹ ve 1927/1928³⁸² yıllarında Aksaray Vilayeti'nin İdari Yapısı:

Yıllar	Kaza isimleri	Köy adedi	Nahiye	Toplam Köy
1925/1926	Aksaray			298
	Koçhisar			
	Arapsun			
1926/1927	Aksaray	179		226
	Koçhisar	103	Panlı	
	Arapsun	44		
1927/1928	Aksaray	150		304
	Koçhisar	110	Panlı	
	Arapsun	44		

b-1931 Yılında Aksaray Vilayeti'nin İdari Taksimatı:

Aksaray Vilayeti'nin; Merkez Kazası ile Şerefli Koçhisar ve Arapsun kazaları vardır. Merkez Vilayet'in yeni teşkil edilen 14 köyden ibaret olan Gelveri, 31 köyden ibaret olan Ortaköy nahiyeleri ile Merkez Kazası'na bağlı köylerle birlikte 150 köyü vardır.

Koçhisar Kazası'nın (34) köyden ibaret Panlı isminde bir nahiyesi ile 105 köyü ve Arapsun Kazası'nın yeni teşkil edilen (22) köyden ibaret Alemlı Nahiyesi ile 44 köyü vardır. Vilayetin toplam 299 köyü vardır. Dört basit teşkilatlı nahiyesi olup tam teşkilatlı nahiyesi yoktur³⁸³.

377 a-1285/1868 KVS, s. 96; b-1291/1874 KVS, s. 185; c-1295/1878 KVS, s. 156; ç-1310/1892 KVS, s. 251; d- 314/1896 KVS, s. 276-367; e-1322/1906 KVS, s. 165.

378 a-M.H ilmi Aksaray (Mektupçusu),Aksaray Tarihçesi, s. 6; b- Düstur 3/1: 99.

379 M.H ilmi (Aksaray Mektupçusu),Aksaray Tarihçesi, s. 6 .

380 1925/1926, TCDS, s. 342,

381 1926/1927, TCDS, s. 528.

382 1927/1928, TCDS, s. 420.

383 M. Hilmi (Aksaray Mektupçusu), Aksaray Tarihçesi, s. 10.

3. Aksaray'ın Kaza Olması ve Çeşitli Tarihlerde Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı:

Aksaray Valisi Arif Hikmet Onat görevde iken T.B.M.M. tarafından 20.5.1933 gün ve 2197 nolu kanunla Aksaray'ın vilâyetliği kaldırılarak vilayet kaza haline getirilmiştir.

a-1940 Yılında Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı: Aksaray Kazası'nın bucakları:

Merkez, Ortaköy, Gelveri, Hanobası ve Sultanhanı'dır. Kazanın köy sayısı ise 70'i merkeze bağlı 151'dir³⁸⁴.

b-1953 Yılında Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı:

1953 yılında Aksaray Kazası'nın dört nahiyesi olduğu gibi birisi nahiyelerden birinde olmak üzere, aynı evsafda dört belediyesi olan kasaba mevcuttur. Köy sayısı 171 olup bunlardan 150'si muhtarlık halinde idare edilmektedir. Ayrıca 100'e müteceviz yaylası vardır³⁸⁵.

c-1955 Yılında Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı³⁸⁶:

<u>Bucakların isimleri</u>	<u>Merkezleri</u>	<u>Bağlı köy sayısı</u>
Merkez	Aksaray	65
Balcı	Balcı	11
Gelveri	Gelveri	14
Hanobası	Hanobası	28
Ortaköy	Ortaköy	20
Sultanhanı	Sultanhanı	8

ç-1960 Yılında Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı:

İlçenin merkez bucağı ile birlikte beş bucağı mevcut olup bunlardan üçünde belediye teşkilatı bulunmaktadır. Altı kasabasında ise belediye teşkilatı vardır. Köy sayısı 107'dir³⁸⁷.

d-1967 Yılında Aksaray Kasabası'nın İdari Taksimatı³⁸⁸:

<u>Bucakların isimleri</u>	<u>Merkezleri</u>	<u>Bağlı köy sayısı</u>
Merkez	Aksaray	61
Acıpınar	Acıpınar	20
Güzelyurt (Gelveri)	Güzelyurt	14
Sultanhanı	Sultanhanı	4
Taşpınar	Taşpınar	11
Yeşilova	Yeşilova	2

384 İnönü Ansiklopedisi, Aksaray Maddesi, s. 374.

385 Ahmet Ağın, Vatan Gazetesi'nin Niğde İlavesi (25-2-1953), s. 5

386 M. Ekrem Üzümeri, Türkiye Ansiklopedisi, Aksaray Maddesi

387 Prof. Albert Gabriel, Niğde Tarihi, s. 87

388 1967 tarihli İl Yıllığı, Ajans-Türk Matbaacılık-Ankara, s. 34, 35

e-1967 Tarihinde Aksaray'daki Kasabalar:

<u>Kasabanın Adı:</u>	<u>Bağlı Bulunduğu Yer:</u>
Demirci	Merkez İlçeye
Güzelyurt (Gelveri)	Güzelyurt (Güzelyurt bucak merkezi)
Ağaçlı	“
Yeşilköy (Ihlara)	“
Sultanhanı	Sultanhanı (Sultanhanı bucak merkezi)
Eskil	“
Taşpınar	Taşpınar (Taşpınar bucak merkezi)
Halvadere	“
Yeşilova	Yeşilova (Yeşilova bucak merkezi)
Kırgıl	“
Yenikent (Amarat)	“

f-1973 Yılında Aksaray Kazası'nın İdari Taksimatı:

Aksaray Kazası'nın; Merkez, Acıpınar, Güzelyurt, Sultanhanı, Taşpınar ve Yeşilova olmak üzere 6 bucağı ve 122 köyü vardır³⁸⁹.

4. Aksaray'ın Tekrar Vilayet Olması ve 1994 ile 2010 Tarihlerdeki İdari Taksimatı

Aksaray 15.6.1989 gün ve 3578 sayılı kanunla tekrar vilayet olmuştur.

a-1994 Yılında Aksaray Vilayeti'nin İdari Taksimatı:

Aksaray Vilayeti Merkez İlçe ile Eskil, Güzelyurt, Gülağaç, Ortaköy, Sarıyahşi ve Ağaçören ilçelerinden müteşekkildir. Acıpınar, Sultanhanı, Taşpınar ve Yeşilova olmak üzere 5 bucağı, 19 kasabası ve 184 köyü vardır³⁹⁰.

b-2010 Yılında Aksaray Vilayeti'nin İdari Yapısı³⁹¹:

	Merkez İlçe	Eskil İlçesi	Güzelyurt İlçesi	Gülağaç İlçesi	Ağaçören İlçesi	Sarıyahşi İlçesi	Ortaköy İlçesi	Toplam
Belediye Adedi	24	2	4	6	2	2	8	48
Köy Adedi	71	10	8	8	27	5	24	153

389 1973 tarihli Niğde İl Yılığ, s. 44-46

390 1994 tarihli Aksaray İl Yılığ, s. 329-345

391 Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Kurumu

7-AKSARAY KAZASININ DEMOGRAFİK YAPISI

Bütün devletlerde insan faktörü her zaman için önemli olmuştur. Çünkü yapacağı bütün çalışmalarda başarıya ulaşması, sahip olduğu nüfus miktarı ve kalitesiyle yakından ilgilidir. Bundan dolayı nüfus potansiyelini bilmek o devlet için çok önemlidir.

Osmanlı toplumu; padişah, iktidarını devrettiği vezir ve valiler ile vergi veren reayadan oluşuyordu. Bunu, yönetenler ve yönetilenler şeklinde de söyleyebiliriz. Yönetenler reayanın itaati karşılığında onları korumak ve bunun için de adaletli davranmak zorundaydı. Osmanlı Devleti bir İslam devleti olduğundan, uyrukları Müslüman olsun olmasın Tanrı'nın emaneti olarak görür, fermanlarında bunu sık sık tekrarlardı³⁹².

Reayanın padişaha mutlak itaati ve bunun karşılığında da adaletli bir yönetimin gerçekleşmesi için toplum; mekânda yerleşme durumuna, mesleklere, din ve mezheplere göre ayrı cemaatler olarak düzenlenmiştir. Düzenin sağlanabilmesi ve devam ettirilebilmesi için de hem mekânda, hem de gruplar ve cemaatler arasındaki geçişler ve yer değiştirmeler olabildiğince kısıtlanmıştır³⁹³.

Osmanlı'da reayayı mekâna ve belli guruplara bağlama isteği, toplumsal yapıya da yansımıştır. Toplum vergi verip vermemesine göre asker-reaya diye başlıca iki guruba ayrılıyordu. En genel anlamı ile devlet görevlisi olan ve devlete karşı yaptığı hizmetler karşılığında vergiden muaf tutulan grup, asker diye niteleniyordu. Bu grup ya maaş alıyor ya da tımar sistemi içinde kendisine gelir kaynakları tahsis ediliyordu. Reaya ise üretimde bulunan ve devlete vergi ödeyen geniş bir kitle idi. Bu ayırımın dışında yerleşik olup olmamasına göre şehirli, köylü ve konar-göçer, inanç ve din açısından ise müslim-gayr-i müslim şeklinde sınıflandırılıyordu.

Örneğin bir ayakkabıcı, hem şehirli hem esnaf, hem de mensup olduğu dine göre müslim veya gayr-i müslim içinde yer alıyordu. Burada önemli olan devletin, bütün reayayı, herhangi bir ayırıma tabi tutmadan ayrı grupların üyesi olarak kabul etmesi ve üyesi olduğu gruplarla kayıt altına almasıdır. Bu durum aidiyeti belirlediği gibi, güvenlik ve hizmet için de önemlidir³⁹⁴.

Osmanlı taşra toplumunun daha çok "millet" tabiri ile birtakım gruplara ayrıldığını görmekteyiz. Müslüman, Rum, Ermeni, Katolik, Protestan gibi³⁹⁵.

Millet, Osmanlı toplumunda dini zümreleri ifade etmek için kullanılan bir tabirdir. Salnamelerde de görüldüğü gibi farklı mezhepler, farklı millet grupları olarak algılanmıştır. Örneğin; Ermenilerin hepsi tek millet olarak nitelenmemektedir. 16-18. yüzyıllarda, mezhebine göre Ermeni, Katolik; 1850'den sonra da Ermenilerin bir kısmının Protestan Mezhebi'ne girmesi üçüncü bir Ermeni gurubunu/milletini ortaya çıkarmıştır³⁹⁶. Osmanlı, millet tabirini azınlık kelimesinin karşılığı olarak kullanmamıştır. Ne devlet bunlara azınlık olarak bakmış ne de bu topluluklar azınlık psikolojisine sahip olmuşlardır³⁹⁷.

392 Prof. Dr. Halil İnalçık Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600) ,s. 73

393 Özer Ergenç Osmanlı Klasik Düzeni ve Özellikleri üzerine Bazı Açıklamalar, Osmanlı 4, Yeni Türkiye Yayınları, s. 34.

394

395 Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Köçer Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, s.43

396 İlber Ortaylı Osmanlı'da Millet Sistemi, DİA, İstanbul- 2005, s. 66-70

397 Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Köçer, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara -2007, s. 43

a. Selçuklular Dönemi

Selçuklular dönemi ile ilgili şehrin nüfusunu gösteren veya en azından bazı bilgiler veren herhangi bir kaynak yoktur. Selçuklular zamanında vilayetlerde nüfus tespitinde işe yarayacak çeşitli uygulamalar mutlaka olmuştur. Mesela Aksarayî’de geçen ifadeye göre “699/1299 yılına girerken (Horasan) vezir ve veziroğullarından (Hoca Vecih) diye anılan Nizameddin Yahya, vilâyet maliye ve vergi işlerinin tatbikatını düzene koymak ve bu hususta gerekli kanunları yapmak vazifesiyle ve İlhanlı yarlığıyla Anadolu’ya geldi.³⁹⁸” Burada adı geçen Hoca Vecih’in Anadolu’da yaptığı düzenlemeleriyle ilgili defterlerde vergi verecek reyanın sayısının yer alacağı aşikârdır. Fakat bunun ve benzeri yapılan diğer uygulamalara ait kayıtlar bölgede cereyan eden olaylar ve aradan geçen yüzlerce yıldan dolayı zamanımıza kadar ulaşmamıştır.

Günümüzde bazı ilim adamları şehrin o döneme ait cami ve mahalle sayılarına dayanarak şehrin nüfusu üzerinde bazı fikirler ileri sürmekteyse de bunlar birer tahminden öte gitmemektedir.

b. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti de yapacağı işleri iyi hesaplamak için nüfus bilgisine çok büyük önem vermiştir. Devlete katılan her toprak parçasında ilk yapılan işler arasında toprak yazımı ile nüfus sayımı vardır. 19. yüzyıl ilk yarısına kadar idari taksimatı ve vergi mükelleflerini belirlemek, tahrir dediğimiz bu sayımlarla gerçekleşmekteydi. Modern anlamda ilk nüfus sayımı ise II. Mahmut zamanında yapılmıştır³⁹⁹. Konya Vilayeti Salnâmeleri’ne bakıldığında Aksaray’da hem müslim hem de gayr-i müslim vatandaşların bir arada bulunduğu görülmektedir. Bazı salnamelerde Aksaray Kazası’nın nüfusu “Kazaların en büyüğüdür. Nüfusun ekserisi eşair ve Ekrad’dan ibaret” şeklinde ifade edilmektedir⁴⁰⁰. Ayrıca Osmanlılar döneminde Aksaray’da etnik olarak Ermeni ve Rumların da olduğu bilinmektedir.

Salnamelerde Aksaray Kazası’nın nüfusu toplu verildiği gibi bazen nüfusu “İslam ve Gayr-ı Müslim” başlığı altında bazen de “Müslüman, Rum, Ermeni, Katolik, Protestan ve Kıpti” şeklinde verilmiştir.

Osmanlı döneminde Aksaray Kazası, nüfusunun büyük kısmı Müslümanlardan oluşmuş olup halkın genelde kullandığı dil de Türkçedir. Bunun yanında Rumca ve Ermenice de kullanılmaktadır. Fakat burada gayr-i müslim olarak belirtilenlerden Ortadoks Rumlar’ın Türk olduğu ifade edilmektedir. Mehmed Eröz’e göre bunlar, İslamiyet’in buralara intişârından (yayılmasından) evvel Hıristiyan olup, elan Hıristiyan kalmış Türklerdir. Hıristiyan oldukları için kendilerini Rum sayan bu Rumları şu dörtlük ne güzel açıklamaktadır⁴⁰¹:

Gerçi Rum isek de Rumca bilmez Türkçe söyleriz.
Ne Türkçe yazar okuruz ne de Rumca söyleriz.
Öyle bir mahlûtî hatt-ı tarîkatımız vardır.
Hurûfumuz Yunanice Türkçe meram eyleriz.

Osmanlı Devleti’nde kişiler etnik kökenleri dikkate alınmadan sadece mensup oldukları din veya mezhep esasına göre gruplandırılmışlardır⁴⁰². Nüfus; dini olarak Müslüman, Ortadoks, Ermeni Gregoryan ve Protestan cemaâtlerine ayrılmıştı.

398 Aksarayî, Müsameret al-ahyar; Çev. M.Nuri Gencosman Selçuklu Devletleri Tarihi, Ankara-1943,s. 301

399 Nejdî Bilgi, “Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları Hakkında”, Türk Yurdu-700. Yılında Osmanlı, c. 19-20,Ankara- 1999, s. 117.

400 1300/1882. KVS. s. 170

401 Mehmed Eröz, Hıristiyanlaşan Türkler, s. 17

402 Gülnihal Bozkurt, Gayr-i Müslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu, TTK, Yay. Ankara -1996, s.65.

Osmanlı Devleti, çok geniş bir alana yayılmış olup birbirinden çok farklı etnik ve dini kültürleri içinde barındıran bir devlet anlayışına sahipti. Osmanlı'nın en önemli özelliklerinden birisi, egemen olduğu geniş topraklar üzerinde birbirinden çok farklı kültürleri ve alanları yönetimi altına alırken, önce siyasal bütünleşme sağlaması, ardından da sosyal ve ekonomik ilişkileri kurabilmiş olmasıdır. Bu nedenlerden ötürü Osmanlı gibi geniş imparatorlukların yönetim dönemlerine pax dönemi, yani barış dönemi denmiştir. Pax Romano (Roma Barış Dönemi), Pax Ottomano (Osmanlı Barış Dönemi) gibi. Yani, birbirinden farklı gruplar birbiriyle, o büyük imparatorlukların şemsiyesi altında barış içerisinde yaşamışlardır. Her ne kadar ulus-devlet ve milliyetçilik akımları 19. yüzyılda kendisini hissettirmiş olsa da, bu yüzyılın sonuna kadar, vilayet salnamelerindeki verilerin de desteklediği üzere, birçok kültür aynı ortamda, Osmanlı egemenliği altında yaşamayı başarmıştır⁴⁰³.

Bu döneme ait Aksaray Kazası'nın nüfusu değişik tarihlere göre aşağıda verilmiştir.

a-XVI. Asrın başlarında Aksaray Kazası'nda Müslim ve Gayr-ı Müslimlerin Nüfus ve Hane Durumu (1501)⁴⁰⁴:

Aksaray Nahiyesi	Hane	Nefer
Müslim	464	643
Gayrimüslim	12	19
Toplam	476	662

Bekir Nahiyesi	Hane	Nefer
Müslim	423	570
Gayrimüslim	60	73
Toplam	483	643

Eyyüb Nahiyesi	Hane	Nefer
Müslim	345	456
Gayrimüslim	148	201
Toplam	493	655

Hasan Dağ Nahiyesi	Hane	Nefer
Müslim	363	533
Gayrimüslim	55	80
Toplam	418	613

Sahra Nahiyesi	Hane	Nefer
Müslim	417	573
Gayrimüslim	-	-
Toplam	417	573

403 Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Köçer, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, s. 43

404 Doğan Yörük, XVI. Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı (Yüksek Lisans Tezi) ,s. 77

b-1522 Yılına Ait Aksaray Sancağı'nın Nüfusu (nefer)⁴⁰⁵:

Şehirli	Köylü	Konar Göçer	Hariç Raiyet	Toplam
1254	3425	7034	7	11720

c-1530 Yılına Ait Aksaray Sancağı'nın ve Kazalarının Nüfusu:

387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri'nde (1530) Aksaray'ın nüfusuyla ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: Nefs-i Aksaray'da 37 mahalle vardır. Şehirde 931 hane ve 1.096 nefer kaydedilmiştir. Ortalama olarak nefer sayısı ile birlikte şehirde 5.751 kişi yaşıyordu. Aksaray Kazası'nda 7868, Koçhisar Kazası'nda (nefis* 3 mahalle) 3.597, Ereğli Kazası'nda (şehirde 6 mahalle) 4.776 kişi vardı. Kaza toplamı için 16.435 kişi yazılmıştır⁴⁰⁶.

İfadede belirtildiği gibi bu rakamlar ortalama rakamlardır. Zira 387 nolu ve 937/1530 tarihli Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri'ne göre Aksaray Livası'nın toplam neferi ve hane sayısı şöyle verilmektedir⁴⁰⁷:

Liva Adı	Nefer Sayısı	Müslim Hane	Gayr-ı Müslim Hane
Aksaray Livası	18.237	11.487	186
		Toplam: 11673	

İbrahim Hakkı Konyalı da aynı defteri kaynak göstererek Aksaray Kazası'ndaki köyü, mezrayı, nüfusu ve haneyi şöyle vermektedir⁴⁰⁸:

Nahiyeler	Aksaray	Bekir	Eyübeli	Hasandağı	Toplam
Nüfus	813	910	676	5369	7768
Hane	534	605	412	3690	5241

405 Doğan Yörük, XVI Yüzyılda Aksaray Sancağı, s. 140.

406 Yrd. Doç.Dr. Mehmet Kaya, XX. Yüzyılın Başlarında Niğde Sancağı'nın Nüfusuna Dair, Türkiyat Araştırmaları Dergisi. S. 196.

407 387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri,937/1530(Tıpkıbasım) , s. 23, 28,29.

408 İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1,s. 627-637.

*Nefs-i Koçhisar: Koçhisarın içi.

ç-1584 Yılına Ait Aksaray Sancağı'nın Nüfusu (nefer)⁴⁰⁹:

Şehirli	Köylü	Köylü	Yüzdeci	Toplam
	Müslim	Gayr-ı Müslim		
2.879	15.782	1.084	3.827	23.572

Hariç raiyet ile toplam nefer sayısı 24.615 çıkmaktadır.

d-Suraiya Faroqhi'e Göre XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Aksaray Şehri'nin Nüfusu:

Faroqhi ve çeşitli araştırmacılara göre XVI. yüzyılın ikinci yarısında askeri zümre dışında Aksaray Şehri'nin nüfusu 8-10.000 'dir⁴¹⁰.

e-1831 Yılına Ait Aksaray Sancağı'nın Nüfusu⁴¹¹:

Sayım Bölgesi	Müslümanlar	Reaya	Toplam
Aksaray (Kasaba)	2322	-	2322
Aksaray (Köyler)	4290	987	5277
Aksaray Sancak	966	-	966
Toplam	7.578	987	8565

1831 yılına yapılan sayıma göre Aksaray Kazası'nın nüfusunda 2710 (7778 erkek) hane Müslüman, 332 (987 erkek) hane gayr-i müslim vardır. Aksaray Kasabası'nın nüfusu ise 2171 olup kasabada gayr-ı müslim yoktur⁴¹².

f-1286/1869 Tarihinde Aksaray Kazası'nın Nüfusu⁴¹³:

Yıl	İslam ve Hıristiyan olarak toplam nüfus	Hane
1869	24988	6303

1288/1871 tarihinde Aksaray Kasabası'nın nüfusu 2898 olarak verilmiştir⁴¹⁴.

409 Doğan Yörük, XVI Yüzyılda Aksaray Sancağı, s. 139.

410 Ahmet Tabakoğlu, Türkiye İktisat Tarihi, s. 180.

411 Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914), İstanbul-2010, s. 238.

412 Prof. Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı, Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı, No.195,Tetkikler Serisi. No. 87 Ankara- 1943,s. 112-114,203.

413 1286/1869 KVS, s. 124.

414 1288/1871 KVS, s. 129.

g-1317/1899 Tarihinde Aksaray Kazası'nın Nüfusu⁴¹⁵:

Yıl	İslam	Rum	Ermeni	Protestan	Toplam
1899	45263	3688	418	166	49535

h-1332/1914 Tarihinde Aksaray Kazası'nın Nüfusu⁴¹⁶:

Kaza Adı	Müslüman	Ortodoks	Ermeni Gregoryen	Toplam
Aksaray 1914	59010	4551	1758	65319

c.Cumhuriyet Dönemine Ait Değişik Tarihlerde Aksaray'ın Nüfusu

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında Aksaray'ın nüfus yapısı, Osmanlı döneminin bir benzeridir. Fakat bu dönemde nüfusla ilgili en önemli olay 1924 yılında imzalanan Lozan Anlaşması gereği yapılan nüfus mübadelesidir. Mübadele dolayısıyla Aksaray içinden ve çevresinden çok sayıda Rum Yunanistan'a gönderilmiştir. Yine mübadele gereği Türkiye'ye getirilen mübadillerden bir kısmının da Aksaray ve çevresine yerleştirildikleri anlaşılmaktadır.

a-1925/1926⁴¹⁷, 1926/1927⁴¹⁸ ve 1927/1928⁴¹⁹ Yıllarına Ait Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu:

Vilayet	1925-1926		1926-1927		1927-1928	
	E	K	E	K	E	K
Aksaray	-	-	64680	65877	61866	65358
	124374		130357		127224	

415 1317/1899 KVS, s. 298.

416 1332/1914 KVS, s. 343.

417 1925/ 1926 KVS, s. 344.

418 1926/1927 KVS, s. 528.

419 1927/1928 KVS, s. 426.

b-1931 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu⁴²⁰:

Kazanın İsmi	Nüfus		Kazaların toplam nüfusu
	Erkek	Kadın	
Merkez Kaza	40.482	40.372	80.854
Koçhisar	21.825	20.757	42.582
Arapsun	10.233	9.818	20.051
Toplam	72.540	70.947	143.487

c- 1940, 1945 Ve 1950 Yıllarında Aksaray Kazası'nın Nüfusu⁴²¹:

Yıl	Şehir	Bucak ve Köy	Toplam
1940	9144	78.513	87.635
1945	9.558	85.244	94.202
1950	10.966	98.942	109.908

d-1955 Tarihinde Aksaray'ın Nüfusu⁴²²

Şehir Aksaray Merkez	14.363
Bucak ve Köyler Toplamı	110.087
Aksaray İlçesi'nin Toplamı	124.460

e-1965 Tarihinde Aksaray'ın Nüfusu⁴²³:

Şehir Aksaray Merkez	24.414
Bucak ve Köyler Toplamı	111.342
Aksaray İlçesi'nin Toplamı	135.756

420 M.H ilmi, Aksaray Vilayeti Mektupçusu, Aksaray Tarihçesi(Yeşil Aksaray),Aksaray -1931, s. 29.

421 İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi, c.2,İstanbul 1974, s.1652.

422 Türkiye Ansiklopedisi, Aksaray Maddesi, 1960.

423 1967 tarihli Niğde İl Yıllığı, s.34,35.

f-1973 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu⁴²⁴:

Şehir (Aksaray Merkez)	30.138
Bucak ve Köyler Toplamı	121.226
Aksaray İlçesinin Toplamı	151.364

g-1990 Sayımına Göre Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu⁴²⁵:

İlçeler	Nüfus			Yüz Ölçümü
	Merkez	Köy	Toplam	
Merkez	92.038	101.101	193.139	4302 km ²
Eskil	16.335	14.636	21.958	1101 "
Güzelyurt	4.070	13.086	17.156	422 "
Gülağaç	4.067	15.675	19.742	512 "
Ağaçören	3.546	14.636	18.182	485 "
Sarıyahşi	7.078	5.709	12.787	367 "
Ortaköy	17.255	29.164	46.419	613 "

ğ-2010 Tarihinde Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu⁴²⁶:

İlçeler	Nüfus			Yüz Ölçümü
	Merkez	Köy	Toplam	
Merkez	171.423	88.046	259.469	4.271 km ²
Eskil	17.328	8.634	25.962	1.726 "
Güzelyurt	2.783	11.047	13.830	426 "
Gülağaç	4.934	16.609	21.543	346 "
Ağaçören	3.630	7.281	10.911	318 "
Sarıyahşi	4.866	1.863	6.729	160 "
Ortaköy	18.763	19.700	38.463	750 "

424 1973 tarihli Niğde İl Yılığ, s. 44.

425 1990 yılı Sayım Sonuçlarına Göre.

426 Aksaray Ticaret ve Sanayi Odası 2010 yılı İş Rehberi, s. 228.

8-EKONOMİ

a.Tarım

1.Selçuklu Dönemi

Zamanımızda ekonominin amacı, kısaca refah sağlamaktır. Aşağıda görüleceği gibi Selçuklu devrinde de halkın refahını amaçlayan bir ekonomik politika takip edilmiştir. Esasında bu politika, sınırları içinde yaşayan insanları bütünü ile refah ve mutluluk içinde yaşatmaktan ibaret Türk devlet anlayışının tabii bir neticesidir.

Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar döneminde ekonominin temelini ziraata dayanmasında en önemli etken iklim ve arazisinin ziraata elverişli olmasıdır. Zaten bu yüzden de yetiştirilen tarımsal ürünlerde karasal iklimde yetişmesi kolay olan buğday ve arpa başta gelmektedir. Yalnız kuru tarıma nazaran sulu tarım çok azdır.

Yurtlarını terk edip geri gelenler için toprak, tohumluk buğday, ziraat aletleri ve çift hayvanları dağıtılıyordu. Hatta bu yeni çiftçilerden birkaç yıl vergi alınmayarak kendilerine gelmeleri, toparlanmaları sağlanıyordu. Bu siyasetin sonucu, ülkede ziraat üretimi son derece artıyor ve halk zenginleşiyordu⁴²⁷.

Yabancı gezginler, Anadolu'da XIII. yüzyılda ekili ve dikili sahaların çokluğundan uzun uzun söz ederler. Bu gezginlerin kayıtlarına göre, Kayseri, Sivas, Aksaray ve Konya şehirlerini birbirine bağlayan yolların kenarlarında sulama kanalları ile tarlalar, otlaklar; kayısı, şeftali, badem, erik ve armut bahçeleri uzanıyordu⁴²⁸.

Gallenin yani arpa ve buğdayın yanında toprak ürünü olarak meyvecilik, bostan, bağ, ceviz, kettan tütün ve üzüm (bağcılık) gibi çeşitli ürünler de elde edilmektedir. Aksaray'daki bağ ve bostan yetiştiriminin çok öncelere dayandığını H.732 (1332)'de Aksaray'a gelen İbn-i Batuta'nın şu ifadesinde görüyoruz: "Her yandan akarsular ve bağlarla çevrilidir. Şehirde üç kanal geçer, bunlar evlerin içinden akar. Şehrin içinde üzüm bahçeleri, bağlar ve bostanlar vardır."⁴²⁹

2. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti, devlete ait miri arâz'iyi tımar sistemi içinde değerlendirmiştir. Bu sistemde devletin, sipahinin ve köylünün toprak üzerinde eş zamanlı hakları vardı.

Tımar sisteminde sipahiye sahib-i arz denilirdi. Fakat sipahiye verilen toprağın kendisi değil, belli ölçüdeki toprak üzerinde yaşayan halktan sabit miktarda bir devlet gelirini toplama yetkisiydi. Tımarlı sipahi, burada devletin toprak yasalarını uygulayan bir devlet görevlisi durumundaydı. Devlet, tımarına köylüyü yerleştirerek ekilen toprağı artıran sipahiye ödüllendirirdi⁴³⁰.

Beylikler ve Osmanlı döneminde de durum genelde aynıdır. Mesela XV. yüzyılın sonlarında ve XVI. yüzyılın başlarında yine ekonominin temeli ziraattir. Bunun yanında yoğun olarak hayvancılık da yapılmaktadır.

Devlet, halkı ziraata teşvik etmek ve hatta zorlamak amacıyla tedbirler de almak zorundaydı. Çeşitli hubûbât ve zahirelerin çoğaltılması gerekli görüldüğünden, halkın ziraata teşviki ve hatta zorlanması, çifti ve çubuğu olmayanlara hayvan, tohum verilmesi ve böylece bu yardımlarla halkın ziraat yapmaya sevk edilmesi, bunu yapmayanların cezalandırılması yollarına başvurulmuştu⁴³¹.

427 Osman Turan Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 168, 240, 377.

428 Salim Koca Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika, Erdem –Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, C. 8, S. 23, s. 471.

429 İbn-i Batuta Seyahatnamesi, Sadeleştiren Mümin Çevik, c. I-II, s. 202.

430 Halil İnalcık Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ, Çev. Ruşen Sezer (1300–1600), s. 113–115.

431 Doç. Dr. Yücel Özkaya XVIII yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yapısı, s. 338.

Osmanlılar döneminde Aksaray'ın kullanılabilir arâzî yönünden zengin olduğunu görüyoruz. Zira 1909 tarihinde toplam aile sayısının 12.632 olduğu Aksaray'da, 50 dönümden fazla toprağa sahip olan aile sayısı 10.632'dir. Buna göre Aksaray'da 50 dönümden fazla toprağa sahip olan ailenin, toplam aileye oranı % 86'nın üstündedir⁴³².

Osmanlı Döneminin Çeşitli Yıllarına Ait Üretim Miktarı ve Çeşitleri:

a-1500,1522 ve 1584 Yıllarına Ait Üretim Miktarları⁴³³:

Yıllar	Galle		Salari	Arpa	Salari
1500	599.325 Kile	-	-	-	
1522	514.155 Kile	-	4.327 Akça	-	
1584	1405 Kile	288.516 Kile	-	286126 Kile	3386 Akça

b-1501 tarihinde Aksaray Kazası'ndaki galle üretimi ise 527.480 kiledir⁴³⁴. Aksaray Sancağı'nda ise 1500 yılında 687.535, 1522'de de 632.110 kiledir⁴³⁵.

1501 tarihinde 527.480 kile galle üretilirken, 1904 tarihinde 1.300.000 (arpa-buğday toplam) kile galle üretimi yapılmıştır. Bu artışta tarım alanlarındaki genişlemenin büyük etkisinin yanında zirâî alandaki bilgi ve tekniğin gelişmesinin de payı olsa gerek. Fakat buna rağmen artış yine de azdır.

c- XVI. yüzyılda Aksaray Sancağı'nda yetiştirilenler arasında⁴³⁶; gale (buğday ve arpanın ortak adı) bağcılık, bostan, ceviz, kettan, tütün, piyaz (soğan) olduğu belirtilirken, 1322/1906 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁴³⁷ ise, Aksaray'ın arâzîsi ve ürünleriyle ilgili şu bilgiler verilmektedir: “Mümbit ve mahsuldar arâzîsi olduğundan buğday, arpa, çavdar, burçak, zeyrek, keten tohumu, mısır, nohut ve fasulye gibi ürünleri bereketlidir.”

Bunların dışında bağcılık ve bostan zirââtı yaygındır. Ayrıca, ceviz, keten, tütün, soğan, ızgın gibi ürünleri de sayabiliriz.

432 Prof. Dr.Halil İnalçık (Editör),Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, (1600-1914),c. 2, s. 98.

433 Doğan Yörük, XVI yüzyılda Aksaray Sancağı, s. 160-162.

434 Doğan Yörük, XVI Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı(Yüksek Lisans Tezi),s. 86.

435 Doğan Yörük, XVI yüzyılda Aksaray Sancağı,(Doktora Tezi) s. 158.

436 Doğan Yörük, XVI yüzyılda Aksaray Sancağı, s. 156-167; Doğan Yörük XVI Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı(Yüksek Lisans Tezi), s. 85-86.

437 1322/1906 KVS, s. 330.

d- H.1322 /M.18 Mart 1904 Yılına Ait Aksaray Kazası'nın Mahsulâtı Mütenevviyası (Mahsulât çeşidi)⁴³⁸:

Mahsulât	İstanbul Kilesi
Hınta	1.000.000
Çavdar	300.000
Şair	25.000
Burçak	100.000
Kettan tohumu	50.000
Mısır	25.000
Nohut	2.500
Fasulye	10.000
Toplam	1.412.500

3. Cumhuriyet Dönemi

Tarım üretiminde verimi artırmak için modernleşme, halkı bilinçlendirme çalışmaları Cumhuriyetle hızlandı. Bu hususta İl Zirâât Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifi ve Çiftçi Kardeşler Kooperatifi ile önemli çalışmalar yapıldı. Özellikle pulluk, orak makineleri ve ıslah edilmiş tohumlar, İstanbul, İzmir gibi illerden getirilerek çiftçiye taksitle dağıtılmıştır⁴³⁹. Uzman kişiler tarafından tarla sürümü, tohumluk seçimi, pulluk hakkında bilgi; bağ ve bahçenin bakımı, ilaçlama gibi çeşitli hususlarında yazılarla halk bilgilendirilmiştir⁴⁴⁰.

1925'te başlayan imece uygulaması 1928 yılında yeniden yapılandırılarak daha kapsamlı olarak "Aksaray Çiftçi Kardeşler Kooperatif Şirketine" dönüştürülmüştür. Kooperatifin esas gayesi; zirâât usûllerini geliştirmek, tohumlukların ve hayvanların ıslahını, nakliye araçlarının modernleşmesini ve sergiler düzenleyerek üretilen ürünlerin pazarlanmasını sağlamaktır. Ayrıca bunların yanında yağcılığın, peynirciliğin gelişmesi için fenni usûllerin halka öğretilerek, halkın sağlık ve zirââta ait bilgilerini artırmaktadır⁴⁴¹. Sağlık alanında da çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; Aksaray'da öldürücü olan sıtma hastalığı ile yoğun şekilde mücadele edilmiştir⁴⁴². Bataklıkların kurutulmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Nitekim Nafia Vekilliği'nin Niğde'ye bağlı Aksaray Kazası'nın Sağlık Köyü civarındaki bataklığı 484.816 lira 70 kuruş bedelle kurutma işi, II. Dünya Harbi'nden doğan güçlükler nedeniyle gecikmeye uğramıştır⁴⁴³.

1927/1928 Türkiye Cumhuriyeti Salnamesi'ne göre Aksaray Vilayeti'nde üretilen ürünler buğday, arpa, çavdar, burçak, mısır, bakla, patates, üzüm iken; tarımla ilgili bilgilerin artması, sulamaya önem verilmesi ve teknolojinin gelişmesiyle modern tarım aletlerinin kullanılması sayesinde mevcut ürünlerin üretim alanları arttığı gibi yeni ürünlerle üretim çeşitlenmiştir. Ayrıca bunlara paralel dekar başından elde edilen ürün miktarı da artmıştır. Devlet, ürünleri değerinde satılması için bir taraftan çiftçiden ürünlerini satın alırken diğer taraftan çeşitli desteklemelerle çiftçiyi korumaya çalışmıştır⁴⁴⁴.

438 1322/1906 KVS, s. 228

439 17 Haziran 1931 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, s. 1.

440 15 Kasım 1926, 13 Nisan 1927, 11 Mayıs 1927 ve 9 Mayıs 1928 tarihli Aksaray Vilayet Gazeteleri.

441 Osman Tekeli Aksaray Vilayeti Tarihi (1926-1933), Aksaray -2008,s. 104, 105; 6 Şubat 1929 tarihli Aksaray Vilayet gazetesi, s. 2-3.

442 Niğde Gazetesi, s.580,2 Eylül 1938; Editör: Prof. Dr. Musa Şaşmaz Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine, İstanbul Mart -2008, s. 285.

443 Prof. Dr. Musa Şaşmaz(Editör) Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine, İstanbul Mart 2008,s.301.

444 1927-1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 421.

Cumhuriyet döneminde tarımla ilgili Aksaray’da açılan en önemli kuruluş şüphesiz 1941’de kurulan ve zaman içinde Koçaş (1941–1950), Koçaş Devlet Üretme Çiftliği (1950-1983) ve Koçaş Tarım İşletmesi Müdürlüğü isimleriyle anılan kuruluştur. Tarımsal ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren kurumda hayvancılık faaliyeti 1984’te durdurulmuştur. Kuruluş 1944 yılında kurulan ve çeşitli isimler altında 1983 yılına kadar varlığını sürdüren okuluyla da eğitim vermiştir. Bu tarım işletmesi çevre çiftçilerine üstün vasıflı tohum ve damızlık hayvan dağıtımını yanında, tarım ve hayvancılık tekniğinin uygulanmasında da Aksaray ve çevresine önderlik etmektedir⁴⁴⁵.

772.185 Ha. yüz ölçüme sahip olan Aksaray’da 1999 yılı verilerine göre toprağın %54’lük kısmında tarım yapılmaktadır. Bu arâzînin % 36’lık bölümü sulu, % 63’lük kısmı kuru tarıma elverişlidir. Tarımda; tahıllar, baklagiller, endüstri bitkileri ve yumru bitkilerin üretimi yapılmaktadır. Sebze üretimi düşüktür⁴⁴⁶.

Cumhuriyet Dönemine Ait Bazı Yıllara Göre Aksaray Vilayeti’nin Arâzî Durumu, Üretim Alanı ve Üretim Miktarları Aşağıda Verilmektedir:

a–340/1925–1926 Yılı Aksaray Vilayeti’ndeki Üretim Miktarı ve Üretim Alanı⁴⁴⁷:

Ürün Cinsi	Buğday Kilo	Arpa Kilo	Çavdar Kilo	Karışık Kilo	Toplam Kilo	İhraç edilen	
						Arpa Kilo	Buğday
Kilo	23.992.450	7.856.800	3.922.800	108.000	36.651.750	2.1750.00	6.900.000
Dönüm	255.690	74.150	26.150	9.000	314.990	----	-----

b–1928 Yılı Aksaray Vilayeti’ndeki Üretim Miktarı⁴⁴⁸:

Kazaların isimler	Buğday Kilo	Arpa Kilo	Çavdar Kilo	Burçak Kilo	Mısır Kilo	Bakla Kilo	Patates Kilo	Üzüm Kilo
Aksaray	18.190.000	5240000	270000	43600	64000	5000	16000	250000
Koçhisar	12.285.000	3204000	2600000	65000	22000	4300	130000	180000
Arapsun	2340000	1334000	325000	40000	18000	2000	112000	350000
Yekûn	31.775.000	9778000	5625000	148600	103000	11300	402000	780000

445 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri, s. 71–75.

446 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri, s. 66–68

447 1925–1926 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devleti Salnamesi, s. 529

448 1927–1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 421

c-1931 Yılı Aksaray Vilayeti'nde Yetiştirilen Ürünlerin Üretim Alanları⁴⁴⁹:

Kaza	Buğday Dö.	Arpa Dö.	Çavdar Dö.	Burçak Dö.	Mısır Dö.	Bakla Dö.	Patates Dö.	Üzüm Dö.
Aksaray	94000	42000	25000	1000	11000	190	700	15000
Koçhisar	68000	25150	18300	1300	2000	120	300	8000
Arapsun	13000	9810	3751	950	1000	80	150	11831
Yekûn	175580	76330	46451	3250	14000	390	1150	34831

ç-1931 Yılı Aksaray Vilayeti'nde Yetiştirilen Ürün Miktarı⁴⁵⁰:

Kaza	Buğday Kilo	Arpa Kilo	Çavdar Kilo	Burçak Kilo	Mısır Kilo	Bakla Kilo	Patates Kilo	Üzüm Kilo
Aksaray	17.190.000	1240000	2900000	43600	350000	5000	260000	7000000
Koçhisar	15.285.000	4204000	2400000	65000	100000	4300	240000	4000000
Arapsun	2300000	2334000	325000	40000	52000	8000	112000	5900000
Yekûn	34.775.000	11.778.000	1625000	148600	502000	17300	612000	16.900.000

d-1953 Yılında Aksaray'da Zirâatta Elverişli ve Kullanılan Arâzî Miktarı⁴⁵¹:

Vatan Gazetesi'nin Niğde ilavesindeki bilgilere göre Aksaray Kazası'ndaki Zirâata Elverişli Arâzînin Durumu:

Aksaray'daki Zirâata elverişli alan: 300.000 hektar.

Taşlık	Kumluk	Sazlık	Kayalık	Çorak
Ha.	Ha.	Ha.	Ha.	Ha.
43.859	7.711	13.286	16.040	26.538

İşletilen miktarı: 200.000 hektardan fazla.

449 M. Hilmi (Aksaray Mektupçusu), Aksaray Tarihçesi (Orta Anadolu'nun Yeşil Aksarayı) 931, Aksaray-1931, s. 24.

450 M. Hilmi (Aksaray Mektupçusu), Aksaray Tarihçesi (Orta Anadolu'nun Yeşil Aksarayı) 931, Aksaray-1931, s. 24.

451 Ahmet Ağın Vatan Gazetesi'nin Niğde İlavesi (25-2-1953), s. 5.

e-Aksaray Kazası'nın 1972 Yılına Ait Arâzî Durumu, Hubûbât Ekim Alanları ve Hubûbât Üretimi⁴⁵²:

Ekime-Dikime Elverişli Olmayan (Kültür Arâzîsi) Arâzînin Dağılımı:

Tarla Ha.	Çayır-mera Ha.	Orman Ha.	Bağ-bahçe Ha.	Zebzelik Ha.	Ağaçlık Ha.
332.670	97.649	5.603	22.465	1.495	541

Ekim-Dikime Elverişli (Kültür Arâzîsi) Arâzînin Dağılımı:

Hubûbât Ekim Sahaları:

Buğday Ha.	Arpa Ha.	Çavdar Ha.	Yulaf Ha.	Mısır Ha.	Karışık Ha.
104.625	45.185	40.000	300	163	4.500

Hubûbât Üretimi:

Buğday Ton	Arpa Ton	Çavdar Ton	Yulaf Ton	Mısır Ton	Mahlût Ton
105.875	54.648	36.000	255	120	4275

f-1990,1995 ve 1996 Yıllarına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Tarla Bitkilerinin Üretim Alanları⁴⁵³ ve Üretim Miktarı⁴⁵⁴:

Üretim Alanı (Hektar):

Tarla bitkileri	1990	1995	1996	Değişim
Buğday	233.269	120.284	117.570	-49,6
Arpa	89.192	69.406	80.093	-10.2
Çavdar	7.011	6.485	4.756	-32.2
Fasulye	7.387	5.571	1.560	-78.9
Burçak	499	50	171	-65.7
Patates	3.652	3.625	3.942	-3.3

452 1973 Niğde İl Yıllığı, s. 280,290-291,310.

453 Prof. Dr.A. İlhami Köksal, Dr. Erdoğan Güneş Aksaray Ekonomisinde Tarımın (Bitkisel Üretimi) Yeri Ve Önemi (Seminer) ,Aksaray-1999, s. 42.

454 Prof. Dr.A. İlhami Köksal, Dr. Erdoğan Güneş Aksaray Ekonomisinde Tarımın (Bitkisel Üretimi) Yeri Ve Önemi (Seminer) ,Aksaray-1999, s. 42.

Üretim Miktarı

Tarla bitkileri	1990	1995	1996	Değişim
Buğday	215.563	252.200	277.369	28.7
Arpa	181.732	182.987	216.203	19.0
Çavdar	10.587	15.735	10.980	3.7
Fasulye	7.833	7.518	6.172	-21.2
Burçak	446	65	216	-514.6
Patates	94.964	94.541	103.223	8.7

g- 2009 Yılı Aksaray İli'ndeki Bazı Ürünlerin Ekim Alanı ve Üretim Miktarı⁴⁵⁵:

Ürünler	Ekili Alan (Da)	Üretim (Ton)
Buğday	947.400,00	439.115
Arpa	537.500,00	196.275
Ayçiçeği	106.000,00	37.100
Çavdar	54.300,00	17.898
Mısır (dane)	11.900,00	11.900
Nohut	51.000,00	6.120
Aspir	1.450,00	253
Fasulye (kuru)	19.100,00	3.502
Mercimek Yeşil	5.800,00	696
Yulaf	400,00	70

ğ-2010 Yılı Aksaray İli'ndeki Bazı Ürünlerin Ekim Alanı ve Üretim Miktarı⁴⁵⁶:

Ürünler	Ekili Alan (Da)	Üretim (Ton)
Şeker Pancarı	12.517 (Ha)	1.0750.000
Bağ	2.740	19.530
Meyve Sahası	3.547	40.227

455 Aksaray İl Tarım Müdürlüğü 2009 yılı Verileri.

456 Aksaray İl Tarım Müdürlüğü 2010 yılı Verileri.

b.Hayvancılık

1. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerine Ait Aksaraydaki Hayvancılık

Selçuklular döneminde Aksaray ekonomisinin önemli gelir kollarında biri de hayvancılıktır. Oğuzlar yeni yurtlarında (Anadolu) bilhassa Orta Anadolu'yu hayvan yetiştirmek için elverişli bir bölge olarak gördüler. Bölgenin batı kesiminde Konya–Eskişehir–Ankara ve Aksaray arasında umumiyetle göçebe hayatını sürdüren Türk oymakları, eskisi gibi çok sayıda koyun ve at yetiştirdiler⁴⁵⁷.

Osmanlılar döneminde de zirâatla birlikte, küçükbaş hayvancılığın da yaygın olarak yapıldığı görülür⁴⁵⁸. Şüphesiz bunda en önemli etkenler, etrafında bulunan meraların bolluğu kadar buradaki otlakların güzelliğidir⁴⁵⁹.

Yalnız küçükbaş değil büyükbaş hayvanların yetiştirildiğini de görmekteyiz. Ayrıca Eski'in de içinde yer aldığı bu bölgede at yetiştiriciliği eskiden olduğu gibi Osmanlılar döneminde de devam etmiştir. At yetiştiriciliğiyle uğraşanlar, vergilerini at olarak verdikleri için “At Çekenler” olarak tanınmışlardır.

1317/1899⁴⁶⁰ ve 1322/1904⁴⁶¹ tarihli Konya Vilayeti Salnamelerine göre Aksaray Kazası'nda bulunduğu belirtilen hayvanlar; koyun, keçi, tiftik, inek, manda, beygir, ester, deve ve merkeptir.

Cumhuriyet döneminde ise yine hayvancılık önemli gelir kaynaklarından biridir. 1930 yıllarına ait bir eserde Aksaray'daki hayvancılıkla ilgili şu bilgi verilmektedir: Hayvancılığın en önemli bölümünü koyunculuk teşkil eder. Vilayetin kuzey ve güney kısımlarında ve özellikle batı cihetindeki köylerde fazlaca koyun, keçi bulunur. At, sığır, camız, merkep ve deve dahi bulunmaktadır. Fakat deve, eski önemini yitirmiştir. Vilayetin birkaç köyünde sığır ve manda fazlaca bulunmaktadır⁴⁶².

Aksaray'da hayvancılık genelde mera hayvancılığı biçiminde yapılmaktadır. 1975 yılından sonra besi hayvancılığı gelişmeye başlamıştır. Bunun nedeni bölgemizde bir şeker fabrikasının kurulması ve yem fabrikalarının sayısının hızla artmasıdır. Ayrıca tavukçulukta ilerleme sağlanmış, son yıllarda kurulan çiftliklerle yumurta üretimi artmışsa da⁴⁶³ daha sonra bu alanda gerileme yaşanmıştır. Bunun yanında, Aksaray'ın sahip olduğu hayvancılık potansiyelini değerlendirmek için Organize Sanâyi Bölgesi'nde süt fabrikası açılmıştır.

457 Prof. Dr. Faruk Sümer Türklerde Atçılık ve Binicilik Türk Dünyası Araştırmaları, S. 24, İstanbul. Haziran 1983, s. 14,15.

458 Doğan Yörük, XVI. Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı (Lisans Tezi), s. 85–87.

459 Rudi Paul Lindner, Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar, s. 125.

460 1317/1899 KVS, s. 298.

461 1322/1904 KVS, s. 228.

462 Gaffar Totaysalgır Argıt Hanı, İlk mektep Baş Muallimi Aksaray Vilayeti,1930 –Konya, s.26.

463 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, Ankara -2000,s. 80.

2. Cumhuriyet Dönemine Ait Değişik Tarihlerde Aksaray Vilayeti'ndeki Hayvan Sayısı:

a- 1927/1928 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'nde Mevcut Bulunan Hayvanat-ı Ehliyeden Küçük ve Büyükbaş Hayvanlar⁴⁶⁴:

Kaza isimleri	Hayvanat-ı Ehliye:									
	Büyükbaş Hayvanlar ile Küçükbaş Hayvanlar									
	Bargır	Kısrak	Merkep	Katır	Deve	İnek	Öküz	Manda	Koyun	Tiftik, kılkeçi
Aksaray	700	1472	7721	.	180	14167	17676	4666	172757	104886
Koçhisar	995	219	4761	.	60	8881	10623	1909	102111	55229
Arapsun	58	145	2232	.	103	2480	4515	323	25712	19568
Yekûn	1753	1836	14714	.	333	25528	32814	6908	300680	897683

b-931 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Hayvan Sayısı⁴⁶⁵:

Kaza	Beygir	Kısrak	Merkep	Katır	Deve	İnek	Öküz	Manda	Koyun	Keçiler
Aksaray	506	1000	4583	0	112		10000	2731	72053	52507
Koçhisar	550	250	3098	0	378	4000	5937	856	40741	26744
Arapsun	26	96	1585	0	53	2000	1840	114	17053	11303
Yekûn	1082	1346	9266	0	573	18468	17777	30701	129807	109477

c-1953 Yılında Yayınlanan Bir Makaleye Göre Aksaray Kazası'ndaki Hayvan Sayısı⁴⁶⁶:

Küçükbaş (Koyun, Keçi, Tiftik) hayvan sayısı : 330.000

Büyükbaş hayvan (At, Eşek, Sığır) hayvan sayısı : 240.000

Toplam :570.000

464 1927/1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 422,423.

465 M.H ilmi (Aksaray Mektupçusu), Aksaray Tarihçesi (Orta Anadolu'nun Yeşil Aksarayı), s. 24

466 Ahmet Ağın Vatan Gazetesinin Niğde İlavesi (25-2-1953), s. 5.

d-2009 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Hayvan Sayısı⁴⁶⁷:

2009 Yılına Aksaray Vilayeti'ndeki Hayvan Sayısı								
Hayvan Cinsi	Merkez	Ağaçören	Eskil	Güllağaç	Güzelyurt	Ortaköy	Sarıyahşi	Toplam
Koyun	175470	8.100	41.760	6.000	5.540	12.570	2.300	251.740
Keçi	12.600	1.250	5.340	200	530	3.140	200	23.260
Sığır	41.846	3.850	17.612	3.800	2.617	7.889	670	78.284
Manda	154	-	-	11	-	1	10	176
At/Eşek	600	9	25	65	12	25	5	741

c. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerine Ait Aksaray'daki Sanâyi Durumu:

Gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar döneminde imâlât için gerekli olan hammaddeye ulaşmada (o günkü ulaşım şartlarından dolayı) zorluk görülürdü. Esnafın kent ve köylerdeki sınırlı bir alanda -yerel pazar alanında- çalışması, dolayısıyla sınırlı bir alan içinde üretim unsurunu zorunlu kılmaktaydı. Aksaray'da imâlât genelde bu şekilde yapılmaktaydı. Mesela, halkın ihtiyacı olan bazı maddeler cüllâh (çulcu), derzi, demirci, debbağ (derici) ve pabuççu gibi çeşitli esnaflar tarafından üretilmekteydi. Bunun yanında un, yağ, peynir, halı, kilim ve güherçile gibi bazı maddelerin imâlâtının da küçük işletmelerde yapıldığı bilinmektedir.

Aksaray sanâyinde Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren bir gelişme göze çarpmaktadır. İlk zamanlarda eski imâlât kollarının yanında, modern tekniklere dayanan fabrika yapımına da geçilmeye başlanmıştır. Buna en güzel örnek iptidai un değirmenlerinin yanında elektrikle çalışan Azmi Milli T.A.Ş. adı altında un ve unlu mamuller fabrikasının 1926 yılında faaliyete geçmesidir. Ayrıca, aynı yılda kurulan hidroelektrik santralinin önemini belirtmeye gerek yoktur. Bununla şehrin aydınlatılması sağlanmıştır⁴⁶⁸. Ayrıca, buzhane gibi elektrikten istifa eden iş kolları ortaya çıkmıştır.

İlin ekonomisi tarıma dayalı olduğu için 1950'li yıllarından sonra un ve yem fabrikaları artmış; halı ve tuğla fabrikaları ile orta ve küçük ölçekli işletmeler açılmaya başlamıştır⁴⁶⁹. Daha sonra kurulan ve içinde küçük ve orta işletmelerin yer aldığı sanâyi sitelerinin yanında 1993'te birinci Organize Sanâyi Bölgesi faaliyete geçmiştir. Daha sonra da bunu tevsii OSB yatırımı takip etmiştir. Bugün, üçüncü Organize Sanâyi için çalışmalar yapılmaktadır. Aksaray gerek bu çalışmalar gerekse 1998 yılı Temmuzunda Aksaray'ın "Kalkınmada 1.Derecede Öncelikli İller" arasına alınmasından dolayı tanınan avantajlardan, teşvik tedbirleri gibi desteklerden yararlanarak sanâyideki gelişmesini sürdürmektedir.

Bugün Aksaray'da metal eşya sanâyi, gıda sanayi, otomotiv sanâyi, otomatik yan sanâyi, karasör ve yan sanâyi, tekstil ve dokuma ürünleri sanâyisi, makine ve teçhizatı imâlât sanâyi, maden sanâyi, cam, kimyasal madde ve üretimi sanâyi, yem sanâyi, tarım aletleri, elektrikli makine ve cihaz imâlâtı, boya sanâyi, gübre sanâyi, yağ sanâyi; inşaat, mermer, yapı malzemeleri sanâyi, mobilya sanâyi, plastik ve kauçuk sanâyisi gibi sanâyilerin yanında toprak ve hayvan ürünlerine dayalı et mamulleri, süt ve süt ürünleri, şeker, un gibi birçok gıda maddeleri üreten işletmeler de vardır⁴⁷⁰.

467 Aksaray İl Tarım Müdürlüğü, 2009 Yılı Verileri.

468 1994 Aksaray İl Yıllığı, s. 261.

469 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, s. 44-56.

470 Aksaray Vilayeti Ticaret ve Sanâyi' Odası Verileri.

Sanâyileşmedeki yakın geçmişine rağmen, Aksaray sanâyesi artık yurt içine ve yurt dışına mâl ve hizmet üretmektedir.

Aksaray Organize Sanâyi Bölgesi'nin 2011 Tarihi İtibariyle Genel Yatırım Durumu Şöyledir⁴⁷¹:

1	Mevcut ve Tevsii OSB Genel Alanı	663 Ha.
2	Toplam Sanâyi Parseli Sayısı.	288
3	Parseli Tahsisi yapılan Yatırımcı Sayısı.	223
4	Üretime Geçen Fabrika Sayısı	130
5	Üretime Geçmeye Hazır Fabrika Sayısı	13
6	Yapımı Devam eden Fabrika Sayısı	18
7	Proje Çalışmaları Devam Eden Fabrika Sayısı	58
8	Doluluk Oranı (Alan Bazında)	% 81
9	Toplam İstihdam Sayısı	5200 kişi

Yukarda belirtilen bu sektörlerde çok az olsa da bazı yabancılarında bulunduğu firmalar da faaliyet göstermektedir. Şüphesiz bunlardan başta geleni Mercedes Benz Türk Anonim Şirketi'dir.

01.01.1984 yılında kurulan ve 1417 kişi ile çalışan Mercedes Benz Türk Anonim Şirketi Aksaray Kamyon Fabrikası'nda; kargo tipi kamyon, damperli kamyon, çekici tipi kamyon, hafif sınıf kamyon, askeri maksatlı tekerlekli taktik araçlar ve şasisleri üretilmektedir.

Yıllık üretim kapasitesi 10.200 olan fabrikadan, 2009 yılında Avrupa Ülkeleri (Estonya, Rusya, Ukrayna) ve Afrika ülkelerine 99.930.591 dolarlık ihracat yapılmıştır⁴⁷².

Bütün bunlara rağmen Aksaray'daki sanâyi sektörü henüz istenilen seviyede değildir. Zira çalışan nüfusun, sanâyi dalındaki istihdâm oranı 2008'e göre 5,6'dır⁴⁷³.

Ekonomik yönden gelişmekte olan ilimiz, sanâyideki bu gelişmesini sürdürdüğü takdirde konumunun verdiği avantajdan da yararlanarak İç Anadolu'nun sanâyi merkezi olmaya adaydır. Yalnız sanâyi sektörünü diğer sektörlerle de mesela tarımla uyumlu hale getirmek de çok önemlidir.

Ayrıca yalnız bunlar değil sahip olduğu tarihi doku, bilhassa eski dini yapıların çokluğu, termal su potansiyelinin zenginliği Aksaray açısından çok önemlidir. Günümüzde bunlara dayalı turizm ve kaplıca sektörünü velhasıl sahip olunan bütün potansiyeli sonuna kadar değerlendirmek lazımdır.

471 Aksaray Vilayet Organize Sanâyi' Bölge Müdürlüğü Verileri.

472 Ahiler Kalkınma Ajansı.

473 Aksaray Vilayeti Ticaret Ve Sanâyi Odası, 2010 Aksaray İş Rehberi, s. 228.

d. Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Aksaray'daki Ticari Durum

Selçuklular, ticarete büyük önem vermişlerdir. Mesela yol güzergâhlarına hanlar ve kervansaraylar yapmışlardır. Bunun yanında Türkiye'ye gelen yabancı tüccarları yerleştirdikleri gibi bunlara imtiyazlar vermiş, en az gümrük tarifesi tatbik etmişlerdir. Asayişsizlikten dolayı malları zarar görenlere veya kaybolanlara mallarının bedelini devlet hazinesinden karşıladılar. Aksaray civarında bu dönemden hanlar ve kervansaraylar vardır. Bunlar o zamanda Aksaray'a kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan çok büyük fayda sağlamışlardır. Selçuklu devrinde yapılan bu kervansaray ve hanların sayesinde milletlerarası ticaret ağına bağlanan Aksaray'da üretilen mallar, hem ülke pazarına hem de dışarıya ihraç oluyordu. Mesela dünyada emsali olmayan halı ve kilimler Şam, Mısır, Irak, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine ihraç edilmiştir⁴⁷⁴.

Aksaray'daki ticaret, Osmanlıların kuruluş döneminden sonra zayıflamıştır. Bunun birçok sebebi varsa da en önemli sebepleri: Osmanlı'nın batı politikasının ağırlık kazanması, XVI. asrın sonlarında ticaret yollarının Akdeniz'in dışına Atlantik'e kaymasıdır⁴⁷⁵. Dolayısıyla Aksaray'dan geçen içteki yol önemini yitirmiş ve ayrıca XVII. asrın sonunda ve XVIII. asrın başlarındaki savaşlar da şartları ağırlaştırmıştır⁴⁷⁶.

Osmanlılar dönemindeki bu olumsuz gelişmelere rağmen başta hubûbât ve canlı hayvan ile hayvanlardan elde edilen tereyağı, peynir, yapağı, tiftik gibi maddeler ihraç edilmektedir. Bilhassa şöhrete sahip tereyağının başta Dersaadet (İstanbul) olmak üzere değişik yerlere satışının yapıldığı bilinmektedir. Ayrıca çok meşhur olan halı ve seccade gibi çeşitli dokuma ürünlerin yanında kök boya ve güherçile ticareti de yapılmaktadır.

Cumhuriyetin kurulmasından itibaren düzgün yollarla çevre illere bağlanmaya çalışılmıştır. Günümüzde E-90 karayolu üzerinde bulunan Aksaray, çift yollarla çevre illere bağlanmıştır. Bu yollar Aksaray'ın ticari hayatını olumlu yönde etkilemiştir

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aksaray'da ticareti yapılan maddeler yine tarım ve hayvancılığa dayanan klasik ürünlerdi. İhraç olunan tarım ürünlerinin başında buğday ve arpa gelirken, senede bir defa düzenlenen panayır vasıtasıyla başka vilayetlere çok sayıda hayvan satımı da yapılıyordu. Bunların yanında tuz ihracatı önemli bir yekûn tutuyordu. 1950'den sonra küçük çapta bazı işletmelerin, fabrikaların açılmaya başlaması da ticaret içindeki çok düşük olan sanâyi ürün payını artıramamıştır⁴⁷⁷.

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan Aksaray, vilayet oluşundan itibaren potansiyel gücünü sanâyi yatırımlarına yönelterek bu sektörde gelişmeye başlamıştır. Nitekim bu durum Aksaray'ın ticari hayatına da yansımaktadır. Bunu Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin Aksaray'la ilgili verilerinde açıkça görmekteyiz. Aksaray artık dışarıya hubûbât bakliyat, yağlı tohumlar, toprak ürünleri, meyve ve sebzenin yanında; hazır giyim, halı, ağaç ürünlerinin yanında demir çelik ürünleri, taşıt araçları, elektrik elektronik, maden ve metaller, çimento, makine ve aksamı, kimyevi madde mamulleri gibi birçok sanâyi ürününü ihraç etmektedir.

Aksaray'dan başta İran, Almanya, Rusya Federasyonu, Irak, Azerbaycan-Nahcivan, Bulgaristan gibi ülkeler olmak üzere toplam 70 ülkeye ihracat yapılmaktadır. Bunların içinde Birleşik Devletler, Belçika, Avusturya, Portekiz, Japonya, Fransa, Kanada, İsviçre ve Belçika gibi ülkeler bulunduğu gibi; Mozambik, Gana, Benin, Namibya, Etiyopya, Moğolistan, Nijerya ve Güney Afrika Cumhuriyeti gibi ülkeler de yer almaktadır⁴⁷⁸. Aksaray'ın 2001-2009 ithalat ve ihracat verileri aşağıda verilmektedir⁴⁷⁹.

474 İbn'i Batuta Seyahatnamesi, c.I-II, Sadeleştirilen Mümin Çevik, Üç Dal Neşriyatı, İstanbul-1983,s. 202.

475 Mustafa Akdağ, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Ve İnkışafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", Belleten, XIII, S.LI, Ankara- 1949, s. 513.

476 A. Tabakoğlu, Gerileme Devrine Girenken, s. 391.

477 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, Aksaray-2000, s. 46.

478 Türkiye İhracatçılar Meclisi 2010 Verileri (www.tim.org.tr)

479 Dış ticaret Müsteşarlığı'nın 2010 yılı Verileri.

Aksaray'ın 2001–2010 Yılları Arasındaki İthalat Değerleri (Bin dolar)

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
4.995	6.964	9.165	18.669	25.647	29.114	49.796	47.510	31.484

Aksaray 'ın 2001 2010 Yılları Arasındaki İhracat Değerleri (Bin dolar):

2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
8.183	9.949	10.396	20.578	21.258	23.411	42.227	71.53	56.538

Aksaray'ın 2010 yılı ait ihracat tutarı 56 Milyon Dolar, ithalat tutarı ise 48 milyon Dolar'dır⁴⁸⁰.

Aksaray, Mersin Limanı'na ve Ankara'ya 200 km, Konya ve Kayseri illerine 150 km. mesafededir. Coğrafi konumu, demir yollarına, hava alanlarına olan yakınlığı ve projesi devam eden demiryolu ağına da dâhil olacağı göz önüne alındığında Aksaray'ın ulaşım açısından geleceğinin çok parlak olduğu açıktır.

9. EĞİTİM

Aksaray'ın Konya'dan sonra ikinci başkent olarak görüldüğü Selçuklular döneminde, ilim müesseseleri açısından da büyük gelişme gösterdiği anlaşılmaktadır. Gerçi Selçuklu devrine ait medreseler ve diğer eğitim kurumları ile ilgili olarak o döneme ait belgelere nadiren rastlanıyorsa da, ayakta kalmış duvar parçalarından veya harabe halindeki bir binanın incelenmesinden eğitim kurumları bakımından çok zengin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca kitabe ve vakfiyeleri bulunmayan; Selçuklulara ait olduğu kabul veya tahmin edilen bazı eserlerin isimlerine mesela Muzafferiyeye, Bedriye, Melikiye, Ebubekriye, Seyfiye, Hüsamiye, Taciye ve Beramuniye Medreselerinde⁴⁸¹ olduğu gibi- o döneme ait eserlerde ya da genellikle Osmanlı kayıtlarında rastlanmaktadır.

Kültürel yönü ağır basan bu altyapı; vakıfla işleyen, parasız öğretim yapan, ayrıca öğrencisine burs veren ve yatacak yer gösteren medreseler, şimdiki adlarıyla, üniversitelerdir. Bu mesele Selçuklu zamanında şimdikinden çok daha iyi düzenlenmişti. Çünkü eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği sağlanıyordu⁴⁸².

Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren ilme büyük önem vermiş ve eğitimi bir politika olarak benimsemiştir. Bunun en açık örneği Orhan Bey'in yeni fethettiği İznik'te müderris Dâvûd-ı Kayseri'nin başkanlığında medrese açmasıdır⁴⁸³.

480 Ahiler Kalkınma Ajansı Verileri.

481 Nevzat Topal Anadolu Selçuklular Döneminde Aksaray Şehri, Niğde 2006,s. 46–48.

482 Profesör Doktor Mehmet Altay Köymen, Türkiye Selçukluları Devletinin Ekonomik Politikası,Belleten; c. L, S. 198, Aralık 1986, s. 619.

483 Genel Türk Tarihi c.7, s. 175.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadar memleketin irfan ve adalet hayatına doğrudan doğruya etki eden medreselerde devletin ihtiyacı olan sivil ve askeri idareciler yetiştirilmiştir⁴⁸⁴. Klasik Dönem Osmanlı eğitim sisteminin en önemli müessesesi olan medreseler zamanla ilmi özelliklerini kaybetmeye başlamışlardır⁴⁸⁵. Parasız oldukları gibi, kendilerine gündelik yardım ve elbise yardımı yapılmakta olan sıbyan mektepleri de zaman içinde çağın ihtiyaçlarına cevap veremeyince bunların da ıslah yoluna gidilmiştir⁴⁸⁶.

Osmanlı Devleti gerileme dönemine geldiğinde bu bozulmalar daha da arttı. Bozulmaları önlemek için Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın ikinci yarısından başlayan ve Tanzimat'la yoğunlaştırılan çağdaş eğitimi imparatorlukta kurma ve yerleştirme çabaları ortaya çıktı. Bu dönemde Batı örnek alınmaya başlandı⁴⁸⁷. 1846'da Umûmî Maârif Vekâleti'nin ve Harbiye Okulu'nun kurulması, 1859'da Mülkiye Mektebi'nin açılması, 1860'ta Rüşdiye Mektebi'nin açılması yapılanlardan bazılarıdır⁴⁸⁸.

Osmanlı Devleti'nde azınlık okulları özellikle 1856 Islahat Fermanı'yla yoğun olarak açılmaya başladı. 1856 Islahat Fermanı azınlıklara kültür, eğitim ve öğretim alanında geniş haklar tanıdı. Gayr-i müslim cemaatler o zamana kadar açmış oldukları kurum sayısını çoğaltmışlar, Batılı devletlerin ve kuruluşların yardımıyla geniş çapta eğitim faaliyetlerine başlamışlardır. Bir kampanya hüviyetindeki bu çalışmalar sonucu ülkenin her yanında milli ve dini nitelikli okullar açıldılar⁴⁸⁹.

Konya Vilayeti Salnâmeleri'nde eğitim ve öğretim faaliyetleri hakkında ayrıntılı veriler olmamakla birlikte, eğitim kurumları hakkında sayısal bilgilere ulaşmak mümkündür. Salnamelerden anlaşıldığına göre gayr-i müslimler Aksaray ve çevresinde de okullar açmışlardır. Yabancı devletler ise Osmanlıyı parçalamada ve Osmanlı zenginliklerini keşfetmekte gayr-i müslimlerin idaresindeki bu okullardan yararlanmışlardır. Çünkü gayr-i müslimlere ait olan bu cemaat okulları, başlangıçta, imtiyazlardan yararlanarak din eğitimi veren kurumlar şeklinde açılmış, bu okulların birçoğu daha sonra yabancı devlet himayesine girmiştir⁴⁹⁰.

Cumhuriyet döneminde ise eğitim-öğretimle ilgili önemli çalışmaları şöyle sıralayabiliriz: 2 Mayıs 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyeti'nde Maarif Vekâleti kuruldu. 1935'te bakanlığın adı Kültür Bakanlığı'na, 1941'de yeniden Maarif Bakanlığı'na ve 1946 da ise Milli Eğitim Bakanlığı'na dönüştürüldü. 30.4.1992 tarih ve 3797 sayılı kanunla bu bakanlık yeniden teşkilatlanmıştır⁴⁹¹.

Eğitime bu dönemde önem verildiğini görüyoruz. Bunu Kurtuluş Savaşı'nın en yoğun olduğu dönemde bile Ankara'da Eğitim Kongresi'nin toplanması ve 3 Mart 1924 yılında "Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (Öğretimin Birleştirilmesi Yasası) kabul edilmesinden anlıyoruz.

22 Mart 1926'da neşredilen 789 numaralı kanunla Türkiye Maârif teşkilatı esaslı surette tespit olunmuştur. Talim ve Terbiye Dairesi bu kanunla kurulmuştur. Terbiye ve tedris işleri talimatnamelerin yapılması, maârif kanununun hazırlanması, programlar, mektep kitaplarını yazdırmak ve seçmek vazifeleri bu heyete verilmiştir. Ayrıca bu kanunla ülke Maârif Eminlikleri adıyla 13 mıntıkaya ayrıldı. Her ilde "Maârif Meclisleri" ve ilçe merkezlerinde "Maârif Encümenlikleri" kurulmuştur. Aksaray da Konya Maârif Eminliği'ne bağlanmıştır. Bu teşkilat 1931 senesine kadar devam etti ve 29-6-1931 tarih ve 1834 numaralı kanunla lâğvedildi⁴⁹².

Bu dönemde çıkarılan en önemli kanunlardan biri de 1 Kasım 1928'de yürürlüğe giren Türk Harflerinin Kabulü ve Tatbikatı Kanunu'dur. Bu tarihten itibaren eğitim öğretim Latin harfleriyle yapılmaya başlanmıştır.

484 Sadrettin Celal Artel, Tanzimat Maarifi, Tanzimat 1,MEB. Yay. İstanbul 1999,s. 441.

485 Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923) İstanbul- 1923,s. 12-13.

486 Musa Çadircı, Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları, TTK Yayınları, Ankara -1991,s. 288.

487 M. Emin Yolalıcı, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devletinde Eğitim ve Öğretim Kurumları", Osmanlı V, s. 294.

488 İlyas Doğan, Tanzimat Sonrası Osmanlı Aydınlarında Çağdaşlaşma Sorunu ve Arayışlar Uluslar Arası Kuruluşunun 700.Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi Selçuk Üniversitesi Konya -7-Nisan 1999, s. 491.

489 Hidayet Vahapoğlu, Osmanlıdan Günümüze Azınlıklar ve Yabancı Okullar, Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi, No:1, Boğaziçi Yay. İstanbul 1992, s. 48.

490 Yrd. Doç. Dr. İlknur Polat Haydaroğlu Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar Ankara-1990,s. 201, 203.

491 Cumhuriyet Öncesi ve Günümüzde Aksaray'da Milli Eğitim, Aksaray -1998,s. 53.

492 Hasan Ali Yücel, Türkiye'de Orta Öğretim Ankara 1974, s. 173.

Bunun yurt genelinde yaygınlaştırılmasıyla ilgili olarak, 11 Kasım 1928'den sonra resmi olarak Millet Mektepleri açıldı. 16-45 yaşları arasında olan halkın buraya devam mecburiyeti vardı. Bu kanun kabul edilmeden önce resmi kurumlarda personellerine yeni alfabeyi öğretmek için çalışmalar yapıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı, öncelikle öğretmen ve memurlara yönelik kurslar düzenlemiştir. Bu amaçla illere emirler göndermişti. Açılan kurslara devam etmeyen, sınavlara girmeyen veya başarısız olanlar işten el çektirilecekti⁴⁹³.

a. Osmanlı Dönemi Aksaray'daki Eğitim Kurumları

1.Mektepler

a.Sıbyan Mektebi:

Tablo: 1296/1878⁴⁹⁴ - 1317/1899⁴⁹⁵

Yıl	Sıbyan Mektebi	Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci
1296/1878	15 (Köyler hariç)	146	375
1317/1899	84	591	1569

İlk tahsili vermek üzere tesis olunan okullara verilen addır. Bu mektepler, sabi denilen beş altı yaşlarındaki çocuklar okuduğu için bu adı almıştır. Her mahallede bir tane bulunduğundan halk arasında “Mahalle Mektebi” de denirdi. Tek öğretmenin ders verdiği bu okullar, cami içinde veya camiye bitişik tek odadan ibaretti. Paralı olan bu okullarda okutulan dersler elifba, Kur'an, yazı ve hesaptır. Daha sonra tarih ve coğrafya dersleri ilave oldu. Bu mekteplerin yerini daha sonra mekâtib-i ibtidâi almıştır⁴⁹⁶. Aksaray'da bu mekteplerin kuruluşu çok öncelere dayanmaktadır. Burada yalnız iki yıla ait Aksaray'daki Sıbyan Mekteplerinin sayısı ve öğrenci mevcutları hakkında bilgiler verilmektedir.

b. Rüşdiye Mektebi:*

1300/1882 tarihinde Konya Vilayeti Salnamesi'nden Aksaray Kazası'nda bir mekteb-i rüşdiye'nin olduğunu görüyoruz⁴⁹⁷. 1321 tarihli Maarif Nezareti Umûmî Salnamesi'nde de⁴⁹⁸ Aksaray Rüşdiyesi'nden bahsedilmektedir. Salnameler bahsinde geniş bilgi verilecektir.

493 Prof. Dr. Musa Şaşmaz(Editör),Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine,2008, s. 221,222.

494 1296/1878 KVS, s. 157.

495 1317/1899 KVS, s. 276-282.

496 Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 3, s. 201-202.

497 1300/1882, KVS, s.170.

498 1321/1903 Maarif Nezareti Umûmî Salnamesi, s. 577.

* 1254/1838 tarihinde Meclis-i Vâlâda alınan kararla açılmaya başlayan Rüşdiye Mektebi; İbtida-i ile İdadi arasında -üçü ilk, üçü orta olmak üzere- altı sınıflık bir mekteptir. (Ferid Devellioğlu, Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Lügat, s. 902) Daha sonra Rüşdiye ifadesi Ortaokullara verilen bir ad olmuştur.

c. Nümûne Mektebi**:

1883 tarihinde açılan Rüşdiye, 1916'da Nümûne'ye çevriliyor. Bu da H.1337 senesi Eylül ayına kadar devam etmiştir⁴⁹⁹.

d. 1920 Yılında Aksaray'daki Mektepler:

Mersin Mutasarrıfı iken 1920'de Aksaray Mutasarrıflığı'na atanan Abdullah Sabri Bey (Karter)'in ilk görev yıllarında Aksaray merkezde şu okullar vardı: Sıbyan Mektebi, 3 İptidâ-i Mektebi, 1 kız Nümûne Mektebi ve 1 Rüşdiye Mektebi. Koçhisar ve Arapsun ilçe merkezlerinde birer, Acem (Yeşilova), Gelveri (Güzelyurt), Kulu, Panlı (Ağaçören), Amarat (Yenikent) ve Ortaköy karyelerinde eğitimli veya ibtidâ-î mektepleri vardı⁵⁰⁰.

2. Bazı Yıllara Ait Medrese Adedi ve Öğrenci Sayıları:

a. Kanuni devri'nde Aksaray Livası'nda Bulunan Medreseler⁵⁰¹:

1-Zincirli 2-Bedriye 3-Beramuniyye 4-Markilya? 5-Seyfiyye 6-Muzafferiyye (Meszuniyye)

Fatih ve Bayezid devirlerinde bulunan Ebubekriye Medresesi bu devirde yoktur.

b. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ne Göre Aksaray'daki Medreseler:

H.1026/M.1617 tarihinde Aksaray'a gelen Evliya Çelebi Aksaray'da şu medreselerden bahsetmektedir⁵⁰²:

- 1-Yılançık Medresesi; Eski bir yapıdır.
- 2-Sulu Medrese
- 3-Karamanoğlu Cami Medresesi

499 H.Ali Yücel, Türkiye'de Orta öğretim Tarihi, İstanbul 1940, s.150.

500 Aksaray M.E. M. Cumhuriyet Öncesi ve Günümüzde Aksaray'da Milli Eğitim. Aksaray-1998,s. 60.

501 937/1530 tarihli Ve 387 nolu Muhâsebe-i Vilayet-i Karaman Ve Rum Defteri, s. 53-56

502 Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Mehmed Zilli oğlu Evliya Çelebi, Sadeleştirenler: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik, Üçdal Koll. Şti, İstanbul -1978, s. 845.

** Nümûne Mektebi'nin açılmasının sebebi; ecnebinin ve gayr-i müslim unsurların idare ettikleri mekteplerin hükümet mekteplerine nisbetle daha ameli programlar takip ettikleri lisan derslerine çok ehemmiyet verdikleri anlaşıldığından böyle okulların açılması düşünülmüştür. Bu düşünülerek açılan ve adına nümûne denilen mekteplerde Türk çocuklarının ameli hayatta diğer milletlerin çocukları gibi muvaffak olması için yegâne çare olmak üzere o zaman rüşdiye denilen ilk mekteplerde ders programlarına Fransızca ilave edilen mekteplerin adedi seneden seneye artmak üzere 1339 (1923) senesinde elli beşe balığ olmuştur. Asıl işin fenalığı bu mekteplerin yalnız adını aldılar. (Osman Ergin Türkiye Maarif tarihi s. 1183-1184).

c. Bazı Yıllara Ait Aksaray Kazası'ndaki Medrese ve Öğrenci Sayısı:

Yıllar	Medrese Sayısı	Öğrenci Sayısı
1287/1870	7	---
1291/1874	3	57
1292/1875	3	57
1296/1878	3	57
1317/1899	7	264
1321/ 1903	5	310

(1287/1870⁵⁰³, 1291/1874⁵⁰⁴, 1292/1875⁵⁰⁵, 1296/1878⁵⁰⁶, 1317/1899⁵⁰⁷, 1321/1903⁵⁰⁸)

b. Cumhuriyet Dönemi'ne Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Kurumları**1. İ'dâdî Mektebi*:**

1 Teşrin-i evvel-1921'de Aksaray'da idâdî açıldı. İdâdî binası Mutasarrıf Abdullah Sabri Bey zamanında kurulmuş olup inşaatın bitmesi Cumhuriyet'in ilan tarihidir. Halk bu okula Cumhuriyet Okulu da der. Aksaray İdâdî Mektebi Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yurttaki 72 idâdî okulundan biriydi⁵⁰⁹.

2. 1927/1928 Yılına Ait Eğitim Kurumları:

1927/1928 tarihli salnameye göre Aksaray merkezinde 45 talebeli bir Orta Mektebe, merkez ve mülhak köylerde talebe mevcudu 1295 olan 17 erkek ve kız ilk mektebi ile vilayete bağlı diğer yerlerde de 1048 talebeli 21 erkek ve kız ilk mektebi vardı⁵¹⁰.

3. 1931 Yılına Ait Eğitim Kurumları⁵¹¹:

Okul adı	Adedi	Öğrenci		Toplam	Öğretmen sayısı
		K	E		
Orta Mektep	1	11	107	118	-
İlk Mekteb	29	681	1868	2549	95

503 1287/1870 KVS, s. 92.

504 1291/1874 KVS, s. 135.

505 1292/1875 KVS, s. 174-182.

506 1296/1878 KVS, s. 157.

507 1317/1889 KVS, s. 296.

508 1321/1903 KVS. S. 590

509 H. Ali Yücel, Türkiye'de Ortaöğretim Tarihi, İstanbul 1940, s.191.

510 1927/928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 426.

511 Aksaray Mektupçusu M.H İلمي, Aksaray Tarihçesi (Yeşil Aksaray), Aksaray-1931, s. 44-47,87.

* 1286 Maarif Nizâmnamesindeki Mekâtib-i İ'dâdî ile ilgili kanunlardan ikisi:

33.Madde: Mektebi idadiye: Mekteb-i Rüşdiye'de ikmal-i tahsil etmiş olan İslam ile sınıf -ı gayr-i müslime çocuklarının muhteliten talim ve tedrisleri için mevzudur.

34.Madde: Bin haneyi mütecaviz olan ve hal ve mevkilerince lüzum görülen kasabalarda birer mekteb-i idadiye yapılmak mukarrerdir.

4. 1953 Yılına Ait Eğitim Kurumlar⁵¹²:

Merkezde : 1 Orta Okul
1 Akşam Kız Sanat Okulu
3 İlkokul (merkez)
Köylerde : 60 İlkokul

Okuma oranı erkeklerde %50, kadınlarda %10

5. 1972–1973 Yılına Ait Aksaray Kazası'ndaki Eğitim Kurumları⁵¹³:

Okul Adı (1972–1973)	Adet	Öğrenci adedi	Öğretmen sayısı
Lise	1	914	24
Sanat Enstitüsü	1	296	12
Kız Sanat Enstitüsü	1	97	16
Koçaş Teknik Zirâât Okulu	1	687	19
Orta Okul (Merkez)	1	2108	25
Kasaba Orta Okulları	10	876	31
İlköğretim (Merkez)	8	-	
İlköğretim (Köylerde)	153		

6. 1999/2000 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Kurumları⁵¹⁴:

1999/ 2000 yılı	
Okul Adı	Okul adedi
Anaokulu	2
Anasınıfı	58
İlköğretim Okulu	259
Genel ve Çok Programlı Lise	1
Anadolu Lisesi	1
Fen Lisesi	1
Anadolu Öğretmen Lisesi	1
Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi	1
Özel İlköğretim Okulu	1
Özel Lise	1
Meslek ve Teknik Eğitim Okulu	13

512 Ahmet Ağın Vatan Gazetesi'nin Niğde İlavesi (25–2–1953), s. 5.

513 1973 Niğde İl Yıllığı, s. 77-79,87.

514 Aksaray Valiliği, Onbin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, Ankara -2000, s. 149.

7. 2010/2011 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Okulların (Resmi ve Özel) Öğrenci ve Öğretmen Sayısı⁵¹⁵:

Okul Adı	Okul Âdeti			Öğrenci Mevcudu	Öğretmen Mevcut
	İl Merkezi	İlçe Merkezler	Kasaba, Köylerde		
Anaokulu	9	4	0	839	54
Anasınıfı	45	33	130	4575	208
Özel Eğitim Okulu (Resmi)	2	0	0	135	20
İlköğretim Okulu	43	47	171	57737	2960
Yatılı İlköğretim Bölge Okulu	1	1	0	1148	73
Lise	2	5	14	4915	189
Fen Lisesi	1	0	0	248	24
Anadolu Öğretmen Lisesi	1	1	0	412	36
Sosyal Bilimler Lisesi	1	0	0	100	8
Anadolu Lisesi	6	1	0	4000	244
Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi	1	0	0	244	25
Kız Teknik ve Meslek Lisesi	1	0	0	571	44
Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi	2	1	0	3571	221
Ticaret Meslek Lisesi	1	0	0	617	37
Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	1	0	0	312	35
Anadolu İmam Hatip Lisesi	2	2	0	1720	99
Anadolu Sağlık Meslek Lisesi	1	1	0	404	41
Çok Programlı Lise	0	1	2	644	41
Meslek Eğitim Merkezi	1	1	0	1175	30
Özel Ana Okulu	3	0	0	82	8
Özel İlköğretim Oklu	3	0	0	960	42
Özel Lise	3	0	0	327	32
Toplam	130	98	317	84763	4461

8. Aksaray Üniversitesi:

Bakanlar Kurulu tarafından, 2006 yılı içinde kurulması kabul edilen bir devlet üniversitesidir.

17 Mart 2006 tarihli 26111 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 5467 sayılı kanunla Niğde Üniversitesi’ne bağlı iken adı ve bağlantısı değiştirilerek, fakülte ve yüksekokulları kendi bünyesinde oluşturulan Aksaray Üniversite Rektörlüğü’ne bağlanmıştır. Rektör Mustafa Acar’dır.

Aksaray Üniversitesi’nde 4 fakülte, 3 yüksekokul, 5 meslek yüksekokulunda ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim yapılmaktadır. Lisansüstü eğitim, üniversiteye bağlı Fen ve Sosyal Bilimler Enstitüleri bünyesinde sürdürülmektedir.

Üniversitede, fakülteler bazında 4075, yüksekokullarda 821, meslek yüksek okullarında 3069 ve enstitülerde 267 olmak üzere toplamda 8.262 öğrenci vardır.

Akademik kadrolar bakımından ise 7 Profesör, 17 Doçent, 15 Yardımcı Doçent, 103 Öğretim Görevlisi, 23 Okutman, 15 Uzman ve 165 Araştırma görevlisi olmak üzere toplam 485 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

Önlisans –Lisans Programı Öğrenci ve Öğretim Üyesi Sayıları:

	Toplam Öğrenci Sayısı	Tam Zamanlı Öğretim Üyesi
Eğitim	296	17
Fen-Edebiyat	362	45
İktisadi ve İdari Bil.	873	22
Mühendislik	1245	47
Yüksekokullar	744	8
Meslek Yüksekokulları	3281	11

Üniversitenin Fen Bilimleri’nde 58, Sosyal Bilimleri’nde 55 öğrenci Lisansüstü eğitim yapmaktadır⁵¹⁶.

II-SALNAMELERDE AKSARAY

1. AKSARAY'IN TARİHÇESİ

a. Aksaray İsmi

Salnamede eski namının Arhalais (Nam-ı kâdimi Arhalais) olduğu⁵¹⁷ belirtilen Aksaray'ın, "Aksaray" ismini alması şöyle anlatılmaktadır:

Kılıç Aslan şehir içinde, iç kale içerisinde beyaz mermerden gayet süslü ve müsenna bir saray bina ettirmiş ve bu saraydan dolayı şehre Aksaray namı verilmiştir⁵¹⁸.

Bazı rivayette buranın adının Hanya olduğu ve şu halde Türkçede "Sana Hanya'nın, Konya'nın ne demek olduğunu anlatırım" tarzındaki darb-ı meselin her halde buna ma'tûf bulunacağı anlaşılmaktadır. Ayrıca Aksaray, beyn-el müverrihin (Darü'l Suleha) ve Bika Helena namlarıyla yâd edildiği Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde mezkûr olup, İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nde dahi buraya Bağdat gibi şehir denilmiştir.

Aksaray'ın diğer isim ve unvanlarının da aynen iktibas edilen Karamanoğulları Cami-i Kebir'inde asılı olan bir levhada yazılı olduğu ifade edilmektedir⁵¹⁹. Bu manzumenin aslı; 1332/1914 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde "Aksaray Kazası'nın Husûsî Tarihi'nin Halleri"⁵²⁰ başlığı altında yer almakta olup tam metni aşağıda verilmektedir.

Aksaray va'z eden bünyadı
Şah Nehbad'dır. Sam evladı
Zaptedüb Saltanat ile ol
Adını Sonya dediler bin yıl
Zuhur edüb sonra Yunanî
Milk-i Yunan dediler sâni
Çok idi anda asker-i İslam
Anın çün didiler Kubbet'ül-İslam
Olmadı feth için asla sefer
Bunun çün didiler Dar'ül-zafer
Çün dünyaya geldi ol hazret
Yine Sonya ile buldu şehir şöhret
Âl-i Selçuk'a düşüb nevbet
Adına Aksaray didiler ol saat
Yaşamaz ona hakaret eden
Nice onsunki anı garet aden
Zulmedib hakaret edene Mevlâ
Ruz-ü şeb vere ana yüz bin bela.

517 1317/1899 KVS, s. 297.

518 1332/1914 KVS, s. 276.

519 1926/1927 TCDS, s. 528-529.

520 1332 /1914 KVS, s. 276.

Bir Manzumede* Yer Alan Aksaray'a Ait İsim Ve Ünvanlar.

- 1-Sonya
- 2-Milk-i Yunan
- 3-Kubbet-ül İslam
- 4-Dar'üz Zafer
- 5-Tekrar Sonya
- 6-Aksaray

b.Aksaray'ın Kuruluşu

Vilayet Merkez Kazası olan Aksaray Kasabası'nın kuruluş tarihine ait ciddi ve vesikaya dayanan tarihi malumat yoksa da Arapça yazılmış bazı eserlerin haşiyesine göre Anadolu'da Tarsus ile Aksaray, Sam evladından Şah Nehpad namında bir zat tarafından bina edilmiştir. Karamanoğulları Câmî-i Kebir'inde asılı bir levhadaki manzum sözlerde -Salnameden aynen iktibas edilen manzum sözler- buna mâ'tûftur. Merkez Vilayet ile köy hafriyatında müşâhede edilen asara nazaran pek kadim ve vaktiyle cesim bir şehir olduğu muhakkaktır⁵²¹.

c. Aksaray'ın Türkler Tarafından Fethi:

İran Selçuklularından Alparslan ve oğlu Melikşah ve onun oğulları Mehmed ve Şihruk, Şam ve Kafkas ve Rum cihetlerinde memleketi genişlettikleri sırada 500 (1106) hicri tarihinde Aksaray'ı Rumlardan zapt ve bilahare tekrar Rumlara geçen Aksaray, Rum Selçukilerinden Keyhüsrev zamanında geri alınmıştır.* Aksaray, Karamanoğulları'ndan Mehmed Beğ'in idaresinde iken 800/1397 tarihinde Bayezid tarafından fetholunmuştur⁵²².

521 1926-1927 TCDS, s. 529.

522 1926-1927 TCDS, s. 528 -529

* Manzûmede adı geçen Sam, Nuh'un en büyük oğludur. Buna nisbet edilen ümmetlere (Ümem-i Sâmîyye) denir. Keldaniler, Asuriler, Fenikeliler, İbraniler ve Araplar yani Arap yarımadasıyla Şam ve Irak cihetlerinde oturan kavimlerin bunun neslinden indiği söylenir. Tarihin meçhul taraflarını doldurmak isteyenler Sam'ın 600 sene yaşadığını söylerler. (Kamus-ül-'alâm, c.4,s.2504) Aksaray'ın yerinde bulunan şehrin Sam tarafından kurulmuş olması bir efsanedir. Daha doğru bir ifadeyle uydurmadır. Sam, bu şehrin adına Sonya demiştir. Eski ve yeni kaynaklarda böyle bir şehir adı yoktur. Yalnız eski Cerman'ların (Sünna) adında bir tanrıçaları var idi. (Kamus-ül-'alâm, c.4, s.2697) Bu da güneşti.

Manzûmenin hakiki tarihle bir ilgisi yoktur. Manzûme yazarı Rum ve Ermenilerden efsanevi şeyler dinlemiş, onları hakikat sanıp yazmıştır. Eski ve yeni tarihte (Şah Nehbâd) yoktur (İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi, c. 1,s.1263-64) Manzûme Aksaray'la ilgili yanlışlıklarla doludur. Mesela Kubbet-ül-İslam Irak'ın Basra Şehri için kullanılan bir ünvanıdır. (Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.2, s.307) Aksaray'ın Keyhüsrev tarafından alınışı da doğru değildir. Fakat manzûmede doğru olan ifadeler de vardır. Mesela; Dâr'üz-zafer Aksaray'ın aldığı üç unvandan biri olarak bahsedilmektedir. (Adnan Erzi, Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar Belleten XVI/53, Ocak 1985)

Verilen bu tarihi bilgilerde hatalar vardır. Aksaray'ın Süleyman Şah'ın 1084'te Antakya seferine çıktığı sırada Aksaray'ın hâkimi olduğu bilinmektedir. Ayrıca Aksaray'ın Keyhüsrev tarafından alındığı da doğru değildir. Zira Anadolu Selçuklularında, iki Keyhüsrev var olup bunlardan ilki olan I.Keyhüsrev'in ilk sultanlık dönemi 1192-1196 tarihleri arasındır.

2-AKSARAY HAKKINDA BAZI GENEL BİLGİLER

Osmanlı Dönemi Şehirdeki Emakinler (mahaller, yerler)

Konya Vilayeti Salnameleri'nin çoğunda Aksaray Kazası'nda bulunan emâkinlerle ilgili çeşitli bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler salnamelerde genelde Aksaray Kazası Kaymakamlığı başlığı altında verildiği⁵²³ gibi, Aksaray Kaymakamlığı⁵²⁴, Aksaray Kasabası Kaymakamlığı⁵²⁵, Aksaray Kazasına Dair Malumatı Sahîha⁵²⁶, Aksaray Kazasına Dair Malumat⁵²⁷ ve Aksaray Kasabasına ait Malumat⁵²⁸ başlıkları altında da verilmiştir. Yalnız bunlardan hicri 1322/1904 tarihli salnamede Aksaray Kasabası'nın Emâkin Mevcudesi ile Kaza Merkezi ve Bağlı Yerlerde Bulunan Emâkin şeklinde ikiye ayrılarak verilmiştir⁵²⁹.

1300/1882 tarihine kadar⁵³⁰ olan salnamelerde yalnız Aksaray Kasabası içindeki emâkinler verilirken bu tarihten sonra Aksaray Kazası'nın tamamına ait emakin sayısı verilmeye başlanmıştır.

1296/1878⁵³¹, 1298/1880⁵³², 1299/1881⁵³³, 1310/1892⁵³⁴, 1312/1894⁵³⁵, 1314/1896⁵³⁶ ve 1332/1914⁵³⁷ tarihli salnamelerdeki ma'lûmâtlarda emâkinler hakkında hiç bilgi verilmektedir.

Salnamelerde emâkinlerle ilgili bir başka husus da verilen emâkin sayılarındaki çelişkilerdir. Bunun en güzel örneği aşağıda görüleceği üzere dükkân sayısı 1303/1885 tarihinden önce 286 olarak verilmişken; 1303/1885, 1304/1886 ve 1305/1887 tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde 386, daha sonra da tekrar 286 olarak verilmesidir. Dükkân sayılarında görülen bu orandaki iniş ve çıkışın doğal kabul edilmesi çok zordur. Bazı yıllara göre Aksaray'daki emâkin durumu şöyledir:

1–1285/1868 Yılına Ait Aksaray Kasabası'ndaki Emâkinler⁵³⁸:

Yıl	Küçük büyük Cami –Mescid	Medrese	Hamam	Han	Dükkân	Kahve
1285/1868	26	7	1	2	185	6

523 a–1286/1869 KVS, s. 125; b–1288/1871 KVS, s. 124.

524 1290/1873 KVS, s. 119.

525 293/1876 KVS, s. 127–129.

526 1300/1882 KVS, s. 169–170.

527 1301/1883 KVS, s. 146.

528 1302/1884 KVS, s. 102–103.

529 1322/1904 KVS, s. 227.

530 1300/1882 KVS, s. 169–170.

531 1296/1878 KVS, s. 141.

532 1298/1880 KVS, s. 122.

533 1299/1881 KVS, s. 116.

534 1310/1892 KVS, s. 338.

535 1312/1894 KVS, s. 408.

536 1314/1896 KVS, s. 389–390.

537 1332/1914 KVS, s. 179–183.286.370.433.

538 1285/1868 KVS, s. 118.

2–1286/1869 Yılına Ait Aksaray Kasabası'ndaki Emâkinler⁵³⁹:

Yıl	Küçük büyük Cami –Mescid	Medrese	Hamam	Han	Dükkân	Kahve
1286/1869	26	7	1	2	150	5

3– 1287/1870 tarihli salnamede⁵⁴⁰ ise cami-mescid 26, medrese 7, han 1, hamam 2, dükkân ve mağaza 155 olarak verilmektedir. 1288/1871 tarihli salnamedeki⁵⁴¹ veriler de 1286/1869 tarihli salnamedeki gibidir.

4–1289/1872 Yılına Ait Aksaray Kazası Kaymakamlığı'ndaki Emâkin Mevcudu⁵⁴²:

Yıl	Küçük büyük Cami –Mescid	Medrese	Hamam	Han	Dükkân	Kahve
1289/1872	26	7	1	2	185	6

5– 1290/1873⁵⁴³, 1291/1874⁵⁴⁴, 1292/1875⁵⁴⁵, 1293/1876⁵⁴⁶, 1294/1877⁵⁴⁷ ve 1295/1875⁵⁴⁸ tarihli salnamelerde aynı bilgiler tekrarlanmıştır.

539 1286/1869 KVS, s. 125.

540 1287/1870 KVS, s. 92.

541 1288/1871 KVS, s. 123–124.

542 1289/1872 KVS, s. 110.

543 1290/1873 KVS, s. 119.

544 1291/1874 KVS, s. 123.

545 1292/1875 KVS, s. 123.

546 1293/1876 KVS, s. 127.

547 1294/1877 KVS, s. 140.

548 1295/1878 KVS, s. 143.

6–1300/1882 Yılına Ait Aksaray Kazası'ndaki Emâkin Mevcudu⁵⁴⁹:

1300 Han	Hamam	Değirmen	Bezirhane	Bedesten	Mağaza
7	2	118	28	1	7

Anbar	Cami-i kebir	Hükümet Konağı	Mekteb-i Rüşdi	Mekâtib-i Sıbyan	Mescid-i şerif	Medrese
54	1	1	1	121	181	5

Tekke	Türbe	Köprü	Çeşme	Güherçile Ocağı	Kilise
2	174	1	144	7	7

7–1301/1883 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde aynı bilgiler tekrarlanmıştır⁵⁵⁰.

8–1302/1884 Yılına Ait Aksaray Kazası'ndaki Emâkin Mevcudu⁵⁵¹:

1302Han	Hamam	Dükkân	Değirmen	Bezirhane	Bedesten	Mağaza
7	2	286	116	28	1	7

Anbar	Cami-i kebir	Hükümet Konağı	Mekteb-i rüşdi	Mekâtib-i Sıbyan	Mescid-i şerif	Medrese
58	1	1	1	122	181	8

Tekke	Türbe	Köprü	Çeşme	Güherçile Ocağı	Kilise
2	174	4	124	6	8

9– 1303/1885⁵⁵², 1304/1886⁵⁵³ ve 1305/1887⁵⁵⁴ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde verilen bilgilerin 1302/1884 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki verilenlerden tek farkı dükkân sayısının 386 olarak verilmesidir.

549 1300/1882 KVS, s. 169-170.

550 1301/1883 KVS, s. 146.

551 1302/1884 KVS, s. 102-103.

552 1303/1885 KVS, s. 217.

553 1304/1886 KVS, s. 129.

554 1305/1887 KVS, s. 130-131.

10– 1306/1888⁵⁵⁵ ve 1307/1889⁵⁵⁶ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde de dükkân sayısı 286, çeşme sayısı 134 olarak verilmiştir. 1309/1891 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁵⁵⁷ ise dükkân sayısı tekrar 386, çeşme sayısı da yine 134 olarak verilmiştir. Bunlar yazım hatalarından olacağı gibi salnameyi düzenleyenlerin gereken itinaı göstermediklerinden de kaynaklanmış olabilir.

11–1317/1899 Yılına Ait Aksaray Kasabası'ndaki Umûmî Emâkin Mevcudu⁵⁵⁸:

Yıl	Hükümet Konacı	Güherçile Ocacı	Hane	Bezirhane	Dükkan Mağaza	Han	Hamam	Değirmen	Anbar
1317/1899	1	8	7295	25	428	7	2	82	62

12–1322/1904 Yılına Ait Aksaray Kasabası'ndaki Emâkin⁵⁵⁹:

Yıl	Hükümet Konacı	Kışlayı Hümayun	Hane	Kahve-Hane	Dükkan	Han	Hamam
1322/1904	1	1	1493	18	324	12	2

13–1322/1904 Yılına Ait Aksaray Kazası'nın Merkezi ve Bağlı Yerlerde Bulunan Emâkin⁵⁶⁰:

Yıl	Cami	Mescid	Mekteb	Tekye	Kilise	Un fabrikası	Halı tezgâhı
1322/1906	60	75	7	35	9	2	30

1322/1904 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki Aksaray'la ilgili metinde bir gazinonun olduğunun belirtilmesine rağmen emâkinler bölümünde verilmemiştir⁵⁶¹

555 1306/1888 KVS, s. 137-138.

556 1307/1889 KVS, s. 126-127.

557 1309/1891 KVS, s. 127-128.

558 1317/1899 KVS, s. 298.

559 1322/1906 KVS, s. 227.

560 1322/1904 KVS, s. 227.

561 1322/1904 KVS, s. 331.

b-Cumhuriyetin 1926 /1927 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'nin Merkez Kazası'nda Bulunan Emâkin⁵⁶²:

Yıllar	Hükümet Dairesi	Mekteb Muhtelif	Cami	Mescid	Eczane	Otel	Han	Hamam	Zirâât bahçesi	Kütüphane
1926-1927	1	15	7	20	1	1	14	2	1	1

Aksaray'ın Kaza ve Vilayet Dönemlerine Ait Emâkinlerin (Mahal, Yer) Toplu Şemada gösterilmesi.

	Cami, Mescid	Medrese	Hamam	Tekke	Han	Güherçile ocağı	Dükkân	Mağaza	Değirmen	Bezirhane	Bedesten	Kahvehane
1285	26	7	1		2		185					6
1286	26	7	1		2		150					5
1287	26	7	1		2		150					5
1288	26	7	1		2		150					5
1289	26	7	1		2		185					6
1290	26	7	1		2		185					6
1291	26	7	1		2		185					6
1292	26	7	1		2		185					6
1293	26	7	1		2		185					6
1294	26	7	1		2		185					6
1295	26	7	1		2		185					6

(1285⁵⁶³, 1286⁵⁶⁴, 1287⁵⁶⁵, 1288⁵⁶⁶, 1289⁵⁶⁷, 1290⁵⁶⁸, 1291⁵⁶⁹, 1292⁵⁷⁰, 1293⁵⁷¹, 1294⁵⁷², 1295⁵⁷³)

562 1926/1927 TCDS, s 528.

563 1285/1868 KVS, s.118.

564 1286/1869 KVS, s.125.

565 1287/1870 KVS, s.124.

566 1288/1871 KVS, s.123.

567 1289/ 1872 KVS, s.110.

568 1290/1873 KVS, s.119.

569 1291/1874 KVS, s. 123.

570 1292/1875 KVS, s.123.

571 1293/1876 KVS, s.127.

572 1294/1877 KVS, s.140.

573 1295/1878 KVS, s.143.

	Cami, Mescid	Medrese	Hamam	Tekke	Han	Güherçile ocacı	Dükkan	Mağaza	Değirmen	Bezirhane	Bedesten	Kahvehane
1300	181	5	2	2	7	7	386	7	118	28	1	
1301	181	5	2	2	7	7	386	7	118	28	1	
1302	181	8	2	2	7	6	386	7	116	28	1	
1303	181	8	2	2	7	6	386	7	116	28	1	
1304	181	8	2	2	7	6	386	7	116	28	1	
1305	181	8	2	2	7	6	386	7	116	28	1	
1306	181	8	2	2	7	6	286?	7	116	28	1	
1307	181	8	2	2	7	6	286?	7	116	28	1	
1309	181	8	2	2	7	6	386	7	116	28	1	
1317		7	2		7	8	428*		82	25		
1322	135*		2	35	12		324					18
1927	27*		2		14							

(1300⁵⁷⁴, 1301⁵⁷⁵, 1302⁵⁷⁶, 1303⁵⁷⁷, 1304⁵⁷⁸, 1305⁵⁷⁹, 1306⁵⁸⁰, 1307⁵⁸¹, 1309⁵⁸², 1317⁵⁸³, 1322⁵⁸⁴, 1927⁵⁸⁵)

574 1300/1882 KVS, s.169.

575 1301/1883 KVS, s.146.

576 1302/18 84 KVS, s.102,

577 1303/1885 KVS, s.217.

578 1304/1886 KVS, s.129.

579 1305/1887 KVS, s.130.

580 1306/1888 KVS, s.137.

581 1307/1889 KVS, s.126.

582 1309/1891 KVS, s.127,

583 1317/1899 KVS, s.298.

584 1322/1906 KVS, s.227.

585 1926/1927, TCDS, s 528.

* Yıldızlı olanlar iki değişik emâkinin toplamıdır. Yukarıda ayrıntıları var

Yıllar	Cami-i kebir	Kütüphane	Otel	Eczane	Köprü	Kışla	Anbar	Hükümet Konağı	Türbe	Çeşme	Kilise	Gazino
1285					Birçok							
1286					Birçok							
1287					Birçok							
1288					Birçok							
1289					Birçok							
1290					Birçok							
1291					Birçok							
1292					Birçok							
1293					Birçok							
1294					Birçok							
1295					Birçok							

(1285⁵⁸⁶, 1286⁵⁸⁷, 1287⁵⁸⁸, 1288⁵⁸⁹, 1289⁵⁹⁰, 1290⁵⁹¹, 1291⁵⁹², 1292⁵⁹³, 1293⁵⁹⁴, 1294⁵⁹⁵, 1295⁵⁹⁶)

586 1285/1868 KVS, s. 118.
587 1286/1869 KVS, s. 125.
588 1287/1870,KVS, s. 124.
589 1288/ 1871 KVS, s. 123.
590 1289/1872 KVS, s. 110.
591 1290/1873 KVS, s. 119.
592 1291/1874 KVS, s. 123.
593 1292/1875 KVS, s. 123.
594 1293/1876 KVS, s. 127.
595 1294/1877 KVS, s. 140.
596 1295/1878 KVS, s. 143.

Bazı yıllara ait emakin (yerlerin) isimleri yukarıda verilen şemaya sığmadığından diğerleri de buldukları yıllara göre aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yıllar	Cami-i kebir	Kütüphane	Otel	Eczane	Köprü	Kışla	Anbar	Hükümet Konağı	Türbe	Çeşme	Kilise	Gazino
1300 ⁴¹	1				1		54	1	174	144	7	
1301 ⁴²	1				1		54	1	174	144	7	
1302 ⁴³	1				4		58	1	174	124	8	
1303 ⁴⁴	1				4		58	1	174	124	8	
1304 ⁴⁵	1				4		58	1	174	124	8	
1305 ⁴⁶	1				4		58	1	174	124	8	
1306 ⁴⁷	1				4		58	1	174	134	8	
1307 ⁴⁸	1				4		58	1	174	134	8	
1309 ⁴⁹	1				4		58	1	174	134	8	
1317 ⁵⁰	1						62	1				
1322 ⁵¹						1		1			9	1
1927 ⁵²		1	1	1								

(1300⁵⁹⁷, 1301⁵⁹⁸, 1302⁵⁹⁹, 1303⁶⁰⁰, 1304⁶⁰¹, 1305⁶⁰², 1306⁶⁰³, 1307⁶⁰⁴, 1309⁶⁰⁵, 1317⁶⁰⁶, 1322⁶⁰⁷, 1927⁶⁰⁸)

597 1300/1882 KVS, s. 169.
598 1301/1883 KVS, s. 146.
599 1302/1884 KVS, s. 102,
600 1303/1885 KVS, s. 217
601 1304/1886 KVS, s. 129.
602 1305/1887 KVS, s. 130.
603 1306/1888 KVS, s. 137
604 1307/1889 KVS, s. 126.
605 1309/1891 KVS, s. 127.
606 1317/1899 KVS, s. 298
607 1322/1906 KVS, s. 227.
608 1926/1927, TCDS, s. 528

3-AKSARAY VE ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ESERLER

Salnamelerde Aksaray ve çevresinde tarihi eserlerle ilgili şu bilgiler verilmektedir:

Aksaray Kazası hakkında ciddi ve mevsuk (vesikaya dayanan) malumatı tarihiye ye dest-res (erişmek mümkün) olunamamış ise de, mezkûr kazaya merkez ittihaz olunan kasaba hakkında mevcut bazı asar ve rivayeti buraya derc etmekle bu kazanın ne gibi vakayı tarihiye ye cilvegah olduğuna dair az çok bir fikir verilmektedir.

Selçukilerden Kılıçaslan devrinde pek meşhur olan Aksaray'da Kılıçaslan şehir dâhilinde iç kale içerisinde beyaz mermerden gayet süslü ve musanna bir saray inşa ettirmiş ve bu saraydan kinaye olmak üzere, şehre Aksaray namı verilmiş. Bu sarayın cümle kapusu üzerinde tunçtan yapılmış iki aslan heykeli mevcuda imiş. Bu heykeller öyle bir tarzda kurulmuştur ki hükümdarın zatına suikast tertip etmek üzere kim bu heykellerin yanına yaklaşırsa heykellerden bir nara çıkar ve muhafızlar bu suretle suikast tertibatını anlarlar ve lazım gelen tedbire başvururlarmış⁶⁰⁹.

Aksaray'da İzzettin Kılıçaslan tarafından bina edilen⁶¹⁰ ve kasabanın ortasında, Selçuklulardan kalan bu kale harabesinin yüzölçümü 150 km². Kalenin ihata eylediği mahalleye bugün "İçeri Şehir" namı verilmektedir. Bu kalenin birçok mahalleri görülemeyecek derecede harap olmuş ve tamamen meskenlere inkilâb eylemiş ise de, toprak altındaki temellere hala tesadüf edilmektedir. Yeni binaların inşaatı sırasında temelleri açıldıkça müşahede olunduğu üzere iş bu kale zemini esasen etrafındaki mahallelerin zeminine müsavi iken, binalar inşa oluna oluna, kasabanın ortasında bir tepe teşkil etmiş ve kasabanın diğer bölümlerindeki surlarla, bağ ve bahçelerden mevki'ni mahrum etmiştir⁶¹¹.

Konya Aksaray yolu üzerinde Selçuklulardan kalma muhkem bir han vardır⁶¹². Kazanın Sultan Hanı Köyü'nde bulunan ve Keykubad bin Keyhüsrev'i Selçukiye'ye ait Sultan Hanı'nın türlü mermerden mamul kapısının nefis mimariyesi ve akılları durduracak derecede ziyet ve sanata haizdir.

Yine Selçuklu eserlerinden olarak Ağzıkarahan adlı köydeki hanın inşaatındaki zarafet her türlü vasma ve takdire layıktır. Bu han zaman aşımına uğramış harabe olmuş ise de, şimdiki durumda muhafazası güzel temin edilmiştir. Nefis mimarilerinin fevkalade şöhretine delil olmak üzere "Sultan Hanı'nın kapusu, Ağzıkara Han'ın yapısı" sözü o havalide halk arasında darb-ı mesel hükmünü almıştır⁶¹³.

Şehir içinde cereyan etmekte olan nehir üzerinde Sultan Alâeddin Hazretleri'nin binası olmak üzere birçok köprüler vardır⁶¹⁴ ifadesi, başka bir salnamede dört kargir köprü olarak açıklanmaktadır⁶¹⁵. Yine Aksaray'da İzzettin Kılıç Aslan bin Melik Mesud'un ve Beni Artuk Sülalesi'nden Eratna'nın kabirleri, Karamanoğlu Cami-i Kebir'i ve Zenciriye Medresesi ve İran Selçukluları zamanında inşa edilen Şamlı Mahallesi'nde Kızılminare bâkiyesi vardır⁶¹⁶. Merkez Vilayet ile köy hafriyatında müşâhede edilen eserlere nazaran Aksaray'ın pek eski ve vakti ile cesim bir şehir olduğu muhakkaktır⁶¹⁷.

Verilen bilgilerde bazı hatalar vardır. Mesela Kılıçaslan'ın da Aksaray'daki türbesinde iç organları vardır. Mezarı Konya'dadır. Ayrıca Kızıl Minare'nin İran Selçuklularına değil, Anadolu Selçuklularına ait olduğu herkes tarafından bilinmektedir.

609 1332/1914 KVS, s. 276.

610 1926-1927 TCDS, s. 428-29.

611 1332/1914 KVS, s. 182.

612 1926/1927 KVS, s. 528.

613 1322/ 1904 KVS, s. 331.

614 1294/1877 KVS, s. 140.

615 1302/1884 KVS, s. 103.

616 1926-1927 TCDS, s. 426-432.

617 1926/1927 TCDS, s. 529.

4-AKSARAY'DAKİ KUTSAL MAKAMLAR VE TÜRBELER

Aksaray'da, tasavvufi düşüncenin önemli bir yere sahip olduğunu görüyoruz. Bu düşünceye sahip olanlardan bazılarının isimleri veya türbeleri günümüze kadar ulaşmakla birlikte bazılarının da ne isimleri ne de türbeleri hatırlanmaktadır.

1287/1870 tarihli salname⁶¹⁸ hariç 1286/1869 tarihinden 1296/1878 tarihine kadar olan bütün Konya Vilayeti Salnameleri'nde Aksaray'da defin olunmuş bazı kişilerin isimleri geçmektedir. 1286/1869 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁶¹⁹ bu isimler şöyle verilmektedir.

“Mezkûr mahalde (Aksaray'da) Şeyh Hamid-i Veli ve Şeyh Cemaleddin Aksaray ve Kabakbaş Veli ve Yusuf Hakiki ve Ali ve Şeyh Gaznevi ve Mirgili ve Beder (Bedir) Muhtar ve Şeyh Hamza ve Çoban Veli ve Kılıçaslan ve Ahi Süleyman ve Hırkalı Sultan ve Hasan Dede ve Muhsin Çelebi ve Hacı Gaybı ve Şeyh Ahmed ve Şeyh Turasan ve Hacı Enbiya ve Şebi Sultan ve Şeyh Şammas Veli metfundur.”

İlk salnamede yer alan Şeyh Ahmed hariç diğer isimler, bunların verildiği bütün Konya Vilayeti Salnameleri'nde⁶²⁰ (a.1288/1871; b.1289/1872; c.1290/1873; ç.1291/1874; d.1292/1875; e-1293/1876; f-1294/1877; g-1295/1878) aynen tekrar edilmiştir.

5- AKSARAY ŞEHİRİNİN GÖRÜNÜŞÜ

1300/1882'den⁶²¹ 1310/1891'e⁶²² kadar yayımlanan Konya Vilayeti Salnameleri'ne göre Aksaray Kazası: Suyu ve bahçesi çok, manzarası gayet güzel bir mahaldir. Nehir Aksaray içinden geçmektedir. Bu sebeple suyu, bağ ve bahçesi çoktur. Kasaba, çepeçevre söğüt ve kavak ağaçlarının lûtfunun gölgesinde gizlenerek haricen güzel bir manzara göstermekte ise de, binaların büyük kısmı kerpiçten yapılmış ve gayri muntazam olduğundan kasabanın içi bir güzelliğe haiz değildir⁶²³.

Kasabanın her tarafı bağ ve bahçelerle çevrilmiştir. Hariçten bakıldığı zaman kale zemini üzerindeki yapılardan başka yapılar gözükmeyiz. Kasabanın sokakları dar ve gayr-i muntazamdır.

Birkaç seneden beri sokakları genişletilmekte, kaldırım döşemesi yapılmakta olduğundan umum şehri intizamlı eden bölümleri ikmal edildiğinde, birkaç seneye kadar sokakların tamamen bir hal-i intizama gireceği şüphesizdir. Kasabayı teşkil eden binalar kerpiçten inşa edilmiş, üzeri kamış ve toprakla örtülmüş ise de, şehre bir buçuk saat mesafede güzel ve beyaz bir taş madeni keşfedileliden beri yapılan binalar kargir olarak inşa edilmekte ve üzeri toprak yerine kiremitle örtülmektedir. Bu tarz inşa, günden güne yayılmakta olduğundan yakın bir zamanda, bütün şehir pek muntazam ve latif bir manzara kazanacaktır. Umûmiyetle haneler kendi bağ ve bahçeler ortasında inşa edilmiştir⁶²⁴.

618 1287/1870 KVS, s. 58.

619 1295/1878 KVS, s. 125.

620 a. 1288/1871 KVS, s. 124.

b. 1289/1872 KVS, s. 110.

c. 1290/1873 KVS, s. 119.

ç. 1291/1874 KVS, s. 123.

d. 1292/1875 KVS, s. 123.

e. 1293/1876 KVS, s. 127-129

f. 1294/1877 KVS, s. 140.

g. 1295/1878 KVS, s. 143.

621 1300/1888 KVS, s. 169.

622 1310/1892 KVS, s. 388.

623 1322/18 Mart-1904 KVS, s. 331.

624 1332/1914 KVS, s. 183.

Belediyenin çalışması ve gayreti sayesinde çarşı ve pazaryerlerinde temizliğe ihtimam edilmekte ve yeniden sokaklara kaldırım döşemesi olunmakta ise de mahalle arası temizlikten külliye mahrumdur. Lağım lar mevcut olmayıp abdesthaneler hususi çukurlar üzerindedir⁶²⁵.

6- AKSARAY KAZASI'NIN SAĞLIK AÇISINDAN DURUMU

Kasabaya bir saat mesafede mevcut olan bir bataklık az çok havayı bozmakta ise de duyulması nisbetinde zararlı değildir⁶²⁶. Kasabanın havasının o kadar kötü olmadığı belirtilmesine rağmen aşağıda yer verilen aynı salnamedeki diğer ifadeler havasının hiç de iyi olmadığını anlatmaktadır. Ayrıca diğer salnamelerde yer alan şu ifadeler de bunu teyit etmektedir:

Suyu ve bahçesi çok ve manzarası güzel, havası vahimce bir kasabadır⁶²⁷. Başka bir salnameye göre de; suyu ve bahçesi çok, manzarası güzel ise de, havası pek iyi değildir⁶²⁸. Havasının kötü olmasına; kasabanın kuzeydoğusundaki dağın poyraz rüzgârına engel olması ve içindeki nehrin bahar mevsiminde müthiş sel sularıyla ve kış günlerinde de çoğu zaman buz ile aktığı yatağın kapanarak taşıdığı bataklık teşkil etmesi yaz günlerinde havanın vahimliliğine sebep olmaktadır⁶²⁹. Bazı köylerde de havanın iyi olmadığını, etrafın bataklık ve sazlık bulunmasından dolayı, bazılarının (köylerin) havası ağır ve halkı sıtmalıdır.” şeklindeki ifadeden anlıyoruz⁶³⁰. Bu köylerin hangileri olduğu belirtilmemekle birlikte bunların bataklık ve sazlık kenarlarında veya buralara yakın köyler olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı salnamede şu ifadelerde yer almaktadır: Umûmiyetle haneler kendi bağ ve bahçeleri ortasında inşa edilmiş ve ekserisinin içinden su geçtiği için havası rutubetli ve fena kokuludur. Sıtmaya yakalanmamış kimse yoktur. Belediyenin çalışma ve gayreti sayesinde çarşı ve pazar yerlerinde temizliğe ihtimam edilmekte ve yeniden sokaklara kaldırım döşemesi olunmakta ise de mahalle arası, temizlikten külliye mahrumdur. Ve lağım lar mevcut olmayıp abdesthaneler hususi çukurlar üzerinde bulunur. İçmeye mahsus olan su, kasabaya kısmen toprak künkler ve kısmen de demir borularla akıtılmakta ve çeşmelere dağıtılmaktadır (Tevzi edilmektedir). Diğer ihtiyaçlar için hanelerden akan sudan istifade ederler. Binalar ekseriyetle kerpiçten yapılmıştır. Mamafih taştan bina inşaatı azar azar umumileştirilmektedir. Yeni inşa tarzları yenileme isteğine ve güneşin nüfuzuna müsait bir şekildedir. Bataklıkla ilgili sıtma daima mevcuttur. Bundan başka yazın dizanteri, iskorpit ve kışın zatürree ve zatülcep ve sair ateşli hastalıklar çokça vukua gelir.

Köylerin bir kısmı dağınık arâzî üzerinde bulunup havaları güzel suları memba suyu ve ekseriyetle ahval-i sıhhiyeleri iyidir. Bir kısım köy ise ovada bulunup yazın yaylaya gitmek suretiyle tebdili mevki iderler. Kuyu suyu kullanırlar. Etrafın gereği bataklık ve sazlık bulunmasından dolayı bazılarının havası ağır ve ahalsi sıtmalıdır. Köy halkının umumiyetle hayat şartları sağlığı korumaya tamamen aykırıdır. Kaza dâhilinde verem ve frengi hastalıkları da mevcut olup az miktarda görülmektedir. Koruma aşısı çalışmaları bir iki ay müstesna olmak üzere senenin her mevsiminde aşısı memuru vasıtası ile icra edilir. Ve ahalsinin de rağbetleri vardır. Senede aşılana n çocuk miktarı 1000'e yakındır⁶³¹.

625 1332/1914 KVS, s. 343.

626 1332/1914 KVS, s. 183.

627 1310/1892 KVS, s. 338.

628 1317/1899 KVS, s. 297.

629 1322/1906 KVS, s. 332.

630 1332/1914 KVS, s. 343.

631 1332/1914 KVS, s. 343.

Cumhuriyet döneminde yayınlanan salnamelere göre Aksaray; havasının pek cüz'î kısmı dayanılması güç ise de, umumiyet itibariyle suyu ve havası latif olan vilayetin ahvali sıhhiyesi iyidir⁶³². Aksaray Kazası'nda umum vaziyet-ı sıhhiye iyidir ve vilayetin bazı bölgelerinde mevcut sazlık ve bataklıklar suni dereler açılmak suretiyle kısmen kurutulmuş olup bu sene de işe devam edilmektedir. Biri Merkez Vilayet'te diğeri Koçhisar Kazası'nda olmak üzere iki muayene ve tedavi evi mevcuttur, vilayet bölgesinde bundan başka müessesat-ı sıhhiye yoktur⁶³³. Merkez Vilayet birinci derecede sıtmalıdır. Mülhakatında (merkez bağlı yerler) devamlı hastalık yoktur. Yalnız frengi illeti vilayet dâhilinde binde on iki nisbetindedir⁶³⁴.

7-COĞRAFİ DURUM

a. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nın Coğrafi Konumu

Aksaray Kazası'nın konumu ilk salnamelerde verilmemiştir. Daha sonra aşağıda da görüleceği gibi, çevresine göre bulunduğu yer, saatle verilmeye başlanmış olup birçok salnamede böyle devam etmiştir. Bilahare bulunduğu yerin etrafındaki yerlere göre mesafesi hem kilometre olarak hem de enlem ve boylam olarak verilmeye başlanmıştır. Bazı salnamelerde de bunların yanında, o yerin fiziki özelliklerinden de yararlanılmıştır.

Çevresindeki yerlere göre konumunu saat olarak veren ilk salname, 1300/1882 tarihli olup şu bilgiyi vermektedir⁶³⁵:

Aksaray Kazası, Konya'nın kuzey doğusunda, Niğde'nin kuzeybatısındadır. Konya'ya mesafesi 36, Niğde'ye 14, Nevşehir'e 14 saattir. Git gel Konya 36 saat darb-ı meselinin buradan kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Saate dayanılarak verilen mesafeler hep aynı olmasına rağmen 1303/1885 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde Nevşehir mesafesi 12 saat olarak verilmiştir. Bu salnamedeki ifade ise şöyledir⁶³⁶: Aksaray Kazası, Konya'nın kuzeydoğusunda, Niğde'nin kuzeybatısında; Konya'ya mesafesi 36 saat, Niğde'ye 16, Nevşehir'e 12 saattir. 1303/1885 tarihli salnameden 1310/1892 tarihli salnameye kadar⁶³⁷ bütün salnamelerde aynı bilgiler vardır.

Bazı Konya Vilayeti Salnameleri'nde ise Aksaray Kasabası'nın bulunduğu yeri hem çevresindeki önemli yerleşim yerlerine olan uzaklıkla, hem de enlem boylam olarak vermiştir. Mesela 1317/1899⁶³⁸ ve 1322/1906⁶³⁹ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'ne göre; Aksaray Kasabası, Niğde'nin 80 kilometre kuzey doğusunda, Konya'nın 180 kilometre kuzey doğusunda; 31.45 tul (boylam), 38.20 arzında (enlem) bulunur.

632 1925/1926 TCDS, s. 342.

633 1926/1927 TCDS, s. 530.

634 1927/1928 TCDS, s. 426.

635 1300/1882 KVS, s. 169-170.

636 1303/1885 KVS, s. 217-218.

637 1310/1892 KVS, s. 128.

638 1317/1899 KVS, s. 297.

639 1322/1906 KVS, s. 225-229.

1332/1914 tarihli salnameye göre ise Aksaray'ın bulunduğu yer şöyle izah edilmektedir⁶⁴⁰: “Mevk-i coğrafyası olarak Merkez (Niğde) Kaza'nın şarkında ve Hasan Dağı civarında, 38,3–38 derece kuzey enlemi ile 32–31 derece doğu meridyen paralelleri arasındadır.” Aynı salnamenin başka bir sayfasında: “Merkez Vilayet'in 100 km kuzey doğusunda, Hasan Dağı'nın kuzey eteğinde bir ova üzerinde kurulmuş ve deniz yüzeyinden 1060 m yükseklikte bir mevkidedir. Bir diğer sayfasında ise; Aksaray Kasabası ise Niğde'nin 16 saat kuzey batısında, Konya'nın 36 saat kuzey doğusunda ve makamı Tuz Gölü olan Ak Su Nehri'ne dökülen bir çayın sol kenarında ve adı geçen Ak Su mecrasının yarım saat kadar doğusunda ve Tuz Gölü'nün 5 saat kadar güney doğusunda ve Hasan Dağı ismindeki dağın kuzeyinde vakidir”. şeklinde ifadeler yer almaktadır.

b. Aksaray'ın Komşuları ve Alanı

1.Osmanlı Dönemi'nde Aksaray Kazası'nın Komşuları ve Alanı

1868'de yayınlanmaya başlayan ilk Konya Vilayeti Salnameleri'nde, Aksaray Kazası'nın sınırları ve alanı hakkında bilgi verilmezken daha sonra bu konuda bilgiler yer almaya başlamıştır.

Bu bilgileri veren ilk salname 1300/1882 tarihlidir. Bu salnameye göre Aksaray Kazası'nın komşuları şunlardır: ...ve Esb-keşan ve Karapınar ve Bor ve Nevşehir ve Kırşehir ve Yozgat ve Ankara hem hududdur. Aksaray Kazası, Konya'nın kuzey-doğusunda, Niğde'nin kuzey batısındadır⁶⁴¹.

Bu sınırlar 1301/1883⁶⁴², 1302/1884⁶⁴³, 1303/1885⁶⁴⁴, 1304/1886⁶⁴⁵, 1305/1887⁶⁴⁶, 1306/1888⁶⁴⁷, 1307/1889⁶⁴⁸, 1309/1891⁶⁴⁹ tarihli Konya Vilayet Salnameleri'nde de aynen verilmiştir. 1322/1904 tarihli salnameye göre⁶⁵⁰ ise Aksaray Kazası, şimalen Ankara Vilayeti ve Koçhisar; şarkan Niğde ve Bor; cenûben Sultaniye; garben Konya Merkez kazalarıyla hem hududdur.

1332/1914 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde⁶⁵¹ de Hudud ve Mesâhası başlığı altında şu bilgiler yer alır: Aksaray Kazası, doğudan Kızılırmak ve Nevşehir ve kısmen Niğde; batıdan kısmen Konya ve Koçhisar Şehri (Mahallesi); kuzeyden Koçhisar ve Kızılırmak; güneyden kısmen Niğde, Bor ve Sultaniye ile etrafı çevrilmiş ve sınırlanmış olup takriben 20.000 km² geniş kare biçiminde bir arâzîyi içine almaktadır. Aksaray Kazası, vilayet dâhilindeki vâki' kazaların en cesimidir⁶⁵².

640 1332/1914 KVS, s. 180.182.343.

641 1300/1882 KVS, s. 167–169.

642 1301/1883 KVS, s. 146.

643 1302/1884 KVS, s. 102–103.

644 1303/1885 KVS, s. 218.

645 1304/1886 KVS, s. 129–130.

646 1305/1887 KVS, s. 130–131.

647 1306/1888 KVS, s. 137–138.

648 1307/1889 KVS, s. 126.

649 1309/1891 KVS, s. 127–128.

650 1322/1906 KVS, s. 225–229.

651 1332/1914 KVS, s. 181–182.

652 1312/1894 KVS, s. 408.

2.Cumhuriyetin İlk Yıllarında Aksaray Vilayeti'nin Komşuları ve Alanı

Aksaray Vilayeti şarkan (doğudan) Niğde; kuzeyden Kırşehir, Ankara; batıdan ve güneyden Konya Vilayeti ile çevrilidir⁶⁵³.

Başka bir salnamede sınırlardaki durum biraz daha teferruatlandırılarak, Aksaray Vilayeti; doğudan, Kırşehir Vilayeti'nin Avanos ve mevcut kazalarıyla; Niğde Vilayeti'nin Nevşehir Kazası, batıdan Konya Vilayeti Merkez Kazası, kuzeyden Ankara Vilayeti'nin Bala, Haymana ve Kırşehir Merkez kazaları ile sınırlıdır.” şeklinde de verilmiştir. Aksaray'ın yüzölçümü 5900 km²'dir⁶⁵⁴.

c. Yüzey Şekilleri

1. Aksaray Kazası'nın Arâzîsi ve Kullanım Durumu

Aksaray'ın yüzey durumuyla ilgili gerek Osmanlı dönemine gerekse Cumhuriyet dönemine ait salnamelerde çeşitli bilgiler vardır. Bunları, veriliş tarihi itibarıyla şöyle sıralayabiliriz:

Aksaray Kazası, Hasan Dağı'nın kuzey eteğinde bir ova üzerinde kurulmuş ve deniz yüzeyinden 1060 m. yüksek bir mevkidedir. Kasabanın doğu ve kuzey doğu yönleri yüksek tepeler üzerinde ve diğer yönleri ovadadır⁶⁵⁵. Aksaray'ın doğu ve kuzey doğusu meyilli dağlık arâzîden, güney ve batısı geniş ovadan müteşekkil olup arâzîsi mümbittir⁶⁵⁶.

Vilayetin arâzî yapısı muhtelif olup batı taraf arâzîsi tortusal (çöküntü), güney taraf arâzîsi ise volkaniktir. Doğusunda Melendiz ve Hasan Dağları, garbında Ekecik Dağı mevcuttur. Arâzîsinin büyük kısmı ovadır. Etrafında bataklık ve sazlık vardır⁶⁵⁷.

Aksaray Ovası, Hasan Dağı'nın kuzey batısında, ilkin Hasan Dağı'nın eteğinde bulunan Aksaray sazlığı ile başlayıp gittikçe genişleyerek Tuz Gölü'ne ve daha ileriye kadar uzanan bir ovadır⁶⁵⁸.

Aksaray'ın, vilayetliğinin üçüncü senesinde 5900 kilometre kare olarak verilen yüzölçümündeki arâzîsinin dağılımı şöyledir⁶⁵⁹.

Zirâ-i Alan	: 300	kilometre kare
Gayr-i zirâ-i arâzî	: 5600	“ “

Bu arâzînin:

Dağlık ve taşlık alanı	: 650	“ “
Göl ve bataklıklar	: 500	“ “
Mera	: 445	“ “

653 1926/1927 TCDS, s. 420.

654 1927/1928 TCDS, s. 420.

655 1332/1914 KVS, s. 182.

656 1925/1926 TCDS, s. 342-343.

657 1926/1927 TCDS, s. 528.

658 1332/1914 KVS, s. 180.

659 1926/1927 TCDS, s. 529.

Bir sene sonra yayınlanan 1927/1928 tarihli salnamede ise rakamlar aynen verilirken, göl ve bataklık alanlarının da belirtilmediği görülmektedir⁶⁶⁰.

Zirâ-i Alan : 300 kilometre kare
Gayr-i zirâ-i arâzî : 5600 “ “

Bu arâzînin:
Dağlık ve taşlık alan : 650 “ “
Göl ve bataklıklar : ? “ “
Mera : 445 “ “

2. Dağları

Salnamelerin çoğunda Aksaray Kazası'nın dağları ile ilgili bir bilgi yoktur. Bazılarında ise Hasan Dağı ile ilgili olarak münferit bir halde bulunan ve zirvesinde her zaman kar eksik olmayan Hasan Dağı bu kaza dâhilinde⁶⁶¹ veya doğusunda Melendiz ve Hasan Dağları ve garbında Ekecik Dağları mevcuttur⁶⁶² gibi kısa ifadelerle anlatılırken; 1332 /1914 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁶⁶³ ise diğerlerine göre daha geniş olan aşağıdaki bilgiler verilmektedir:

Aksaray Kasabası'nda zikre şayan Hasan Dağı ile Ekecik Dağı vardır. Hasan Dağı kazanın güneyinde, deniz yüzeyinden üç bin dört yüz metre yüksektir. Bu dağın kuzey batısında, yani Aksaray Kasabası ciheti hiçbir silsileye bitişmiş değildir. İlk eteğinde bulunan Aksaray sazlığı başlayıp gittikçe genişleyerek Koçhisar Tuz Gölü'ne ve daha ileriye kadar uzanan bir ovardır. Bu ovanın kuzey cihetinde adı geçmiş olan dağdan ayrılan ve Koçhisar Kasabası'ndan sekiz on saat ileriye kadar uzanmış bir silsile sürmektedir. Bu dağdan başlıca üç silsile peyda olmuştur:

Bunlardan biri; ilkin dağın doğu güneyi yönünden başlayıp yukarıda zikrolunduğu vechiyle kuzeybatıya doğru uzanarak Koçhisar Kasabası'nın sekiz on saat ilerisinde nihayet bulur. İkinci silsile Hasan Dağı'nın doğusundan başlayarak Niğde'nin (Melendiz) Dağları'yla birleşir. Üçüncüsü iş bu silsilenin başlangıcından ayrılarak Hasan Dağı'nın kuzey cihetine doğru uzanıp Aksaray'ın Sorsofu ve Niğde'nin Nar Köyü ilerisinde nihayet bulur.

Bunlardan başka bir takım ufak dağlar mevcut ise de cümlesi adı geçmiş birinci ve ikinci silsilelerin muayyen bölümleridir. Bu dağın uzunluğunu tahmin mümkün olamamıştır. Yalnız uzun uzadıya anlatılan izahtan açık olarak anlaşılacağı üzere dağın büyük bir kısmı, Aksaray hududu içerisinde. Hasan Dağı'nın evvelce bir yanar dağ olup bilahare sönmüş olduğu rivayetini, mevcut “krater”, vesair nişanlar (civarındaki) ve lav enkazı teyit etmektedir. Ekecik Dağı, Büyük ve Küçük Ekecik namı ile ikiye ayrılmıştır. Bu ayırmada adı geçen dağın gözle görülen iki yüksek tepesinden ileri gelmiş olduğu zannolunmuştur. Küçük Ekecik; Aksaray Kasabası'nın 20 kilometre kuzey doğusunda, Gögsüğüzel Köyü'nden başlayıp evvela güneye doğru bir burun şeklinde uzar. Sonra kuzeye dönerek bir müddet uzadıktan sonra tedricen alçalmaya başlar. Buradan tekrar batıya doğru uzanan kısmına Büyük Ekecik namı verilir ki diğerine nispetle daha yüksekçe olan iş bu dağdan kuzey batıya bir kol, Koçhisar'ın Panlı Köyü'ne kadar uzanır.

Bu kaza dâhilinde mera ve tarla halinde pek çok yaylalar varsa da mâteessüf isimleri ve mevkileri hakkında malûmât verilemedi.

660 1927/1928 TCDS, s. 421.

661 1322/1906 KVS, s. 331.

662 1926-1927 TCDS, s. 528.

663 1332/1914 KVS, s. 180-181.

d. İklimi

1332/1906 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'ne göre Aksaray'ın iklimi şöyledir: Aksaray Kazası'nın umûmiyetle suyu ve havası latiftir. Bilhassa Ekecik Dağları'nda bulunan köylerden Salmanlı Köyü, fevkalade güzel hava ve suyu olan letafeti ile meşhurdur. Hasan Dağı cihetlerindeki köylerin hava ve suyu da güzeldir. Envai rüzgâr eser olmakta ise de yaz mevsimlerinde kuzey rüzgârları ve kış mevsimlerinde de güney rüzgârları çok esmektedir. Haziran, temmuz ve ağustos aylarında kuraklık devam ettiği gibi aralık, ocak ve şubat aylarında kar, nisan ve mayıs aylarında bahar yağmurları, ekim ve kasım aylarında güz yağmurları yağmaktadır. Bahar yağmurları daha tesirli, ekinlere daha faydalıdır. Zirâât usûlî islâh edilemediği ve harmanlar çok vakit kasım ayına kadar kaldığı cihetle güz yağmurları arası kesilmeksizin devam ettiği senelerde mahsulâtça çok miktarda zarara mucib olmaktadır. Adı geçen mevsimlerde yağın karların en yüksek derecesi 4 arşın kadar yükseklik peyda etmekte ve kışın şiddetli hüküm sürdüğü senelerde bir aydan fazla kalarak hayvan telefâtına mucip olmaktadır. Kış; başlıca aralık, ocak ve şubat aylarında hüküm sürerek donma dahi vuku bulmaktadır. 1326 senesinde kasabanın ortasında akmakta olan Melendiz Çayı donup ve 10 arşın (1 Arşın=68 cm.) yükselerek suyun kasabaya dağılmasından dolayı mühim tahribata sebep olmuştur⁶⁶⁴.

Cumhuriyet döneminde ise Aksaray Vilayeti'nin ikliminin “mu'tedil⁶⁶⁵ veya mu'tedil soğuk⁶⁶⁶” olduğu ifade edilmektedir.

e. Ormanları

Aksaray Kazası dâhilinde Konya'nın bazı kazalarında olduğu gibi büyük ve geniş ormanlar yoktur. Mevcut olan korular, kereste imaline uygun değildir. Kasabanın çepeçevresi söğüt ve kavak ağaçlarıyla çevrilidir. Fakat ağaç ve ormandan mahrum olduğundan bol surette yetiştirilen kavak ve söğüt ağaçları yakacak yerine sarf olunuyor⁶⁶⁷.

Hasan Dağı'nın ekseri yerleri ufak ve bodur meşe ağaçları ile örtülüdür. Bu dağlarda meşeden başka ağaç yoktur. Bu ağaçların boyları 1, nihayet 6 arşın kadardır. Bu ormanların meşeleri gayet dayanıklı olduğundan zirâât aleti imaline ve odun kömürü olarak yakılmakta kullanılmaya elverişlidir. Bu ağaçların pelide benzer bir meyvesi vardır. Hayvanlar bu meyveler ve meşe yapraklarıyla pek güzel besleniyorlardı. Ekecik Dağları'nda da meşe ağaçlarından müteşekkil ormanlar vardır. Bunlara ormanlıktan ziyade, koruluk demek daha münasiptir. Çünkü bunların yüksekliği Hasan Dağı ormanlarındaki ağaçlarından daha azdır. Kömüre gelmez, yalnız odun olarak yakılmaya yarar⁶⁶⁸.

Cumhuriyet dönemindeki ilk vilayetlik yıllarında da orman yönünden aynı durum devam etmiştir. Zira 1926/1927 tarihli salnamede şu ifadeler yer almaktadır: Vilayet dâhilinde orman olmadığı gibi, bittabi kereste ihracatı da yoktur. Hasan Dağı'nın kuzey etrafında hususi ufak ormanlar var ise de, bunlar ancak ihtiyacı mahalliye ye kâfi gelmektedir⁶⁶⁹. Denilirken bir sene sonraki 1927/1928 tarihli salnamede ise merkeze bağlı olan yerler ile vilayet dâhilinde orman yoktur. Birkaç köyün az miktarda baltalıkları vardır. Kereste ihracatı olmadığı gibi mevcut baltalıklar da yakacak ihtiyacatına kâfi değildir.

Vilayet merkez kasabasında kavak dikimi pek fazladır. Hasan Dağı'nda, Ekecik Dağı'nda ve Koçhisar'ın Karaklı (Karanlı) Dere'de ormanlık bulunup iki senedir korutulmaktadır⁶⁷⁰.

664 1332/1914 KVS, s. 102.

665 1925/1926 TCDS, s. 342.

666 1926/1927 TCDS, s. 528.

667 1922/1904 KVS, s. 181.

668 1322/1906, KVS, s. 331.

669 1926/1927 TCDS, s. 529.

670 1927/1928 TCDS, s. 529-530.

f. Akarsuları

Salnamelerin bazılarında, gerek Aksaray'ın içinden geçen gerekse kaza veya vilayetin bütünüyle ilgili akarsu durumuna hiç dokunulmamıştır. Bazılarında ise bazen kısa bazen de biraz daha teferruatlı bilgi verilmeye çalışılmıştır. Mesela 1295/1875 ile 1299/1881 tarihleri arasındaki⁶⁷¹ salnamelerde hiç nehirden bahsedilmezken; 1291/1874 tarihli salnamede⁶⁷² ise birçok salnamede olduğu gibi şehir içinde cereyan etmekte olan bir nehir şeklinde, bazen de 1300/1882 tarihli salnamede⁶⁷³ olduğu gibi sadece bir nehir olarak geçmektedir. 1317/1389 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki Aksaray'ın bulunduğu yeri tarif eden ifadenin bir bölümünde de "Koçhisar Gölü'ne mensub Beyaz Su mecrasının yarım saat kadar şarkında vakidir."⁶⁷⁴ şeklinde kısa olarak verilirken; 1322/1906 ve 1332/1914 tarihli salnamelerde daha teferruatlı bilgiler vardır.

1332/1914 tarihli salnameye⁶⁷⁵ göre, bu kaza dâhilinde şayan-ı ehemmiyet nehir yoktur. Yalnız Hasan Dağı'ndan kollara ayrılmış sıra dağlarla Niğde'nin [Melendiz] dağlarından kaynaklı bir takım küçük dereler Aksaray'ın İhlara Köyü civarında birleşerek bir çay teşkil eden leziz ve berrak bir su; Hıncıp Köyü civarında [Bekar] nam mahalden çıkan kara ve içmeye elverişli olmayan diğer bir su ile birleşerek ufak bir ırmak teşkil idüp Aksaray Kasabası'ndan geçerek Koçhisar Gölü'ne dökülür. İş bu ırmağın menbağından döküldüğü yere kadar 20 saat süren mesafe dâhilindeki Merkez Kaza ile 30 kadar köy arâzisi kâmilen bu sudan suya kandırılmaktadır. Dâhili kazada daha birçok dereler ve çaylar vardır. En mühimleri Ekecik Dağları'ndan kaynaklı adı geçmiş dağın eteklerindeki arâzîyi suya kandıran latif ve leziz sulardır. Bu dağın güney tarafından çıkan sular kâmilen Kızılırmak'a; kuzey ve güneydoğu yönlerinden çıkan suların bir kısmı Aksaray Ovası'na ve bir kısmı da kasabanın ortasından geçen Melendiz Çayı'na dökülürler. Fakat bunlardan hiçbiri ehemmiyete haiz bir nehir veya ırmak değildir.

1322/1906 tarihli salnameye göre de Niğde'ye bağlı Karasu Dağları'ndan çıkarak yaz günlerinde birçok arâzî, bağ ve bostanı suladıktan sonra Konya Kazası dâhilinde yok olup izi kaybolan nehir, Aksaray içinden geçmektedir. Bu sebeple suyu, bağ ve bahçesi çoktur.

Kasaba içindeki nehrin bahar mevsiminde müthiş sel suları ile ve kış günlerinde çok zaman buz ile aktığı, yatak kapanarak taşıp birçok bataklıklar teşkil etmesi, yaz günlerinde havanın vahimliğine sebep olmaktadır. Nehrin bu suretle şişip taşmasından kasabanın bir kısmı tehlikeye maruz olduğundan eskiden mevcut iken mahv ve harap olduğu bugün bazı alametten anlaşılakta olan setlerin inşası ile tehlikenin giderilmesi vasıtalarına başvurulduğu anlaşılıyor⁶⁷⁶. 1326/1910 senesinde, kasabanın ortasında akmakta olan Melendiz Çayı donup ve 10 arşın (1 Arşın=68 cm.) yükselerek suyun kasabaya dağılmasından dolayı mühim tahribata sebep olmuştur⁶⁷⁷.

Kaza anlatılırken suyunun bol olduğu birçok salnamede belirtilmekte; günümüzdeki Ulurmak'ın adı da 1332/1914 Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁶⁷⁸ "Aksu" olarak geçmektedir.

Salnamelerde Ulurmak'ın adı "Beyaz Su", "Aksu" ve Melendiz Çayı olarak verilirken, bazen de şehrin içinden geçen "Karasu" olduğu da ifade edilmektedir.

671 a-1295/1878 KVS, s. 143;
b-299/1881 KVS, s. 112-116.

672 1291/1874 KVS, s. 123.

673 1300/1882.KVS, s. 170.

674 1317/1899 KVS, s. 297.

675 1332/1914 KVS, s. 181-82.

676 1322/1906 KVS, s. 332.

677 1332/1914 KVS, s. 344.

678 1332/1914 KVS, s. 343.

g. Gölleri

1. Sorsof Gölü:

Hasan Dağı'nın kuzeye doğru uzanan kollarından ayrılmış tepelerin arasında ve Sorsof Köyü'ne yakın bir noktada Sorsof namı ile bilinen bir göl vardır. Bu gölün yüz ölçümü 10.000 m² tahmin olunmaktadır. Gölün suyu ne içilir ve ne de arâzî sulamaya faydalı ve müsaittir. Bu gölün devam eden tepelerin batı yönünde oldukça yaygın, geniş ve gölün yüzeyinden alçak arâzîyi sulamak üzere eski zaman işi bir deliğe tesadüf edilmiştir. Sekiz sene evvel zikrolunan delik Sorsof ve Nenezi köylüleri ahali tarafından açılarak gölün suyu adı geçen arâzîye akıtılmış ise de, ekinlere zarar verdiği tecrübe edilmekle yine kapatılmıştır. Bu gölün suyu yalnız hayvanata yararışlı olduğundan, civardaki köyler hayvanlarını bu sudan sularlar⁶⁷⁹.

2. Koçhisar Gölü:

Aksaray'la ilgili olan en önemli göl "Koçhisar Gölü" olarak da isimlendirilen⁶⁸⁰ Tuz Gölü'dür¹⁶⁴. Tuz Gölü 1332/1914 tarihlerinde Aksaray sınırlarının büyük bölümünde yer almış ve Aksaray, ondan çok yararlanmıştı.

"Koçhisar Memlehası'na ait Ma'lûmât" başlığı altında verilen bilgilere göre; Koçhisar nam Tuz Gölü mahrutî eşkâlî adeta bir bahre olup cevânib-i erbaası (dört tarafı) 60 saate karib (yakın) müddetle ancak dolaşılabilir. Bir göl olup bahresine haziran ibtidâlarında tabî icmâd (donma) ederek Teşrîn-i (on ve onbirinci aylara verilen ortak ad) ûlâ (birinci, ilk) ve ahrinde münce mid (donmuş) halde bulunur. Bu müddette bârân (yağmur) nûzul (inse) ederse bazı tarafları sulatır ise de yine tuz ihracı kabildir. İş bu gölün derûnunda ufak ufak birkaç adalar mevcut olup birkaç saat uzaklıkta açılan kuyuların suyu içilemez derecede acı olduğu halde adaların birinde tatlı su ve bazı Enbiyâ Atika Asarı mevcuttur⁶⁸¹.

ğ. Ilıcalar

Konya Vilayeti'nin 1300/1882 tarihli salnamesinden⁶⁸², 1317/1899 tarihli salnameye⁶⁸³ kadar bütün salnamelere göre Aksaray Kazası'nda ılıca ve acı su mevcuttur.

Aksaray Vilayeti'ne ait ılıca olarak Yaprakhisar nam Mevki'de "Şerife" isminde bir ılıca mevcut olup kısmen kükürtlüdür⁶⁸⁴.

Sorsof Gölü'ne yakın bir mevkide haziran ve temmuz aylarında çıkan sıcak bir su vardır ki bu suyun cilt hastalıklarına ve basura faydalı olduğu rivayet olunmaktadır. Köy halkı adı geçen aylarda buraya hamama girmek üzere giderlerse de kimyasal terkibi gayr-i ma'lûm olduğundan, adı geçen hastalıklara karşı tesirâtı ne derecede olduğu bilinmemektedir⁶⁸⁵.

679 1332/1914 KVS, s. 182.

680 1332/1914 KVS, s. 181.

681 1309/1891 KVS, s. 188-1889.

682 1300/1882 KVS, s. 170.

683 1317/1899 KVS, s. 298.

684 1927/1928 TCDS, s. 426.

685 1332/1914 KVS, s. 182.

h. İçme suyu

Nehir suyu kullanan kasabaya içme suyu getirilmiştir. Bu olay şu şekilde gerçekleşmiştir:

Aksaray Kasabası'nda öteden beri nehir suyu içilmekte iken Hazreti Padişah'ın Baş Mabeyincisi Devletlü Ali Paşa Hazretleri'nin çok para vermesi ve buna yerli ahalinin yardım paraları dahi eklenerek Aksaray'a dört saat mesafedeki Ekecik Yaylağı'ndan künk içinde lezzetli sular akıtılarak, halk içmeye elverişli olmayan nehir suyundan kurtulmuştur. Bu hal halkın sıhhatine fevkalade güzel tesir husule getirmiş olduğundan cümle taraftan bu vesileyle dahi boyun borcu olmuş, dualarla Hazreti Padişah daima yâd ve tilâvet olunmaktadır.

Kasabada yine adı anılmış Padişah Hazretleri'nin hayır eserlerinden olarak mermerden yapılmış bir şadırvandan akmakta olan suyun ahalinin arzusu sebebiyle membağından demir borularla bil'ahire umûm mahallelere akıtılması için lazım gelen keşf ve muâmelât derdest ifâ olub cenâb-ı Padişah'ın lütfünün gölgesinde bu teşebbüs dahi neticelenmiş olduğundan, Aksaray'ın her tarafı saf ve leziz memba sularıyla bol olarak suya kanmış olacaktır⁶⁸⁶. Suyun getirilmesiyle ilgili harcamalar ve yapılan çalışmalar bir sene sonraki salnamede daha detaylı olarak şöyle anlatılmaktadır⁶⁸⁷:

Şehrin ortasından geçen su içmeye elverişli olmadığından, üç yüz onsekiz senesinde halkın yardımı ile beş bin lira raddesinde bir masrafla kasabaya dört saat mesafedeki Ekecik Dağı'ndan toprak künklerle şehir civarına bir su celb edilerek oradan madeni borular vasıtasıyla tevzi edilmiştir. Bu su fevkalade saf ve leziz olduğundan umûma büyük faydası dokunmuştur. İçmeye mahsus olan su kasabaya kısmen toprak künkler ve kısmen de demir borularla akıtılmakta ve çeşmelere dağıtılmaktadır⁶⁸⁸.

ı. Yolları

1.1926/1927 Yılı Aksaray Vilayeti'ndeki Yol Durumu

Vilayet dâhilinde devlet yolu yoktur. Hususi yollar Aksaray-Konya yolunun birinci kilometresinden yedinci kilometresine kadar tam şase mevcuttur. Kazanın Aksaray-Ereğli yolunun on ikinci kilometresine kadar kısmı ve Konya yolunun 40 ile 50 kilometreleri arasında bulunan (Eşmekaya-Sultanhanı) bataklığın sekiz kilometre uzunluğundaki kısmı da bu sene (1926/1927 yılı) ikmal edilmiştir. Aksaray-Koçhisar yolunun ikmaline devam edilmektedir. 155 km. uzunluğunda olan Aksaray-Konya yolunun, 60.km Aksaray Vilayeti'ne ve baki kalan 95 km de Konya Vilayeti'ne aittir⁶⁸⁹.

686 1322/18. Mart 1904, s. 332-333.

687 1332 /1914 KVS, s. 183.

688 1332 /1914 KVS, s.343.

689 1926/1927 TCDS, s.530.

2. 1927/1928 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Mevcut Yollar⁶⁹⁰:

Yollar:1927/28		Yolların Uzunluğu	Şoseler	
Öncesi	Sonrası		Sağlam Kısmı	Yeni inşa olunmakta
0+000	12+265	35+000	12 +365 884 den	Aksaray–Ereğli Hattı
40+000	55+000	60+000		3+052 Aksaray 1+167 Konya Yolu
0+000	90+000	1+000+000		Aksaray–Koçhisar

i.Köprüler

1286/1869⁶⁹¹ ile 1295/1878⁶⁹² tarihleri arasında yayınlanan salnamelere göre; Aksaray içindeki nehir üzerinde Sultan Alâeddin Hazretleri'nin binası olmak üzere birçok köprüler vardır. 1300/1882⁶⁹³ ve 1301/1883⁶⁹⁴ tarihli salnamelerde ise Aksaray Kasabası'nda bir kargir köprü olduğu ifade edilirken, 1302/1884⁶⁹⁵ ile 1309/1891⁶⁹⁶ tarihleri arasında yayınlanan salnamelerde de dört kargir köprüden bahsedilmektedir.

j.Madenler

Bu kaza dâhilinde keşfolunmuş maden olmadığı gibi, hala keşfedilmemiş maden izlerine de tesadüf edilememektedir⁶⁹⁷ deniliyorsa da 1926/1927 tarihli salnamede⁶⁹⁸ verilen bilgilere göre Aksaray Vilayeti'nde; alçı, kireç ocakları; Sarıkaraman ve Koçhisar kömür madenleri ile Tuz Gölü ve Arapsun Memlehaları, Hacı Bektaş taşı ile vesair mermerler vardır. Ayrıca 1927/1928 tarihli salnamede ise⁶⁹⁹ Aksaray Vilayeti'nde kurşun madeni de bulunmaktadır. Memlehaları ve madenleri ayrı ayrı olmak üzere bunlar hakkındaki bilgiler aşağıda verilmektedir.

690 1927/1928 TCDS, s. 425

691 1286/1869 KVS, s. 125.

692 1295/1878 KVS, s. 143.

693 1300/1882 KVS, s. 169–170.

694 1301/1883 KVS, s. 146.

695 1302/1884 KVS, s. 102–103.

696 1309/1891 KVS, s. 127.

697 1332/1914 KVS, s. 181.

698 1926/1927 KVS, s. 528/529.

699 1927/1928 KVS, s. 422.

1.Memlahalar (Tuzlalar)

a.Tuz Gölü Memlahası

Aksaray'ın gerek kaza ve gerekse vilayet dönemlerinde Tuz Gölü ile sınırı vardır. Bilhassa vilayet dönemindeki sınırının dörtte üçten fazlası Tuz Gölü* iledir. Buradan çıkarılan tuz, Aksaray için her zaman önemli olmuştur. Bazen Koçhisar Gölü olarak da geçen⁷⁰⁰ gölde yer alan Koçhisar Memlahası; Konya Merkez Müdüriyeti'ne bağlıdır⁷⁰¹. Dolayısıyla Aksaray Kazası'na ait değildir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'nde ise Aksaray Vilayeti'ne ait başta Tuz Gölü ve Arapsun memlahalarından bahsedilmektedir. Şüphesiz bunda en büyük faktör Koçhisar ve Arapsun'un, Cumhuriyet döneminde kaza olarak Aksaray Vilayeti'ne bağlanmış olmasıdır.

1925/1926 tarihli salnamede verilen bilgiye göre; Aksaray Vilayeti'nde bilhassa tabi serveti ve husûsiyeti itibariyle şöhret şîâr olan ve pek kolaylıkla üretim yapılabilen Tuz Gölü ve Arapsun Tuzlası vardır⁷⁰². 1926/1927 tarihli salnamede⁷⁰³ ise Tuz Gölü ile ilgili verilen ifadeler aynen tekrarlanmış fakat Arapsun Tuzlası'ndan bahsedilmemiştir.

Aksaray Vilayeti'nin Koçhisar Kazası'nda bulunan Tuz Gölü'nde kendi namı ile isimlendirilen ve Başhan ile Kaldırım Tuzlaları vardır. Bu Tuz Gölü senenin üç ayında katılaşılarak nefis bir tuz olur. İhracat 25.000.000 okkadır. Senelik geliri 1.200.000 adet liradır⁷⁰⁴.

b.Hacı Bektaş-ı Veli Memlahası **

1304/1886 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde Hacı Bektaş-ı Veli Memlahası hakkında şu bilgiler verilmektedir⁷⁰⁵:

Mezkûr Hacı Bektaş Memlahası'nın cevanib-i erbaası onbeş dakikada dolanılabiliyor. Derûnunda (içerisinde) altı adet kuyu hıfz ittirilerek tuz ihraç ittirilmekte ve memlahanın maşrik ve mağrib cihetlerinde çorak tabir olunur topraklı altışar dönüm mahal olup ekseriya kaynamak halinde bulunduğu cihetle eyyâm-ı seyfde bundan tuz incimad eder ise de, sarfiyata gayr-ı kâfi olduğundan beher sene çift ile mahv olmaktadır. Doksan yedi senesine fûrûht (satış) olunan tuzun miktarı 1.225.680 kıyye olup Osmanî 921.210 guruşa baliğ olur. Bidâyet-i inhisârdan beri kıyyesi otuz paraya satılmakta bulunduğu halde evzân-ı cedîde isti'mâlından dolayı doksan sekiz senesi şehri temmuzundan itibaren beher kıyye-i cedidi yigirmi üç paraya fûruht idiliyor ve bu memlahadan ihraç olunan tuz kaya tuzu olup beher yüz kıyye-i cedidi iki guruş ondört santim hesabıyla ve ameliyat marifetiyle her vakit için ihraç idilebiliyor ve mübaya olunan tuz Kayseriye ve Yozgat ve Niğde sancaklarıyla Aksaray ve Nevşehir ve Ürgüp ve Hamidiye kazalarına nakl olunduğu gibi memlaha Hacı Bektaş Karyesi'ne mülhak olarak şimal itibariyle Tepesi Delik Memlahası'na sekiz, cenûb itibariyle Niğde Sancağı'na yigirmi ve Nevşehir Kazası'na beş ve Arapsun Kazası'na iki saat olub şark itibariyle Aksaray Kazası'na oniki saattir.

700 1332/1914 KVS, s.181.

701 1309/1891 KVS, s.188.

702 1925-1926 TCDS, s.342

703 1926-1927 TCDS, s.530.

704 1927-1928 TCDS, s.427.

705 1304/1886 KVS, s.206, 207.

* "Tuz Gölü bir göl olup bahresine haziran ibtidâlarında icmad (katılaşılarak) iderek Teşrin-i ulâ (ilki) ve ahrinde münce mid (donmuş) halde bulunur. Bu müddette bârân (yağmur) nûzul (inerse) ederse bazı tarafları sulatır ise de yine tuz ihracı kabildir. Müdüriyet merkezi Yavşandır.

Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Koçhisar Memlehası İdaresi'nde Başhan Mevki Memuru, Tosun Mevki Memuru ve Kaldırım Mevki Memurlukları vardır.

Müdüriyet merkezi olan Yavşandan başka Tosun ve Başhan ve Kaldırım namında üç mevkide tuz satılır. Beher sene tertib olunan tuz, develer vasıtasıyla gölden çıkarılarak açıkta yığın idilir. Çıkarılan tuz gölün mevcuduna nisbetle yüz bin cüz'inde bir cüz'î bile olamaz zan olunur".(1300/1882 KVS, s 44-45;1309 /1891, KVS, s. 188-189)

1309/1891 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde ise⁷⁰⁶ Hacı Bektaş Memlahası'yla ilgili verilen bilgiye göre bu memlahada ihracatın pek müşkül ve mutasara ve arasına çökmekten dolayı amelege rağbet edilmediği" ifade edilmektedir. Bu tarihte memlahanın idaresinde şu isimler yer almaktadır.

Hacı Bektaş Memlahası'nın İdaresi:

Müdürü : İsmail Faik Efendi
Başkâtip : Mehmed Rıfat Efendi
Tezkere Kâtibi : Tahir Efendi
Anbar Memuru : Ömer Efendi
Sandık Emni : Savah Efendi

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1925/1926–1926/1927–1927/1928) çıkan salnamelerde ise Hacı Bektaş Memlahası'ndan bahsedilmemektedir.

c.Arapsun (Arabsun) Tuz Memlahası

1925-1926⁷⁰⁷ ile 1926/1927⁷⁰⁸ tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devleti Salnameleri'nde Arapsun Tuzlası'ndan ismen de olsa bahsedilmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Arapsun (Gülşehri) Kazası Aksaray Vilayeti'ne bağlıdır. Bu kazada bulunan memlahalara genel olarak Arapsun Memlahası adı verilmiş olmalıdır. Bu tarihlerde Hacı Bektaş Memlahası'ndan bahsedilmeyişinin sebebi de bu olsa gerek.

2. Madenler

a. Simli Kurşun

Aksaray Vilayeti'nin Sarıkaraman Mevki'inde imtiyazı 18 Kanuni Evvel 330 Şerbetçizade Bekir Sami Bey ve ortakları tarafından alınan* ve bugün kullanılmaz bir halde bulunan simli kurşun madeni vardır⁷⁰⁹.

b. Kömür Madeni

Aksaray Vilayeti'nde varlığından henüz istifade edilememekte olan Sarıkaraman ve Koçhisar kömür madenleri vardır⁷¹⁰.

Koçhisar Kazası'nın Vay Vay Mevki'inde Linyit kömür madeni ve Arapsun Kazası'nın Dadağı Mevki'inde keza linyit kömür madeni vardır⁷¹¹.

706 1309/1891 KVS, s. 191

707 1925/1926 TCDS, s. 342.

708 1926/1927 TCDS, s. 529.

709 1927/1928 TCDS, s. 422.

710 1926/1927 TCDS, s. 529.

711 1927/1928 TCDS, s. 422.

* Niğde Sancağı'nın Aksaray Kazası'nda Sarıkaraman Karyesi'nde bulunan simli kurşun madeninin 99 sene müddetle işletim hakkı belirtilen şartlara uygun olarak Osmanlı tebasından Şerbetçizade Bekir Sami ile İbrahim efendilere 30 Ocak 1915'te ihale edilmiştir.(Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, s.152)

** Aksaray Sancağı'nda Hatun İli Nahiyesi'nde kâin Tuz Karyesi'nde Hacı Bektaş-ı Veli Memlehası'nın gelirlerinin yarısının reçberâna ait, yarısının da Hacı Bektaş-ı Veli Vakfı'na aittir. (Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti Ankara 2011, s. 186)

c. Mermer ve Hacı Bektaş Taşı

Aksaray Vilayeti'nde zarafeti ile meşhur ve büyük kitleler halinde çok (Hacı Bektaş Taşı) vesair cins mermerler mevcuttur⁷¹². Yine kasabaya bir saat mesafede mermer madeni dahi mevcut ise de, henüz bundan istifade cihetine gidilememiştir⁷¹³.

d. Kireç ve Alçı

Vilayet'te (Aksaray) sanâyi'-i ma'deniyyeden yalnız kireç ve alçı ocakları vardır. Ancak bunlar mahalli ihtiyaçlara yetmemektedir⁷¹⁴.

k. Maden suları

Konya Vilayeti Salnameleri'nde maden sularından bahsedilmezken Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'nden 1927/1928 tarihli olanında Aksaray'daki maden suları hakkında şu bilgiler verilmektedir⁷¹⁵:

Aksaray Vilayeti'nde; Acıpınar, Hamam Boğazı ve Karasu Mevki'lerinde tabiatta birer maden suyu mevcut olduğu gibi Horhor Mevki'inde Kireçli namıyla zehirli hava neşr eden evsafi meçhul bir maden suyu vardır.

712 1926/1927 TCDS, s. 529.

713 1322/1906 KVS, s. 332.

714 1926/1927 TC DS, s. 529

715 1927/1928 TCDS, s. 426

8-MÜLKİ TEŞKİLAT

a. Bazı Yıllara Göre Niğde Livası'nın Taksimat-ı Mülkiyesi

Aksaray Kazası'nın idari yapısına geçmeden Aksaray Kazası'nın bağlı olduğu Niğde Livası'nın taksimatı mülkiyesini vermekte yarar görüyoruz. Zira salnamelerde bu konuyla ilgili Aksaray ve çevresini de ilgilendiren bilgiler vardır.

1-1266/1849 Tarihli Osmanlı Devleti Salnamesi'ne Göre Niğde Livası'nın Kazaları⁷¹⁶:

- 1-Niğde
- 2-Nahiye-i Yahyalu
- 3-Anduğı nâm-ı diğer Ortakaya
- 4-Bor ma Kayı
- 5-Sücâeddin nam-ı diğer Ulu-kışla
- 6-Bereketlü nam-ı diğer Çamardı
- 7-Nev-şehir
- 8-Karye-i Sultan-hanı
- 9-Ürgüp(Ürgüb) maa nahiye-i Eyecik
- 10-Arapsun(Arabsun) nâm-ı Gül-şehir
- 11-Aksaray
- 12-Eyyüb-İli
- 13-Koç-Hisar-ı Karaman
- 14-Kır-şehri
- 15-Hacı Bektaş ma Mucur
- 16-Nahiye-i Gerevli
- 17-Aşîret-i Muhacirin-i Acem
- 18-Aşîret-i Cerid
- 19-Aşîret-i Köçeklü
- 20-Aşîret-i Boynu-ince nâmı diğer Sarı Karaman
- 21-Aşîret-i Şereflü

Kazâhâ adedi: 21

2-1271/1854 Tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'ne Göre⁷¹⁷ Niğde Livası'nın Günümüz Aksaray ve Çevresindeki Kazaları Şunlardır:

- Aksaray
- Koçhisar
- Eyübeli
- Salmanlı Kebir

⁷¹⁶ 1266 /1849 ODS, s. 77.

⁷¹⁷ 1271 /1854 ODS, s. 85.

3-1272/1855 Tarihli Osmanlı Devleti Salnamesi'ne Göre Niğde Livası'nın Kazaları⁷¹⁸:

- 1-Niğde
- 2-Nahiye-i Yahyalu
- 3-Anduğı nâm-ı diğeri Ortakaya
- 4-Bor ma Kayı
- 5-Sücâeddin nam-ı diğeri Ulu-kışla
- 6-Bereketlü nam-ı diğeri Çamardı
- 7-Nev-şehir
- 8-Karye-i Sultan-Hanı
- 9-Ürgüp meâ nahiye-i Eyecik
- 10-Arap sun nâm-ı diğeri Gül-şehir
- 11-Aksaray
- 12-Eyyüb-İli
- 13-Koç-Hisar-ı Karaman
- 14-Kır-şehri
- 15-Hacı Bektaş
- 16-Mucur
- 17-Nahiye-i Gerveli
- 18-Salmanlu-yı Kebir
- 19-Aşîret-i Muhâcirin-i Acem
- 20-Aşîret-i Cerid
- 21-Aşîret-i Köçeklü
- 22-Aşîret-i Boynu-ince nâmı diğeri Sarı Karaman
- 23-Aşîret-i Şerefli

Kazâhâ adedi 24

4- 1276 /1859 tarihli Salnamede Nahiye-i Gerveli Nahiye-i Girevli şeklinde yazılmıştır⁷¹⁹.

5- 1273/1856⁷²⁰, 1274/1857⁷²¹, 1277/1860⁷²² tarihli Osmanlı Devlet Salnameleri'nde Niğde Livası'nın kaza sayısı 23'tür.

6- 1278/1861 yılında Niğde Sancağı'na bağlı Şücaeddin, Sultan Hanı, Girevli, Aşîret-i Muhâcirin-i Acem, Aşîret-i Cerid, Aşîret-i Köçekli, Aşîret-i Boynuince (Sarıkaraman) ve Aşîret-i Şerefli kazaları 1861 tarihli salnamede görünmemektedir. Dolayısıyla, kaza sayısı 23 ten 14'e düşmüştür⁷²³.

718 1272/1855 ODS, s. 91.

719 1276/1859 ODS, s. 95.

720 1273/1856 ODS, s. 97.

721 1274/1857 ODS, s. 105.

722 1277/1860 OSD, s. 164.

723 1278/1861 KVS, s. 129.

7– 1279/1862⁷²⁴ tarihli Osmanlı Devlet Salnameleri'nde kaza sayısı 20 olan Niğde Livası'nın 1281 tarihli salnamedeki⁷²⁵ kaza sayısı ise aşağıda belirtildiği gibi 15'tir.

- 1-Niğde
- 2-Yahyalı
- 3-Anduğı nâm-ı diğer Ortakaya
- 4-Bor ma Kayı
- 6-Bereketlü nam-ı diğer Çamardı
- 7-Nev-şehir
- 8-Ürgüp(Ürgüb) maa Nahiye-i Eyecik
- 9-Arabsun nâm-ı diğer Gülşehri
- 10-Aksaray
- 11-Eyyüb-Ili
- 12-Hacı Bektaş
- 13-Mucur
- 14-Kır-şehri
- 15-Koçhisar Karaman

8– 1283/1866 Tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde⁷²⁶ Niğde Livası'nın kaza sayısı 10'a inmiş olup isimleri aşağıda verilmektedir.

- 1-Niğde
- 2-Nevşehir
- 3-Ürgüp
- 4-Aksaray
- 5-Arapsun(Arabsun)
- 6-Bor ma Kayı
- 7-Anduğı
- 8-Yahyalı
- 9-Çamardı
- 10-Çamardı Nam-ı diğer Bereketlü

9– 1285/1868 'de Niğde Sancağı'nın kaza sayısı on ikidir⁷²⁷.

10– 1287/1870'deki Niğde Sancağı'nın Kazaları⁷²⁸:

- 1-Niğde
- 2-Nevşehir
- 3-Kırşehir
- 4-Ma Yahyalı Ürgüp
- 5-Aksaray

724 1279/1862 ODS, s. 147.

725 1281/1864 ODS, s. 175–176.

726 1283/1866 ODS, s. 164–165.

727 1285/1868 ODS, s. 180.

728 1287/1870 ODS, s. 219.

11– 1293/1876 da Niğde Sancağı'nın Kazaları⁷²⁹:

- 1-Niğde
- 2-Nevşehir
- 3-Ürgüp
- 4-Aksaray
- 5-Bor

12– 1295'de Niğde Sancağı'nın Kazaları ve Nahiyesi⁷³⁰:

<u>Kazalar</u>	<u>Nahiyeler</u>
1-Niğde	Fertek Nahiyesi
2-Bor	Anduği, Şûcâeddin Nahiyesi
3-Aksaray	
4-Nevşehir	Arabsun Nahiyesi
5-Ürgüp	Yahyalu Nahiyesi

729 1293/1876 ODS, s. 249.

730 1295/1878 ODS, s. 368.

13–1312/1894 Tarihli Konya Vilayet Salnamesi’ne Göre Niğde Sancağı’nın Kazaları⁷³¹:

a) Bor   b) Aksaray   c) Hamidiye   d) Ürgüp

Niğde Livası’na Bağlı Aksaray ve Çevresinde Yer Alan Kazaların Statülerinin Kaybolmasıyla İlgili Tablo:

KAZALAR									Nahiye
Kaza olduğu yıllar	Aksaray	Eyyüb-İli	Kar yey-i Sultanhanı	Aşîret-i Şereflî	Selmanlu-yı Kebir	Aşîret-i muhâcîrîn-i Acem	Aşîret-i Cerid	Aşîret-i Boynu İnce Nâmı diğer Sarıkaraman	Nahiye-i Girevli
1849	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1855	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1856	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1857	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1859	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1860	X	X	X	X	X	X	X	X	X
1861	X	X							
1862	X	X							
1863	X	X							
1864	X	X							
1865	X	X							
1866	X								
1868	X								
1878	X								
1891	X								
1907	X								

Yukarda belirtildiği üzere Niğde Livası’nın 23 kazası varken aşağıda isimleri yazılı olan 9 kazanın günümüz Aksaray ve çevresinde yer aldığını görmekteyiz⁷³².

Karye-i Sultanhanı
Aksaray
Eyyüb İli
Nahiye-i Girevli
Selmanlı-i (Selmanlu-i) Kebir
Aşîret-i Cerid
Aşîret-i Boynu İnce nâm-ı diğer Sarı Karaman
Aşîret-i Şereflü
Aşîret-i Muhâcîrîn-i Acem

731 1312/1894 KVS, s. 235.

732 1271/1854 ODS, s. 85.

Bunlardan aşağıda isimleri yazılı olanların kazalıkları 1861 yılında son bulmuştur⁷³³

Karye-i Sultanhanı
Nahiye-i Girevli
Selmânî'ı (Selmanlu-i) Kebir
Aşîred-i Cerid
Aşîred-i Boynu İnce nâm-ı diğer Sarı Karaman
Aşîred-i Şereflü
Aşîred-i Muhâcirîn-i Acem

Böylece Niğde Livası'nın bu çevredeki kaza sayısı Aksaray, Ortaköy ve Eyyüb İli olmak üzere önce üçe indi ve nihayet 1865'te Eyyüb İli ile Ortaköy'ünde kaza statüsünün kalkmasıyla kaza olarak Niğde Livası'na bağlı yalnız Aksaray Kazası kalmıştır⁷³⁴.

b. Osmanlı Dönemi Aksaray Livası'nın Kaza Olması ve Kazanın İdari Taksimatı

Konya Vilayeti Salnameleri'nin yayınlanmaya başlandığı tarihte yani 1285/1868 yılında Aksaray Niğde Livası'na bağlı kaymakamlıkla idare edilen bir kazadır⁷³⁵.

Aksaray'ın kaza oluş tarihi Aksaray'la ilgili bütün eselerde 1864 yılı olarak verilmekte ve bunun Mithad Paşa devrinde yapılan idari değişiklik sırasında olduğu belirtilmektedir. Hâlbuki 1264/Kanun-i evvel 1847 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde⁷³⁶ kazalarla ilgili cetvelde kazaların ismi, derecesi ve bağlı bulunduğu sancaklar verilmektedir. Bu cetvelde Aksaray Kazası da yer almakta olup hemen altında Aksaray Sancağı'nın Nevşehir Sancağı'na mülhak olduğu bilgisi verilmektedir. Osmanlıca olan salnamedeki bu bilgiyi günümüz Türkçesi ve veriliş şekliyle aynen alıyoruz:

Esâm'î Kaza (Kaza ismi)	Kaza rütbesi	Evliye (Bağlı olduğu sancak)
Aksaray Kazası (Aksaray Sancağı Nevşehir'e Mülhak)	Salise (üçüncü derece)	Nevşehir

Yukarıdaki verilen salnamenin bir yıl öncesine göre yani 1263/1846 yılında çıkan ilk Osmanlı Devlet Salnamesi'ne göre Niğde Livalığı da kaldırılıp Nevşehir'e bağlanmıştır⁷³⁷.

Aksaray'ın kaza olma tarihi daha önceki Aksaray Tarihi bölümünde verilmişti. Bu bilgilere göre Aksaray önce Niğde Livası'na bağlanmış, Niğde'nin Nevşehir'e bağlanmasıyla onunla beraber Aksaray da Nevşehir'e bağlanmıştır. Bilahare Niğde'nin tekrar liva olmasıyla Aksaray'ın da tekrar Niğde'ye bağlandığı anlaşılmaktadır. Zira 266/Teşrini sanî 1849 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde Aksaray kaza olarak Niğde Livası'na bağlı görünmektedir⁷³⁸.

733 1278/1861 KVS, s. 129.

734 1282/1865 KVS, s. 163.

735 1285/1868 KVS, s. 60.

736 1264/Kanun-i evvel 1847 ODS, s. 161.

737 1263/1846 ODS, s. 125.

738 1266/1849 ODS, s. 77.

1-Aksaray Kazası'nın Nahiyeleri

a-1300/1882 yılında Aksaray Kazası'nın yedi nahiyesi vardır⁷³⁹. Bazı köyler merkez kasabaya (Merkez Kura) bağlı kuralar olarak verilmektedir.

Salnamenin “Aksaray Kazasına Dair Malumatı Sahiha” bölümünde Aksaray Kazası'nın yedi nahiyesinden bahsedilirken, nüfusla ilgili bölümünde ise altı nahiye ismi verilmektedir. Bu bölümde Su Üstü Nahiyesi yoktur. Ayrıca verilen nahiyelerin merkezleri hakkında da bir bilgi yoktur.

b-1300/1882⁷⁴⁰, 1301/1883⁷⁴¹ ve 1302/1884 tarihli⁷⁴² üç salnamede nahiye sayısı ve isimleri şu şekilde verilmektedir:

1-Dağ Üstü 2-Su Üstü 3-Ekecik 4-Hacı Ahmedli 5-Şerefli 6-Kurutlu (Kuretli) 7-Salari

c-Köy isimlerinin ve bunların bağlı olduğu nahiyelerin de verildiği 1312/1894 tarihli⁷⁴³ salname ile 1314/1896 tarihli salnamede⁷⁴⁴ nahiye sayısı aynı olmakla birlikte nahiye isimlerinin iki tanesi değişmiştir. Bu tarihteki nahiyeler de şunlardır:

1-Dağ Üstü 2-Su Üstü 3-Ekecik 4-Hacı Ahmedli 5-Salari 6-Çöl 7-Ovacık

İlk üç salnamede görülen nahiye isimlerinden Kurutlu ve Şerefli Nahiyeleri ortadan kalkmış, onların yerine Çöl ve Ovacık Nahiyeleri ihdas edilmiştir.

1303/1885 tarihinden⁷⁴⁵ 1309/1891⁷⁴⁶ tarihine kadar yayınlanan salnamelerde ise kazanın nahiyelerine zikrolunan nahiyelerin ekser nüfus şeklinde genel olarak kısaca değinilmiş olup nahiye isimleri ayrı ayrı verilmemiştir. Diğerlerinde ise “nahiye” ismi dahi geçmemektedir.

739 1300/1882 KVS, s. 169.

740 1300/1882 KVS, s.169.

741 1301/1883 KVS, s. 146.

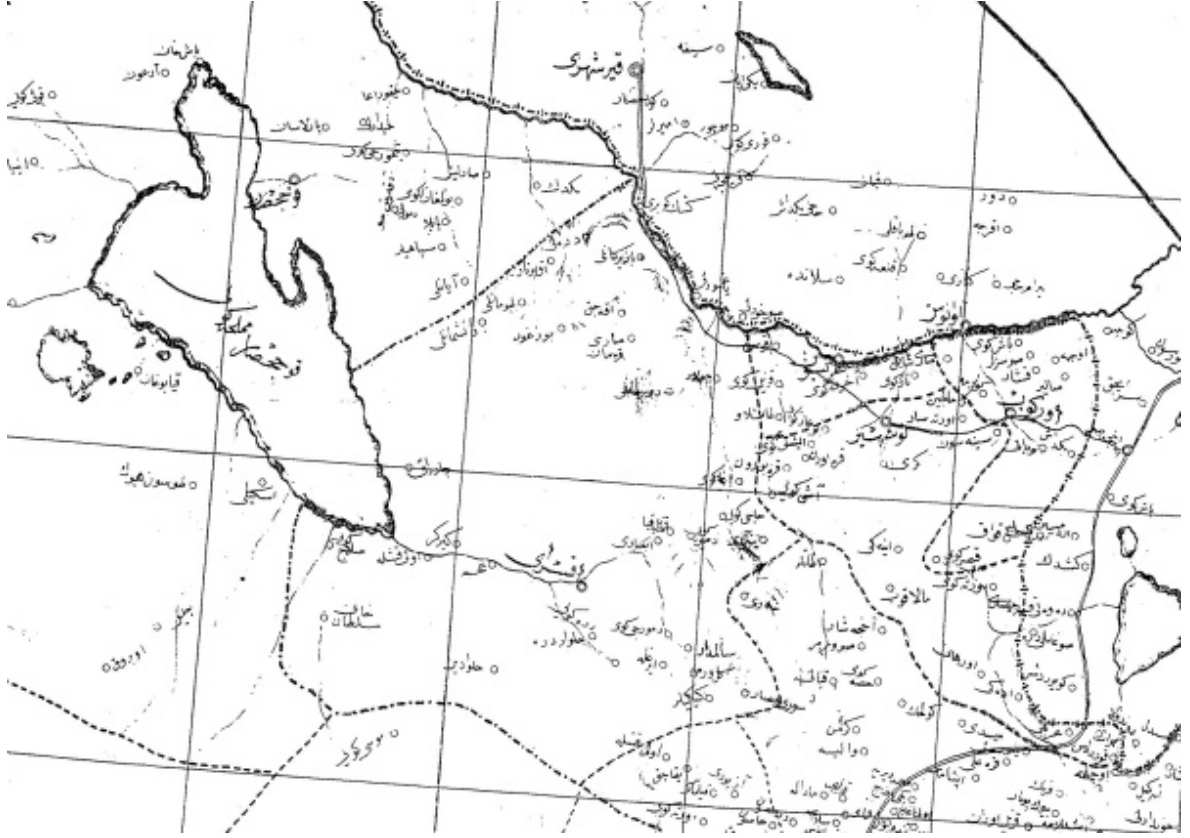
742 1302/1884 KVS, s. 102.

743 1312/ 1894 KVS, s. 286–380.

744 1314/1896 KVS, s. 276–367.

745 1303/1885, KVS, s. 217.

746 1309/ 1885 KVS, s. 217, 218.

1268/1869 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde yer alan Aksaray Kazası'nın haritası.

Konya Vilayeti Salnameleri'ne Göre Aksaray Kazası'nın Nahiyelerini Gösteren Tablo:

Yıllar	Nahiye ismi
1300/1882	Dağ, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Şerefli, Kurutlu (Kuretli), Salari
1301/1883	Dağ, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Şerefli, Kurutlu (Kuretli), Salari
1302/1884	Dağ, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Şerefli, Kurutlu (Kuretli), Salari
1312/1894	Dağ Üstü, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Salari, Çöl, Ovacık
1314/1896	Dağ Üstü, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Salari, Çöl, Ovacık

2.Aksaray Kazasının Köyleri

1285/1868⁷⁴⁷, 1286/1869⁷⁴⁸, 1291/1874⁷⁴⁹, 1293/1876⁷⁵⁰, 1294/1877⁷⁵¹, 1295/1878⁷⁵², 1296/1878⁷⁵³, 1310/1892⁷⁵⁴, 1312/1894⁷⁵⁵, 1314/1896⁷⁵⁶, 1322/1904⁷⁵⁷ ve 1332/1914⁷⁵⁸ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'ne göre Osmanlı dönemine ait Aksaray Kazası'nın köy sayıları aşağıda verilmiştir. Yalnız 1286/1869 tarihli salnamede verilen rakamın üstünde Mahallat ve Köy yazılıdır. Dolayısıyla verilen rakam ikisine birden aittir. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi 1312/1894 tarihli salname ile 1314/1896 tarihli salnamede köy isimleri verilmektedir.

Yıl	1285 1868	1286 1869	1291 1874	1293 1876	1294 1877	1295 1878	1296 1878	1310 1892	1312 1894	1314 1896	1322 1904	1332 1914
Köy	199	190	185	195	195	185	185	136	136	151	165	158

1306/1888⁷⁵⁹, 1309/1891⁷⁶⁰, 1313/1895⁷⁶¹, 1319/1901⁷⁶², 1321/11903⁷⁶³, 1323/1905⁷⁶⁴ ve 1325/1907⁷⁶⁵ Tarihli Osmanlı Devlet Salnameleri'ne Göre Aksaray Kazası'nın Köy Adedi:

Yıl	1306 (1888)	1309 (1891)	1313 (1895)	1319 (1901)	1321 (1903)	1323 (1905)	1325 (1907)
K ö y adedi	160	160	160	160	160	160	160

Görüldüğü üzere Osmanlı Devlet Salnameleri'nde değişik tarihleri içeren on sekiz sene içindeki köy sayısı değişmezken, Konya Vilayeti Salnameleri'nde verilen köy sayıları yıllar arasında bile bazı büyük farklılıklar göstermektedir. Ayrıca, Konya Vilayeti Salnameleri'nde verilen köy sayısı ile Osmanlı Devlet Salnameleri'nde verilen köy sayıları arasında da büyük farklılıklar vardır. Mesela 1309/1891 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde Aksaray Kazası'ndaki köy sayısı 160 iken, 1310/1892 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde bu sayı 136'ya inmiştir. Bir sene içerisinde köy sayısının bu derece azalması bazı köylerin başka kazalara bağlanmasıyla da açıklanamaz.

747 1285/1868 KVS, s. 96.
 748 1286/1869 KVS, s. 124.
 749 1291/1874 KVS, s. 174.
 750 1293/1876 KVS, s. 145.
 751 1294/1876 KVS, s. 152.
 752 1295/1878 KVS, s. 141.
 753 1296/1878 KVS, s. 141.
 754 1310/1894 KVS, s. 251.
 755 1312/1894 KVS, s. 235.
 756 1314/1896 KVS, s. 276-367.
 757 1322/1904 KVS, s. 228,331.
 758 1332/1904 KVS, s. 343.
 759 1306/1888 ODS, s. 505.
 760 1309/1891 ODS, s. 563,
 761 1313/1895 ODS, s. 65.
 762 1319/1901 ODS, s. 563.
 763 1321/1903 ODS, s. 637.
 764 1323/1905 ODS, s. 721.
 765 1325/1907 ODS, s. 781

3.Aksaray Köylerinin Merkez ve Nahiyeler Arasındaki Dağılımı⁷⁶⁶

a. Aksaray Köylerinin 1300/1882’de Kaza ve Nahiyeler Arasındaki Taksimi:

Aksaray Kasabasına Bağlı Merkez Kurusu	Aksaray Kazasının Nahiyeleri Ve Bunlara Bağlı Kura Adedi (Köylerin Sayısı)						Köy Sayısı
	Hacı Ahmedli	Şerefli	Kurutlu (Kuretili)	Salari	DDağ	Eğecek	
12	53	31	18	38	35	42	243

b.Aksaray Köylerinin 1312/1894’te Kaza ve Nahiyeler Arasındaki Taksimi:

Kaza Merkezine Bağlı Aksaray Kasabası	Nahiyelere Bağlı Olan Köylerin Sayısı							Köylerin Toplamı
	Hacı Ahmedli	Su Üstü	Dağ Üstü	Ekecik	Salari	Ovacık	Çöl	
80	13	11	6	17	16	4	7	154

4- 1289/1872 ve 1314/1896 Tarihli Salnamelerde Verilen Köylerin İsim Listeleri

Niğde Livası’na bağlı Aksaray Kazası’nın köyleri 1289/1872⁷⁶⁷, 1290/1873⁷⁶⁸, 1312/1894 ve 1314/1896⁷⁶⁹ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri’nde de verilmiştir. Köylerin salnamelerdeki veriliş şekillerinde şu farklılıkları görmekteyiz.

-Aksaray Kazası’na ait köyler ilk iki salnamede toplu bir liste şeklinde verilirken sonraki iki salnamede Niğde Livası’nın köylerinin de yer aldığı alfabetik sıraya göre verilmiştir.

-Bazı köy isimlerin yazılışında farklılıklar vardır. Mesela 1289’daki ilk listede Asbuzu olan köyün adı, 1290 tarihli listede Isbuzu olmuştur. Yine ilk listede Kalnası’nın adı, ikincide Karalnası; Apsarı’nın İbsarı olması gibi.

-İlk iki salnamede nahiyeler belirtilmezken, sonraki salnamelerde köylerle birlikte nahiyelere de yer verilmiştir.

-1289/1872 ile 1290/1873 tarihli salnamede verilen köy isimleri adeta birbirinin kopyası gibidir. 1312/1894 ile 1314/1896 yıllarında verilen köy isimleri de aynıdır. Mesela 1310/1894 tarihli salnamede bilgileri eksik verilen köylerin durumu 1314/1896 tarihli salnamede eksiktir. Yine kazanın toplam nüfusu, hanesi ve köy sayıları da aynıdır. Yalnız 1310/1894 tarihli salnamede bulunan Yağan Köyü 1314/ tarihli salnamede yoktur.

-1312/1894 ile 1314/1896 tarihli salnamelerde bazı köylerin nahiyesi belirtilmemiştir. Bunların merkezdeki nahiyeye bağlı olduğunu düşünüyoruz Ayrıca Akmezar, Çimeli Yeniköy, Karapınar, Yuvacık ve Yağan köylerinin de hane ve nüfusu da verilmemiştir. Bunlardan Yağan Köyü’nün yalnız Merkez Kaza’ya olan uzaklığı verilmiştir.

766 a-1300/1882 KVS, s.228; b-1312/1894 KVS, s. 286-380

767 1289/1872 KVS, s. 164-174

768 1290/1873 KVS. s. 173-182

769 1314/1896 KVS. s. 277. 299. 342.367

-Salnamelerin yılları farklı olduğundan, nüfus sayılarında farklılıklar olması lazımdır. Salnameyi hazırlayanlar ise bazen buna itina etmeyip bir öncekinden kopya etmişlerdir.

- Şücaeddin Nahiyesinin, Aksaray'a bağlı olmadığı halde 1289/1872 ile 1290/1873 tarihli salnamelerde yer aldığı görülmektedir.

a.1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri⁷⁷⁰: (1)

Esamî-i Kura	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Liva	Kaza	Nahiye	Kura
Aksaray Kazası							
Aksaray Kasabası (s.164)	2898	1020					
Akhisar Karyesi “	83	22			5		1
Asbuzu Karyesi “	317	73			4		1
Kalnası Karyesi “	157	40			3		1
Cücü Karyesi “	418	120			7		
Akçaviran Karyesi “	138	35			6		1
Ulukışla Karyesi “	551	210			6		1
Uluviran Karyesi “	126	28			7		1
Yekûn	2538	835					
Şücaeddin Nahiyesi “							
Ulukışla Karyesi “	587	117			8		1
Babaağıl Karyesi “	147	31			4	3	1
Günü Karyesi “	25	17			3	5	1
Çiftlik Karyesi “	55	5			8	3	1
Porsuk Karyesi “	222	47			12	3	1
İlhan Karyesi “	110	20			11	4	1
Hasangazi Karyesi “	118	22			11	4	1
Kozluca Karyesi “	39	10			12	3	1
Koçak Karyesi “	194	60			12	5	1
Çanakçı Karyesi “	78	31			12	5	1
Gödeni Karyesi “	124	35			13	5	1
Muradı Karyesi “	86	21			14	6	1
Geylan Karyesi “	166	33			14	9	1
Emirler Karyesi “	49	16			10	3	1
Bağlıkaya Karyesi (s.165)	138	37			2		1
Karaköy Karyesi “	17	9			2		1

770 1289/1872 KVS. s. 164-174

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri: (2)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vîlayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Karataş Karyesi “	44	15			7		1
Karakuyu Karyesi	186	45			8		1
Cevahlı Karyesi	251	58			5		1
Yuva-i Kebir Karyesi “	150	39			4		1
Güneveli Karyesi? “	44	13			4		1
Helvadere Karyesi “	355	88			5		1
İkipınar Karyesi “	125	33			6		1
Ihlara Karyesi “	437	86			6		1
İlusu Karyesi “	170	53			7		1
Mahmutlu Karyesi “	88	46			8		1
Külürü Karyesi (Gelveri) “	260	61			6		1
Genedala Karyesi “ (Genetane)	64	6			7		1
Sorsoğu Karyesi “	153	28			7		1
Hacıba Karyesi “	271	66			6		1
Ağaçlı Karyesi “	350	82			6		1
Temirci Karyesi “	191	37			4		1
Selime Karyesi “	317	48			4		1
Pir Akhisar Karyesi “	92	13			4		1
Belisırma “	52	9			5		1
Kızılkaya Karyesi “	110	16			3		1
Köstük Karyesi (s.167)	191	44		18	3		1
Apsarı Karyesi “	151	24			3		1
Mamasun Karyesi “	198	35			3		1
Küçükkaya Karyesi “	36	9			2		1
Gelegüle Karyesi “	69	14			2		1

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(3)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Yağan Karyesi	32	12			3		1
Ahurlu Kayesi	31	8			8		1
Saka Karyesi	29	6			8		1
Samcaz Karyesi	48	14			4		1
Sultanhanı Kayesi	598	118			8		1
Acem Karyesi	1060	310			4		1
Sarıatlı Karyesi	203	34			4		1
Ağlanyud Karyesi	20	4			5		1
Yakacık Karyesi	49	7			6		1
Candama Karyesi?	145	27			6		1
Ağzıkara Karyesi	42	9			2		1
Uzartık Karyesi	291	68			3		1
Veyisfakihlu(1) Karyesi	242	65			3		1
Baymış Karyesi	27	6			4		1
Kırkıl Karyesi	140	31			5		1
Kargın Karyesi	140	24			5		1
Cemel-i(ü) Perakende Karyesi	62	10			7		1
Şeref Karyesi (s.168)	315	58			4		1
Tatbik Karyesi	352	82			4		1
Yeniköy Karyesi	170	30			3		1
Köksüğüzel	108	25			4		1
Beyik Karyesi	63	12			4		1
Susadı Karyesi	55	9			5		1
Kale Köy	148	34			5		1
Gelesin Karyesi	180	36			6		1
Sağırkaraca Karyesi	88	20			4		1

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(4)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Salur Karyesi	56	12			4		1
Ediği Karyesi	271	61			4		1
Kandil Karyesi	125	35			2		1
Ortaköy	169	37			8		1
Sarıkaramas Karyesi	67	22			8		1
Kızıl Köy	48	7			10		1
Yuvay-ı Sagir Karyesi	25	5			8		1
Dulkovan Karyesi	449	101			12		1
Karagödere Karyesi	238	50			12		1
Temirciobası Karyesi	68	16			13		1
Sipahiler Karyesi	82	17			11		1
Özengilik Karyesi	173	45			12		1
Fadıllı Karyesi	200	50			13		1
Çerkezuşağı Karyesi (s.169	130	34			14		1
Solakuşağı Karyesi	260	58			14		1
Kürtük Karyesi	357	81			14		1
Davuldu Karyesi	116	35			14		1
Çatçat Karyesi	268	57			13		1
Yusuflu Karyesi	105	27			13		1
Çayırılı Karyesi	140	36			12		1
Kütük Karyesi	67	29			20		1
Gökköz Karyesi	57	27			20		1
Dedeli Karyesi	174	40			10		1
Göklere Karyesi	57	11			8		1
Hocabeyli Karyesi	28	6			8		1
Aklak Kayesi	88	17			8		1
Kanlıkişla Karyesi	55	11			8		1

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(4)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Salur Karyesi	56	12			4		1
Ediği Karyesi	271	61			4		1
Kandil Karyesi	125	35			2		1
Ortaköy	169	37			8		1
Sarıkamas Karyesi	67	22			8		1
Kızıl Köy	48	7			10		1
Yuvay-ı Sagir Karyesi	25	5			8		1
Dulkovan Karyesi	449	101			12		1
Karagödere Karyesi	238	50			12		1
Temirciobası Karyesi	68	16			13		1
Sipahiler Karyesi	82	17			11		1
Özengilik Karyesi	173	45			12		1
Fadıllı Karyesi	200	50			13		1
Çerkezuşağı Karyesi (s.169	130	34			14		1
Solakuşağı Karyesi	260	58			14		1
Kürtük Karyesi	357	81			14		1
Davuldu Karyesi	116	35			14		1
Çatçat Karyesi	268	57			13		1
Yusuflu Karyesi	105	27			13		1
Çayırılı Karyesi	140	36			12		1
Kütük Karyesi	67	29			20		1
Gökköz Karyesi	57	27			20		1
Dedeli Karyesi	174	40			10		1
Gökler Karyesi	57	11			8		1
Hocabeyli Karyesi	28	6			8		1
Aklak Kayesi	88	17			8		1
Kanlıkişla Karyesi	55	11			8		1

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(6)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Yeniceköy “	40	8			8		1
Hüsrev Karyesi “	125	24			8		1
Kılınçlı Karyesi “	37	7			8		1
Sarıağıl Karyesi “	25	7			8		1
Sungurlu Karyesi “	90	16			8		1
Göynük Karyesi (s.171)	34	10			8		1
Sofular Karyesi “	83	19			9		1
Mezgit Karyesi “	238	29			10		1
Afşar Karyesi “	57	14			9		1
Abalı Karyesi “	94	8			10		1
Güllü Karyesi “	57	11			10		1
Temircili Karyesi “	51	11			10		1
Mamalı Karyesi “	54	9			11		1
Kırımını Karyesi “	62	15			9		1
Aliuşağı Karyesi “	188	32			10		1
Banlı Karyesi “	149	20			10		1
Şabanlı Karyesi “	36	7			11		1
Yenişabanlı Karyesi “	44	9			11		1
Sarıhasanlı Karyesi “	94	14			11		1
Tepeköy Karyesi “	58	11			9		1
Körlü Karyesi “	127	17			9		1
Dadılar Karyesi “	44	8			9		1
Karasenirdilir Karyesi “	22	8			14		1
Harbendeli Karyesi “	155	34			11		1
Kütüklü Karyesi “	76	18			11		1
Bekdik Karyesi “	152	39			12		1
Camili Karyesi “	94	28			10		1

1289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(7)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Çiftevi Karyesi (s.172)	87	21			10		1
Kolayca Karyesi “	180	46			9		1
Sarıkaraman Karyesi “	221	58			8		1
Solhanlı Karyesi “	167	39			10		1
Bozkır Karyesi “	141	36			9		1
Ziyaret Karyesi “	49	10			10		1
Hayreli Karyesi “	93	22			11		1
Nernek Karyesi “	54	10			10		1
Çullu Karyesi “	58	12			10		1
Hatansarı Karyesi “	115	23			10		1
Abauşağı Karyesi “	76	14			13		1
Cacalı(Ceceli) Karyesi “	112	21			8		1
Terlemez Karyesi “	55	13			9		1
Ozancık Karyesi “	58	11			6		1
Cumalı Karyesi “	58	11			6		1
Çatin Karyesi “	183	42			6		1
Gödeler Karyesi “	153	11			6		1
Balcı Karyesi “	459	97			7		1
Fakıuşağı Karyesi “	79	14			10		1
Kızılkaya Karyesi “	69	17			10		1
Çarıklar Karyesi (Cerikler Karyesi) “	21	5			10		1
Emmiler Karyesi “	32	4			10		1
Durarinlı Karyesi (s.173)	98	22			8		1
Devedamı Karyesi “	209	44			11		1
Eylice Karyesi “	17	5			8		1
Elçiler Karyesi “	24	7			8		1

f-289/1872 Yılı Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri:(8)

Esamî Kurâ	Nüfus	Hane	Mesafesi				
			Merkez-i Vilayet	Re'isi Lva	Kaza	Nahiye	Kura
Davuldu Karyesi “	19	5			9		1
Saraycık Karyesi “	160	49			14		1
Karaboğaz Karyesi “	110	50			14		1
Hacıbektaşlı Karyesi “	101	28			14		1
Parlasan Karyesi “	84	26			14		1
Kaçarlı Karyesi “	142	40			15		1
Akarca Karyesi “	39	9			15		1
Karayük Karyesi “	33	8			14		1
Dravnik Karyesi? “	55	12			16		1
Sekamanlı Karyesi “	43	17			14		1
Kadıncık Karyesi “	82	16			16		1
Musılar Karyesi “	140	12			16		1
Palazobası (Yalazobası) “	102	27			16		1
Hamzalı Karyesi “	220	47			14		1
Dehmenli Karyesi “	118	30			14		1
Tutuş Karyesi “	97	24			14		1
Karamollauşağı “	52	14			14		1
Şabankuyusu “	52	12			14		1
Tepeköy (s.174)	87	24			14		1
Muhlisobası “	320	80			18		1
Vayvay Karyesi “	42	10			18		1
Kaçarlı-i sağır Karyesi “	70	18			18		1
Eskenus Karyesi “	112	15			18		1
Göge Karyesi “	46	13			8		1
Yekün	25905	509					185

4.b. H.1314/M.1896 Tarihli Konya Vilayet Salnamesine Göre Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'nın Köyleri⁷⁷¹ : (1)

s.	İsimler				Uzaklık Mesafesi					Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza*	Merkez Liva*	Merkez Vilayet*			
296	Abdallar		Aksaray	Niğde		7	20	38	66	500	
	Alaca		Aksaray	Niğde		8	20	36	46	252	
276	İsmail Ağa		Aksaray	Niğde		2	20	28	11	56	
“	Eskil		Aksaray	Niğde		12	22	496	490	2243	
“	Eşme Kaya		Aksaray	Niğde		10	20	18	131	623	
“	Ulu Kışla		Aksaray	Niğde		6	24	24	65	461	
“	Arasol (Aradol)		Aksaray	Niğde			19	17	33	170	
“	Ak İn		Aksaray	Niğde		2	17	29	24	130	
277	Edek Kalviran		Aksaray	Niğde		5	20	33	39	200	
“	Alay Hanı		Aksaray	Niğde		6	14	34	37	160	
“	Akhisar		Aksaray	Niğde		2	16	30	44	250	
“	Ihlara		Aksaray	Niğde		6	12	34	136	1200	
“	Eskinuz		Aksaray	Niğde		4	16	32	26	215	
“	İlisu		Aksaray	Niğde		7	11	35	77	555	
“	Alanyurd		Aksaray	Niğde		5	13	34	17	95	
“	Ağzıkarahanı		Aksaray	Niğde		3	16	31	20	115	

771 1314 /1896 KVS. s. 278-367.

* Merkez Vilayet: Konya
Merkez Liva: Niğde
Merkez Kaza: Aksaray

H.1314 /M.1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ne Göre Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na ait Köylerin İsimleri:(2)

s.					Uzaklık Mesafesi				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet		
“	Ağaçlı Köy		Aksaray	Niğde		6	12	34	115	735
277	Akmezar		Aksaray	Niğde		5	13	33		
“	Absarı		Aksaray	Niğde		3	15	31	34	430
“	Acıpınar		Aksaray	Niğde		4	22	29	23	180
“	Aşağı Kabakulak		Aksaray	Niğde		5	23	29	19	110
“	İshaklı		Aksaray	Niğde		7	23	33	6	40
“	Orta Köy		Aksaray	Niğde		8	24	36	46	295
“	Bozkır		Aksaray	Niğde		8	24	36	56	349
“	Abdi Uşağı		Aksaray	Niğde		11	20	99	31	199
“	Ozancık		Aksaray	Niğde		6	20	36	22	158
278	Abdallar		Aksaray	Niğde		7	20	38	66	500
“	Alaca		Aksaray	Niğde		8	20	36	46	252
288	Baymış		Aksaray	Niğde		4	22	31	22	190
“	Bölük Viran		Aksaray	Niğde		6	19	36	11	
“	Boyalı		Aksaray	Niğde		54	20	34	26	
“	Bostanlık		Aksaray	Niğde		5	20	34	7	
“	Borucu (Borucu)		Aksaray	Niğde		4	21	32	15	

1314 /1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na ait Köylerin İsimleri:(3)

S.	İsim				Uzaklık					Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet			
“	Bebek		Aksaray	Niğde		4	18	32			
289	Bağlı		Aksaray	Niğde		2	16	27			
“	Bilisırma		Aksaray	Niğde		4	15	33			
“	Bozkır		Aksaray	Niğde		8	24	36			
289	Balcı		Aksaray	Niğde		8	24	36	153	939	
“	Bekdik		Aksaray	Niğde	12	124	24	40	42	345	
“	Börnek		Aksaray	Niğde		5	20	33	15	80	
“	Pirli	Ekecik	Aksaray	Niğde		7	22	35	14	81	
290	Tepesi Delik	Ekecik	Aksaray	Niğde		2	20	29	9	45	
“	Timurcu	Su üstü	Aksaray	Niğde		3	15	32	63	475	
“	Terlemez	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		9	19	36	16	119	
293	Cuvahlı	Dağ üstü	Aksaray	Niğde		3	16	32	37	200	
“	Cerid	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		5	19	36	18	90	
“	Camuzluk	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		4	20	36	8	85	
“	Camili		Aksaray	Niğde		10	12	34	42	311	
“	Camili Viran	Salari	Aksaray	Niğde		6	12	34	28	188	
“	Cerikler (Ceraklar)		Aksaray	Niğde		10	20	30	14	87	

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Köylerin isimleri:(4)

s.	İsim				Uzaklık					Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet			
“	Cumali		Aksaray	Niğde		6	20	38	20	134	
“	Ceceli		Aksaray	Niğde		8	22	36	25	127	
299	Çimelu Yeniköy	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		3	22	29			
“	Çimelu Veyis fakılı	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		3	22	29	70	58	
“	Çolak	Ekecik	Aksaray	Niğde		5	21	32	23	175	
“	Çankıllı	Ekecik	Aksaray	Niğde		5	2	32	35	195	
“	Çalıbekir	Ekecik	Aksaray	Niğde		4	22	31	9	40	
“	Çavdarlı	Ekecik	Aksaray	Niğde		6	23	34	10	10	
300	Çekiçler	Ekecik	Aksaray	Niğde		5	21	32	20	115	
300	Çeltek	Su üstü	Aksaray	Niğde		4	14	32	25	125	
“	Çift Evi	Salari	Aksaray	Niğde		9	21	36	22	109	
“	Çukur kend	Dağ üstü	Aksaray	Niğde		5	14	29	12	120	
“	Çölller	Salari	Aksaray	Niğde		7	22	35	11	77	
“	Catin	Salari	Aksaray	Niğde		7	22	35	32	197	
“	Çeltek	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		7	25	35	5	50	
304	Hatapoğlu	Çöl	Aksaray	Niğde		2	21	26	25	130	
“	Helvadere	Dağ üstü	Aksaray	Niğde		6	12	33	160	968	
“	Hıdıb	Su üstü	Aksaray	Niğde		6	12	34	102	655	

1314 /1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köylerin İsimleri:(5)

s.	İsim				Uzaklık				Hane	Nüfus
	Köy	Nahie	Kaza	Liva	Merkez Nahie	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet		
“	Hıdırlı	Saları	Aksaray	Niğde		7	25	35	32	160
304	Harbendalı Veya Harbendeli	Saları	Aksaray	Niğde		8	25	38	61	470
“	Hacı İbrahim	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		7	25	35	15	20
305	Hanobası	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		5	23	29	35	190
“	Hayreli	Salari	Aksaray	Niğde		6	21	35	36	188
3309	Darnehöyüğü	Çöl	Aksaray	Niğde		4	22	26	37	185
“	Delihabil	Su Üstü	Aksaray	Niğde		5	14	33	10	110
309	Devedamı	Salari	Aksaray	Niğde		12	25	29	54	382
“	Düğüz	Ekecik	Aksaray	Niğde		6	12	34	8	65
315	Sultanhanı	Çöl	Aksaray	Niğde		7	26	20	155	915
“	Salmanlı	Ekecik	Aksaray	Niğde		4	12	32	34	185
“	Süleyman Höyüğü	Ekecik	Aksaray	Niğde		4	12	32	10	105
“	Selmiye	Su Üstü	Aksaray	Niğde		6	12	33	73	645
“”	Serihisar ?	Dağ Üstü	Aksaray	Niğde		7	11	33	45	205
“”	Seksan Uşağı	Dağ Üstü	Aksaray	Niğde		7	22	36	13	130
320	Susadı	Ekecik	Aksaray	Niğde		7	11	35	10	80
“	Salurfatma	Ekecik	Aksaray	Niğde		5	16	33	6	45

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köylerin İsimleri:(6)

s.	İsim				Uzaklık				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet		
320	Sagırkaraca	Ekecik	Aksaray	Niğde		4	17	33	25	180
“	Sorsovu	Su Üstü	Aksaray	Niğde		7	11	35	55	305
“	Saratlı (Saranlı)	Su Üstü	Aksaray	Niğde		4	14	32	81	425
“	Sapmaz	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		6	18	36	28	160
“	Salmanlı	Salari	Aksaray	Niğde		8	24	37	68	351
“	Stansarı	Salari	Aksaray	Niğde		7	23	36	20	138
“	Sarı karaman	Salari	Aksaray	Niğde		8	21	39	65	359
“	Sarıağıl	Salari	Aksaray	Niğde		5	17	33	11	75
324	Dorikini	Sü üstü	Aksaray	Niğde		1	17	29	6	40
“	Tol	Ekecik	Aksaray	Niğde		2	17	29	7	47
“	Tabtk	Ekecik	Aksaray	Niğde		3	17	30	8	60
“	Tur Hasanlı	Salari	Aksaray	Niğde		7	20	38	24	178
326	Acem	Çöl	Aksaray	Niğde		4	22	26	36	1855
“	Amarat	Çöl	Aksaray	Niğde		4	22	24	86	407
“	Osman Kâhya	Ekecik	Aksaray	Niğde		3	17	30	6	100
342	Kol Ağa Tolu		Aksaray	Niğde		2	20	27	21	125
342	Kazıcık		Aksaray	Niğde		2	20	27	13	65

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köylerin İsimleri:(7)

S.	İsim				Uzaklık					Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kaza	Merkez Liva	Merkez Vilayet			
“	Kırkıl		Aksaray	Niğde		5	23	24	85	595	
“	Kopak?		Aksaray	Niğde		7	20	36	6	40	
“	Kala'ı Hacı Osman		Aksaray	Niğde		6	20	36	4	30	
“	Karaçayır		Aksaray	Niğde		4	21	32	7	80	
“	Kal'a Balta		Aksaray	Niğde		4	19	36	18	130	
“	Kasımoğlu		Aksaray	Niğde		4	19	36	7	67	
“	Karakuyu		Aksaray	Niğde		2	6	32	9	100	
“	Karaku Kapu ?		Aksaray	Niğde		6	14	32	54	475	
“	Karkın		Aksaray	Niğde		5	13	31	39	265	
“	Karataş		Aksaray	Niğde		4	14	30	39	200	
“	Kızılkaya		Aksaray	Niğde		3	15	31	32	265	
“	Karapınar		Aksaray	Niğde		7	6	32		.	
“	Kızılkaya	Suüstü	Aksaray	Niğde		10	6	38	19	108	
342	Kozluca	Su üstü	Aksaray	Niğde		7	19	39	34	202	
“	Kızılköy		Aksaray	Niğde		11	17	40	11	87	
“	Kuriğiğil		Aksaray	Niğde		11	24	40	18	92	

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köylerin İsimleri: (8)

s.	İsim				Uzaklık –Mesafe				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkezi Nahiye	Merkez Kazaya	Merkez Livaya	Merkez Vilayete		
352	Gösigüzel		Aksaray	Niğde		4	20	32	15	80
“	Gödeler		Aksaray	Niğde		4	20	32	25	170
“	Gelesin		Aksaray	Niğde		6	22	34	39	240
“	Gözlükuyu		Aksaray	Niğde		4	1	33	33	285
“	Gine (Gene)		Aksaray	Niğde		4	14	31	28	215
“	Genegele (Ginegele)		Aksaray	Niğde		3	16	31	8	78
“	Gelveri		Aksaray	Niğde		6	8	34	491	2288
“	Gücünkaya		Aksaray	Niğde		3	15	31	16	105
“	Göstül		Aksaray	Niğde		3	15	31	63	455
“	Kütüklü		Aksaray	Niğde		12	3	40	26	225
“	Gödeler		Aksaray	Niğde				38	22	95
“	Gellegüle (Kellegüle)		Aksaray	Niğde		3	15	31	27	15
“	Güçeler (Güveler)		Aksaray	Niğde		2	10	30	21	141
355	Lefkere	Salari	Aksaray	Niğde		6	31	35	18	116
359	Mahmudlu		Aksaray	Niğde		7	11	34	29	235

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köyleri İsimleri :(9)

S.	İsim				Uzaklık –Mesafe				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kazaya	Merkez Livaya	Merkez Vilayete		
“	Macarlı		Aksaray	Niğde		6	13	36	6	31
“	Manda ve Yakalık?		Aksaray	Niğde		6	11	34	42	280
“	Mamasun		Aksaray	Niğde		3	15	31	50	295
360	Nürgüz	Hacı Ahmedli	Aksaray	Niğde		4	19	36	38	160
“	Nernek	Ekecik	Aksaray	Niğde		10	22	35	13	79
367	Yuvacık	Çöl	Aksaray	Niğde		1	19	82	.	.
“	Yenice	Çöl	Aksaray	Niğde		1	19	29	10	90
“	Yapılcan	Çöl	Aksaray	Niğde		4	22	24	44	184
“	Yanyurt	Ovacık	Aksaray	Niğde		4	20	30	6	40
	Yalnız Ceviz	Ovacık	Aksaray	Niğde		4	21	30	21	135
“	Yeni Köy	Ovacık	Aksaray	Niğde		3	19	31	16	97
“	Yağan	Ovacık	Aksaray	Niğde		3	.	.	.	.
“	Yuvayı Kebir	Dağ üstü	Aksaray	Niğde		4	14	.	45	295
“	Yeni Pınar	Dağ Üstü	Aksaray	Niğde		7	12	34	51	415
“	Yaprak Hisar	Su Üstü	Aksaray	Niğde		4	14	33	29	215

1314/1896 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Yer Alan Niğde Livası'na Bağlı Aksaray Kazası'na Ait Köylerin İsimleri :(10)

s.	İsim				Uzaklık-Mesafe				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Merkez Nahiye	Merkez Kazaya	Merkez Livaya	Vilayet Merkezin		
“	Yalman	Salari	Aksaray	Niğde		6	10	34	18	84
“	Yuvayı Sağır	Salari	Aksaray	Niğde		6	10	40	22	155
“	Yakurı Kabakulak	Salari	Aksaray	Niğde		6	15	36	21	125

1312/1894 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki Fakı Uşağı Köyü'ne Ait Verilen Bilgi⁷⁷²:

s.	İsim				Uzaklık-Mesafe				Hane	Nüfus
	Köy	Nahiye	Kaza	Liva	Nahiye	Merkez Kaza Aksaray	Merkez Liva Niğde	Vilayet Merkezi Konya		
344	Fakı Uşağı	Salari	Aksaray	Niğde		8	24	36	26	148

c. Aksaray Kazası'nın Mülki Teşkilatı

Aksaray Kazası'ndaki mülki teşkilatta; Meclis-i İdare, Meclis-i Deâvî, Meclis-i Belediye, Menâfi Komisyonu, Mahkeme-i Bidâyet, Zirâât Meclisi, A'şâr İdâresi, A'şâr ve Ağnâm Dâiresi, Maa Tahrir Vergi Komisyonu, Mâl Kalemî, Evkaf Komisyonu gibi çeşitli kurumlar ayrıntılı olarak bu bölümde verilecektir. Kazada bulunan bütün bu kurumların başında ise kaymakam* bulunmaktadır. Bunlara geçmeden kazanın kaymakamları, nâib ve müftüleri ile belediye reisleri, görev yaptıkları yıllara göre tabloda ayrı ayrı vermekte yarar görüyoruz.

772 1312 /1894 KVS, s. 344

1.Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Kaymakamlar

Aksaray Kazası, 3.sınıf kazalardan olup Konya Vilayeti Salnameleri ve Osmanlı Devlet Salnameleri'ne göre görev yapan kaymakamlar şunlardır:

Kaymakam ismi	Salname Tarihi	Rütbe	Me'mûriyet
1. Mehmed Sadık Efendi	1285/1868	-	
2. İsmail Hakkı Efendi	1286/1869	-	
3. İsmail Beğ	1287/1870	-	
4. İsmail Beğ	1288/1871	-	
5. Abd-ül-Hamid Efendi	1289/1872		
6. Abd-ür-Rahman Nafiz Efendi	1290/1873	-	
7. Abdurrahman Efendi	1291/1874	-	
8. Sabit Efendi	1292/1875	-	
9. Osman Hicabi Efendi	1293/1876	-	
10. Hacı Ahmed Şükrü Efendi	1294/1877	-	

(1⁷⁷³, 2⁷⁷⁴, 3⁷⁷⁵, 4⁷⁷⁶, 5⁷⁷⁷, 6⁷⁷⁸, 7⁷⁷⁹, 8⁷⁸⁰, 9⁷⁸¹, 10⁷⁸²)

773 1285/1868 KVS, s. 60.

774 1286/1869 KVS, s. 60.

775 1287/1870 KVS, s. 58.

776 1288/1871 KVS, s.123.

777 1289/1872 KVS, s. 62.

778 1290/1893 KVS, s. 62.

779 1291/1774 KVS, s. 68.

780 1292/1875 KVS, s. 68.

781 1293/1876 KVS, s. 69.

782 1294/1877 KVS, s. 85.

* 1864 Nizâmnâmesi 1867 yılında yayımlanan Vilayet Nizâmnâmesi'nde bazı değişikliklere uğradı. Bu değişikliklerden biri Kaza müdürü yerine bu göreve hükümetçe atanan kimseye "Kaymakam" unvanı verilmiş, sancak idaresi ise "Mutasarrıf" a devredilmiştir. Kazaları artık ilmiye sınıfından kadılar değil, mülkiye sınıfından kaymakamlar yönetmektedir. (Prof Dr. Kemal H.Karpat Osmanlı Nüfusu 1830-1914, s. 40). 1871 tarihinde Mülki Amir olan Kaymakamın başkanlığında teşkil edilen kaza idare meclisinde mal müdürü, tahrirat kâtibi, naib, müftü, gayr-i müslim cemaatinin ruhani reisleri gibi tabii üyelerle iki Müslim ve ikisi de Gayr-i Müslim cemaatinden seçilen dört üye yer aldı. (Abdullah Saydam Tanzimat Reformları Genel Türk Tarihi, c.7,Ankara 2002,s.268).

Kaymakamlar tablosunun devamı:

Kaymakam ismi	Salname Tarihi	Rütbe	Me'mûriyet
11. CaferAğa (Kaymakam Vekili)	1295/1878	-	
12. Abd-ül-Mabud Efendi	1296/1878	-	
13. Mustafa Lutfi Efendi	1298/1880	-	
14. Muhsin Beğ	1299/1881	Mütemâyiz	
15. Muhsin Efendi	1300/1882	-	
16. Hamdi Efendi	1301/1883	Sâlise	
17. Hamdi Efendi	1302/1884	Sâlise	
18. Hamdi Efendi	1303/1885	Sâlse	
19. Fuat Efendi	1304/1886	-	
20. Fuat Efendi	1305/1887	-	
21. Osman Hicabî Efendi	1306/1888	Sâlise m 4 Madalya 1	
22. Nuri Efendi	1307/1889	-	
23. Mehmed Nuri Efendi	1309/1891	-	
24. Hasan Halis Efendi	1310/1892	Sâniye	12 Z 309
25. Hasan Halis Efendi	1312/1894	Mütemâyiz	2 Z 311
26. Salih Salim Efendi	1313	Râbia	31 Z 310
27. Salih Salim Efendi	1314/1896	Râbia	Gurre Z 310
28. Salih Salim Efendi	1315/1897	Râbia	
29. Salih Sakim Efendi	1316/1898	Râba	
30. Mahmud Celal-üd-din Efendi	1317/1899	-	
31. Mahmud Celal-üd-din Efendi	1318/1900	-	
32. Hakkı Efendi	1319/1901	Sâniye	13 Z 317
33. Hüseyin Hüsnü Efendi	1321	Sâlise	3 Z 318
34. Selahaddin Efendi	1322/1906	Sâlise	
35. Hüseyin Hüsnü Efendi	1323	Sâlise	3 Z 322
36. Selahaddin Beğ	1325/1907	Sâlise	9 C 322

(1⁷⁸³, 12⁷⁸⁴, 13⁷⁸⁵, 14⁷⁸⁶, 15⁷⁸⁷, 16⁷⁸⁸, 17⁷⁸⁹, 18⁷⁹⁰, 19⁷⁹¹, 20⁷⁹², 21⁷⁹³, 22⁷⁹⁴, 23⁷⁹⁵, 24⁷⁹⁶, 25⁷⁹⁷, 26⁷⁹⁸, 27⁷⁹⁹, 28⁸⁰⁰, 29⁸⁰¹, 30⁸⁰², 31⁸⁰³, 32⁸⁰⁴, 33⁸⁰⁵, 34⁸⁰⁶, 35⁸⁰⁷, 36⁸⁰⁸)

- 783 1295/1878 KVS, s. 88.
784 1296/1878 KVS, s. 140.
785 1298/1880 KVS, s. 119.
786 1299/1881 KVS, s. 112-113.
787 1300/1882 KVS, s. 167.
788 1301/1883 KVS, s. 144.
789 1302/1884 KVS, s. 101.
790 1303/1885 KVS, s. 215.
791 1304/1886 KVS, s. 127.
792 1305/1887 KVS, s.128
793 1306/1888 KVS, s. 135.
794 1307/1889 KVS, s. 124.
795 1309/1891 KVS, s.125.
796 1310/1892 KVS, s. 211
797 1312/1894 KVS, s. 36.
798 1313/1895 ODS, s. 653.
799 1314/1896 KVS, s. 665.
800 1315/1897 ODS, s. 414.
801 1316/1398 ODS, s. 481.
802 1317/1899 KVS, s. 467
803 1318/1900 ODS, s. 462
804 1319/1901 ODS, s. 563.
805 1321/1903 ODS, s. 637
806 1322/1904 KVS, s. 225.
807 1323/1905 ODS, s. 721.
808 1325/1907 ODS, s. 781.

2. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Nâibler

Nâib*, Konya Vilayeti Salnameleri'ndeki Me'mûrîn-i Kaza içinde yer alan kaza memurlardan birinin unvanıdır⁸⁰⁹. Nâib burada kaymakamdan hemen sonra gelmektedir. Osmanlı Devlet Salnameleri'nde de böyledir. Nâibin bu konumunu kaza içindeki kurumlarda da görmekteyiz. Mesela nâib kazanın Meclisi İdare Heyeti'nde kaymakamdan sonra ikinci sıradadır⁸¹⁰. Naib ayrıca kazada yer alan kurumlardan biri olan ve zaman içinde adı Meclis-i Deâvî⁸¹¹ veya Mahkeme-i Bidâyet⁸¹² olan mahkemenin de revidir.

Aksaray'da kaymakamların yanında görev yapan nâiblerin ilmiye sınıfından oldukları görölmektedir. Nitekim nâiblerin mahkeme reisi olmaları ve aşağıda verilen nâiblerin unvanlarının da müderris olarak verilmesi⁸¹³ bunu teyit etmektedir.

Nâibin adı :

- 1.Hasan Fevzi Efendi.
- 2.Abdurrahman Efendi.
- 3.Mehmed Emin Efendi.

Unvanı:

- Devriye** Müderrislerinden.
- Devriye Müderrislerinden.
- Devriye Müderrislerinden.

809 1296/1878 KVS, s. 140.

810 1300/1882 KVS, s. 167.

811 1294/1877 KVS, s. 85.

812 1304/ 1886 KVS, s. 127.

813 a-1312 ODS, s.621; b-1318 ODS, s. 467; c-1319 ODS, s. 467.

* En yaygın manası ile na'ib tabiri: Farsça, Türkçe ve daha sonraları Arapça: hâkim yardımcısı veya kadı vekiline delâlet ederdi.

** Osmanlı teşkilatında naib, ilmiye mensuplarından kadılık vazifesini gören zümrenin adıdır.(İslam Ansiklopedisi(MEB) ,c.9,Eskişehir 1997, s.50)

Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Nâibler ve Görev Tarihleri:

Nâibin ismi	Görev yaptığı tarih
1. Hasan	1285(1868)
2. Mehmed Sadık Efendi	1286(1869)
3. Tahir Efendi	1287(1870)-1288(1871)
4. Mehmed Efendi	1289(1872)-1290(1873)
5. Mehmed Naim Efendi	1291(1874)
6. İbrahim Kamil Efendi	1292(1875)
7. Ahmed Raşid Efendi	1293(1876)
8. Ziya Efendi	1294(1877)
9. Mustafa Efendi	1296(1878)
10. Mehmed Kazım Efendi	1298(1880)-1299(1881)
11. Mehmed	1300(1882)
12. Mehmed Rüşdi Efendi	1301(1883)
13. Ali Sıdkı Efendi	1302(1884)
14. Ali Sadık Efendi	1303(1885)
15. Ali Rıza Efendi	1300(1886)-1305(1887)
16. Abdurrahman Ruhi Efendi	1306(1888)
17. Mehmed Tevfik Efendi	1309(1891)
18. Musa Kazım Efendi	1310(1892)
19. Hasan Fevzi Efendi	1312(1894)1313(50.sene)
20. Mehmed Şükrü Efendi	1313(50.sene)
21. Mehmed Hilmi Efendi	1314(1896),1315(53.defa), 1316(1898)
22. Abdurrahman Bezmi Efendi	1317(1899)
23. Abdurrahman Efendi	1318(1900)
24. Mehmed Emin Efendi	1319(1901)
25. Mehmed Hilmi Efendi	1321(?)
26. Ahmed Tevfik Efendi	1323(?)
27. Hulusi Efendi	1325(?)

(1⁸¹⁴, 2⁸¹⁵, 3⁸¹⁶, 4⁸¹⁷, 5⁸¹⁸, 6⁸¹⁹, 7⁸²⁰, 8⁸²¹, 9⁸²², 10⁸²³, 11⁸²⁴, 12⁸²⁵, 13⁸²⁶, 14⁸²⁷, 15⁸²⁸, 16⁸²⁹, 17⁸³⁰, 18⁸³¹, 19⁸³², 20⁸³³, 21⁸³⁴, 22⁸³⁵, 23⁸³⁶, 24⁸³⁷, 25⁸³⁸, 26⁸³⁹, 27⁸⁴⁰)

814 1285/1868, KVS, s. 60.

815 1286/1869 KVS, s. 60.

816 a-1287/1870 KVS, s. 58; b-1288/1871 KVS, s. 123.

817 a-1289/1872 KVS, s.62; b-1290/1873,KVS, s. 62.

818 1291/1874 KVS, s. 68.

819 1292/1875 KVS, s. 68.

820 1293/1876 KVS, s. 69.

821 1294/1877 KVS, s. 85.

822 1296/1879 KVS, s.140.

823 a-1298/1880,KVS, s. 119; b-1299/1881 KVS, s.112-113.

824 1300/1882 KVS, s. 167.

825 1301/1883 KVS, s. 144.

826 1302/1884 KVS, s. 101.

827 1303/1885 KVS, s. 215.

828 a-1304/1886 KVS, s. 127; b-1305/1887 KVS, s. 128.

829 1306/1888 KVS, s. 135.

830 1309/1891 KVS, s. 125.

831 1310/1892 KVS. s. 211.

832 a-1312/1894 KVS, s. 219; b-1313 ODS, s. 621

833 1313/1895 ODS, s. 653.

834 a-1314/1896,KVS. s. 319; b-1315/1897 ODS, s. 414; c- 1316/1898 ODS, s. 481.

835 1317/1899 KVS, s. 293.

836 1318/1900 ODS, s. 467.

837 1319/1901 ODS, s. 563.

838 1321/1903 ODS, s. 637.

839 1323/1905 ODS. s. 721.

840 1325/1907 ODS. s. 781.

1295/1878⁸⁴¹ ve 1307/1889⁸⁴² tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde nâibin ismi boş bırakılmıştır. 1322 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde⁸⁴³ ise münhal (boş) olduğu belirtilmiştir.

3. Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müftüler

Müftü, Konya Vilayeti Salnameleri'nin-son ikisi hariç-Me'mûrîn-i Kaza içinde yer alan kaza memurlardan birinin unvanıdır. Müftü*, nâib gibi Meclisi-i İdare'nin de tabi üyelerindedir. Gerek Me'mûrîn-i Kazada gerekse Meclis-i İdare'de kaymakam ve nâibden sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Yalnız 1322/1904 tarihli salnamede Memurin-i Kaza bölümünde yer almadığı gibi, önceleri tabi üyesi olduğu kazanın Meclis-i İdaresi'nde de ismi geçmemektedir. 1332/1914 tarihli son salnamede ise zaten kazanın mülki idaresinde yer alanların içinde ismi bulunmamaktadır. Salnamelerde müftü'nün Evkaf⁸⁴⁴, Maarif⁸⁴⁵, komisyonları başkanlığında ve Aksaray Zirâât Bankası Şubesi'nin Reisliği⁸⁴⁶ gibi görevlerde buldukları da görülmektedir. Salnamelere göre Aksaray Kazası'ndaki müftülerin isimleri ve görev tarihleri:

İsmi	Görev yaptığı Tarih	Hizmet Yılı
1 Kamil Efendi	1285/1868, 1286/1869	2
2. Hamza Efendi	1287/1870-1291/1874	4
3. Mehmed Kamil Efendi	1292/1875	1
4. İbrahim Efendi	1293/1876–1304/1886	11
5. Mustafa Efendi	1305/1887	1
6. Mustafa Lütfi Efendi	1306/1888	1
7. Mustafa Efendi	1307/1889	1
8. Mustafa Lütfi Efendi	1309/1891–1310/1892	2
9. Hacı Şerif Efendi	1312/1894, 1314/1896, 1317/1899	3

(1⁸⁴⁷, 2⁸⁴⁸, 3⁸⁴⁹, 4⁸⁵⁰, 5⁸⁵¹, 6⁸⁵², 7⁸⁵³, 8⁸⁵⁴, 9⁸⁵⁵)

841 1295/1878 KVS, s. 88.

842 1307/1889 KVS, s.124.

843 1322/1904 KVS, s. 22

844 1309/1891KVS,s. 126.

845 1300 KVS1892,s. 213.

846 1314/1896 KVS, s. 321.

847 a-1285/ 1868 KVS, s.60; b-1286/1869,KVS, s. 60.

848 a-1287/1870 KVS, s.58; b-1288/1871 KVS, s. 123; c-1289/1872 KVS, s.62; ç-1290/1873 KVS, s.62; d-1291/1874 KVS, s.291.

849 1292/1875 KVS, s. 68.

850 a-1293/1876 KVS, s.69;b-1294/1877 KVS, s.85;c-1295/1878 KVS, s.88;ç-1296/ 1879 KVS,s.140; d-1298/1880 KVS, s. 119; e-1299/1881 KVS, s.112-113; f-1300/1882, KVS, s.167; g- 1301/1883 KVS, s.144; ğ-1302/1884 KVS, s.101;h-1303/1885 KVS, s.215; ı-1304/1886 KVS, s. 127.

851 1305/1887 KVS, s. 128.

852 1306/1888 KVS, s.135.

853 1307/1889 KVS, s.124.

854 a- 1309/1891 KVS, s.125; b-1310/1892 KVS, s.211.

855 a-1312/1894 KVS, s. 219; b-1314/1896, KVS, s. 319; c-1317/1899,KVS, s. 293.

* Müftü: Kelime manası olarak fetva veren ve vilayet ve kazalarda din işlerine bakan kimsedir. (Ferid Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara-1997,s.713) İlmiye mesleğindeki üç tabirden biridir. Diğer ikisi kadı ile müderristir. Müftü fetva verdiği için dolayı bu adı almıştır. Halle muhtaç olan fikhî bir mesele hakkında sorulan suale selâhiyyet sahibi olanın verdiği cevaba fetva denir. (M. Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.2.s.599) Doğrulukta, emniyette ve güzel niyette müftünün temayüz etmesi, vasıflanması çok önemlidir.

4. Aksaray Kazası'nın Belediye Reisleri

İsim	Görev Yılı	Görev yaptığı Dönem sayısı
1. Hacı Ali Beğ ¹²⁵	1291/1874	1
2. Raşid Efendi ¹²⁶	1292/1875	1
3. Hacı Ali Efendi ¹²⁷	1293/1876–1295/1878	3
4. Mehmed Efendi ¹²⁸	1296/1878	1
5. Hacı Osman Efendi ¹²⁹	1298/1880	1
6. Şevki Efendi ¹³⁰	1299/1881–1301/1883	3
7. Hacı Ali Beğ ¹³¹	1302/1884	1
8. Ateş Ağa ¹³²	1303/1885–1307/1889	5
9. Nesari Efendi ¹³³	1309/1891	1
10. Haznedarzade Mehmed Efendi ¹³⁴	1310/1892	1
11. Mehmed Şevkeddin Efendi ¹³⁵	1312/1894	1
12. Hacı Mehmed Efendi ¹³⁶	1314.1896.1317.1899	1
13. Hasan Efendi ¹³⁷	1322/1906	1

(1⁸⁵⁶, 2⁸⁵⁷, 3⁸⁵⁸, 4⁸⁵⁹, 5⁸⁶⁰, 6⁸⁶¹, 7⁸⁶², 8⁸⁶³, 9⁸⁶⁴, 10⁸⁶⁵, 11⁸⁶⁶, 12⁸⁶⁷, 13⁸⁶⁸)

Salnamelerde verilen bu bilgilere göre, 5 dönemle en fazla belediye reisliği yapan Ateş Ağa'dır. Bunu 4 dönemle Hacı Ali veya Hacı Ali Beğ ve 3 dönemle Şevki Efendi izlemektedir.

1314/1896 ve 1317/1899 tarihli salnamelere göre Aksaray Belediye Reisi olan Hacı Mehmed Efendi'nin yalnız bu iki farklı tarihte mi yoksa bu tarihler arasında mı belediye reisliği yaptığı net değildir. Bunu bilemiyoruz. Çünkü bu tarihlerin arasında başka salname yayınlanmamıştır. Yine aynı şekilde salname yayınlanmayan 1297 ve 1308 tarihlerindeki belediye başkanlarının kim olduğuna dair bir bilgi yoktur. Salnamelerde belediye binasıyla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır.*

856 1291/1874 KVS, s. 68

857 1292/1875 KVS, s. 68,

858 a–1293/1876,KVS, s. 69; b–1294/ 1877 KVS, s. 85; c–1295/1878 KVS, s. 88.

859 1296/1878 KVS, s. 140.

860 1298/1880 KVS, s. 119.

861 a–1299/ 1881 KVS, s. 114; b–1300/1882 KVS, s. 168; c–1301/1883 KVS, s. 144.

862 1302/1884 KVS, s. 102.

863 a–1303/1885 KVS, s. 216; b–1304/1886 KVS, s. 128; c–1305/1887 KVS, s.129; ç–1306/1888 KVS, s. 136; d–1307/1889 KVS, s. 125.

864 1309/1891 KVS, s. 126.

865 1310/1892 KVS, s. 212.

866 1312/1894 KVS, s. 220.

867 a–1314/1896 KVS, s. 320; b- 1317/1899 KVS, s. 294, 107.

868 1322/1906 KVS, s. 226,

* Osmanlı dönemi salnamelerinin hiçbirinde Belediye binasının nerede ve ne zaman yapıldığına dair bir kayıt yoktur.1949 tarihli Belediyeler Yılığında göre Aksaray Kazası'nın Belediye binası kargir iki katlı olup 1899 yılında yapılmıştır. Bu bina, çok sonraları yapılan günümüzdeki binanın yerindeydi. (Belediyeler Yılığ,İ, İller, Bankası Ankara 1949,s 84)

5.Aksaray Kazası'nın Mülki Teşkilatında Yer Alan Kurumlar, Me'mûriyetler ve Görevliler:

a-1285 H.(1868) Yılı⁸⁶⁹:

Kaymakamı : Mehmed Sadık Efendi
Nâibi : Hasan
Müftü : Kamil Efendi
Mâl ve Tahrîrât Müdürü : Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam
Aza :Mehmed Beğ
Aza :Tevellüd Ağa
Aza :Begos Ağa
Aza :Mâl ve Tahrîrât Müdürü

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib Hamza Efendi
Mümeyyizan :Şeyh İbrahim Ağa
Mümeyyizan :Akub ağa

Sandık Emîni: Osman Efendi

Kâtib: Ali Efendi

b-1286/1869 Yılı⁸⁷⁰:

Kaymakamı : İsmail Hakkı Efendi
Aza: Nâibi : Mehmed Sadık Efendi
Aza: Müftü : Kamil Efendi
Aza: Mâl ve Tahrîrât Müdürü : Muhammed Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis : Kaymakam
Aza: Mehmed Beğ
Aza: Tevellüd Ağa
Aza: Begos Ağa
Aza: Mâl ve Tahrîrât Müdürü

Meclis-i Deâvî:

Reis: Nâib
Mümeyyizan: Hamza Efendi
Mümeyyizan: Şeyh İbrahim Ağa
Mümeyyizan: Akub (Agob) Ağa

Sandık Emîni: Osman Efendi

Kâtib : Ali Efendi

869 1285/1868 KVS, s. 60

870 1286/1869 KVS, s. 60

c-1287/1870 Yılı⁸⁷¹:

Kaymakamı : İsmail Beğ
Nâibi : Tahir Efendi
Müftü : Hamza Efendi
Mâl Müdürü : Hüseyin Efendi
Tahrîrât ve Meclis İdare Kâtibi : Muhiddin Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam
Aza : Mehmed Beğ
Aza : Ligor Efendi
Aza : Begos Ağa
Aza : Mâl Müdürü, Tahrîrât ve
Aza : İdâre Kâtibi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib
Mümeyyizan :Naib Efendi
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Mümeyyizan :Şeyh İbrahim Ağa

Kâtib: Mustafa Efendi

Sandık Emîni: Osman Efendi

ç-1288/1871 Yılı⁸⁷²:

Kaymakamı : İsmail Beğ
Nâibi : Tahir Efendi
Müftüsü : Hasan Efendi
Tahrîrât ve Meclis İdâre Kâtibi: Muhiddin Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam
Aza :Mehmed Beğ
Aza :Ligor Efendi
Aza :Begos Ağa
Aza :Mâl Müdürü, Tahrîrât ve
İdâre Kâtibi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib
Mümeyyizan :Celalaeddin Beğ
Mümeyyizan :Şeyh İbrahim Ağa
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Mümeyyizan :Mustafa Efendi

Sandık Emîni: Osman Efendi

871 1287 /1870 KVS, s. 58.

872 1288/1871 KVS,s.58

d-1289/1872 Yılı⁸⁷³:

Kaymakamı : Abdulhamid? Efendi
Nâibi : Mehmed Efendi
Müftü : Hamza Efendi
Mâl Müdürü : Mehmed Efendi
Tahrîrât ve Meclis-i İdâre Kâtibi : Muhiddin Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam
Aza :Mehmed Beğ
Aza :Ligor Efendi
Aza :Begos Ağa
Aza :Mal Mâl Müdürü
Aza :Tahrîrât ve İdâre Katibi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib
Mümeyyizan :Celaleddin Beğ
Mümeyyizan :Şeyh Mehmed Beğ
Mümeyyizan :Üftad Efendi

Sandık Emîni: Osman Efendi

Kâtip :Mehmed Tevfik Efendi

e-1290 /1873 Yılı⁸⁷⁴:

Kaymakamı : Abdurrahman Nafiz Efendi
Nâibi : Mehmed Efendi
Müftü : Hamza Efendi
Mâl Müdürü : Mehmed Said Efendi
Tahrîrât ve Meclis-i İdâre Kâtibi : Muhiddin Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam
Aza :Hasan Beğ
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Ligor Efendi
Aza :Mâl Müdürü Tahrîrât ve
İdâre Kâtibi

Meclis-i Deâvî:

Reis: Nâib
Mümeyyizan :Hoca zade İbrahimEfendi
Mümeyyizan :Şeyh Muhammed Beğ
Mümeyyizan :Begos Efendi
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Mümeyyizan :Mehmed Efendi

Sandık Emîni: Vasilaki Efendi

873 1289/1872 KVS, s. 62.

874 1290 /1873 KVS, s. 62.

f-1291/1874 Yılı⁸⁷⁵:

Kaymakam : Abdurrahman Efendi

Nâibi : Mehmed Naim Efendi

Müftüsü : Hamza Efendi

Mâl Müdürü : Osman Efendi

Tapu Kâtibi : Raşid Efendi

Evkaf Muhâsebecisi Vekili : Mehmed Efendi

Sandık Emni : Vasilaki Efendi

Meclisi-i İdâre:

Meclis-i Deâvî:

Reis: Kaymakam Efendi

Reis :Nâib Efendi

Aza :Mustafa Efendi

Mümeyyizan :İbrahim Efendi

Aza :Ligor Efendi

Mümeyyizan :Celal Beğ

Aza :Hacı Artin Efendi

Mümeyyizan :Bedros Efendi

Katib :Tahrîrât Kâtibi: Raşid Efendi Kâtip: Hüseyin Efendi

Meclis-i Belediye:

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Hacı Ali Beğ

Mümeyyizan :Mehmed Efendi

Aza :Mustafa Ağa

Mümeyyizan :Hulusi Efendi

Aza :Mehmed Efendi

Mümeyyizan :Parsih Efendi

Aza :Hacı Mehmed Efendi

Mümeyyizan :Keyguruk Efendi

Aza :Hoca Zade Mehmed Efendi

Mümeyyizan :Ali Efendi

Aza :Kâtip ve

Aza :Asir Ağa

Sandık Emni: Muhiddin Efendi

Kâtip: Sadık Efendi

Sermayesi:306953 *

g-1292/1875 Yılı⁸⁷⁶:

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Sabit Efendi
Nâibi	:İbrahim Kamil Efendi
Müftüsü	:Mehmed Kamil Efendi
Mâl Müdürü	:Osman Efendi
Evkaf Muhâsebecisi Vekili	:Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre:

Meclis-i Deâvî:

Reis	:Kaymakam Efendi	Reis	:Nâib Efendi
Aza	:Mustafa Efendi	Mümeyyizan	:İbrahim Efendi
Aza	:Ligor Efendi	Mümeyyizan	:Celal Beğ
Aza	:Hacı Artin Efendi	Mümeyyizan	:Bedros Efendi

Kâtip :Tahrîrât Kâtibi Mehmed Efendi   Kâtip :Abdulkadir Efendi

Tapu Kâtibi :Raşid Efendi
Sandık Emîni: Mihail Efendi

Meclis-i Belediye:

Menâfi' Komisyonu:

Reis	:Raşid Efendi
Aza	:Mustafa Efendi
Aza	:Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Hoca Zade Mehmed Efendi
Aza	:Enseb Ağa
Kâtip:	Sadık Efendi

Reis	:Mehmed Efendi
Vekiller:	Hulusi Efendi
Vekiller:	Parsih Efendi
Vekiller:	Keyguruk Efendi

Kâtip ve Sandık Emîni: Muhiddin Efendi

Sermayesi:206953

ğ-1293 / 1876 Yılı⁸⁷⁷:

Kaymakam :Osman Hecabi Efendi
Nâibi :Ahmed Raşid Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis	:Kaymakam Efendi	Müftüsü	: İbrahim Efendi
Aza	:Mustafa Efendi	Mâl Müdürü	:Osman Efendi
Aza	:Ligor Efendi	Evkaf Muhâsebe Vekili	: Mehmed Efendi
Aza	:Hacı Artin Efendi		
Aza	:Tahrîrât Kâtibi Hakkı Efendi		

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib Efendi
İbrahim Efendi
Bedros Efendi
Kâtip :Abdulkadir Efendi

Tapu Kâtibi : Raşid Efendi
Sandık Emni: Mihail Efendi

Meclis-i Belediye:

Reis :Hacı Ali Efendi
Aza :Hamza Ağa
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Eseb Ağa
Aza :Muhiddin Efendi
Katip :Nüfus Mükidi Şevki Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Mehmed Efendi
Vekilleri :Hulusi Efendi
Vekilleri :Parsih Efendi
Vekilleri :Kigurak Efendi
Kâtip ve Sandık Emni:Ali Efendi

Sermayesi: 306952

h-1294/1877 Yılı⁸⁷⁸:

Kaymakam :Hacı Ahmed Şükrü Efendi
Nâibi :Ziya Efendi
M üftüsü :İbrahim Efendi
Mâl Müdürü :Osman Efendi
Tapu Kâtibi :Raşid Efendi
Sandık Emini :Mihail Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam Efendi
Aza :Mehmed Said Efendi
Aza :Nuri Efendi
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Hacı Begos Efendi

Katip: Tahrîrât Kâtibi İsmail Efendi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib Efendi
Mümeyyizan :İbrahim Efendi
Mümeyyizan :Mahmud Efendi
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Mümeyyizan :Agob Efendi

Katip :Abdulkadir Efendi

Meclis-i Belediye:

Reis :Hacı Ali Beğ
Muavini :Mehmed Ağa
Aza :Ahmed Efendi
Aza :Muhiddin Efendi
Aza :Hacı Sufi Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Karakaş Efendi Ağa
Aza :Muhiddin Eendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Mahmud Efendi
Vekil :Hulusi Efendi
Vekil :Parsih Efendi
Vekil :Keyguruk Efendi

Kâtip ve Sandık Emini: Muhiddin Efendi

Sermayesi 206953

Kâtip: Nüfus Kayıt Me'mûru: Şevki Efendi

1-1295 H.1878 Yılı⁸⁷⁹:

Kaymakam :Cafer Ağa
Naibi :---
Müftüsü :İbrahim Efendi
Mâl Müdürü :Osman Efendi
Tapu Kâtibi :Raşid Efendi
Sandık Emini :Mihail Efendi

Meclis-i İdâre:

Reis :Kaymakam Efendi
Aza :Mehmed Said Efendi
Aza :Kadri Efendi
Aza :Kosti Efendi
Aza :Hacı Begos Efendi
Katip :Tahrîrât Kâtibi İsmail Efendi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib Efendi
Mümeyyizan :İbrahim Efendi
Mümeyyizan :Mahmud Efendi
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Mümeyyizan :Agob Efendi
Kâtip : Abdulkadir Efendi

Meclis-i Belediye:

Reis :Hacı Ali Beğ
Muavini :Mehmed Ağa
Aza :Ahmet Efendi
Aza :Muhiddin Efendi
Aza :Hacı Sufi Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Karakaş Efendi Ağa
Kâtip :Nüfus kayıt Me'mûru Şevki Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Mehmed Efendi
Vekil :Hulisi Efendi
Vekil :Parsih Efendi
Vekil :Keyguruk Efendi
Kâtip: Muhiddin Efendi
Menâfi' Sandığı Semayesi: 300.000

i-1296 /Kanun-ı Evvel 1879 Yılı⁸⁸⁰

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam :Abdullah Efendi
Nâibi :Mustafa Efendi
Müftüsü :İbrahim Efendi
Mâl Müdürü :Osman Efendi
Tahrîrât Kâtibi :Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre:

Tabi Azalar:

Kaymakam Efendi
Nâib Efendi
Müftü Efendi
Mâl Müdürü Efendi
Tahrîrât Katibi Efendi

Seçilmiş Azalar:

Mehmed Efendi
Mehmed Said Efendi
Mehmed Nuri Efendi
Hacı Begos Efendi

Meclis-i Deâvî:

Reis :Nâib Efendi
Mümeyyizan :İbrahim Efendi
Mümeyyizan :Mehmed Efendi
Mümeyyizan :Bedos Efendi
Kâtip: Abdulkadir Efendi

Meclis-i Belediye:

Reis :Mehmed Efendi
Aza :Mehmed Ağa
Aza :Ahmed Efendi
Aza :Hacı Sufi Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Karakaş Ağa
Kâtip : Muhiddin Efendi
Sermayesi yoktur

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Mehmed Efendi
Vekil :Hulisi Efendi
Vekil :Parsih Efendi
Vekil :Keyguruk Efendi
Kâtip: Muhiddin Efendi
Semayesi: 20000

Ba'zı Me'mûrîn:

Tapu Kâtibi: :Ali Efendi
Nüfus Mükidi :Şevki Efendi
Sandık Emini :Mihail Efendi

880 1296 /Kanun-ı evvel 1878/1879 KVS, s. 140-142.

13-1298 /Kanuni Evvel 1880yılı⁸⁸¹

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam :Mustafa Lütü Efendi
Nâib :Mehmed Kazım Efendi
Müftü :İbrahim Efendi
Mâl Müdürü :İbrahim Efendi
Evkaf Vekili :Osman Efendi
Tahrîrât Kâtibi :Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre:

Tabi Azalar:

Reis: Kaymakam Efendi
Nâib Efendi
Müftü Efendi
Mâl Müdürü Efendi
Tahrîrât Kâtibi Efendi

Seçilmiş Azalar:

Mehmed Efendi
Hacı İsmail Efendi
Mustafa Beğ
Metropolid Vekili: Nordan Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Efendi
Aza :Osman Efendi
Aza :Hacı Artin Efendi
Aza :Osman Faik Efendi
Kâtib-i sâni: Alişah Efendi
Kâtib-i evvel: Mıgırdıc Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis :Hacı Osman Efendi
Aza :Tevfik Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Hacı Mehmed Efendi
Kâtip : Osman Efendi
Sermayesi yoktur.

Menâfi' Komisyonu:

Reis :Mehmed Hamdi Efendi
Vekil :Hacı Ali Beğ
Vekil :Mehmed Efendi
Vekil :Parsih Ağa
Vekil :Keyguruk Efendi

A'şâr İdaresi:

Me'mûr:Halil Efendi
Kâtip :Tahir Efendi
Muâvin :Tahir Efendi

Bazı Me'mûrîn:

Tapu Kâtibi :Ali Efendi
Nüfus Mükidi :Şevki Efendi
Sandık Emîni :Mihail Efendi

881 1298 / Kanun-ı evvel 1880 KVS, s. 119-121.

14-1299 /Teşrini Sani 1881 Yılı⁸⁸²

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Muhsin Beğ
Nâib	:Mehmed Kazım Efendi
Müftü	:Hacı İbrahim Efendi
Mâl Müdürü	:Osman Efendi
Evkaf Vekili	:Mustafa Efendi
Tahrîrât Kâtibi	:Hamid Efendi
Tabi Kâtibi	:Tabu Kâtibi Efendi
Baş Tahsildar	:Rıza Efendi

Meclis-i İdâre:

Tabi Azalar:

Seçilmiş Azalar:

Reis:	Kaymakam Efendi	Tahrîrât Kâtibi
	Nâib Efendi	Tabu Kâtibi
	Müftü Efendi	Şeyh zade Mustafa Pertev Efendi
	Mâl Müdürü Efendi	Alaybeğ-zade İsmail Hakkı Efendi
	Evkaf Müdür Vekili	Hacı Begos Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	:Mehmed Kazım Efendi (Nâib)
	Raşid Efendi
	Mığırđıc Efendi
Başkâtip	:Hasan Efendi
Sorgu Hâkimi Muavini:	Halil Efendi
İkinci Kâtip	:Abdurrahman Efendi

Meclis-i Beledî:

A'sâr ve Ağnâm Dâiresi:

Reis	:Şevki Efendi	Me'mûr	:Mehmed Tevfik Efendi
Aza	:Ali Ağa	Birinci Kâtip	:Tahir Efendi
Aza	:Mustafa Efendi	İkinci Kâtip	:Ali Galip Efendi
Aza	:Osman Nuri Efendi	Anbar Me'mûru:	Hacı Osman Efendi

Zirâât Meclisi:

Menâfi' Meclisi:

Reis	:İhsan Efendi	Aza	:Hacı Şeyh Efendi
Aza	:Şeyh zade Mehmed Efendi	Aza	:Hacı Ali Beğ
Aza	:Mehmed Efendi	Aza	:Hasan Ağa
Aza	:Parsih Efendi	Sandık Emını	:Muhiddin Efendi

Kâtip ve Maa Tahrir Vergi
Komisyonu:

Ma Tahrir
Vergi Kâtibi :Emin Efendi
Aza :Hacı Osman Efendi
Aza :Muhammed Efendi
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Parsih Efendi
Aza :Mamas Efendi
Aza :Müfti Zade Mehmed Efendi

Muhâcirîn Komisyonu:

Me'mûr :Mustafa PertevEfendi
Kâtip ve Sandık Emîni :MuhiddinEfendi

15-1300 /Teşrin-i sâni 1882 Yılı⁸⁸³

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam : Muhsin Efendi
Nâib : Mehmed
Müftü : Hacı İbrahim Efendi
Mâl Müdürü : Osman Nuri Efendi
Evkaf Vekili : Mustafa Efendi
Tahrîrât Kâtibi :Fahredden Efendi
Tapu Kâtibi : Hacı Mehmed Efendi

Meclisi İdâre:

Tabi Azalar:

Reis: Kaymakam Beğ
Nâib Efendi
Müftü Efendi
Mâl Müdürü Efendi
Evkaf Müdür Vekili

Seçilmiş Azalar:

Tahrîrât Kâtibi
Tabu Kâtibi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Raşid Efendi
Kâtib-i evvel :Hacı Artin
Kâtib-i sâni :Hüseyn Efendi
Sorgu Hakimi muâvini :Halil Efendi
İcrâ' Mübaşiri :Sadık Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis :Şevki Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Derzi zade Osman Efendi

A'sâr ve Ağnâm Dâiresi:

Me'mûr :Tahir Efendi
Birinci Kâtip :Mıgırdıc Efendi
İkinci Kâtip :Ali Galip Efendi
İkinci Kâtip :Alaaddin Efendi

Zirâât Meclisi:

Reis :İhsan Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Kâtip :Parsih Efendi

Menâfi' Meclisi:

Reis :Hacı Şeyh Ağa
Aza :Hacı Ali Beğ
Aza :Hasan Ağa
Kâtip :Muhiddin Efendi

Maa Tahrir Vergi Komisyonu:

Maa Tahrir Vergi Kâtibi :Emin Efendi
Aza :Diğeri Hasan Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Müftü Zade Mehmed Efendi
Aza :Parsih Efendi
Aza :Mamas Efendi
Kâtip refikleri :Himmet Efendi
:Hacı Osman Efendi

Muhâcirîn Komisyonu:

Me'mûr :Mustafa Pertev Efendi
Kâtip ve Sandık Emni :Muhiddin Efendi

16-1301 / Teşrini Sani 1883 Yılı⁸⁸⁴:

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Hamdi Efendi
Nâib	:Mehmed Rüşdü Efendi
Müftü	:Hacı İbrahim Efendi
Mâl Müdürü	:Rıza Efendi
Evkaf Vekili	:Mustafa Efendi
Tahrîrât Kâtibi	:Fahreddin Efendi
Tapu Kâtibi	:Hacı Mehmed Efendi

Meclisi İdâre:

Tabi Azalar:

Reis	:Kaymakam Efendi
Aza	:Nâib Efendi
Aza	:Mâl Müdürü
Aza	:Evkaf Müdür Vekili

Seçilmiş Azalar:

Tahrîrât Kâtibi
Tapu Kâtibi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	:Raşid Efendi	Sorgu Hâkimi	
Aza	:Mıgırdıç Efendi	Muavini	:Halil Efendi
Aza	:Hacı Artin Efendi	İcrâ' Mübaşiri	:Sadık Efendi
Başkâtip:	Abdurrahman Efendi	Diğeri	:Hacı Ali Ağa

Meclis-i Beledî:

Reis	:Şevki Efendi
Aza	:Ali Ağa
Aza	:Mustafa Ağa
Aza	:Derzi-zadeOsman Efendi

A'şâr ve Ağnâm İdâresi:

Me'mûr	:Tahir Efendi
Birinci Katip	:Mıgırdıç Efendi
İkinci Katip	:Necip Efendi
İkinci Katip	:Alaaddin Efendi
Kâtip	:Osman Efendi

Zirâât Odası:

Reis	:İhsan Efendi
Aza	:Mehmed Efendi
Aza	:Mehmed Efendi
Katip	:Parsih Efendi

Menâfi' Meclisi:

Reis	:Hacı Şeyh Ağa
Aza	:Hacı Ali Beğ
Aza	:Hasan Ağa
Kâtip	: Muhiddin Efendi

Maa Tahrir Vergi Komisyonu:

Muhûcirîn Komisyonu:

Maa Tahrir

Vergi Kâtibi: Emin Efendi

Aza : Hacı Osman Efendi

Aza : Mehmed Efendi

Aza : Müftüzade Mehmed Efendi

Aza : Parsih Efendi

Aza : Mamas Efendi

Me'mûr: Mustafa Pertev Efendi

Kâtip ve

Sandık Emîni: Muhiddin Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Baş Tahsîl-dâr : ... Efendi

Nüfus Baş Me'mûru : Fahreddin Efendi

Kâtibi : Mustafa Efendi

Sandık Emîni : ... Efendi

17-1302 /Teşrini evvel 1884 Yılı⁸⁸⁵:

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam : Hamdi Efendi
Mâl Müdürü :..... Efendi
Evkaf Vekili : Mustafa Efendi
Tahrîrât Katibi : Mehmed Efendi
Tapu Kâtibi : Hacı Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre Heyeti:

Tabi Azalar:

Reis :Kaymakam Efendi
Aza :Nâib Efendi
Aza :Müftü Efendi
Aza :Mâl Müdürü
Aza :Evkaf Müdür Vekili

Seçilmiş Azalar:

Tahrîrât Kâtibi
Tabu Kâtibi
Şeyhzade Mustafa Efendi
Alaybeğzade Hacı Efendi
Begos Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Ali Sıdkı Efendi
Aza :Raşid Efendi
Aza :Hacı Artin Efendi
Baş Kâtip: Abdurrahman Efendi

Sorgu Hâkimi
Muavini: Halil Efendi
Zâbit Kâtibi: Hüseyin Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis :Hacı Ali Beğ
Aza :Ali Ağa
Aza :Mamas Ağa
Kâtip : Hayri Beğ (Müderriş)

A'sâr ve Ağnâm İdâresi:

Me'mûr :Ahmed Vehbi Efendi
Birinci Kâtip :Celal Beğ
İkinci Kâtip :Necip Efendi
İkinci Kâtip :Alâeddin Efendi

Zirâât Odası:

Reis :İhsan Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Kâtip : Parsih Efendi

Menâfi Komisyonu:

Reis :Mehmed Efendi
Aza :Husbir Parsih Efendi
Aza :Keygurak Efendi
Kâtip: Muhiddin Efendi

Maa Tahrir Vergi İdâresi:

Kâtibi :Emin Efendi
Refîki :Hacı Himmet Efendi
Aza :Silleli-zade Osman Efendi
Aza :Hazinedar Zade Mehmed Efendi
Aza :Keyguruk Efendi

Konya Reji Müdüriyetine bağılı
Tahrirât Kalemi:
Me'mûr: Mustafa Asım Efendi
Anbar Emîni : Aleksandros Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Baş Tahsîl-dâr :Mustafa Efendi
Kâtibi :Mustafa Efendi
Nüfus Baş Me'mûru :Fahredden Efendi
Sandık Emîni :Lazari Efendi

18-1303 /Teşrini evvel 1885 Yılı⁸⁸⁶

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Hamdi Efendi	Salise
Nâib	:Ali Sıdkı Efendi	m 4
Müftü	:Hacı İbrahim Efendi	Müderris
Mâl Müdürü	:Tahir Efendi	
Evkaf Vekili	:Mustafa Efendi	
Tahrîrât Kâtibi	:Halil Efendi	
Tapu Kâtibi	:Hacı Mehmed Efendi	

Meclis-i İdâre Hey'eti:

Reis :Kaymakam Efendi:

Tabi Azalar: Seçilmiş Azalar:

Nâib Efendi	Hacı İsmail Efendi
Müftü Efendi	Hazinedar Zade Mehmed Efendi
Mâl Müdürü	Begos Efendi
Evkaf Vekili	Lazari Efendi
Tahrîrât Kâtibi	

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	:Nâib Ali Sadık Efendi	Sorgu Hâkimi Muavini: Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Mustafa Efendi	Baş Kâtibi : Fevzi Efendi
Aza	:Bedos Efendi	İkinci Kâtip: Abdurrahman Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis	:Ateş Ağa
Aza	:Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Ali Ağa
Aza	:Diğer Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Mamas Efendi
Aza	:Keygurak Efendi
Kâtip	:Cemal Efendi

Zirâât Odası:

Reis	:Hasan Efendi
Aza	:Mehmed Efendi
Aza	:Diğer Mehmed Efendi
Kâtip	:Parsih Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis, Kâtip ve Sandık Emîni	:Muhiddin Efendi
Aza	:Hacı Osman Efendi
Aza	:Parsih Efendi

Maa Tahrir Vergi İdâaresi:

Kâtibi :Emin Efendi
Refîki :Hacı Himmet Efendi
Aza :Silleli-zade Osman Efendi
Aza :Mamas Efendi
Aza :Keyguruk Efendi
Aza :Hacı Mehmed Ağa

Ba'zı Me'mûrîn:

Telgraf Me'mûru :Seyyid Beğ Mütemâyiz m 4
Nüfus Baş Me'mûru :Fahredden Efendi
Kâtibi: :Mustafa Efendi
Baş Tahsîl-dâr :Mustafa Efendi
Sandık Emîni :Lazari Efendi

1304 / 30 Eylül 1886 Yılı⁸⁸⁷:

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam : Fuad Efendi
Nâib : Ali Rıza Efendi
Müftü : Hacı İbrahim Efendi
Mâl Müdürü : Tahir Efendi
Evkaf Vekili : Mustafa Beğ
Tahrîrât Kâtibi : Halil Efendi
Tapu Kâtibi : Hacı Mehmed Efendi

Meclis-i İdâre Hey'eti:

Reis: Kaymakam Efendi

Tabi Azalar:

Seçilmiş Azalar:

Nâib Efendi : Hacı İsmail Efendi
Müftü Efendi : Hazinekar Zade Mehmed Efendi
Mâl Müdürü : Begos Efendi
Evkaf Vekili : Lazari Efendi
Tahrîrât Kâtibi
Tapu Kâtibi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis : Nâib Ali Rıza Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Bedos Efendi
Baş Kâtip : Fevzi Efendi
Sorgu Hâkimi Muâvini : Hacı Mehmed Efendi
İkinci Kâtip : Ahmed Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis : Ateş Ağa
Aza : Hacı Mehmed Efendi
Aza : Ali Ağa
Aza : Diğer Hacı Mehmed Efendi
Aza : Mamas Efendi
Aza : Keygurak Efendi
Kâtip : Cemal Efendi

887 1304/30 Eylül 1886 KVS, s. 127-129.

Zirâât Odası:

Reis :Hasan Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Diğer Mehmed Efendi
Kâtip: Parsih Efendi

Menâfi Komisyonu:

Reis,Kâtib ve Sandık Emîni:Muhiddin Efendi
Aza :Hacı Osman Efendi
Aza :Parsih Efendi

Maa Tahrir Vergi İdâresi:

Kâtibî :Emin Efendi
Refiki :Hacı Himmet Efendi
Aza :Silleli-zade Osman Efendi
Aza :Hacı Mehmed Ağa
Aza :Mamas Efendi
Aza :Keyguruk (Keguruk) Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Telgraf Me'mûru :Said Beğ
Nüfus Baş Me'mûru :Fahredden Efendi
Kâtibî :Mustafa Efendi
Sandık Emîni: :Lazari Efendi

20-1305/Eylül 1887 Yılı⁸⁸⁸

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Fuad Efendi
Nâib	:Ali Rıza Efendi
Müftü	:Hacı İbrahim Efendi müderris
Mâl Müdürü	:Tahir Efendi
Evkaf Vekili	:Mustafa Beğ
Tahrîrât Katibi	:Halil Efendi
Tapu Kâtibi	:Hacı Mehmed Efendi

Meclisi İdâre Hey'eti*:

Reis : Kaymakam Efendi

Tabi Azalar	Seçilmiş Azalar
Nâib Efendi	Hacı İsmail Efendi
Müftü Efendi	Hazinedar Zade Mehmed Efendi
Mâl Müdürü	Begos Efendi
Evkaf Vekili	Lazari Efendi
Tahrîrât Kâtibi	
Tapu Kâtibi	

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	:Nâib Ali Rıza Efendi	Sorgu Hâkimi Muavini	:Abdurrahman Efendi
Aza	:Mustafa Efendi	Baş Kâtibi	:Fevzi Efendi
Aza	:Bedos Efendi	İkinci Kâtip	:Ahmed Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis	:Ateş Ağa
Aza	:Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Ali Ağa
Aza	:Diğer Hacı Mehmed Efendi
Aza	:Mamas Efendi
Aza	:Keygurak Efendi
Kâtip	:Cemal Efendi

888 1305//Eylül 1887 KVS, s. 128-130.

*1971 tarihinden itibaren kaza mülki amiri kaymakamın başkanlığında teşkil edilen Kaza İdare Meclisi'nde Nâib, Müftü, Mâl Müdürü, Tahrirat Kâtibi, Gayr-i Müslim cemâatin Rûhânî Reisleri gibi tabi üyeler ile iki Müslim iki de Gayr-i Müslim'den seçilen dört seçilmiş üye vardı. (Doç.Dr. Abdullah Saydam Tanzimat Reformları, Genel Türk Tarihi c.7,Ankara. 2002,s.268.)

Gayr-ı Müslim Ruhani Reisini tâbi' üye olarak yalnız 1310 /1892 yılına ait Aksaray Kazası İdare Meclisi'nde görmekteyiz(s.211). Bunlar ikamet ettikleri yerlerdeki idare meclislerin tabi üyeleri oluyorlardı.

Zirâât Odası:

Reis :Hasan Efendi
Aza :Mehmed Efendi
Aza :Diğer Mehmed Efendi
Kâtip :Parsih Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis, Katip ve Sandık Emîni: Muhiddin Efendi
Aza :Hacı Osman Efendi
Aza :Parsih Efendi

Maa Tahrir Vergi Komisyonu:

Kâtibi :Emin Efendi
Refiki :Himmet Efendi
Aza :Silleli-zade Osman Efendi
Aza :Mamas Efendi
Aza :Keyguruk (Keguruk) Efendi

Ba'zı Me'mûrîn

Telgraf Me'mûru :Said Efendi m 4
Nüfus Baş Me'mûru :Fahredden Efendi
Kâtibi :Mustafa Efendi
Sandık Emîni :Lazari Efendi

21-1306/Eylül 1888 Yılı⁸⁸⁹

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam :Osman Hicabi Efendi Sâlise m 4 madalya 1
Nâib :Abdurrahman Ruhi Efendi
Müftü :Mustafa Lütfi Efendi
Mâl Müdürü :Rüşdü Beğ
Evkaf Müdürü :Şevki Efendi
Tahrîrât Kâtibi :Halil Efendi
Tapu Kâtibi :Hüseyin Efendi

Meclis-i İdâre Hey'eti:

Reis: Kaymakam Efendi

Tabi Azalar: Seçilmiş Azalar:
Nâib Efendi Raşid Efendi
Müfti Efendi Mehmed Efendi
Mâl Müdürü Simyon Efendi
Evkaf Vekili Hacı Begos Efendi
Tahrîrât Kâtibi
Tapu Kâtibi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Ali Rıza Efendi
Aza :Mustafa Beğ Sorgu Muavini :İbrahim Efendi
Aza :Markar Efendi Baş Kâtibi :Yahya Efendi
Katib-i sâni :Ahmed Efendi
Mukavelât Muharriri :Salih Efendi
Şer'iyye Kâtibi :Mustafa ve Hüseyin Efendiler

Meclis-i Beledî:

Reis :Ateş Ağa
Aza :Hacı Mehmed Efendi
Aza :Ali Ağa
Aza :Diğer Hacı Mehmed Efendi
Aza :Mamas Efendi
Aza :Keygurak Efendi
Kâtip :Cemal Efendi
Sermayesi: 32528

Zirâât Odası:

Reis: Osman Efendi
Aza :Mustafa Ağa
Aza :Hacı Ali Efendi
Kâtip: Marzi Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis, Kâtib ve Sandık
Emini :Mehmed Muhiddin Efendi
Aza :Abdurrahman Efendi
Aza :Nesari Efendi
Aza :Silvas Efendi
Aza :Dikran Efendi
Sermayesi: 202899

Mâl Kalemi:

Mâl Müdürü Muâvini: Emin Efendi
Refîki : Himmet Efendi
Sandık Emini : İstradi Efendi

Mekteb-i Rüşdi : Muallimleri:
Muallim-i evvel : İbrahim Ziya Efendi
Muallim-i sâî : Ahmed Efendi
Rika Muallimi : Muhiddin Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Telgraf Me'mûru :İzzed Efendi
Nüfus Baş Me'mûru :Mustafa Efendi
Kâtibi :Mustafa Efendi

22-1307 /28 Ağustos 1889 Yılı⁸⁹⁰

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Nuri Efendi
Nâib	:..... Efendi
Müftü	:Mustafa Efendi
Mâl Müdürü	:Raşid Beğ
Evkaf Vekili	:Şevki Efendi
Tahrîrât Kâtibi	:Halil Efendi
Tapu Kâtibi	:Hüseyn Efendi

Meclis-i İdâre Heyeti:

Reis: Kaymakam Efendi

Tabi Azalar:

Naib Efendi
Müftü Efendi
Mâl Müdürü
Evkaf Vekili
Tahrîrât Kâtibi
Tapu Kâtibi

Seçilmiş Azalar:

Raşid Efendi
Mehmed Efendi
Simyon Efendi
Hacı Begos Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Efendi
Aza :Mustafa Beğ
Aza :Markar Efendi

Baş Kâtip	:Arif Efendi
Müstantik Muâvini	:Ecri Efendi
Kâtib-i sâni	:Ali Efendi
Mukavelât Muhariri	:Bilyos Efendi

Şer'iyeye Kâtibi : Mustafa ve Hüseyin Efendiler

Meclis-i Beledî:

Reis	:Ateş Ağa	Aza	:Mamas Efendi
Aza	:Hacı Mehmed Efendi	Aza	:Keygurak Efendi
Aza	:Ali Ağa	Kâtip	:Cemal Efendi
Aza	:Diğer Hacı Mehmed Efendi	Sermayesi:	32528
Aza	:Mamas Efendi		

Zirâât Odası:

Reis	:Osman Efendi
Aza	:Mustafa Ağa
Aza	:Hacı Ali Efendi
Katip	:Marzi Efendi

Menâfi' Komisyonu:

Reis, Kâtip ve Sandık	
Emini	:Mehmed Muhiddin Efendi
Aza	:Abdurrahman Efendi
Aza	:Nesari Efendi
Aza	:Silvas Efendi
Aza	:Dikran Efendi
Sermayesi:	303.899

Mâl Kalemi:

Mâl Müdür Muâvini	:Emin Efendi
Refki	:Himmat Efendi
Sandık Emini	:İstradi Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Telgraf Me'mûru	:İzzet Efendi
Nüfus Baş Me'mûru	:Mustafa Efendi
Kâtibi:	:Mustafa Efendi
Reji Kâtibi	:Mehmed Beğ

23-1309 / 1891 Yılı⁸⁹¹

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam	:Mehmed Nuri Efendi
Nâib	:Mehmed Tevfik Efendi
Müftü	:Mustafa Lütfi Efendi
Mâl Müdürü	:Mithat Beğ
Tahrîrât Kâtibi	:Mehmed Ziyaeddin
Tapu Kâtibi	:Hüseyin Efendi

Meclis-i İdâre Hey'eti:

Reis : Kaymakam Efendi

Tabi Azalar:	Seçilmiş Azalar:
Naib Efendi	Hacı İsmail Efendi
Müftü Efendi	Şükrü Efendi
Mâl Müdürü	Hacı Begos Efendi
Tahrîrât Katibi	
Tapu Kâtibi	

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	:Nâib Efendi		
Aza	:Mustafa Beğ	Baş Kâtib	:Yahya Efendi
Aza	:Gavrail(Gavril) Efendi	Müstantik Muavini	:Sabri Efendi
Aza	:Aza Mülazım Efendi	Kâtib-i sâni	:Ali Saib Efendi
		Mukavelât Muharriri	:Bilyos Efendi

Meclis-i Beledî:

Reis :	Nesari Efendi	Hacı Ali Ağa
	Şevki Efendi	Mamas Efendi
	Osman Efendi	Fukas Efendi
	Memiş Efendi	Tabip Bedosaki Efendi
Kâtip ve Sandık		
Emini:	Memiş Efendi	

Evkaf Komisyonu:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Hüseyin Efendi
Aza : Evkaf Vekili İbrahim Niyazi Efendi
Aza : Osman Efendi
Aza : Hacı Efendi

Zirâât Bank Şubesi:

Reis : Fahreddin Efendi
Aza : Hacı Ağa
Aza : Galip Efendi
Aza : Kigorak Efendi
Aza : Celal Beğzade Mehmed
Aza : Hacı Ali Ağa
Aza : Muhâsebe Kâtibi: Hacı Şeyh Mehmed Efendi

Mâlîe Kalemî

Mâl Müdürü Muâvini : Rıfat Efendi
Vergi Kâtibi : Mehmed Emin Efendi
Refîki : Himmet Efendi
Sandık Emîni : Esteban Efendi
Hazine Vekili : Pakof Efendi

Aksaray Rüşdiye Mektebi

Muallim-i evvel : İbrahim Ziya Efendi
Muallim-i sani : Numan Efendi
Hat Muallimi : Ziyaeddin Efendi

Ba'zı Me'mûrîn

Telgraf ve posta müdürü : İzzet Efendi
Nüfus Baş Me'mûru : Mustafa Efendi
Kâtibi : Mustafa Efendi
Tapu Kâtibi : Hüseyin Efendi
Reji Kâtibi : Hamza Efendi
Kâtibi : Parsih Efendi
Dûyûn-ı Umûmiyye Me'mûru : Nuri Efendi
Ser Tahsildâr : Mehmed Efendi

24-1310 / 1892 Yılı⁸⁹²

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam :Hasan Halis Efendi
Nâib :Musa Kazım Efendi
Müftü :Mustafa Lütfi Efendi
Mal Müdürü :Tahir Efendi
Tahrîrât Kâtibi :Mehmed Ziyaeddin Efendi
Evkaf Vekili :İbrahim Efendi
Tapu Kâtibi :Hüseyin Efendi

Meclis-i İdâre Hey'eti:

Reis Kaymakam Efendi

Tabi Azalar Seçilmiş Azalar

Nâib Efendi Alay Beğzade Hacı İsmail Efendi
Müftü Efendi Hamza Beğzade Raşid Efendi
Metropolit Vekili Sarraf Bedos Efendi
Mâl Müdürü Hacı Bedos Efendi
Tahrîrât Kâtibi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Efendi
Aza :Naib Efendi
Aza :Gavrail Efendi
Baş Kâtip :Yahya Hadi Efendi
Mustantik muavin :Hamdi Efendi
Kâtib-i sâni :İbrahim Efendi
Mukavelât Muharriri :İsmail Hakkı Efendi
Mahkeme-i şer'iyye Kâtibi :Tahir ve Şükrü Efendiler
İcrâ' Mübaşiri :Osman ve Hamza Efendiler

Belediye Meclisi:

Reis :Hazinedar zade Mehmed Efendi
Şevkeddin Efendi Hacı Ali Efendi
Hasan Efendi Hacı Mehmed Efendi
Ateş zade Ateş Ağa Sehak Efendi
Parsih Efendi
Şükrü Efendi
Tabip :Bedosaki Efendi :
Kâtip ve Sandık Emimi :Mehmed Efendi

Zirâât Bankası:

Reis :Fahreddin Efendi
Muhâsebe Kâtibi :Hacı Şeyh Mehmed Efendi

Aza :Hacı Mehmed Efendi
Aza :Hacı Ali Efendi
Aza :Mehmed Efendi

Aza :Galip Efendi
Aza :Keyguruk Efendi

Dava vekili: Vasilaki Efendi

Maarif Komisyonu:

Reis :Müftü Efendi
Aza :Mustafa Beğ
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Ziyaeddin Efendi

Evkaf Komisyonu:

Reis :Müftü Efendi
Aza :Hacı İsmail Efendi
Aza :Hüseyin Efendi
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Evkaf Vekili İbrahim Niyazi Efendi

Vesâit-i Nakliyye-î Askeriye Komisyonu:

Reis : Kaymakam Efendi
Aza : Raşid Efendi
Aza : Mehmed Efendi
Aza : Yüzbaşı: Bilal Efendi

Aza :Mustafa Efendi
Aza :Şükrü Efendi

Maa Tahrir Vergi Kalemi:

Kâtip : Emin Efendi
Refiki : Himmet Efendi

Vergi Komisyonu:

Aza : Hacı İsmail Efendi
Aza : Osman Efendi
Aza : Hacı Ali Efendi
Aza : Beğos Efendi

Ba'zı Me'mûrîn:

Nüfus Baş Me'mûru : Mustafa Efendi
Kâtibi : Mustafa Efendi
Telgraf Me'mûru : Rıza Efendi
Tapu Kâtibi : Hüseyin Efendi
Sandık Emni : Estefan Efendi
Hazine Vekili : Osman Efendi

Zâbıta İdaresi:

Me'mûr : Mülâzım Kadri Efendi

Neferi:

- 12 Süvari Zabtiyesi
- 2 Süvari Tahsîl-dâr
- 2 Piyade Onbaşı
- 4 Piyade Zabtiye
- 1 Piyade Tahsîl-dârı

Ser Tahsîl-dâr: Mehmed Efendi

Neferi:

- 10 Süvari Tahsîl-dârı
- 5 Piyade Tahsîl-dârı

25-1312/ 1894 Yılı⁸⁹³

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam : Hasan Halis Efendi
Nâib : Hasan Fevzi Efendi
Müftü : Hacı Şerif Efendi
Mâl Müdürü : Tahir Efendi
Tahrîrât Kâtibi : Musa Efendi
Evkaf Vekili : Hasan Efendi

Meclis-i İdâre-i Kaza:

Reis :Kaymakam Beğ

Tabîî Azalar:

Nâib Efendi
Mâl Müdür Efendi
Tahrîrât Kâtibi Efendi
Evkaf Vekili Efendi

Seçilmiş Azalar:

Müftizade Şükrü Efendi
Sarraf Bedos Efendi
Parsih Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Efendi
Aza :Raşid Efendi
Aza :Misak Efendi

Baş Katib : Ahmed Efendi
Müstantik Muavini : Haşim Efendi
Kâtib-i sâni : Tahir Efendi
Mukavelât Muharriri : Mustafa Vasfi Efendi
Mahkeme-i şer'iyile
Kâtibi: : Tahir ve Şükrü Efendiler
İcrâ' Mübaşiri : Osman ve Hamza Efendiler

Dâire-i Belediye:

Reis : Mehmed Şevkeddin Efendi
Aza : Hacı Mehmed Efendi
Aza : Hacı Ali Efendi
Aza : Ateş Oğlu Ateş Ağa
Aza : Osman Efendi
Kâtip ve Sandık Emni: Mehmed Efendi

Aza : Hüseyin Efendi
Aza : Silvas Efendi
Aza : Sehak Efendi
Tabip: İstavri Bedos Efendi

Zirâât Bankası:

Reis : Müftü Efendi
Aza :Tahir Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Hüseyin Efendi
Aza : Emin Efendi

Maarif Komisyonu:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Diğer Mustafa Efendi

Evkaf Komisyonu:

Reis : Müftü Efendi
Aza : HüseyinEfendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Evkaf Vekili

Vesâit-i Nakliyye-î Askeriye Komisyonu:

Reis : Kaymakam Efendi
Aza : Raşid Efendi
Aza : Mehmed Efendi
Yüzbaşı: Mehmed Beğ

Aza : Mustafa Efendi
Aza : Şükrü Efendi

Maa Tahrir Vergi Kalemi:

Kâtip :Mehmed Emin Efendi
Refiki :Himmet Efendi

Vergi Komisyonu:

Aza : Şükrü Efendi
Aza : Hacı Mehmed Efendi
Aza : Derviş Efendi
Aza : Parsih Efendi

Telgraf ve Posta İdaresi:

Me'mûr: :Rıza Efendi
Mülâzım :Mehmed Ali Efendi
Kavas :Ali Ağa
Müvezzi' :Numan Efendi

Zâbıta İdâresi:

Me'mûr : Mülâzım Kadri Efendi

Süvari Onbaşı	Zabtiye	Tahsildar
1	13	2
Piyade Onbaşı	Zabtiye	Tahsildar
1	4	1

Me'mûrîn-i Mütferrika:

Tapu Kâtibi	:Hüseyin Efendi
Nüfus Baş Me'mûru	:Mustafa Efendi Rabia 310
Kâtibi	:Mustafa Efendi
Düyûn-ı Umûmiyye Me'mûru	:Bedosaki Efendi
Reji Me'mûru	:Mehmed Efendi
Muhâfaza Kâtibi	:Tahir Efendi
Sandık Emîni	:Karabet Efendi
Hazine Vekili	:İsmail Hakkı Efendi

26-1314/ /Haziran 1896 Yılı⁸⁹⁴

Me'mûrîn- Kaza:

Kaymakam	: Salih Salim Efendi
Nâib	: Mehmed Hilmi Efendi
Müftü	: Hacı Şerif Efendi
Mâl Müdürü	: Hacı Sabri Efendi
Tahrîrât Kâtibi	: Musa Efendi
Evkaf Vekili	: Hasan Efendi

Meclis-i İdâre Kaza:

Reis : Kaymakam Efendi

Tabi Azalar:	Seçilmiş Azalar:
Nâib Efendi	Şeyhzade Hasan Efendi
Müftü Efendi	Sarra Bedos Efendi
Mâl Müdürü	Pavlos Efendi
Tahrîrât Kâtibi	
Evkaf Vekili Efendi	

894 1314/ Haziran 1896 KVS, s. 319-323.

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis	: Nâib Efendi	Baş Kâtip	: Akif Hadi Efendi
Aza	: Raşid Efendi	Müstantik Muavin	: Haşim Efendi
Aza	: Vasil Efendi	Katib-i sâni	: Tahir Efendi
		Mukavelât Muharriri	: Mustafa Vasfi Efendi
		Mahkeme-i şer'iyeye	
		Kâtibi	: Tahir ve Şükrü Efendiler
		İcrâ' Mübaşiri	: Osman ve Hamza Efendiler

Dâire-i Belediye:

Reis	: Mehmed Şevkeddin Efendi		
Aza	: Hacı Mehmed Efendi	Aza	: Hüseyin Efendi
Aza	: Hacı Ali Efendi	Aza	: Silvas Ağa
Aza	: Ateş Oğlu Ateş Ağa	Aza	: Sehak Efendi
Aza	: Osman Efendi		
Tabip	: Bedos Efendi		
Kâtip ve Sandık Emni	: Mehmed Efendi		

Zirâât Bank Şubesi :

Reis	: Müftü Efendi		
Aza	: Tahir Efendi	Aza	: Hüseyin Efendi
Aza	: Mustafa Efendi	Aza	: Emin Efendi
Muhâsebe Katibi	: Mehmed Nuri Efendi		

Maarif Komisyonu:

Reis	: Müftü Efendi
Aza	: Mustafa Efendi
Aza	: Diğer Mustafa Efendi
Kâtip:	Musa Efendi

Evkaf Komisyonu:

Reis	: Müftü Efendi
Aza	: Hüseyin Efendi
Aza	: Mustafa Efendi
Aza	: Hasan Efendi

Vesâit-i Nakliye-î Askeriye Komisyonu:

Reis	: Kaymakam Efendi		
Aza	: Raşid Efendi	Aza	: Mustafa Efendi
Aza	: Mehmed Efendi	Aza	: Şükrü Efendi
	Yüzbaşı: Mehmed Beğ		

Maa Tahrir Vergi Kalemi:

Kâtip : Mehmed Emin Efendi
Refîki : Himmet Efendi

Vergi Komisyonu:

Aza : Şükrü Efendi
Aza : Hacı Mehmed Efendi
Aza : Derviş Ağa
Aza : Parsih Efendi

Telgraf ve Posta İdaresi:

Me'mûr: : Rıza Efendi
Mülâzım : Mehmed Ali Efendi
Kavas : Ali Ağa
Müvezzi : Numan Efendi

Zâbita İdaresi:

Mülâzım: Nazmi Efendi

Süvari Onbaşı	Zabıta	Tahsîl-dâr
1	13	2
Piyade Onbaşı	Zabıta	Tahsîl-dâr
1	4	1

Me'mûrîn-i Mütferrika:

Tapu Kâtibi : Hüseyin Efendi
Nüfus Me'mûru : Mustafa Efendi 310
Kâtibi : Mustafa Efendi
Düyûn-ıUmûmiye Me'mûru: Bedosaki Efendi
Reji Me'mûru : Mehmed Efendi
Muhâfaza Katibi : Tahir Efendi
Sandık Emîni : Karabet Efendi
Hazine Vekili : İsmail Hakkı Efendi

27-1317/ /Haziran 1889 Yılı⁸⁹⁵:

Me'mûrîn-i Kaza:

Kaymakam : Mahmud Celaleddin Efendi
Nâib : Abdurrahman Bezmi Efendi
Müftü : Hacı Mehmed Şerif Efendi
Mâl Müdürü : Mustafa Efendi Rabia 310
Tahrîrât Kâtibi : ..... Efendi

Meclis-i İdâre-i Kaza:

Reis: Kaymakam Efendi

Tabi Azalar	Seçilmiş Azalar
Nâib Efendi	Fahreddin Hasan Efendi
Müftü Efendi	Niyazi Efendi
Mâl Müdürü	Silvas Efendi
Tahrîrât Kâtibi	Sina Kerim Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis : Nâib Efendi	Baş Kâtip : Ahmed Efendi
Aza : Şükrü Efendi	Müstantik : Şükrü Efendi
Aza : Keygurak Efendi	Muavin : Eşref Efendi
	Kâtib-i sâni : Tahir Efendi
	İcrâ' Mübaşiri : Sadık Efendi
	Mukavelât Muharriri : Mustafa Efendi
	Şer'iyye Kâtibi : Tahir Efendi
	İcrâ' Mübaşiri : Sadreddin Efendi

Mâl Kalemi:

Mâl Müdürü Efendi
Muâvini : Kamil Efendi
Sandık Emni : Mehmed Efendi

Maa Tahrir Vergi Kalemi:

Kâtip : Mehmed Kemal Efendi
Kalem Mülâzımı : Yusuf Ali Efendi
Refîki : Himmet Efendi

Dâire-i Belediye:

Galip Efendi : Mehmed Efendi
Akif Efendi : Mamas Efendi
Osman Efendi : Misak Efendi
Tabip : Arif Efendi
Kâtip ve Sandık Emni : Cemal Efendi

Tapu Kalemî:

Tapu Kâtibi : Hüseyin Hüsni Efendi
Kalem Mülâzımı: Vahid Efendi

Maârif Komisyonu:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Nüfus Me'mûru Mustafa Efendi
Aza : İbrahim Efendi

Aza : Musa Kazım Efendi

Zirâât: Bank Şubesi:

Reis : Mustafa Efendi
Aza : Veysel Efendi
Aza : Akif Efendi
Aza : Mamas Efendi

Nüfus Kalemî:

Me'mûr : Mustafa Efendi
Kâtip : Mehmed Said Efendi
Kalem
Mülâzımı: Ahmed ve Rıfat Efendiler

Muhâsebe Kâtibi: Musa Kazım Efendi

Vesâit-i Nakliye-î Askeriye
Komisyonu:

Reis : Hacı Mehmed Efendi
Aza : Fahreddin Efendi
Aza : Mülâzım Efendi

Ta'dîl-i Emlâk Komisyonu:

Aza : Fahreddin Efendi
Aza : Sina Kerim Efendi
Aza : Akif Efendi
Aza : Mamas Efendi

Tahsîlât Komisyonu :

Reis : Kaymakam Efendi
Aza : Mâl Müdiri Efendi
Aza : Muâvini Kamil Efendi

Aza : Sina Kerim Efendi
Aza : Tapu Kâtibi Hüseyin Efendi

Süvari Tahsîl-dâr : 10

Piyade Tahsîl-dâr: 3

Telgraf ve Posta İdâresi

Müdür : Hüseyin Efendi
Şâkirdi : Fevzi Efendi
Nevşehir Hattı Çavuşu : Mehmed Ağa
Koçhisar Hattı Çavuşu : Ahmed Ağa
Kavas : Mehmed Ağa

Evkaf Komisyonu:

Evkaf Vekili: Niyazi Efendi
Mustafa Efendi
Hüseyin Efendi
Hasan Efendi

Mekteb-i Rüşdiye:

Muallim-i evvel : İbrahim Efendi
Muallim-i sâni : Yesari Efendi
Muallim-i rika : Musa Kazım Efendi
Bevvap : Hacı Ağa
Şâkirdan: :75

Zâbita Dâiresi:

Mülâzım : Nazmi Efendi
Piyade Çavuşu: Mevlüd Efendi Süvari Onbaşı: Raşid Efendi

Piyade :4 Süvari neferi :10

28-1322/ /Haziran 1906 Yılı⁸⁹⁶

Kaymakam : Selehaddin Efendi (Salise)
Nâib : Münhal
Mâl Müdürü : Yusuf Ziya Efendi (Salise)
Tahrîrât Kâtibi : Ahmet Şerafeddin Efendi

Meclis-i İdâre-i Kaza:

Tabi Azalar:

Reis Kaymakam Efendi
Nâib Efendi
Mâl Müdürü Efendi
Tahrîrât Kâtibi Efendi

Seçilmiş Azalar:

Şükrü Efendi
Vehbi Efendi
Sina Kerim Efendi
Nikola Efendi

Mahkeme-i Bidâyet:

Reis :Nâib Efendi Müstantik Muâvini : Hacı Cemal Efendi
Aza :Halid Efendi Kâtib-i sâni : Bekir Efendi
Aza :Hacı Bedos Efendi Mukavelât Muharriri : Mustafa Efendi

Baş Kâtip: Hüseyin Efendi

Mâl Kalemi:

Mâl Müdürü : Yusuf Ziya Efendi Sandık Emni: Mehmed Efendi
Mâl Muâvini : Hecabi Efendi Mâl Refiki : Ethem
Tahsilât Me'mûru : Enver Efendi

Nüfus Dâiresi :

Me'mûr : Mustafa Efendi
Katibi : Mustafa Efendi

Me'mûru Mütferrika:

Telgraf Me'mûru	: Hulisi Efendi
Reji Me'mûru	: Tahir Efendi
Şer'iyye Kâtibi	: Tahir Efendi
Düyûn-ı Umûmiye Me'mûru	: Hasan Efendi
Tapu Kâtibi	: Halil Hilmi Efendi
Mekteb-i Rüşdiye Muallimi	: İbrahim Ziya Efendi
Zabtiye Me'mûru	: Recep Efendi
Polis Me'mûru	: Hasan Efendi

Dâire-i Belediye:

Reis	: Hasan Efendi	Aza	: Parsih Efendi
Aza	: Mustafa Efendi	Aza	: Mıgırdıç Efendi
Aza	: Mehmed Efendi		
Aza	: Hacı Veysel Efendi		
Aza	: İsmail Ağa		
Tabip:	: Parsih Efendi		
Kâtip	: Ruşen Efendi		

Zirâât Bankası:

Reis	: Hacı Mustafa Efendi	Aza	: Nisari Efendi
Muhâsebe Kâtibi	: Musa Efendi	Aza	: Hacı Veysel Efendi
Refiki	: Mustafa Efendi	Aza	: Misak Efendi

Maarif Komisyonu:

Reis	: Şükrü Efendi
Aza	: İbrahim Ziya Efendi
Aza	: Musa Kazım Efendi
Aza	: Hacı Mustafa Efendi
Aza	: Mustafa Efendi
Kâtip	: Mustafa Efendi

İskân Muhâcirîn Komisyonu:

Reis	: Kaymakam Beğ
Aza	: Ziya Efendi
Aza	: Sina Kerim Efendi
Aza	: Mustafa Efendi
Aza	: Parsih Efendi

Zirâât ve Ticaret Odası:

Reis	: Hacı Mehmed Efendi
Aza	: Hacı Mustafa Efendi
Aza	: Parsih Efendi

a.Mülki Teşkilatta Yer Alan Kurum ve Me'mûriyetlerin Yıllara Göre Sayıları

Salnamelerde görevlilerin bulunduğu başlıklar aşağıdaki gibi dört şekilde verilmiştir:

1-Salnamelerde kaymakamla birlikte verilen görevliler ki biz bunlara mâiyyet memurları veya üst düzey yöneticiler diyoruz. (Naib, Müftü, Mâl Müdürü ve Tahrirat Kâtibi gibi.) Genelde bunlar “Me'mûrîn-i Kaza” başlığı altında verilmiştir.

2- Komisyon, meclis, kalem, dâire vs. başlık altında verilen kurumlar.

3- Görevleri ayrı alanda olmasına rağmen “Memurin-i Müteferrika” başlığı altında toplu verilenler (Çeşitli Memurlar).

4-Tek memurun yer aldığı görevler (Sandık Emini, Hazine Vekili gibi).

Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki Aksaray Kazası'na ait kurum ve me'mûriyetlerin yukarıdaki ayrıma (başlıklara göre) istinaden toplam sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tarih	Aksaray Kazasındaki Kurumlar ve Memurluklar	Adet.
1285/1868	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre,Meclis-i Deâvî, Sandık Emini.	4
1286/1869	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre,Meclis-i Deâvî, Sandık Emini	4
1287/1870	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre,Meclis-i Deâvî, Sandık Emini.	4
1288/1871	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî,Sandık Emini	4
1289/1872	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Sandık Emini	4
1290/1873	Üst Düzey Yöneticiler,Meclis-i İdâre,Meclis-i Deâvî,Sandık Emini	4
1291/1874	Üst Düzey Yöneticiler, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Sandık Emini, Meclis-i Beledi, Menâfi' Meclisi	6
1292/1875	Üst Düzey Yöneticiler, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Meclis-i Belediye, Menâfi Komisyonu	6
1293/1876	Üst Düzey Yöneticiler, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Sandık Emini, Meclis-i Belediye, Menâfi Komisyonu, Tapu Kâtibi.	7
1294/1877	Üst Düzey Yöneticiler, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Meclis-i Belediye, Menâfi' Komisyonu.	5
1295/1878	Üst Düzey Yöneticiler, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Meclis-i Belediye, Menâfi' Meclisi.	5

(1285/1868⁸⁹⁷, 1286/1869⁸⁹⁸, 1287/1870⁸⁹⁹, 1288/1871⁹⁰⁰, 1289/1872⁹⁰¹, 1290/1873⁹⁰², 1291/1874⁹⁰³, 1292/1875⁹⁰⁴, 1293/1876⁹⁰⁵, 1294/1877⁹⁰⁶, 1295/1878⁹⁰⁷)

897 1285/1868 KVS, s. 60.
898 1286/1869 KVS, s. 60
899 1287/1870 KVS, s. 58
900 1288/1871 KSV, s. 123
901 1289/1872 KVS, s. 62
902 1290/1873 KVS, s. 62
903 1291/1874 KVS, s. 68
904 1292/1875 KVS, s. 68
905 1293/1876 KVS, s. 69
906 1294/1877 KVS, s. 85
907 1295/1878 KVS, s. 88

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

Tarih	Aksaray Kazasındaki Kurumlar ve Memurluklar	Adet.
1296/1878	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Meclis-i Deâvî, Meclis-i Belediye, Menâfi' Komisyonu, Bazı Memurin	6
1298/1880	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Menâfi Komisyonu, A'şâr İdaresi, Ba'zı Me'mûrîn	7
1299/1881	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, A'şâr ve Ağnâm İdaresi, Zîâât Meclisi, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Muhâcirîn Komisyonu	9
1300/1882	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, A'şâr ve Ağnâm İdaresi, Zirâât Meclisi, Menâfi Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Muhâcirîn Komisyonu	9
1301/1883	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, A'şâr ve Ağnâm İdaresi, Zirâât Meclisi, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Ba'zı Me'mûrîn, Muhâcirîn Komisyonu	10
1302/1884	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Belediye, A'şâr ve Ağnâm İdaresi, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Ba'zı Me'mûrîn	9
1303/1885	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Mekteb-i Rüşdî, Ba'zı Me'mûrîn	9
1304/1886	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Ba'zı Me'mûrîn	8
1305/1887	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Ma Tahrir Vergi Komisyonu, Rüşdiye Muallimi, Ba'zı Me'mûrîn	9
1306/1888	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Mâl Kalemi, Rüşdiye Muallimleri, Ba'zı Me'mûrîn	9
1307/1889	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Zirâât Odası, Menâfi' Meclisi, Mâl Kalemi, Ba'zı Me'mûrîn	8
1309/1891	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdâre, Mahkeme-i Bidâyet, Meclis-i Beledî, Evkaf Komisyonu, Zirâât Bankası Şubesi, Mal Kalemi, Ba'zı Me'mûrîn	8

(1296/1878⁹⁰⁸, 1298/1880⁹⁰⁹, 1299/1881⁹¹⁰, 1300/1882⁹¹¹, 1301/1883⁹¹², 1302/1884⁹¹³, 1303/1885⁹¹⁴, 1304/1886⁹¹⁵, 1305/1887⁹¹⁶, 1306/1888⁹¹⁷, 1307/1889⁹¹⁸, 1309/1891⁹¹⁹)

908 1296/1878 KVS, s. 140-141

909 1298/1880 KVS, s. 119-120

910 1299/1881 KVS, s. 112-115

911 1300/1882 KVS, s. 167-169

912 1301/1883 KVS, s. 144-145

913 1302/1884 KVS, s. 101-102

914 1303/1885 KVS, s. 215-217

915 1304/1886 KVS, s. 127-129

916 1305/1887 KVS, s. 128-130

917 1306/1888 KVS, s. 135-137

918 1307/1889 KVS, s. 124-125

919 1309/1891 KVS, s. 125-127

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

1310/1891	Memurin-i Kaza, Meclis-i İdare, Mahkeme-i Bidâyet, Belediye Meclisi, Zirâât Bankası, Maarif Komisyonu, Evkaf Komisyonu, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Maa Tahrir Vergi Kalemi, Vergi Komisyonu, Zabıta İdaresi, Mekteb-i Rüşdi, Ba'zı Me'mûrîn.	14
1312/1894	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdare, Mahkeme-i Bidâyet, Dâire-i Belediye, Zirâât Bankası, Maarif Komisyonu, Evkaf Komisyonu, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Maa Tahrir Vergi Kalemi, Vergi Komisyonu, Telgraf ve Posta İdâresi, Zâbita İdâresi, Mekteb-i Rüşdi, Ba'zı Me'mûrîn	14
1314-1896	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdare, Mahkeme-i Bidâyet, Dâire-i Belediye, Zirâât Bankası, Maarif Komisyonu, Evkaf Komisyonu, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Maa Tahrir Vergi Kalemi, Vergi Komisyonu, Telgraf ve Posta İdâresi, Zâbita İdâresi, Mekteb-i Rüşdi, Ba'zı Me'mûrîn	19
1317/1899	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdare, Mahkeme-i Bidâyet, Mâl Kalemi, Maa Tahrir Vergi Kalemi, Dâire-i Belediye, Tapu Kalemi, Maarif Komisyonu, Zirâât Bankası Şubesi, Nüfus Kalemi, Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu, Tahsilât Komisyonu, Ta'dil-i Emlak Komisyonu, Telgraf ve Posta İdâresi, Evkaf Komisyonu, Mekteb-i Rüşdi, Düyûnu-ı Umûmiyye İdâresi, Reji İdâresi, Zâbita İdâresi.	11
1322/1906	Me'mûrîn-i Kaza, Meclis-i İdare, Mahkeme-i Bidâyet, Mal Kalemi, Nüfus Dâire-i, Ba'zı Me'mûrîn, Dâire-i Belediye, Zirâât Bankası, Maarif Komisyonu, İskân ve Muhâcirîn Komisyonu, Zirâât ve Ticaret Odası	11

(1310/1891⁹²⁰, 1312/1894⁹²¹, 1314-1896⁹²², 1317/1899⁹²³, 1322/1906⁹²⁴)

920 1310/1892 KVS, s. 211-214

921 1312/1894 KVS, s. 219-222

922 1314/1896 KVS, s. 319-322

923 1317/1899 KVS, s. 293-296

924 1322/1906 KVS, s. 225-227

b. Mülki Teşkilatta Yer Alan Kurum ve Memurluklarda Görülen Değişmeler

Salnamelerde görevlerle ilgili verilen başlık sayısının giderek arttığını görüyoruz. Mesela 1285/1868 tarihli salnamede⁹²⁵ Sandık Emini dâhil dört tane başlık yer alırken; 1296/1878 yılında⁹²⁶ altı, 1303/1885 yılında⁹²⁷ on, 1310/1892 yılında⁹²⁸ on üç, 1317/1899 yılında⁹²⁹ yirmi iki olmuştur. Fakat 1322/1906 tarihli son salnamede başlık sayısı on altıya düşmüştür⁹³⁰. Bunlara kaza hakkındaki malumat başlığı ile askeri birliğe ait başlık dâhil edilmemiştir. 1285/1868 tarihi ile 1290/1873 tarihleri⁹³¹ arasında iki kurum yer alırken, 1317/1899 tarihinde ise kurum sayısı 18'dir.

Salnamelerdeki bilgilere göre kazadaki bazı kurumların yerini zaman içinde yeni kurumların aldığı anlaşılmaktadır. Mesela 1285/1868 tarihli⁹³² ilk salnameden itibaren var olan Meclis-i Deâvî'nin yerini 1298/1880 'den itibaren⁹³³ yerini Mahkeme-i Bidâyet almıştır.

1299/1881⁹³⁴ ile 1300/1882 tarihlerinde⁹³⁵ görülen Zirâât Meclisi'nin yerini 1301/1883 tarihinden itibaren Zirâât Odası almıştır⁹³⁶. Yine 1299/1881 tarihinde⁹³⁷ salnamede görülen Maa Tahrir Vergi Komisyonu yerini 1306/1888 Mâlîye Kalemî'ne bırakmıştır⁹³⁸. Bu, ancak üç yıl devam etmiş ve daha sonra Maa Tahrir Vergi Komisyonu, Maa Tahrir Vergi Kalemî adıyla tekrar kurulmuş; fakat 1322/1906 tarihinde⁹³⁹ yerini tekrar Mâlîye Kalemî'ne bırakmıştır.

Ayrıca Salnamelerde tek şahıs olarak verilen memurluklar (Nüfus memuru, Telgraf memuru, Tapu kâtibi, Hazine Vekili, Reji Memuru, Düyûn-ı Umûmiyye me'mûrları, Sandık Emini, gibiler) Me'mûrîn-ı Müteferrika başlığı altında verilirken, bazı yıllarda idari bir teşkilat şeklinde ayrı ayrı başlıklar halinde verilmiştir. Mesela nüfusla ilgili değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz; Nüfus Mükidi⁹⁴⁰, Nüfus Başmemuru⁹⁴¹, Nüfus Me'mûru⁹⁴², Nüfus Kalemî⁹⁴³ ve son olarak Nüfus Dâiresi⁹⁴⁴. Bunu Telgraf Me'mûrluğu'nda da görmekteyiz. Mesela 1305/1887 tarihinde⁹⁴⁵ Me'mûrîn-i Müteferrika başlığı altında yer alan ve tek kişiyle idare edilen Telgraf Memurluğu 1317/1899 tarihinde Telgraf ve Posta İdâresi teşkilatına dönüşmüştür⁹⁴⁶.

925 1285/1868 KVS, s. 60.

926 1296/1878 KVS, s. 140-141.

927 1303/1885 KVS, s. 215-216.

928 1310/1892 KVS, s. 211-214.

929 1317/1899 KVS, s. 293-298.

930 1322/1906 KVS, s. 225-228.

931 1290/1873 KVS, s. 62.

932 1285/1868 KVS, s. 60.

933 1298/1880 KVS, s. 119.

934 1299/1881 KVS, s. 114.

935 1300/1882 KVS, s. 168.

936 1301/1883 KVS, s. 145.

937 1299/1881 KVS, s. 114.

938 1306/1888 KVS, s. 137.

939 1322/1906 KVS, s. 225.

940 1296/1878 KVS, s. 141.

941 1301/1883 KVS, s. 145.

942 1304/1886 KVS, s. 129.

943 1317/1899 KVS, s. 294.

944 1322/1904 KVS, s. 225.

945 1305/1887 KVS, s. 129-130.

946 1317/1899 KVS, s. 295.

Yine 1301/1883 yılında⁹⁴⁷ Me'mûrîn-i Kazada ve 1309/1891 yılında⁹⁴⁸ Me'mûru Müteferrika başlığı altında yer alan Tapu Kâtibi, 1317/1899 tarihli salnamede Tapu Kalemi halini almıştır⁹⁴⁹.

Ayrıca aynı kişi tarafından yapılan görevlerin de birbirlerinden ayrıldığı görülüyor. Mesela kaymakamın maiyet memuru olan Mâl ve Tahrîrât Müdürü görevi 1286/1869 tarihli Salnamede⁹⁵⁰ birlikte iken, bir sene sonra 1287/1870 yılında⁹⁵¹ Mal Müdürü, Tahrîrât ve Meclis İdâre Kâtibi olarak değişmiş ve Mâl Müdürü müstakil hale gelmiştir.

Bütün bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, çok az da olsa iki vazifeyi birlikte yürüten kurum ikiye ayrılmış, tek memurla yürütülen memurluklar, idare, kalem, daire haline gelmiştir. Bu da yetmediğinden yeni kurumlar ortaya çıkmıştır. Bunların sebebi ise ülkedeki gelişmelere paralel olarak oluşan yeni hizmet anlayışıdır. Bu yeni teşkilatların geneli devlet tarafından kurulmakla beraber, bazen de yerel ihtiyaç dolayısıyla yerel idare tarafından uygulamaya konulduğunu söyleyebiliriz. Buna muhacirlerin yerleştirilmesiyle uğraşan Muhâcirîn Komisyonu'nu en güzel örnektir⁹⁵².

---

947 1301/1883 KVS, s. 144.

948 1309/1891 KVS, s. 127.

949 1317/1899 KVS, s. 294.

950 1286/1869 KVS, s. 60.

951 1287/1870 KVS, s. 58.

952 1322/1904 KVS, s. 227.

c. Mülkü Teşkilatta Yer Alan Kurumların Kuruluşu ve Ortadan Kalkışı

Aksaray Kazası'ndaki kurumların kuruluşu ve ortadan kalkışı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Kurumların adı	Kuruluş (Salnamede görüldüğü tarih)	Kapanış (Salnamede Görülmediği tarih)
1. Meclis-i Deâvî	?	1298/1880
2. Meclis-i Belediye	1291/1874	?
3. A'şâr İdâresi	1298/1880	1299/1881
4. A'şâr ve Ağnam idaresi	1299/1881	1303/1885
5. Zirâât Meclisi	1299/1881	1301/1883
6. Maa Tahrir Vergi Komisyonu	1299/1881	1306/1888
7. Muhâcirîn Komisyonu	1299/1881	1302/1884
8. Zirâât Odası	1301/1883	1309/1891
9. Mâl Kalemi	1306/1888	1310.1892.1322.1906
10. Evkaf Komisyonu	1309/1891	1322/1906
11. Zirâât Bankası Şubesi	1309/1891	?
12. Maa Tahrir Vergi Kalemi	1310/1892	1322/1906
13. Vergi Komisyonu	1310/1892	1317/1899
14. Maarif Komisyonu	1310/1892	?
15. Menâfi' Meclisi	1291/1874	1309/1891

(1⁹⁵³, 2⁹⁵⁴, 3⁹⁵⁵, 4⁹⁵⁶, 5⁹⁵⁷, 6⁹⁵⁸, 7⁹⁵⁹, 8⁹⁶⁰, 9⁹⁶¹, 10⁹⁶², 11⁹⁶³, 12⁹⁶⁴, 13⁹⁶⁵, 14⁹⁶⁶, 15⁹⁶⁷)

953 a-1285/ 1868 KVS, s. 60; b-1298/1880 KSV, s. 119-120.

954 1291/1874 KVS, s. 68.

955 a-1298/1880 KVS, s. 120; b-1299/1881 KVS, s. 112-115.

956 a-1299/ 1881 KVS, s. 114; b-1303/1885 KVS, s. 215-216

957 a-1299/1881 KVS, s. 114; b-1301/1883 KVS, s. 144-145.

958 1299/1881 KVS, s. 114; b-1306/1888 KVS, s. 135-137.

959 a-1299/1881,KVS, s. 115; b-1302/1884 KVS, s. 101-102.

960 a-1301/1883 KVS, s. 145; b-1309/1891 KSV, s. 125-127.

961 a-1306/1888 KVS, s. 137; b-1310/1892 KVS, s. 211-214.

962 a-1309/1891 KVS, s. 126; b-1322 /1906 KVS, s. 225-229.

963 1309/1891 KVS, s. 126

964 a-1310/1892 KVS, s. 213; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.

965 a-1310/1892 KVS, s. 213; b-1317/1899 KVS, s. 293-298.

966 1310/1892 KVS, s. 213.

967 a-1291/1874 KVS, s. 68; b-1309/1891 KVS, s. 225-227.

Yukarıdaki tablonun devamıdır.

Kurum İsimleri	Kuruluş (Salnamede görüldüğü tarihi)	Kapanış (Salnamede görülmediği tarihi)
16. Zâbıta İdâresi	1310/1892	1322/1906
17. Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu	1310/1892	1322/1906
18. Telgraf ve Posta İdâresi	1312/1894	1322/1906
19. Tapu Kalemî	1317/1899	1322/1906
20. Nüfus Kalemî	1317/1899	1322/1906
21. Tahsilât Komisyonu	1317/1899	1322/1906
22. Tâdil-i Emlak Komisyonu	1317/1899	1322/1906
23. Nüfus Dâiresi	1322/1906	?
24. Zirâât ve Ticaret Odası	1322/1906	?
25. İskân Muhacir Komisyonu	1322/1906	?
26. Mahkeme-i Bidâyet	1298//1880	?
27. Hazine Vekili	1309/1891	1317/1899
28. Polis Me'mûru	1322/1906	?

(16⁹⁶⁸, 17⁹⁶⁹, 18⁹⁷⁰, 19⁹⁷¹, 20⁹⁷², 21⁹⁷³, 22⁹⁷⁴, 23⁹⁷⁵, 24⁹⁷⁶, 25⁹⁷⁷, 26⁹⁷⁸, 27⁹⁷⁹, 28⁹⁸⁰)

Kuruluş bölümünde “?” işareti olanlar, verilen tarihte var olup önceden ne zaman kurulduğu bilinmeyen; ortadan kalktığı bölümünde “?” işareti olanlarda ise halen görevine devam eden kurumlardır.

Kurumların salnamelerde önce var olup sonra görülmediği tarihler, ortadan kalktığı tarih olarak verilmiştir. Yalnız bu tarihlerde bazı kurumları kesin olarak ortadan kalktığını söylemek de yanlış olabilir. Mesela, haberleşmede çok önemli olan Telgraf ve Posta İdâresi'nin 1322/1906 tarihli salnamede görülmemesi⁹⁸¹ onun tamamen ortadan kalktığını göstermez zira bu salnamede Telgraf ve Posta İdâresi görünmüyorsa da Ba'zı Me'mûr'in başlığı altında Telgraf Me'mûru yer almaktadır. Yine bu salnamede görülmeyen Zâbıta İdâresi aynı salnamede Zabtıye Me'mûru olarak bulunmaktadır⁹⁸². Ayrıca bunlara şu örnekleri de verebiliriz.

968 a-1310/1892 KVS, s.214; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
969 a-1310/1892 KVS, s. 213; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
970 a-1312/1894 KVS, s. 221; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
971 a-1317/1899 KVS, s.294; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
972 a-1317/1899 KVS, s. 294; b- 1322 /1906 KVS, s. 225-228.
973 a-1317/1899 KVS, s. 295; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
974 a-1317/1899 KVS, s. 295; b-1322/1906 KVS, s. 225-228.
975 1322/1906 KVS, s. 225.
976 1322/1906 KVS, s. 227.
977 1322/1906 KVS, s. 227.
978 1298/1880 KVS, s. 119.
979 a-1309/1891 KVS, s. 127; b-1317/1899 KVS, s. 293-298.
980 1322/1906 KVS, s. 226.
981 1322/1906 KVS, s. 225-228.
982 1322/1906 KVS, s. 226

Belediyenin kuruluşundan itibaren Belediye Meclisi'nde kâtip bulunmasına rağmen 1299/1881 ve 1302/1884 tarihli salnamelerde kâtip belirtilmemiştir. 1309/1891 tarihinden 1322/1904 tarihine kadar geçen yıllarda ise kâtip ifadesi kâtip (kâtib) ve Sandık Emimi olarak geçmektedir. Aynı şekilde 1309/1891 tarihinde Belediye Meclisi üyelerinin bulunduğu bölümde doktor ismi de yer alırken diğer tarihli salnamelerde ayrı belirtilmiştir. 1310/1892 tarihli salnameden⁹⁸³ itibaren görülmeyen Mâl Kalemi'ni 1322/1906 tarihli salnamede⁹⁸⁴ tekrar görüyoruz.

Bütün bunların sebebi, kurumlardaki değişikliğin yanında yapılan işe itina gösterilip gösterilmemesiyle de yakından ilgilidir.

Mülki teşkilatta yer alan en önemli kurumlardan biri de şüphesiz belediye teşkilatıdır*. Çeşitli eserlerde ve günümüz Aksaray Belediyesi'nin forsunada 1887 yılı Aksaray Belediyesi'nin kuruluş tarihi olarak verilmektedir. Hâlbuki Aksaray'daki belediye teşkilatıyla ilgili ilk bilgileri 1291/1874 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde görmekteyiz⁹⁸⁵. Dolayısıyla Aksaray Belediyesi'nin kuruluş tarihinin 1291/1874 yılı olması gerekir. Belediye'nin ambleminde geçen 1877 yılı ise Vilayetler Belediye Kanunu'nun yayınlandığı tarihtir.

Konya Vilayeti Salnameleri'nde, belediye kurumu genelde 1294/1877 tarihli salnamede⁹⁸⁶ olduğu gibi Meclis-i Belediye, Meclis-i Beledi, son yıllarda ise Daire-i Belediyeye gibi⁹⁸⁷ başlıklar altında geçmekte ve burada belediye görevlilerinin isimleri verilmektedir.

983 1310/1892 KVS, s. 211-214

984 1322/1906 KVS, s. 225

985 1291/1874 KVS, s. 68.

986 1294/1877 KVS, s. 85.

987 1312/1894 KVS, s. 220.

*Osmanlı İmparatorluğunda İstanbul dışında belediye örgütlenmesi 1864 yılından itibaren kurulmaya ve gelişmeye başladı. İlk belediyeler liman şehirleri ile önemli ulaşım merkezlerindeki ve ekonomik yönden kısmen gelişmiş kentlerde kuruldu.

1877 tarihli Vilayetler Belediye Kanunu ile ilgili bazı maddeler şunlardır:

a-Her şehir ve kasabada bir belediye meclisinin kurulmasını öngörmektedir.

b-Belediye Meclisi yöre nüfusuna göre 6 veya 12 kişiden oluşacak ve 4 yıl hizmet görecektir.

c-Belediye meclisine üye olabilmek için gerekli olan 250 kuruş olan emlak vergisi tutarı 100 kuruşa düşürülmüştür.

d-Seçmen olabilmek için ise 50 kuruş emlak vergisi ödemek gereklidir. (Prof. Dr. Eryılmaz, Türk Belediyeciliğinde Demokrasi Geleneği, Türkler, c.13,s.734)

d. Kurum ve Me'mûriyetliklerde Çalışanların Yıllara Göre Sayısı

Salnamelerde yer alan, gerek kurum içinde, gerekse ferdi olarak görev yapanların sayısı aşağıda verilmiştir. 1310/1892⁹⁸⁸, 1312/1894⁹⁸⁹, 1314/1896⁹⁹⁰ ve 1317/1899⁹⁹¹ yıllarındaki aşırı artış zabıta teşkilatının personel fazlalığından ve 1317/1899'daki Reji İdaresi'ndeki personel sayısından kaynaklanmaktadır.

Yıl	Görevli Müslüman	Görevli Gayr-ı Müslim	Toplam
1285/1868	9	3	12
1286/1869	9	3	12
1287/1870	9	3	12
1288/1871	10	3	13
1289/1872	10	3	13
1290/1873	10	4	14
1291/1874	21	7	28
1292/1875	19	7	26
1293/1876	19	7	26
1294/1877	22	7	29
1295/1878	21	8	29
1296/1878	22	6	28
1298/1880	26	5	31
1299/1881	37	5	42

(1285/1868⁹⁹², 1286/1869⁹⁹³, 1287/1870⁹⁹⁴, 1288/1871⁹⁹⁵, 1289/1872⁹⁹⁶, 1290/1873⁹⁹⁷, 1291/1874⁹⁹⁸, 1292/1875⁹⁹⁹, 1293/1876¹⁰⁰⁰, 1294/1877¹⁰⁰¹, 1295/1878¹⁰⁰², 1296/1878¹⁰⁰³, 1298/1880¹⁰⁰⁴, 1299/1881¹⁰⁰⁵)

988 1310/1892 KSV, s. 214.
 989 1312/1894 KVS, s. 221.
 990 1314/1896 KVS, s. 322.
 991 1317/1899 KVS, s. 295-296.
 992 1285/1868 KVS, s. 60.
 993 1286/1869 KVS, s. 60.
 994 1287/1870 KVS, s. 58.
 995 1288/1871 KVS, s. 58.
 996 1289/1872 KVS, s. 62.
 997 1290/73 KVS, s. 62.
 998 1291/ 1874 KVS, s. 68.
 999 1292/1875 KVS, s. 68.
 1000 1293/1876 KVS, s. 69
 1001 1294/1877 KVS, s. 85.
 1002 1295/1878 KVS, s.88.
 1003 1296/1878 KVS, s.140,141.
 1004 1298/1880 KVS, s.119,120.
 1005 1299/1881 KVS, s.112-115.

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

Yıl	Görevli Müslümanlar	Görevli Gayr-ı Müslim	Toplam
1300/1882	33	5	38
1301/1883	36	6	42
1302/1884	32	9	41
1303/1885	32	10	42
1304/1886	30	10	40
1305/1887	30	10	40
1306/1888	33	9	42
1307/1889	32	10	42
1309/1891	41	9	50
1310/1892	95	10	105
1312/1894	80	9	89
1314/1896	82	9	91
1317/1899	108	6	114
1322/1906	48	7	55

(1300/1882¹⁰⁰⁶, 1301/1883¹⁰⁰⁷, 1302/1884¹⁰⁰⁸, 1303/1885¹⁰⁰⁹, 1304/1886¹⁰¹⁰, 1305/1887¹⁰¹¹, 1306/1888¹⁰¹², 1307/1889¹⁰¹³, 1309/1891¹⁰¹⁴, 1310/1892¹⁰¹⁵, 1312/1894¹⁰¹⁶, 1314/1896¹⁰¹⁷, 1317/1899¹⁰¹⁸, 1322/1906¹⁰¹⁹)

1006 1300/1882 KVS, s.167-169.
1007 1301/1883 KVS, s. 144, 145.
1008 1302/1884 KVS, s. 101,102.
1009 1303/1885 KVS, s. 215,216.
1010 1304/1886 KVS, s. 127-129.
1011 1305/1887 KVS, s. 128-130.
1012 1306/1888 KVS, s. 135-137.
1013 1307/1889 KVS, s. 124,125.
1014 1309/ 1891 KVS, s. 125-127
1015 1310/1892 KVS, s. 211-214.
1016 1312/1894 KVS, s. 219-222.
1017 1314/1896 KVS, s. 319 -322.
1018 1317/1899 KVS, s. 293-296.
1019 1322 / 1906 KVS, s. 225-227.

e. Kurumlarda Çalışan Memurlarla İlgili Önemli Hususlar

1- Yukarıda da görüldüğü üzere kaza memurlarının sayıları yıllara göre farklılıklar göstermektedir. Hatta başlıklar altında verilen memur sayılarında da değişiklikler olmuştur. Mesela, Me'mûr-ı müteferrika başlığı altında verilen memurlukların sayısı bazı senelerde bir¹⁰²⁰, bazı senelerde üç¹⁰²¹ bazı seneler de beş olmuş¹⁰²² ve giderek bu sayı sekize kadar çıkmıştır¹⁰²³.

2- 1296/1878 tarihinden itibaren Meclis-i İdâre'deki üyelerden bir kısmının seçimle geldiği ifade edilmektedir¹⁰²⁴. Kazada bulunan bazı aza ve mümeyyizlerin de seçimle geldiği belirtilmektedir.

3- İlk zamanlardan itibaren reis sıfatıyla kaymakam başta olmak üzere üst düzey memurlardan bazıları Meclis-i İdâre'de yer almışlardır. Örneğin 1287/1870 tarihli salnamede¹⁰²⁵ bulunan beş kişiden oluşan üst düzey yöneticilerden Kaymakam, reis olarak, Mâl Müdürü ile Tahrîrât ve İdâre Kâtibi üye olarak altı kişilik Meclis-i İdâre'de yer almışlardır. 1296/1878 tarihinden¹⁰²⁶ itibaren tabi ve seçilmiş üyelerden oluşan Meclis-i İdâre'de ise tabi üyelerin tamamı -kaymakam dâhil- o yılki üst düzey yöneticilerinden oluşmuştur. 1298/1880 tarihli salnameye göre de Meclis-i İdâre'deki tabi üyeler; Kaymakam, Naib, Müfti, Mâl Müdürü, Evkaf Vekili ve Tahrîrât Kâtibi'dir¹⁰²⁷.

Yalnız üst düzey yöneticiler bölümünde yer alan Tahrîrât ve Tapu Kâtibi 1299/1881¹⁰²⁸ ile 1302/1884 tarihleri¹⁰²⁹ arasında seçilmiş üyeler arasında yer almışsa da bu durum 1303/1885 tarihinden itibaren sona ermiştir¹⁰³⁰.

4- Bu üst düzey memurları daire amiri olarak da belirtmiştik. Bu durum salnamelerde verilen bilgilerden açıkça anlaşılmaktadır. Mesela üst düzey memurlardan olan Nâib, Meclis-i De'âvî'nin¹⁰³¹, Müftü, Evkaf Komisyonu'nun¹⁰³² Mâl Müdürü de Mâl Kalemi'nin başında¹⁰³³ reis olarak yer almışlardır.

5- Memurların bazen değişik bölümlerde yer aldığı görülmektedir. Mesela daire amiri de diyebileceğimiz üst düzey memur içerisinde yer alan bir memur, başka bir tarihte ayrı bir bölümde hatta tek kişilik görevlerde bile yer almaktadır. Bununla ilgili şu örnekleri verebiliriz: 1294/1877 yılında¹⁰³⁴ üst düzey memurun bölümünde yer alan Tapu Kâtibi'ni, 1314/1896 yılında Me'mûr-ı Müteferrika¹⁰³⁵ bölümünde görüyoruz.

Yine aynı şekilde sadece üç salnamede görülen Hazine Vekili, 1309/1891 tarihli salnamede¹⁰³⁶ Mâl Kalemi'nde yer alırken, 1312/1892 ve 1314/1894 tarihli salnamelerde¹⁰³⁷ ise Me'mûr-ı Müteferrika bölümünde yer almıştır.

6- 1312/1894 tarihli salnamede müftünün sahib olduğu salahiyetler dikkat çekmektedir. Müftü bu yıl içinde hem Zirâât Bankası Şubesi'nin, hem Maârif Komisyonu'nun hem de Evkaf Komisyonu'nun reisliğini yapmaktadır¹⁰³⁸.

1020 1285/1868 KVS, s. 60.

1021 1296/1878 KVS, s. 141.

1022 1303/1885 KVS, s. 217.

1023 1309/ 1891 KVS, s. 127.

1024 1296/1878 KVS, s. 140.

1025 1287/1870 KVS, s. 58.

1026 1296/1878 KVS, s. 140.

1027 1298/1880 KVS, s. 119.

1028 1299/1881 KVS, s. 114.

1029 1302/1884 KVS, s. 101.

1030 1303/1885 KVS, s. 215,

1031 1292/1875 KVS. s. 68.

1032 1314 /1896 KVS, s. 321.

1033 1322/1906 KVS, s. 225.

1034 1294 KVS, s. 85.

1035 1314/1896 KVS, s. 322,

1036 1309/1891 KVS, s. 127.

1037 a-1312/1894 KVS, s. 222; b-1314/1894 KVS, s. 322.

1038 1312/1894 KVS, s. 220.

7-Memurlardan bazılarının görevlerini üst üste birkaç yıl sürdürdükleri görülmektedir. Mesela 1301/1883 yılında nüfus memuru olarak görev yapan Fahreddin Efendi¹⁰³⁹ bu görevini 1302/1884¹⁰⁴⁰, 1303/1885¹⁰⁴¹, 1304/1886¹⁰⁴² ve 1305/1886¹⁰⁴³ yıllarında da sürdürmüştür. Buna ikinci örnek olarak da Menâfi Komisyonu'nda görevli Muhiddin Efendi'yi verebiliriz. 1303/1885 yılında Menâfi Komisyonu'nun reisi, Kâtibi ve Sandık Emini olan Muhiddin Efendi¹⁰⁴⁴ bu görevini 1304/1886¹⁰⁴⁵, 1305/1887¹⁰⁴⁶, 1306/1888¹⁰⁴⁷ ve 1307/1889¹⁰⁴⁸ dört yıl daha sürdürmüştür.

f. Kurum ve Memûriyetlerdeki Gayr-i Müslimler

1. Kurum ve Me'mûriyetlerde Görevli Olan Gayr-i Müslimler

Salnamelere göre kurumlar veya me'mûriyetlerde çok sayıda gayr-i müslim üye vardır. Fakat kurumlarda görevli gayr-i müslimlerden bazıları birden fazla görevi üstlendikleri için çalışan sayısı az gözükmektedir. Mesela, 1303/1885 tarihli salnamede¹⁰⁴⁹ gayr-i müslimler on görevde görüldüğü halde, görevli gayr-i müslim şahısların toplam sayısı 7'dir. Örneğin bu salnamede ismi geçen Keygurak Efendi aynı yıl içinde hem Belediye Meclisi hem de Maa Tahrir ve Vergi İdaresi'nde görevlidir. Mamas Efendi, hem Belediye Meclisi'nde hem de Maa Tahrir ve Vergi İdaresi'nde görev almıştır, Parsih Efendi de aynı şekilde hem Zirâât Odası'nda hem de Menâfi Komisyonu'nda görevlidir.

Gayr-i müslimlerin yukarıdaki görevleri yalnız yukarıda belirtilen yıllarla sınırlı değildir. Aynı şahıslar değişik yıllarda da aynı görevlerini yürütmüşlerdir. Mesela Begos Efendi 1285/1868, yılında¹⁰⁵⁰ Meclis-i İdare'deki görevini 1286/1869¹⁰⁵¹, 1287/1870¹⁰⁵², 1288/1871¹⁰⁵³, 1289/1872¹⁰⁵⁴, 1290/1873¹⁰⁵⁵ yıllarında da sürdürmüştür. Bir yıl içinde değişik görevlerde en çok bulunanlar Keygurak ve Parsih Efendilerdir. Gelveri'de namına ruhsat alarak Rüşdiye derecesinde Rum Okulu'nu açan ve okulun mesul müdürü olan Manuk Parsihyan da bu Parsih Efendi'dir. Ayrıca Keygurak (Kigorak)'ın da Aksaray'da namına ruhsat aldığı mesul müdürlüğünü yaptığı Protestanlara ait iki tane ibtida-i mekteb vardır.

1039 1301/1883 KVS, s.145.
1040 1302/1884 KVS, s.102.
1041 1303/1885 KVS, s.217.
1042 1304/1886 KVS, s.129.
1043 1305/1886 KVS, s.129.
1044 1303/1885 KVS, s. 216.
1045 1304/1886 KVS, s. 128.
1046 1305/1887 KVS, s. 129.
1047 1306/1888 KVS, s. 136.
1048 1307/1889 KVS, s. 125.
1049 1303/1885 KVS, s. 215–216.
1050 1285/1868 KVS, s. 60.
1051 1286/1869 KVS, s. 60.
1052 1287/1870 KVS, s. 58.
1053 1288/1871 KVS, s. 123.
1054 1289/1872 KVS, s. 62.
1055 1290/1873 KVS, s. 62.

a.Gayr-i Müslimlerin Yıllara Göre Çalıştıkları Kurumlar ve Me'mûriyetler:

	A'şâr ve Ağnam İdaresi	Meclis-i İdare	Meclis-i Belediye	Meclis-i Deavi	Mahkeme-i Bidayet	Menafi Komisyonu	Maa Tahrir Vergi Komisyonu.	Sandık Emini	Zirâât Bankası	Zirâât Odası, Meclisi	Mal Kalemi
1. Tevellüd Ağa		X									
2. Begos Ağa		X									
3. Akub Ağa				X							
4. Ligor Ağa		X									
5. Bedos				X	X						
6. Üfdat Efendi				X							
7. Vasilaki								X			
8. Hacı Artin		X			X						
9. Bedros Efendi				X							
10. Parsih Efendi		X	X			X	X			X	
11. Keyguruk Efendi			X		X	X	X		X		

(1¹⁰⁵⁶, 2¹⁰⁵⁷, 3¹⁰⁵⁸, 4¹⁰⁵⁹, 5¹⁰⁶⁰, 6¹⁰⁶¹, 7¹⁰⁶², 8¹⁰⁶³, 9¹⁰⁶⁴, 10¹⁰⁶⁵, 11¹⁰⁶⁶)

1056 1285/1868.KVS, s. 60.

1057 1285/186 KVS, s. 60.

1058 1286/1869 KVS, s. 60.

1059 1287/1870 KVS, s. 58.

1060 a-1287/1870 KVS, s.58; b-1288/1871 KVS, s. 123.

1061 1289/1872 KVS, s. 62 .

1062 1291/ 1874 KVS, s. 68.

1063 a-1291/1874 KVS, s. 68; b-1300/1882 KVS, s. 168.

1064 1291 / 1874 KVS, s. 68.

1065 a-1291/1874 KVS, s. 68; b-1310/1892 KVS, s.212; c-1293/1876 KVS, s. 69; d-1299/ 1881 KVS, s.114; e-1301/1883 KVS, s. 145.

1066 a-1303/ 1885 KVS, s.216; b- 1317/1899 KVS, s. 293; c-1291/1874 KVS, s. 68; d-1303/1885 KVS, s. 216; e-1309/1891 KVS, s.126.

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

	A'şâr ve Ağnam İdaresi	Meclis-i İdare	Meclis-i Belediye	Meclis-i Deavi	Mahkeme-i Bidayet	Menafi Komisyonu	Maa Tahrir Vergi Komisyonu.	Sandık Emini	Zirâât Bankası	Zirâât Odası, Meclisi	Mal Kalemi
12. Miğirdiç		X			X						
13. Mihail Efendi								X			
14. Eseb Ağa			X								
15. İstiradi Efendi											X
16. Kosti Efendi	X										
17. Nordan Efendi		X									
18. Mamas Efendi		X				X		X			
19. Lazari Efendi	X						X				
20. Simyon Eendi	X										
21. Markar Efendi				X							
22. Marzi Efendi									X		

(12¹⁰⁶⁷ , 13¹⁰⁶⁸ , 14¹⁰⁶⁹ , 15¹⁰⁷⁰ , 16¹⁰⁷¹ , 17¹⁰⁷² , 18¹⁰⁷³ , 19¹⁰⁷⁴ , 20¹⁰⁷⁵ , 21¹⁰⁷⁶ , 22¹⁰⁷⁷)

1067 a-1299/1881 KVS, s. 114; b-1322/1906 KVS, s. 226.

1068 1294/1877 KVS, s. 85.

1069 1292/1875. KVS, s. 68.

1070 1306/1888 KVS, s.137.

1071 1295/1878 KVS, s. 88.

1072 1298/1880 KVS, s. 119.

1073 a-1302/1884 KVS, s.102; b-1299/1881 KVS, s.114; c-1317/1899 KVS, s.294.

1074 a-1304/ 1886 KVS, s.129; b-1305/1887 KVS, s.129.

1075 1306/1888 KVS, s.135.

1076 1306/1888, KVS, s. 136.

1077 1306/1888 KVS, s. 135.

Gayri-Müslimlerin Yıllara Göre Çalıştıkları Kurumları

	Meclis-i İdare	Meclis-i Belediye	Doktor	Mahkem-i Bidayet	Menafi Komisyonu	Maa Tahrir Vergi Komisyonu	Sandık Emni	Zirâât Bankası	Zirâât Odası, Meclisi	Mal Kalemi
1. Silvas Efendi	X	X			X					
2. Dikran Efendi					X					
3. Karakaş Ağa		X								
4. Gavrail Efendi				X						
5. Fukas Efendi		X								
6. Bedosaki Efendi			X							
7. Sehak Efendi		X								
8. Estefan Efendi							X			X
9. Pavlos Efendi	X									
10. Nikola	X									
11. Asir Ağa		X								
12. Pakof Efendi										X
13. Misak Efendi		X		X				X		
14. Karabet Efendi							X			

(1¹⁰⁷⁸, 2¹⁰⁷⁹, 3¹⁰⁸⁰, 4¹⁰⁸¹, 5¹⁰⁸², 6¹⁰⁸³, 7¹⁰⁸⁴, 8¹⁰⁸⁵, 9¹⁰⁸⁶, 10¹⁰⁸⁷, 11¹⁰⁸⁸, 12¹⁰⁸⁹, 13¹⁰⁹⁰, 14¹⁰⁹¹)

1078 a-1317/1899 KVS, s. 293; b-1312/1894 KVS, s. 220; c-1307/1889 KVS, s. 125.

1079 1306/1888 KVS, s. 136.

1080 1294/1877 KVS, s. 85.

1081 1310/1892 KVS, s. 211.

1082 1309/1891.KVS, s. 126.

1083 1310/1892: KVS, s. 212.

1084 1310/1892 KVS, s. 212.

1085 a-1310/ 1892 KVS, s. 213; b-1309/1891 KVS, s. 127.

1086 1314/Haziran 1896 KVS, s. 320.

1087 1322/ 1906 KVS, s. 225.

1088 1291/1874 KVS, s. 68.

1089 1309 /1891 KVS, s.127.

1090 a-1317 / Mayıs 15-12-1899 KVS, s. 293; b-1312 /1894 KVS, s. 220; c- 1322/1906 KVS, s. 225-226.

1091 1312 /1892 KVS, s. 222.

2.Gayr-i Müslimlerin Kurum ve Me'mûriyetlerindeki Temsil Durumları

Salnamelerde; üzerinde durulması gereken hususlardan biri de gayr-i müslimlerin me'mûriyetlerdeki temsil oranıdır. Aksaray'da gayr-i müslimlerin, müslümanlara göre sayısı çok azdır. Mesela 1303/1885 yılına ait salnameye¹⁰⁹² göre Aksaray Kazası'nda toplam nüfus 51.116 iken, gayr-i müslim nüfus ancak 1520 kişidir. Fakat buna rağmen gayr-i müslimlerin idarede aldıkları görevler, müslümanların aldıkları görevlere oranla çok fazladır.

Tarih	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1285/1868	3	2	5
1286/1869	3	2	5
1287/1870	4	2	6
1288/1871	4	2	6
1289/1872	4	2	6
1290/1873	5	2	7
1291/1874	2	2	4
1292/1875	2	2	4
1293/1876	5	2	7
1294/1877	4	1	5
1295/1878	3	2	5
1296/1878	8	1	9
1298/1880	8	1	9
1299/1881	9	1	10

(1285/1868¹⁰⁹³, 1286/1869¹⁰⁹⁴, 1287/1870¹⁰⁹⁵, 1288/1871¹⁰⁹⁶, 1289/1872¹⁰⁹⁷, 1290/1873¹⁰⁹⁸, 1291/1874¹⁰⁹⁹, 1292/1875¹¹⁰⁰, 1293/1876¹¹⁰¹, 1294/1877¹¹⁰², 1295/1878¹¹⁰³, 1296/1878¹¹⁰⁴, 1298/1880¹¹⁰⁵, 1299/1881¹¹⁰⁶)

1092 1303/1885 KVS, s. 237.

1093 1285/1868 KVS, s. 60.

1094 1286/1869 KVS, s. 60.

1095 1287/1870 KVS, s.58.

1096 1288/1871 KVS, s.123.

1097 1289/1872 KVS, s. 62

1098 1290/1873 KVS, s. 62.

1099 1291/ 1874.KVS, s. 68.

1100 1292/11875 KVS, s. 68.

1101 1293/1876 K.VS, s. 69

1102 1294/1877 KVS, s. 85 .

1103 1295/1878 KVS, s. 88

1104 1296/1878 KVS, s. 140

1105 1298/1880 KVS, s.1190.

1106 1299/1881 KVS, s. 114.

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

Tarih	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1300/1882	7	-	7
1301/1883	7	-	7
1302/1884	9	1	10
1303/1885	8	2	10
1304/1886	8	2	10
1305/1887	9	2	11
1306/1888	9	2	11
1307/1889	9	2	11
1309/1891	8	1	9
1310/1892	8	2	10
1312/1894	6	2	8
1314/1896	7	2	9
1317/1899	7	2	9
1322/1906	6	2	8

(1300/1882¹¹⁰⁷, 1301/1883¹¹⁰⁸, 1302/1884¹¹⁰⁹, 1303/1885¹¹¹⁰, 1304/1886¹¹¹¹, 1305/1887¹¹¹², 1306/1888¹¹¹³, 1307/1889¹¹¹⁴, 1309/1891¹¹¹⁵, 1310/1892¹¹¹⁶, 1312/1894¹¹¹⁷, 1314/1896¹¹¹⁸, 1317/1899¹¹¹⁹, 1322/1906¹¹²⁰

Gayr-i müslimlerden Meclis-i İdare'de en fazla görev yapan 17 yıllı Beğos Efendi'dir.

1107 1300/1882 KVS, s. 167.

1108 1301/1883 KVS, s.144.

1109 1302/1884 KVS, s.101.

1110 1303/1885 KVS, s. 215.

1111 1304/1886 KVS, s.127.

1112 1305/1887 KVS, s.128.

1113 1306/1888 KVS, s. 135.

1114 1307/1889 KVS, s.124.

1115 1309/1891 KVS, s, 126.

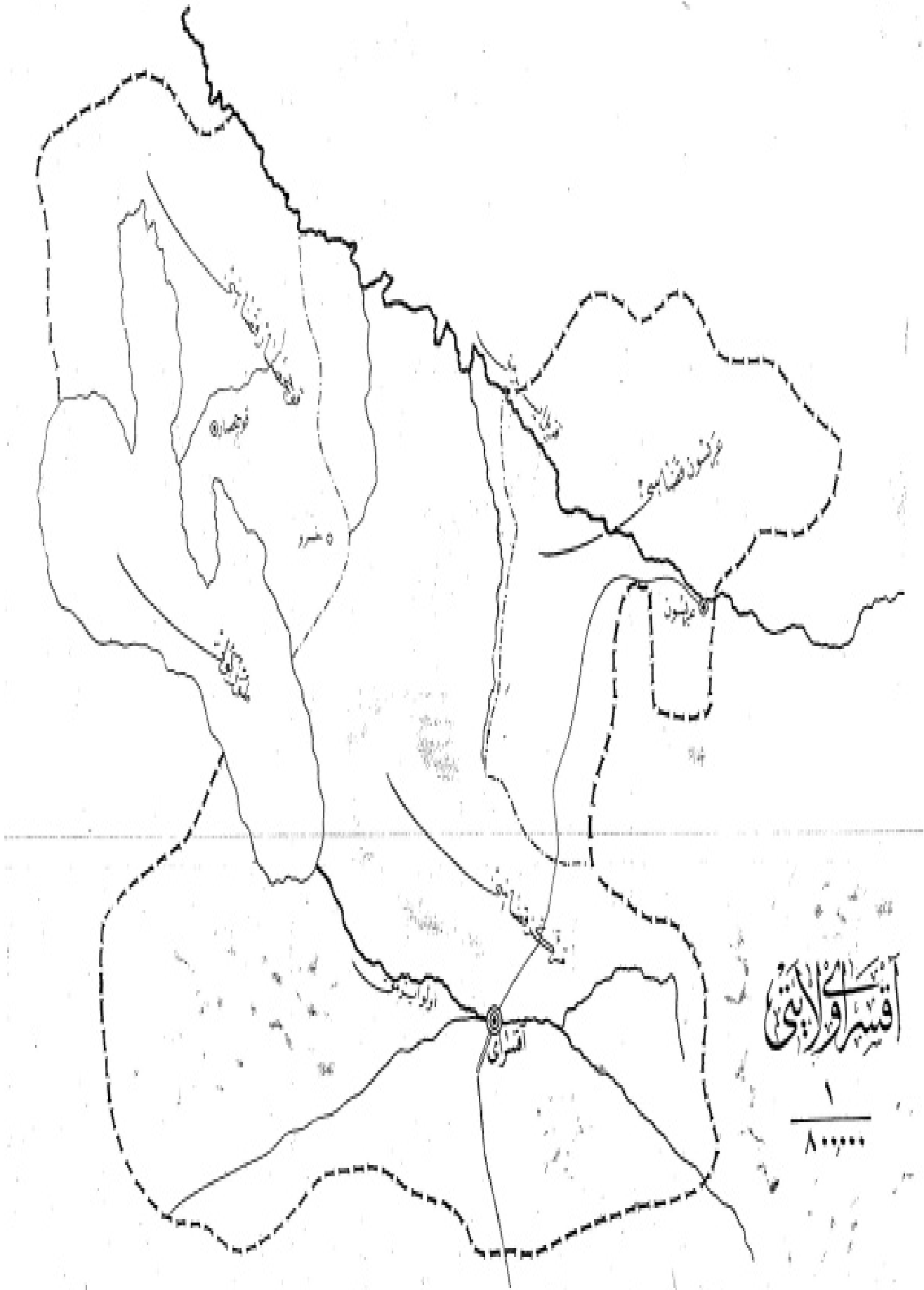
1116 1310/1892 KVS, s.211.

1117 1312 / 1894 KVS, s. 219.

1118 1314/1896 KVS, s. 320.

1119 1317/1899 KVS, s. 293.

1120 1322/ 1906 KVS, s. 225.

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

1303/1885	4	2	6	-
1304/1886	4	2	6	-
1305/1887	4	2	6	-
1306/1888	3	2	5	-
1307/1889	3	2	5	-
1309/1891	5	2	7	GM.
1310/1892	7	2	9	GM.
1312/1894	6	2	8	GM.
1314/1896	6	2	8	GM.
1317/1899	4	2	6	MÜS.
1322/1906	5	2	7	GM.

(1303/1885¹¹³², 1304/1886¹¹³³, 1305/1887¹¹³⁴, 1306/1888¹¹³⁵, 1307/1889¹¹³⁶, 1309/1891¹¹³⁷, 1310/1892¹¹³⁸, 1312/1894¹¹³⁹, 1314/1896¹¹⁴⁰, 1317/1899¹¹⁴¹, 1322/1906¹¹⁴²)

Gayr-i müslimlerden Belediye Meclisi'nde fazla görev yapan 8 yıllı Mamas Efendi, 6 yıllı Keygurak Efendi'dir. Belediyede görev yapan doktorlardan 5'i gayr-i müslimdir.

1132 1303/1885 KVS, s.216.
 1133 1304/1886 KVS, s. 128.
 1134 1305/1887 KVS, s. 129.
 1135 1306 /1888 KVS, s. 136.
 1136 1307/1889 KVS, s. 125.
 1137 1309/1891 K.V.S,s. 126.
 1138 1310/1892 KVS, s.212.
 1139 1312/1894 KVS, s. 220.
 1140 1314/1896 KVS, s.320.
 1141 1317/1899 KVS, s. 294.
 1142 1322 /1906 KVS,s.226.

c. Aksaray Kazası Mahkemelerdeki Gayr-i Müslim Üye Sayısı

Gayr-i müslimlerin nüfuslarına göre en yoğun temsil edildikleri kurum mahkemeler olmuştur. Konya Vilayeti Salnameleri'nde mahkemeler Meclis-i Deâvî ve Mahkeme-i Bidâyet olmak üzere iki farklı isimle belirtilmiştir. Gayr-i müslimler adı geçen bu mahkemelerde nüfuslarına göre yüksek oranda temsil edildikleri gibi, bazıları da uzun yıllar bu mahkemelerde görev yapmışlardır.

1285/1868 tarihli ilk salnameden itibaren görülen Meclis-i Deâvî (Dava Mahkemesi) 1296/1878 yılı da dâhil (bu tarihler arasında) yayınlanan tüm Konya Vilayeti Salnameleri'nde yer almaktadır. Deâvî Meclisi'nin reisi her yıl görev başındaki Naib Efendi'dir.

1. Meclis-i Deâvî (Dava Meclisi)'de Görev Yapan Müslim ve Gayr-i Müslim Üye Sayısı:

Tarihler	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1285/1868	3	1	4
1286/1869	3	1	4
1287/1870	2	1	3
1288/1871	4	1	5
1289/1872	3	1	4
1290/1873	3	1	4
1291/1874	3	1	4
1292/1875	3	1	4
1293/1876	2	1	3
1294/1877	3	2	5
1295/1878	3	2	5
1296/1878	3	1	4

(1285/1868¹¹⁴³, 1286/1869¹¹⁴⁴, 1287/1870¹¹⁴⁵, 1288/1871¹¹⁴⁶, 1289/1872¹¹⁴⁷, 1290/1873¹¹⁴⁸, 1291/1874¹¹⁴⁹, 1292/1875¹¹⁵⁰, 1293/1876¹¹⁵¹, 1294/1877¹¹⁵², 1295/1878¹¹⁵³, 1296/1878¹¹⁵⁴)

Konya Vilayeti Salnameleri'ne göre, gayr-i müslimlerden Bedos Efendi Deâvî Meclisi'nde 1287/1870¹¹⁵⁵, 1288/1871¹¹⁵⁶, 1290/1873¹¹⁵⁷, 1294/1877¹¹⁵⁸, 1295/1878¹¹⁵⁹ ve 1296/1878¹¹⁶⁰ tarihinde olmak üzere 6 yıl görev yapmıştır.

1143 1285/1868 KVS, s. 60.

1144 1286/1869 KVS, s. 60.

1145 1287/1870 KVS, s. 58.

1146 1288/1871 KVS, s. 123.

1147 1289/1872 KVS, s. 62.

1148 1290/1873 KVS, s. 62.

1149 1291/1874 KVS, s. 68.

1150 1292/1875 KVS, s. 68.

1151 1293/1876 KVS, s. 69.

1152 1294/1877 KVS, s. 85.

1153 1295/1878 KVS, s. 88.

1154 1296/1878 KVS, s. 140.

1155 1287/1870 KVS, s. 58.

1156 1288/1871 KVS, s. 123.

1157 1290/1873 KVS, s. 62.

1158 1294/1877 KVS, s. 85.

1159 1295/1878 KVS, s. 88.

1160 1296/1878 KVS, s. 35.

2.Gayr-ı Müslimlerin Mahkeme-i Bidâyet (İlk mahkeme)'teki Üye Sayısı:

1298/1880 yılından itibaren Meclis-i Deâvî'nin yerini Mahkeme-i Bidâyet almıştır. 1300/1882 ve 1301/1883 yılları hariç bu mahkemenin de reisi (başkanı) Naib Efendi'dir. Bu tarihlerde naibin adı Mehmed Rüşdi Efendi iken, Mahkeme-i Bidâyet'in reisi Raşid Efendi'dir. 1300/1882 yılında Mahkeme-i Bidâyet'te yalnız mahkeme başkanının ismi verilmiştir. Bir başka üye yoktur. Fakat salnamede mahkemeye ilgili olan Kâtib-i Sâni'nin altında Sorgu Hâkimi Muavini Halil Efendi yer almaktadır ki herhangi bir dava durumunda bunun mahkeme üyesi olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır. Mahkeme-i Bidâyet'te görev yapan müslim ve gayr-i müslim üye sayısı:

Yıllar	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1298/1880	3	1	4
1299/1881	2	1	3
1300/1882	1	-	1
1301/1883	1	2	3
1302/1884	2	1	3
1303/1885	2	1	3
1304/1886	2	1	3
1305/1887	2	1	3
1306/1888	2	1	3
1307/1889	2	1	3
1309/1891	3	1	4
1310/1892	2	1	3
1312/1894	2	1	3
1314/1896	2	1	3
1317/1899	2	1	3
1322/1906	2	1	3

(1298/1880¹¹⁶¹, 1299/1881¹¹⁶², 1300/1882¹¹⁶³, 1301/1883¹¹⁶⁴, 1302/1884¹¹⁶⁵, 1303/1885¹¹⁶⁶, 1304/1886¹¹⁶⁷, 1305/1887¹¹⁶⁸, 1306/1888¹¹⁶⁹, 1307/1889¹¹⁷⁰, 1309/1891¹¹⁷¹, 1310/1892¹¹⁷², 1312/1894¹¹⁷³, 1314/1896¹¹⁷⁴, 1317/1899¹¹⁷⁵, 1322/1906¹¹⁷⁶)

1161 1298/1880 KVS, s. 119.

1162 1299/1881 KVS, s. 114.

1163 1300/1882 KVS, s. 168.

1164 1301/1883 KVS, s. 144.

1165 1302/1884 KVS, s. 101.

1166 1303/1885 KVS, s. 216.

1167 1304/1886 KVS, s. 127.

1168 1305/1887 KVS, s. 128.

1169 1306/1888 KVS, s. 136.

1170 1307/1889 KVS, s. 124.

1171 1309/1891 KVS, s. 126.

1172 1310/1892 KVS, s. 211-212.

1173 1312/1894 KVS, s. 220.

1174 1314/1896 KVS, s. 320.

1175 1317/1899 KVS, s. 293.

1176 1322/1906 KVS, s. 225.

d. Menâfi Komisyonu'ndaki Görev Yapan Müslim ve Gayr-i Müslim Üye Sayısı:

Gayr-i müslimlerin en yoğun temsil edildiği yerlerden biri de Menâfi Komisyonu'dur. Yıllara göre Menâfi Komisyonları'nın üye sayısı:

Yıllar	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1291/1874	2	2	4
1292/1875	2	2	4
1293/1876	2	2	4
1294/1877	2	2	4
1295/1878	2	2	4
1296/1878	2	2	4
1298/1880	3	1	4
1299/1881	3	-	3
1300/1882	3	-	3
1301/1883	3	-	3
1302/1884	1	2	3
1303/1885	2	1	3
1304/1886	2	1	3
1305/1887	2	1	3
1306/1888	3	2	5
1307/1889	3	2	5

(1291/1874¹¹⁷⁷, 1292/1875¹¹⁷⁸, 1293/1876¹¹⁷⁹, 1294/1877¹¹⁸⁰, 1295/1878¹¹⁸¹, 1296/1878¹¹⁸², 1298/1880¹¹⁸³, 1299/1881¹¹⁸⁴, 1300/1882¹¹⁸⁵, 1301/1883¹¹⁸⁶, 1302/1884¹¹⁸⁷, 1303/1885¹¹⁸⁸, 1304/1886¹¹⁸⁹, 1305/1887¹¹⁹⁰, 1306/1888¹¹⁹¹, 1307/1889¹¹⁹²)

Gayr-ı müslimlerden Parsih Efendi 1291/1874¹¹⁹³, 1292/1875¹¹⁹⁴, 1293/1876¹¹⁹⁵, 1294/1877¹¹⁹⁶, 1295/1878¹¹⁹⁷, 1296/1878¹¹⁹⁸ ve 1298/1880¹¹⁹⁹ tarihlerinde olmak üzere 7 yıl Menâfi Komisyonu üyeliği yapmıştır.

1177 1291/1874 KVS, s. 68.

1178 1292/1875 KVS, s. 68.

1179 1293/1876 KVS, s. 69.

1180 1294/1877 KVS, s. 85.

1181 1295/1878 KVS, s. 88.

1182 1296/1878 KVS, s. 141.

1183 1298/1880 KVS, s.120.

1184 1299/1881 KVS, s. 114.

1185 1300/1882 KVS, s.168.

1186 1301/1883 KVS, s. 145.

1187 1302/1884 KVS, s.102.

1188 1303/1885 KVS, s. 216.

1189 1304/1886 KVS, s.128.

1190 1305/1887 KVS, s. 129

1191 1306/1888 KVS, s.136

1192 1307/1889 KVS, s. 125.

1193 1291/1874 KVS, s. 68.

1194 1292/1875 KVS, s. 68.

1195 1293/1876 KVS, s. 69.

1196 1294/1877 KVS, s. 85.

1197 1295/1878 KVS, s. 88.

1198 1296/1878 KVS, s. 141.

1199 1298/1880 KVS, s. 120

e. Maa Tahrir Vergi Komisyonunda Görev Yapan Müslim ve Gayr-i Müslim Üye Sayısı

Gayr-i müslimlerin yüksek oranda temsil edildikleri komisyonlardan biri de Maa Tahrir Vergi Komisyonlarıdır:

Yıllar	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1299/1881	5	2	7
1300/1882	4	2	6
1301/1883	4	2	6
1302/1884	4	1	5
1303/1885	4	2	6
1304/1886	4	2	6
1305/1887	3	2	5

(1299/1881¹²⁰⁰, 1300/1882¹²⁰¹, 1301/1883¹²⁰², 1302/1884¹²⁰³, 1303/1885¹²⁰⁴, 1304/1886¹²⁰⁵, 1305/1887¹²⁰⁶)

Bu komisyonlarda en fazla görev yapan gayr-i müslim Mamas Efendi olup altı yıl faaliyet gösteren bu komisyonun beş yılında (1299/1881, 1300/1882, 1301/1883, 1303/1885, 1304/1886, 1305/1887) görev yapmıştır.

f. Mâl Kalemünde Görev Yapan Müslim ve Gayr-i Müslim Üye Sayısı:

Maliye İşlerinin yürütüldüğü bu kalemde de gayr-i müslimler yer almışlardır.

Yıllar	Müslim	Gayr-i Müslim	Toplam
1306/1888	2	1	3
1307/1889	2	1	3
1309/1891	3	2	5
1317/1899	2	-	2
1322/1906	5	-	5

(1306/1888¹²⁰⁷, 1307/1889¹²⁰⁸, 1309/1891¹²⁰⁹, 1317/1899¹²¹⁰, 1322/1906¹²¹¹)

1200 1299/1881 KVS, s. 114.

1201 1300/1882 KVS, s. 168.

1202 1301/1883 KVS, s. 145.

1203 1302/1884 KVS, s. 102.

1204 303/1885 KVS, s. 216.

1205 1304/1886 KVS, s. 128

1206 1305/1887 KVS, s. 129.

1207 1306/1888 KVS, s. 137.

1208 1307/1889 KVS, s. 125.

1209 1309/1891 KVS, s. 127.

1210 1317/1889 KVS, s. 293.

1211 1322/1906 KVS, s. 225

g. Sandık Eminliği'nde Görev Yapan Müslim ve Gayr-i Müslim Üye Sayısı

Gayr-ı müslimlerin buldukları önemli görevlerden biri de günümüzde veznedar olarak bilinen Sandık Eminleri'dir. Salnamelerde geçen ve tek şahsın sorumlu olduğu dokuz Sandık Emmini'nden altısında gayr-i müslimler görev yapmışlardır. Sandık Eminliği'nde görev yapan müslim ve gayr-i müslimler ile bunların görev yaptığı toplam yıl:

Sandık Emmini olan Gayr-i Müslim'in Adı	Görev yaptığı yıllar	Yıl
a. Osman Efendi	1285/1868, 1286/1869, 1287/1870, 1288/1871, 1289/1872	5
b. Vasilaki Efendi	1290/1873, 1291/1874	2
c. Mihail Efendi	1292/1875, 1293/1876, 1294/1877, 1295/1878, 1296/1878	5
d. Muhiddin Efendi	1299/1881	1
e. Lazari Efendi	1302/1884, 1303/1885, 1304/1886, 1305/1887	4
f. İstradi Efendi	1306/1888, 1307/1889	2
g. Esteban	1309/1891, 1310/1892	2
h. Karabet	1312/1894, 1314/1896	2
ı. Mehmed Efendi	1317/1899, 1322/1906	2

(a¹²¹², b¹²¹³, c¹²¹⁴, d¹²¹⁵, e¹²¹⁶, f¹²¹⁷, g¹²¹⁸, h¹²¹⁹, ı¹²²⁰)

Altı salnamede geçen Zirâât Bankası Şubesi'nde (309/1891, 1310/1892, 1317/1899, 1322/1906) yıllarında¹²²¹; yine bir defaya mahsus olsa da Tâ'dil-i Emlak Kalemi'nde¹²²², Muhâcirin-i İskân Komisyonu'nda¹²²³, Zirâât Meclisi¹²²⁴, Zirâât ve Ticaret Odası'nda da¹²²⁵ birer gayr-i müslim üye görev yapmıştır. Ayrıca Zirâât Meclisi¹²²⁶, Zirâât Odası¹²²⁷, A'şâr ve Ağnâm İdâresi'nde¹²²⁸ olduğu gibi bazı yerlerde ise kâtiplik yaptıkları görülmektedir.

Gayr-i müslimler Düyûn-ı umûmiyye ve Reji İdarelerinde de görev almışlardır. Gerekli bilgiler bunların anlatıldığı bölümde verilmiştir. Gayr-i müslimlerin bu kurumlarda üye olarak bulunmadığı yıllar olduğu gibi, hiç görev almadığı kurumlar da vardır.

1212 a-1285/1868 KVS, s. 60; b-1286/1869 KVS, s. 60;c-1287/1870 KVS, s.58;d-1288/1871 KVS, s. 123;e-1289/1872 KVS, s.62.

1213 a-1290/1873 KVS, s.62; b-1291/1874 KVS, s.68.

1214 a-1292/1875 KVS, s. 68; b-1293/1876 KVS, s. 69; c-1294/1877 KVS, s. 85; d-1295/1878 KVS, s. 88; e-1296/1878 KVS, s.141.

1215 1299/1881 KVS, s.114.

1216 a-1302/1884 KVS, s.102; b-1303/ 1885 KVS, s. 217; c-1304/1886 KVS, s.129; d-1305/1887 KVS, s.130.

1217 a-1306/1888 KVS, s. 137; b- 1307/1889 KVS, s.125.

1218 a-1309/1891 KVS, s.127; b-1310/1892 KVS, s.214.

1219 a-1312/1894 KVS, s. 222;b-1314/1896 KVS, s. 322.

1220 a-1317/1899 KVS, s. 293; b-1322 KVS, s. 225.

1221 a-1309/1891 KVS, s. 126; b-1310/1892 KVS, s. 212;c-1317/1899 KVS, s.294; d-1322/1906 KVS, s. 226.

1222 1317/1899 K.V.S,s. 295.

1223 1322/ 1904 KVS, s.227.

1224 1299/1881 KVS, s. 114.

1225 1322/1906 KVS, s. 227.

1226 1300/1882 KVS, s.168.

1227 1306/1888 KVS, s. 136.

1228 1300/ 1882, KVS, s. 168.

2.Gayr-i Müslimlerin Üye Olarak Bulunmadığı Kurumlar

Kurumun Adı	Kurumların Yer Aldığı Salnamelerin Tarihleri
a. A'sâr* İdâresi	1298/1880
b. A'sâr ve Ağnâm Dairesi	1299/1881, 1300/1882, 1302/1884
c. Zirâât Odası	1301/1883, 1302/1884, 1303/1885, 1304/1886, 1305/1887, 1306/1888, 1317/1889
d. Evkaf Komisyonu	1309/1891, 1312/894, 1310/1892, 1314/1896, 1317/1899
e. Maarif Komisyonu	1310/1892, 1312/1894, 1314/1896, 1317/1899, 1322/1906
f. Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu,	1310/1892, 1312/1894, 1314/1896, 1317/1899
g. Tapu Kalemi	1317/1899
h. Nüfus Kalemi	1317/1899
i. Nüfus Dâiresi	1322/1906
i. Telgraf ve Posta İdâresi	1312/1894, 1314/1896, 1317/1899
j. Zâbita Dâiresi	1310/1892, 1312/1894, 1314/1896, 1317/1899
k. Tahsîlât Komisyonu	1317/1899

(a¹²²⁹, b¹²³⁰, c¹²³¹, d¹²³², e¹²³³, f¹²³⁴, g¹²³⁵, h¹²³⁶, i¹²³⁷, j¹²³⁸, k¹²⁴⁰)

Salnamelere göre gayr-i müslimlerin bulunmadığı komisyon, daire ve idareler vardır. Bunların isimleri ve hangi yıllara ait olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

1229 1298/1880 KVS, s.120.

1230 a-1299/1881 KVS, s. 114; b-1300/1882,KVS, s.168;c-1302/1884 KSV, s.102.

1231 a-1301/1883 KVS, s. 145; b-1302/1884 KVS, s.102; c-1303/1885 KVS, s. 216; d-1304/1886 KVS, s.128; e-1305/1887 KVS, s.129; f-1306/1888 KVS, s.136;g-1317/1889 KVS, s. 125.

1232 a-1309/1891 KVS, s.126; b-1312/894 KVS, s. 220; c-1310/1892 KVS, s.213; d-1314/ 1896 KVS, s.321; e-1317/1899 KVS, s. 295.

1233 a-1310/1892 KVS, s. 213; b- 1312 /1894 KVS,s. 200; c-1314/1896 KVS, s. 321; d-1317/1899 KVS, s. 294; e-1322/1906 KVS, s. 226.

1234 a-1310/1892 KVS, s. 213; b-1312/1894 KVS, s. 221; c-1314/1896 KVS, s. 321; d-1317/1899 KVS, s. 295.

1235 1317/1899 KVS, s. 294.

1236 1317/1899 KVS, s. 294.

1237 1322/1906 KVS, s. 225.

1238 a-1312/1894 KVS, s. 221; b-1314/1896 KVS, s.322; c-1317/1899, KVS, s. 295.

1239 a-1310/1892 KVS, s.214; b-1312/1894 KVS, s.221; c-1314/1896 KVS, s.322; d- 1317/1899 KVS, s.296.

1240 1317/ 1899 KVS, s. 295.

*Aşar: Öşür, mahsullerden alınan onda birler, ağnam ise hayvanlardan alınan vergi manasına kullanılan bir tabirdir. Evkaf: Vakıflar, Cami, medrese, İmaret gibi hayratın idaresine ayrılan arâ'î, bina ve saire. (Ferit Devellioğlu Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Lügat Ankara 1997,s.13.46.241)

d. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti

1.Aksaray Vlayeti'nin İdari Yapısı

1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 tarihlerinde Aksaray Vilayeti'nin idari yapısı kaza, nahiye ve köylerden meydana gelmiş olup bu üç sene içerisinde kaza ve nahiye isimlerinde bir değişiklik yoktur.

a. Kazaları

Aksaray (Merkez) Kazası
Arapsun(Gülşehri) Kazası
Koçhisar(Şerefli) Kazası

b. Aksaray Vilayeti'nin Nahiye ve Köy Sayısı

1925/1926 tarihli Türkiye Cumhuriyet Devlet Salnamesi'nde Aksaray Vilayeti'nin tek bir nahiyesi olduğu belirtilmiş, fakat ismi verilmemiştir. 1926/1927 ve 1927/1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'ne göre ise Aksaray Vilayeti'nin tek nahiyesi Koçhisar Kazası'na bağlı olan Panlı Nahiyesi'dir. Merkez Kaza ile Arapsun Kazası'nın nahiyesi yoktur.

1925/1926 tarihli Türkiye Cumhuriyet Devlet Salnamesi'nde nahiye isminin yanında köy sayısı da verilmemektedir. Daha sonraki yıllara ait verilen bilgilere göre var olduğu belirtilen nahiye yine Koçhisar'a bağlı Panlı Nahiyesi'dir.

1925/1926¹²⁴¹, 1926/1927¹²⁴² ve 1927/1928¹²⁴³ tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'ne göre Aksaray Vilayeti'nin kaza, nahiye ve köy sayısı:

Yıllar	Kaza isimleri	Köy adedi	Nahiye	Toplam Köy
1925/1926	Aksaray			298
	Koçhisar (Şerefli)			
	Arapsun (Gülşehri)			
1926/1927	Aksaray	179		226
	Koçhisar (Şerefli)	103	Panlı	
	Arapsun (Gülşehri)	44		
1927/1928	Aksaray	150		304
	Koçhisar (Şerefli)	110	Panlı	
	Arapsun (Gülşehri)	44		

1925/1926 yılına ait Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'nde yer alan Aksaray Vilayeti'nin haritası.

1241 1925/1926 TCDS, s. 342.

1242 1926/1927 TCDS, s. 528.

1243 1927/1928 TCDS, s. 420.

2. Aksaray Vilayeti Mülki Teşkilatında Bulunan Görevliler

a. Aksaray Vilayeti ve Kazalarının İdarecileri

Aşağıda Aksaray Vilayeti Mülki İdaresi'nde görevli olanlar yıllara göre toplu olarak verilmiştir. Burada yalnız Aksaray Vilayeti ve kazalarının idarecileri üzerinde durulacaktır.

Salnamelere göre aşağıda da belirtildiği gibi 1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 yıllarında Aksaray Valisi, salnamedeki ismiyle Yusuf Ziya Beğ'dir.*

Aynı tarihlerdeki Aksaray Vilayeti'ne bağlı Koçhisar ve Arapsun (Güşehri) kazalarının kaymakamları ise tabloda gösterilmiştir¹²⁴⁴:

Yıllar	Kaza isimleri	Kaymakam
1925/1926	Koçhisar	Sabri Beğ
	Arapsun	Ferid Beğ
1926/1927	Koçhisar	Mustafa Beğ
	Arapsun	Ferid Beğ
1927/1928	Koçhisar	-
	Arapsun	Ferid Beğ

1244 a-1925/1926 TCDS, s. 345. b-1926/1927 TCDS, s. 532. c-1927/1928 TCDS, s. 428.

*Ziya Bey

1877 tarihinde Vanda doğan Yusuf Ziya Bey,1897 tarihinde Harbiye Mektebi'nden süvari olarak mezun olduktan sonra Cihar-i İdare-i Mülkiyesi'ne tayin edilmiş ve gösterdiği ehliyetle binaen mülkiye hizmetine alınmıştır. Yusuf Ziya Bey çeşitli yerlerde kaymakamlık, Muş mutasarrıf ve valiliğinde bulunduktan sonra 1924 senesinden itibaren Aksaray Valiliği'ne getirilmiştir.

Ziya Bey Aksaray'da yedi sene valilik yaptıktan sonra (M.H İlmî, Aksaray Mektupçusu, Aksaray Tarihçesi, s.74, Aksaray-1931) 1932 tarihinde Vekâlet emri üzerine bu görevden alınmıştır. (Osman Tekeli, Aksaray Vilayeti Tarihi (1926-1933), s.138,Aksaray -2008)

Yusuf Bey'in Aksaray'a kazandırdığı önemli eserler şunlardır. Vali Konağı, üç parça olan hükümet konağı, Vilayet matbaası, Gazi İlkokulu. Ayrıca Aksaray'ın Ereğli Demiryolu İstasyonu'na bağlanması için Abdullah Sabri Karter tarafından başlatılan şoseyi Sıraçakıl Hanı'nın ilerisine kadar yaptırmıştır. (İbrahim Hakkı Konyalı Aksaray Tarihi, c.2,s 1679, İstanbul 1974). Yusuf Ziya Bey şehrin imarı nokta-i nazarından çok kıymetli eserler vücuda getirmiştir. Eskiden bir harabe olan Aksaray Kasabası'nı asri bir şehir haline çeviren Yusuf Ziya Bey'dir. (Mehmet Zeki, Türkiye Teracim-i Ahval Ansiklopedisi c. 3, İstanbul 1930-1932).

b.1925/1926 Yılı Aksaray Vilayet Merkezi'ndeki Me'mûriyet ve Görevliler¹²⁴⁵:

Me'mûriyetler	Görevliler
Vali	Yusuf Ziya Beğ
Muhâsebeci	Hüseyin Neşet Beğ
Tahrîrât Müdürü	Hilmi Beğ
Müftü	İbrahim Efendi
Müretteb Cinâyet Reisi	İbrahim Etem Beğ
Cinâyet Müddeî-ı Umûmî	Sıtkı Beğ
Cinâyet Azası	Hüseyin Hüsnü Beğ
Cinâyet azası	Halil Hilmi Beğ
Cinâyet Aza Mülâzımı	Adil Beğ
Cinâyet Aza Mülâzımı	Vehbi Beğ
Müstantik	Mehmet Beğ
Jandarma Kumandanı	Edhem Beğ
Sıhhiye Müdürü	Abdülhak Hamid Beğ
Maarif Müdürü	-
Muhâsebe-i Husûsiye Müdürü	Tevfik Beğ
Tapu Müdürü	Şükrü Beğ
Ziraât Müdürü	Sadi Beğ
Nüfus Müdürü	Tahir Beğ
Baytar Müdürü	Hüsnü Beğ
Nâfia Mühendizi	Galib Beğ
Muhâsebe Kalemi Mümeyyizi	Rıfat Beğ
Vâridât Mümeyyizi	Edhem Beğ
Belediye Reisi	Kuddüsi Beğ

c. 1925/1926 Yılı Aksaray Vilayeti'nin Kazalarında Bulunan Görevliler¹²⁴⁶:

Koçhisar Kazası:

Me'mûriyet	Görevliler
Kaymakam	Sabri Beğ
Mal Müdürü	Ahmed Beğ
Müftü	Hasan Tahsin Efendi
Mahkeme-i Asliye Reisi	Recep Hilmi Beğ
Mahkeme-i Müddeî-i umûmî	Nuri Beğ
Müstantik	Lütfi Beğ

1245 1925/1926 TCDS, s. 345.

1246 1925/1926 TCDS, s. 345.

Arapsun Kazası:

Me'mûriyetler	Görevliler
Kaymakam	Ferid Beğ
Mal Müdürü	Hasan Beğ
Müftü	İsmail Hakkı Efendi
Müdde-i umûmî	Hasan Ruhi Beğ
Müstantik	İbrahim Edhem Beğ

3. 1926/1927 Yılı Aksaray Vilayet Merkezinde Bulunan Görevliler¹²⁴⁷:

Me'mûriyetler	Görevliler
Vali	Yusuf Ziya Beğ
Muhasebeci	Hasan Avni Beğ
Tahrîrât Müdürü	Hilmi Beğ
Müftü	İbrahim Edhem Beğ
Müretteb Cinâyet Reisi	İbrahim Edhem Beğ
Cinâyet Müdde-i Umûmîsi	Fehim Beğ
Cinâyet Azası	Hüseyin Hüsni Beğ
Cinâyet Azası	Halil Hilmi Beğ
Cinâyet Aza Mülâzımı	Adil Beğ
Cinâyet Aza Mülâzımı	Vehbi Beğ
Cinâyet Aza Mülâzımı	Hadi Beğ
Müstantik	-
Jandarma Kumandanı	İbrahim Edhem Beğ
Sıhhiye Müdürü	Osman Münür Beğ
Maarif Me'mûru	Sadullah Beğ
İskân Me'mûru	Rıza Beğ
Muhâsebeyi Husûsiye Müdürü	Tevfik Beğ
Posta Telgraf Müdürü	Şakir Beğ
Tapu Müdürü	Şükrü Beğ
Zirâât Müdürü	Said Beğ
Baytar Müdürü	Hüsnü Beğ
Muhâsebe Mümeyyizi	Rıfat Beğ
Nüfus Müdürü	Abdolvahab Beğ
Vâridât Müdürü	Edhem Beğ
Belediye Reisi	Kadir Beğ

1247 1926/1927 TCDS, s. 532.

a.1926/1927 Yılı Aksaray Vilayeti'ne Ait Kazalarda Bulunan Görevliler¹²⁴⁸:

Koçhisar Kazası:

Me'mûriyetler	Görevliler
Kaymakam	Mustafa Beğ
Mal Müdürü	Ahmed Beğ
Müftü	Hasan Tahsin Beğ
Mahkeme-i Asliye Reisi	Recep Beğ
Mahkeme-i Müddeî-i umûmîye	Nuri Beğ
Müstantik	Ramiz Beğ
Posta ve Telgraf Müdürü	Osman Nuri Beğ

Arapsun Kazası:

Me'mûriyetler	Görevliler
Kaymakam	Ferid Beğ
Mal Müdürü	Hasan Beğ
Müftü	İsmail Hakkı Beğ
Hâkim	Mehmet Faik Beğ
Mahkeme-i Müddeî-i umûmî	Hasan Ruhi Beğ
Müstantik	Salih Beğ
Posta ve Telgraf Müdürü	Osman Nuri Beğ

4. 1927/1928 Yılı Aksaray Vilayet Merkezinde Bulunan Görevliler¹²⁴⁹:

Me'mûriyetler	Görevliler
Vali	Yusuf Ziya Beğ
Muhasebeci	Hasan Avni Beğ
Tahrîrât Müdürü	Mehmed Hilmi Beğ
Müfti	İbrahim Efendi
Ağır Ceza Dairesi Reisi	İbrahim Beğ
Müddeî-i Umûmî	Niyazi Beğ
Aza	Cemal Beğ
Aza	Salim Beğ
Aza Mülâzımı	Vehbi Beğ
Müstantik	Hamdi Beğ
İcrâ' Me'mûru	Tahsin Beğ
Vilayet Jandarma Kumandanı	İbrahim Edhem Beğ
Polis Komser muâvini	Ahmed Tahir Beğ
Maarif Müdürü	Hakkı Beğ
Sıhîyye ve Muâvenât-i İştima-i Müdürü	Osman Münir Beğ
Merkez Hükümet Tabibi	İbrahim Ferid Beğ
Muhaâbe-i Müdürü	Tevfik Beğ
Nüfus Müdürü	Abdülvahab Beğ
Tapu ve Kadastro Müdürü	Şükrü Beğ
Ziraât Müdürü	Saib Beğ
Baytar Müdürü	Hüsnü Beğ
Posta ve Telgraf Müdürü	Şakir Beğ
İskân Me'mûru	Ali Rıza Beğ
Belediye Reisi	Ali Beğ

1249 1927/1028 TCDS, s. 428.

a.1927/1928 Yılı Aksaray Vilayeti'ne Ait Kazalardaki Görevliler¹²⁵⁰:

Koçhisar Kasabası:

Me'mûriyetler	Görevliler
Kaymakam	-
Mal Müdürü	Ahmed Beğ
Müftü	Hasan Tahsin Efendi
Hukuk Hâkimi	Mustafa Beğ
Ceza Hâkimi	Arif Hikmet Beğ
Müddeî-i umûmî	Nuri Beğ
Müstantik	Mehmed İhsan Beğ
Hükümet Tabibi	.
Posta ve Telgraf Müdürü	Osman Nuri Beğ

Arapsun Kazası:

Me'mûriyetler	Görevliler
Kaymakam	Ferid Beğ
Mal Müdürü	Hasan Beğ
Müftü	İsmail Hakkı Efendi
Hâkim	Mehmed Faik Beğ
Müddeî-i umûmî	Hasan Ruhi Beğ
Müstantik	Ali Beğ
Hükümet Tabibi	Ahmed Sami Beğ
Posta ve Telgraf Müdürü	Osman Nuri Beğ

5. 1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 Yıllarına Göre Me'mûriyetlerin Durumu.

a-Aksaray Vilayeti'ndeki Mevcut Me'mûriyetlerin 1925/1926¹²⁵¹, 1926/1927¹²⁵², 1927/1928¹²⁵³ Yıllarına Ait Varlıklarını Gösteren Tablo:

Me'mûriyet unvanları	Yıllar		
	1925/1926	1926/1927	1927/1928
Vali	X	X	X
Muhâsebeci	X	X	X
Tahrîrât Müdürü	X	X	X
Müftü	X	X	X
Müretteb Cinâyet Reisi	X	X	
Ağır Ceza Dairesi Reisi	-	-	X
Cinâyet Müdde-i Umûmîsi	X	X	-
Müddeî-i Umûmî	-	-	X
Cinâyet Azası	X	X	-
Cinâyet Azası	X	X	-
Cinâyet Aza Mülazımı	X	X	-
Aza	-	-	X
Aza	-	-	X
Cinâyet Aza Mülazımı	X	X	-
Cinâyet Aza Mülazımı	-	X	-
Aza Mülazımı	-	-	X
Müstantik	X	X	X
Jandarma Kumandanı	X	X	-
Vilayet Jandarma kumandanı	-	-	X
Sıhîyye Müdürü	X	X	-
Sıhîyye ve Muâvenât-i İştma-i Müdürü	-	-	X
Maarif Me'mûru	-	X	-
Maarif Müdürü	X	-	X

1251 1925/1926 TCDS, s. 345.

1252 1926/1927 TCDS, s. 532.

1253 1927/1928 TCDS, s. 428.

Yukarıdaki Tablonun Devamı:

Me'mûriyet unvanları	Yıllar		
	1925/1926	1926/1927	1927/1928
İşkân Me'mûru	-	X	X
Muhâsebeyi Husûsiye Müdürü	X	X	-
Muhâsebe Müdürü	-	-	X
Posta Telgraf Müdürü	-	X	X
Tapu Müdürü	X	X	-
Tapu ve Kadastro Müdürü	-	-	X
Zirâât Müdürü	X	X	X
Baytar Müdürü	X	X	X
Muhasebe Mümeyyizi	-	X	-
Muhâsebe Kalem Mümeyyizi	X	-	-
Nüfus Müdürü	X	X	X
İcrâ' Me'mûru	-	-	X
Polis Komser Muavini	-	-	X
Merkez Hükümet Tabibi	-	-	X
Vâridât Müdürü	X	X	-
Nâfia Mühendisi	X	-	-
Belediye Reisi	X	X	X
Toplam	23	25	24

b-Aksaray Vilayeti'nin Koçhisar (Şerefli) ve Arapsun (Gülşehri) Kazalarındaki Me'mûriyetlerin 1925/1926¹²⁵⁴, 1926/1927¹²⁵⁵, 1927/1928¹²⁵⁶ Yıllarına Ait Durumlarını Gösteren Tablo:

Kaza İsmi	Me'mûriyet	Yıllar		
		1925/1926	1926/1927	1927/1928
Koçhisar	Kaymakam	X	X	X
	Mâl Müdürü	X	X	X
	Müftü	X	X	X
	Mahkeme-i Asliye Reisi	X	X	-
	Ceza Hâkimi	-	-	X
	Mahkeme-i Müddeî-i umûmîyesi	X	X	X
	Müstantik	X	X	X
	Posta ve Telgraf Müdürü		X	X
	Hükümet Tabibi	-	-	X
Arapsun	Kaymakam	X	X	X
	Mal Müdürü	X	X	X
	Müftü	X	X	X
	Müddeî-i umûmî	X	X	X
	Müstantik	X	X	X
	Hükümet Tabibi	-	-	X
	Posta ve Telgraf Müdürü		X	X

1254 a-1925/1925 TCDS, s. 345.

b-1926/1927 TCDS, s. 532.

c-1927/1928 TCDS, s. 428.

1255 a-1925/1926 TCDS, s. 345.

b-1926/1927 TCDS, s. 532.

c-1027/1928 TCDS, s. 428.

1256 a-1925/1926 TCDS, s. 345.

b-1926/1927 TCDS, s. 532.

c-1027/1928 TCDS, s. 428.

6.Aksaray Meb'ûsları (Milletvekilleri)

Sadece üç adet olan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'ndeki bilgiler, Aksaray Vilayeti adı altında iki ana başlıkta verilmekte olup bunlardan birinde Aksaray Meb'ûsları başta olmak üzere vali, memurlar ve görevliler; diğerinde ise Aksaray'a ait çok çeşitli konularda malumat yer almaktadır. Yıllara göre Aksaray Meb'ûsları şunlardır:

a- 1925/1926 yılı Aksaray Vilayeti'nin Meb'ûsları¹²⁵⁷:

- 1-Besim Atalay Beğ
- 2-Mustafa Vehbi Beğ*
- 3-Neşet Beğ

b- 1926/1927 yılı Aksaray Vilayeti'nin Meb'ûsları¹²⁵⁸:

- 1-Besim Atalay Beğ**
- 2-Neşet Beğ

1257 1925/1926 TCDS, s. 70.

1258 1926/1927 TCDS, s. 527.

*Vehbi Bey:

1876'da Aksaray'da doğdu. Babası Hacı Hasan, annesi Hacer Hanım'dır. Asıl Adı Mustafa Vehbi (Çorakçı) Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini Aksaray Rüştisi'nde yaptı. Konya'da ki eğitimini tamamladıktan sonra ticaretle uğraşmaya başladı. Vehbi Bey bir yandan ticaretle uğraşırken bir yandan da Aksaray Belediye Başkan Vekilliği, Tekel Müdürlüğü görevlerini de yapmıştır. Ticaret sayesinde büyük bir servet sahibi olmuştur.

TBMM'nin I. Dönemi'ne Niğde'den Milletvekili seçilerek 28 Nisan 1920'de Meclise katıldı. II. Dönem'de (1923) de Aksaray'dan Milletvekili seçilerek yasama görevini dönem sonuna kadar sürdürdü. 1927'de meclis dışında kaldı.

Aksaray'da Azm-i Milli Fabrikasını ve Halk İktisat Bankası'nı kurdu. İstanbul'da Şark Değirmenleri Şirketi, İzmir ve Burdur'da da ticaret ve sanaayi' şirketleri tesis etti ve bu şirketlerin yönetim kurulu başkanlıklarını yaptı.

İstiklal Savaşı'nda yaptığı katkılardan dolayı İstiklal Madalyası'na layık görülen Vehbi Bey, 1 Şubat 1932 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verildi. Evli ve 5 çocuk babası idi. Ailesi (Çorakçı) soyadını almıştır (Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923, c. 3, T.B.M.M. Vakfı Yayınları No:6, Ankara, s.814),(İlk Meclis Anketi. TBMM Kültür ve Yayın Kurulu, Ankara Nisan 2004,s.323)

** Ahmed Besim Atalay:

1882 Uşak doğumludur. Babası Mehmed Efendi, annesi ise Âlime Hatun'dur, 1912'de Dârü'l Muallimi bitiren Ahmet Besim Bey Fransızca, Arapça bilmektedir. Tarih ve Dil-Ankara, Konya Öğretmen Okulu Müdürü, Maraş, İçel ve Niğde Maarif Müdürü, Silifke Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kurucusu olup aynı zamanda yazardır.

I.Yasama Dönemi'nde Kütahya Millet Vekili, II. ve III Yasama Dönemi'nde de Aksaray Milletvekili olarak görev yapmıştır.

I.Yasama Dönemi'nde Maârif ve İrşâd Komisyonları Reisi, III. Yasama Dönemi'nde de Kütüphane Encümen Reisi görevlerinde bulunmuştur. (TBMM Albümü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları. No.1,C.1, Ankara 1994, s.35,82)

Besim Atalay Bey, Türk Dil Kurumu'nun kurucu üyeliğini ve bu kurumun 19 yıl yöneticiliğini de yapmış olan bir Türk dil bilimci, yazar ve politikacıdır. (Alper Tunga Oruç, (1923-1980) Aksaray Milletvekilleri ve Faaliyetleri (Yüksek Lisans Tezi), Konya-2006, s. 12-13)

Aksaray Meb'ûsları Besim Atalay Bey, Rıza Bey'le birlikte yeni harfleri memurlara ve öğretmenlere öğretmek için 1 Eylül 1928 tarihinden itibaren Cumhuriyet İlkokulu'nda açılan kursları yerinde görmek ve incelemek için kursun verildiği Cumhuriyet Okulu'nu ziyaret etmişlerdir. (6-26 Eylül 1928 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi).

c-1927/1928 yılı Aksaray Vilayeti'nin Meb'ûsları¹²⁵⁹:

1-Besim Atalay

2-Kazım Beğ*

3-Neşet Beğ**

1259 1927/1928 TCDS, s. 419.

* Musa Kazım Gürel:

1890 yılı Konya doğumludur. Pederi Mustafa Efendi, annesi Fatma Hanımdır. Konya Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur.

Okuldan mezun olduktan sonra Konya İskân Muhâcirler Komisyonu 2.Kâtibi, İl İdare Meclisi Başkâtip Yardımcısı, İl Müstantiği ve Savcısı, Konya Vilayet Mektupçusu, Avukat, Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Üyesi, Tayyare, Himaye-i Etfâl ve Türk Ocağı Başkanı, İl Genel Meclis Üyesi, Konya Elektrik Türk Anonim Şirketi İdare Meclisi Başkanı, Milli İktisat Bankası İdare Meclisi Üyesi, Konya Belediye Başkanlığı yaptı. (TBMM Albümü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları. No. 1, C. 1, Ankara, s.134)

1923-1927 yılları arasında da Konya Belediye Başkanlığı sırasında TBMM'ye 3. Dönem Aksaray Milletvekili olarak katıldı. 19 Ekim 1973 yılında İstanbul'da vefat etti. (Alper Tunga Oruç, (1923-1980) Aksaray Milletvekilleri ve Faaliyetleri (Yüksek Lisans Tezi), Konya 2006 s. 20)

**Neşet Bey:

Birinci Meclise İstanbul Meb'ûsu, II. Dönem Aksaray Milletvekili ve Mecliste Mübadele İmar ve İskân Encümeni Reisi yapan Neşet Bey Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklal Madalyası sahibidir. (TBMM Albümü, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları. No.1,C.1, Ankara 1994, s.82)

.Meclisten ayrıldığı 1931 yılından sonra nerede ve ne işle meşgul olduğu tespit edilememiştir.1944 Temmuzunda İstanbul'da vefat etti.(Alper Tunga Oruç (1923-1980) Aksaray Milletvekilleri ve Faaliyetleri(Yüksek Lisans Tezi) ,Konya 2006, s. 19)

1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 yıllarında Aksaray Mebusu olan Besim Atalay Bey.

آقسرائی مبعوثی بسیم آتالی بک

1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 yıllarında Aksaray Mebusu olan Neşet Bey.

آقسرائ مبعورئ نئئت بك

1927/1928 yılı Aksaray Mebusu olan Kazım Bey.

آقراى مبعوتى كاظم بك

9-ASKERİ TEŞKİLAT

Osmanlı döneminde yayınlanan Konya Vilayeti Salnameleri'nin bazılarında Niğde Sancağı'na bağı Aksaray Kazası'nda bulunan askeri birliklerden bahsedilmektedir.

Aksaray Kazası'nda Redif Sınıfı Mukaddem Taburu, Sınıf Tâlî Taburu, Dördüncü Aksaray Taburu, Dördüncü Mukaddem Aksaray Taburu, Redif Yirmi Dokuzuncu Konya Alayı'nın Üçüncü Aksaray Taburu ve Aksaray Redif Taburu gibi unvanlar altında bulunan bu askeri birliklerin adı ve kadroları buldukları yıllara göre aşağıda verilmektedir.

a. 1299/1881 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁰:

1-Redif Sınıf Mukaddem Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Vecihi Efendi
Sol kolağası	: Hacı Hüseyin Ağa
Tabur Kâtibi	: Kadri Efendi
Birinci Yüzbaşı	: Ömer Ağa
İkinci Yüzbaşı	: Mehmed Beğ
Üçüncü Yüzbaşı	: İshak Ağa
Dördüncü Yüzbaşı	: Osman Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa
Mülâzım	: Bekir Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa

2-Sınıf Tâlî Taburu:

Binbaşı	: Muhammed Ağa
Tabur Kâtibi	: Rıfat Efendi
Yüzbaşı	: Hacı Muhammed Ağa
Mülâzım	: Mustafa Ağa

b. 1300/1882 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶¹:

1-Redif Sınıf Mukaddem Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Vecihi Efendi
Sol kolağası	: Hacı Hüseyin Ağa
Tabur Kâtibi	: Abdulkadir Efendi
Birinci Yüzbaşı	: Ömer Ağa
İkinci Yüzbaşı	: Mehmed Beğ
Üçüncü Yüzbaşı	: İshak Ağa
Dördüncü Yüzbaşı	: Osman Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa
Mülâzım	: Bekir Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa

2-Sınıf Tâlî Taburu:

Binbaşı	: Mehmed Ağa
Tabur Kâtibi	: Rıfat Efendi
Yüzbaşı	: Hacı Muhammed Ağa
Yüzbaşı	: Muhib Ağa
Mülâzım	: Mustafa Ağa

c. 1301/ 1883 Tarihinde Aksaray Kazasında Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶²:

1-Redif Sınıf Mukaddem Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Vecihi Efendi
Sol Kolağası	: Hacı Hüseyin Ağa
Tabur Kâtibi	: Abdulkadir Efendi
Birinci Yüzbaşı	: Ömer Ağa
İkinci Yüzbaşı	: Mehmed Beğ
Üçüncü Yüzbaşı	: İshak Ağa
Dördüncü Yüzbaşı	: Osman Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa
Mülâzım	: Bekir Ağa
Mülâzım	: Osman Ağa

2-Sınıf Tâlî Taburu:

Binbaşı	: Mehmed Ağa
Tabur Kâtibi	: Fuat Efendi
Yüzbaşı	: Hacı Muhammed Ağa
Yüzbaşı	: Muhib Ağa
Mülâzım	: Mustafa Ağa

1261 1300 /Teşrin-i sanî 1882. KVS, s. 169.

1262 1301/ Teşrin-i sanî 1883 KVS, s. 145.

ç. 1302 /1884 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶³:

1-Dördüncü Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Vecihi Efendi
Kolağası	: Hacı Hasan Ağa
1 Yüzbaşı	: Mehmed Beğ
1 Mülâzım-1 evvel	: Hüseyin Ağa
K 2	: Celil Ağa
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Osman Ağa
K 2 Yüzbaşı	: Ishak Ağa
K 2 Mülâzım	: Bekir Ağa
K 1 Yüzbaşı	: Osman Ağa

2-Dördüncü Aksaray Tâlî Taburu:

Binbaşı	: Mehmed Ağa
Kolağası	: İbrahim Efendi
Tabur Kâtibi	: Rifat Efendi
K 1 Yüzbaşı	: Bilal Efendi
K 1 Mülâzım	: Hüseyin Ağa
K 2 Yüzbaşı	: Ahmed Ağa
K 2 Mülâzım-1 evvel	: Osman Ağa
K 3 Yüzbaşı	: Hacı Mehmed Efendi
K 3 Mülâzım-1 evvel	: İhsan Ağa
K 4 Mülâzım-1 evvel	: Şaban Ağa

1263 1-1302 / Teşrin-i sani 1884 KVS, s. 174.

2-1302 / Teşrin-i sani 1884 KVS, s. 176.

d. 1303 /1885 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁴:

1-Dördüncü Mukaddem* Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Vecihi Efendi
Kolağası	: Hacı Hüseyin Ağa
K 1 Yüzbaşı	: Mehmed Beğ
K 1 Mülâzım-1 Evvel	: Hüseyin Ağa
K 2 -	: Celil Ağa
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Osman Ağa
K 2 Yüzbaşı	: İshak Ağa
K 3 Mülâzım	: Bekir Ağa
K 4 Yüzbaşı	: Osman Ağa

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Mehmed Ağa
Kolağası	: İbrahim Efendi
Tabur Kâtibi	: Rıfat Efendi
K 1 Yüzbaşı	: Bilal Efendi
K.1 Mülâzım1.	: Hüseyin Ağa
K 2 Yüzbaşı	: Ahmed Ağa
K 2 Mülâzım 1.	: Osman Ağa
K 3 Yüzbaşı	: Hacı Mehmed Efendi
K 3 Mülâzım 1.	: Hasan Ağa
K 4 Mülâzım 1.	: Şaban Ağa

1264 1-1303 /Teşrin evvel 1885 KVS, s. 304.

2-1303/Teşrin Evvel 1885 KVS, s. 308.

* Mukaddem: Sözlük olarak, zamanca önde gelen, önceki önde olan, önde giden manalarına gelmektedir. Askeri olarak ise Redif Askeri'nin ayrıldığı iki kısımdan birincisidir. (Ferid Develioğlu, Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lügat, s,677,)

e. 1304 / 30 Eylül 1886 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁵:

1-Dördüncü Mukaddem Aksaray Taburu:

Binbaşı Abdullah Efendi

Kolağası	: Hasan Efendi
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa
K 2 Yüzbaşı evvel	: Mustafa Ağa
K 2 Yüzbaşı sâni	: Hafız Mehmed Efendi
K 3 Yüzbaşı evvel	: İshak Ağa m. 5
K 4 Yüzbaşı evvel	: Osman Ağa m.5
K 1 Mülâzım-1 sâni	: Mehmed Ağa
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Osman Ağa m.5
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Bekir Ağa
K 4 Mülâzım-1 evvel	: Halil Efendi
K 4 Mülâzım-1 sâni	: Mustafa Ağa
Debboy Me'mûru	
Mülâzım-1 evvel	: Tahir Efendi
Tüfekçi	: Aziz Usta

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı Ahmed Hilmi Efendi

Kolağası	: İbrahim Hakkı Efendi
Tabur Kâtibi	: Ahmed Rifat Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Bilal Efendi m.5
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ali Rıza Efendi Plevne Madalyası
K 2 Yüzbaşı evvel	: Ahmed Ağa
K 3 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Efendi m.5
K 4 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Ağa
K 1 Mülâzım-1 evvel	: Hüseyin Ağa m.5 Girit İftihar Madalyası
K 2 Mülâzım-1 evvel	: Osman Ağa
K 3 Mülâzım-1 evvel	: Halil Efendi
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Abidin Ağa
K 4-Mülâzım-1 evvel	: Şaban Ağa
K 4 Mülâzım-1 sâni	: Süleyman Ağa

1265 1-1304 /30 Eylül 1886 KVS, s. 224.
2-1304 /30 Eylül 1886 KVS, s. 227.

f.1305/1887 Tarihinde Aksaray Kazası'nda bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁶:

1-Dördüncü Mukaddem Aksaray Taburu:

Kolağası	: Hasan Efendi
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa
K 1 Mülâzım-ı sâni	: Mehmed Ağa
K 2 Yüzbaşı evvel	: Mustafa Ağa
K 2 Yüzbaşı sâni	: Hafız Mehmed Efendi
K 2 Mülâzım-ı sâni	: Osman Ağa m.5
K 3 Yüzbaşı evvel	: İshak Ağa m.5
K 3 Mülâzım sâni	: Bekir Ağa
K 4 Yüzbaşı evvel	: Osman Ağa m.5
K 4 Mülâzım evvel	: Halil Efendi
K 4 Mülâzım sâni	: Mustafa Ağa
Debboy Me'mûru	
Mülâzım-ı evvel	: Tahir Efendi
Tüfekçi	: Aziz Usta

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Ahmed Hilmi Efendi
Kolağası	: İbrahim Hakkı Efendi
Tabur Kâtibi	: Ahmed Rıfat Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Bilal Efendi m.5
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ali Rıza Efendi Plevne Madalyası
K 1 Mülâzım-ı evvel	: Hüseyin Ağa m.5 Girit İftihar Madalyası
K 2 Yüzbaşı evvel	: Ahmed Ağa
K 2 Mülâzım-ı evvel	: Osman Ağa
K 3 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Efendi m.5
K 3 Mülâzım-ı evvel	: Halil Efendi
K 3 Mülâzım-ı sâni	: Abidin Ağa
K 4 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Ağa
K 4 Mülâzım-ı evvel	: Şaban Ağa
K 4 Mülâzım sâni	: Süleyman Ağa

1266 1-1305 H./30 Eylül 1887 KVS, s. 227-228.
2-1305 H./30 Eylül 1887 KVS, s. 231-232.

g. 1306/Eylül 1888 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁷:

1-Dördüncü Mukaddem Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Efendi Osmanî 4
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi
Tüfekçi	: İzzet Usta
K 1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa
K 1 Mülâzım-1 sâni	: Mehmed Ağa
K 2 Yüzbaşı evvel	: Mustafa Ağa
K 2 Yüzbaşı sâni	: Hafız Mehmed Efendi
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Osman Ağa m.5
K 3 Yüzbaşı evvel	: İshak Ağa m.5
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Bekir Ağa
K 4 Yüzbaşı-1 evvel	: Osman Ağa m.5
K 4 Mülâzım-1 evvel	: Halil Efendi
K 4 Mülâzım-1 sâni	: Mustafa Ağa
Debboy Me'mûru	
Mülâzım-1 evvel	: Tahir Efendi
Debboy Çavuşu	: İbrahim Efendi

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Ahmed Hilmi Efendi
Kolağası	: İbrahim Hakkı Efendi
Tabur Kâtib	: Rifat Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Bilal Efendi m.5
K 2 Mülâzım-1 evvel	: Hüseyin Ağa m.5 Girit İftihar Madalyası
K 2 Yüzbaşı-1 evvel	: Ahmed Ağa
K 2 Mülâzım-1 evvel	: Osman Efendi
K 3 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Efendi m.5
K 3 Mülâzım-1 evvel	: Halil Efendi
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Abidin Ağa
K 4 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Ağa
K 4 Mülâzım-1 evvel	: Şaban Ağa
K 4 Mülâzım-1 sâni	: Süleyman Ağa

1267 1-1306 / Eylül 1888 KVS, s. 230.
2-1306 / Eylül 1888 KVS, s. 235.

ğ. 1307/1889 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁸:

1-Dördüncü Mukaddem Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Abdullah Efendi (Osmanî 4)
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi
Tüfekçisi	: İzzet Usta
K 1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa
K 1 Mülâzim-1 sâni	: Mehmed Ağa
K 2 Yüzbaşı evvel	: Mustafa Ağa
K 2 Yüzbaşı sâni	: Hafız Mehmed Efendi
K 2 Mülâzim-1 sâni	: Osman Ağa m.5
K 3 Yüzbaşı evvel	: İshak Ağa m.5
K 3 Mülâzim-1 sâni	: Bekir Ağa
K 4 Yüzbaşı-1 evvel	: Osman Ağa m. 5
K 4 Mülâzim-1 sâni	: Halil Efendi
K 4 Mülâzim-1 sâni	: Mustafa Ağa
Debboy Me'mûru	
Mülâzim-1 evvel	: Tahir Efendi
Debboy Çavuşu	: İbrahim Efendi

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Ahmed Hilmi Efendi
Kolağası	: İbrahim Hakkı Efendi
Tabur Kâtibi	: Ahmed Rıfat Efendi
K 1 Yüzbaşı evvel	: Bilal Efendi m.5
K 2 Mülâzim-1 evvel	: Hüseyin Ağa Girid İftihar Madalyası
K 2 Yüzbaşı evvel	: Ahmed Ağa
K 2 Mülâzim Efendi	: Osman Efendi:
K 3 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Efendi m.5
K 3 Mülâzim-1 evvel	: Halil Efendi
K 3 Mülâzim-1 sâni	: Abidin Ağa
K 4 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Ağa
K 4 Mülâzim-1 evvel	: Şaban Ağa
K 4 Mülâzim-1 sâni	: Süleyman Ağa

1268 1-1307/M.1889 KVS, s. 207.
2-1307/M.1889 KVS, s. 210.

h. 1309/1891 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlikler¹²⁶⁹:

1-Dördüncü Mukaddem: Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Şevki Efendi	5.m
Sol Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi	4.m
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi	
K 1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ	
K 1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa	
K 2 Yüzbaşı evvel	: Mustafa Ağa	
K 2 Yüzbaşı sâni	: Hafız Mehmed Efendi	
K 3 Yüzbaşı evvel	: İshak Ağa	5.m
K 4 Yüzbaşı evvel	: Abdurrahman Ağa	
K 3 Mülâzım-1 evvel	: Hacı Halil Efendi	
K 4 Mülâzım-1 evvel	: Halil Ağa	
K 1 Mülâzım-1 sâni	: Mehmed Ağa	
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Osman Ağa	5.m
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Bekir Ağa	
4 Mülâzım-1 sâni	: Mustafa Ağa	
Debboy Me'mûru		
Mülâzım-1 evvel	: Tahir Efendi	
Tüfekçi	: Abdulaziz Usta	

2-Dördüncü Tâlî Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Ahmed Hilmi	Girid Madalyası
Kolağası	: Ali Remzi Efendi	Girid Madalyası
Tabur Kâtibi	: Mehmed Şemseddin Efendi	5.m
K 1 Yüzbaşı	: Hafız Hacı Bilal Efendi	5.m
K 1 Mülâzım-1 sâni	: Şaban Efendi	
K 2 Yüzbaşı	: Ahmed Ağa	
K 2 Mülâzım-1 evvel	: Osman Ağa	
K 2 Mülâzım-1 sâni	: Ahmed Efendi	
K 3 Yüzbaşı	: Hacı Mehmed Raşid Efendi	5.m
K 3 Mülâzım-1 evvel	: Osman Efendi	
K 3 Mülâzım-1 sâni	: Abidin Efendi	
K 4 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Ağa	Girid Madalyası
Mülâzım-1 evvel	: Şaban Ağa	
Mülâzım-1 sâni	: Süleyman Ağa	
K 1 Ser Çavuş	: Mehmed	
K 4 İbrahim, Hüseyin, Süleyman, Mehmed, Şeyh Hasan		

1269 1-1309./1891 KVS, s. 208.
2-1309/1891 KVS, s. 212.

i. 1310/1894 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik¹²⁷⁰:

Redif Yirmi Dokuzuncu Konya Alayı'nın Üçüncü Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Şevki Efendi	5, m
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi	4 m
Tabur Katibi	: Ali Rıza Efendi	
1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ	
1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa	
1 Mülâzım-ı evvel	: Münhal	
1 Mülâzım-ı sâni	: Mehmed Ağa	
2 Yüzbaşı	: Hafız Mehmed Efendi	Girid ve İftihar Madalyarı haizdir
2 Mülâzım-ı evvel	: Münhal	
2 Mülâzım-ı sâni	: Osman Ağa	m.5 İftihar Madalyasına haizdir.
3 Yüzbaşı	: İshak Ağa	m.5 Girit ve İftihar madalyalarına haizdir.
3 Mülâzım-ı evvel	: Hacı Halil Efendi	
3 Mülâzım-ı sâni	: Bekir Ağa	
4 Yüzbaşı	: Osman Ağa	m.5 Girit ve İftihar madalyalarına haizdir.
4 Mülâzım-ı evvel	: Halil Ağa	
4 Mülâzım-ı sâni	: Mustafa Ağa	
Debboy Me'mûru		
Mülâzım-ı evvel	: Tahir Efendi	
Tüfekçi Ustası	: Abdülaziz Usta	

i. 1312 /1894 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik¹²⁷¹:

Redif Yirmi Dokuzuncu Konya Alayı'nın Üçüncü Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Şevki Efendi	5. m
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi	4.m
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi	
1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ	
1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa	
1 Mülâzım-ı evvel	: Münhal	
1 Mülâzım-ı sâni	: Mehmed Ağa	
2 Yüzbaşı	: Hafız Mehmed Efendi	Girid ve İftihar Madalyalarına Haizdir.
2 Mülâzım-ı evvel	: Münhal	
2 Mülâzım-ı sâni	: Osman Ağa	m. 5 İftihar Madalyasına haizdir.
3 Yüzbaşı	: İshak Ağa	m. 5 Girit ve İftihar Madalyalarına haizdir.
3 Mülâzım-ı evvel	: Hacı Halil Efendi	
3 Mülâzım-ı sâni	: Bekir Ağa	
4 Yüzbaşı	: Osman Ağa	m. 5 Girit ve İftihar madalyalarına haizdir.
4 Mülâzım-ı evvel	: Halil Ağa	
4 Mülâzım-ı sâni	: Mustafa Ağa	
Debboy Me'mûru		
Mülâzım-ı evvel	: Tahir Efendi	
Tüfekçi Ustası	: Abdülaziz Usta	

1270 1310/1892 KVS, s. 226–227.

1271 1312 /Temmuz 1894 KVS, s. 222–223.

j. 1314/Haziran 1896 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik¹²⁷²:

Redif* Yirmi Dokuzuncu Konya Alayı'nın Üçüncü Aksaray Taburu:

Binbaşı	: Şevki Efendi	m .5	
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi	m .4	
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi		
1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ		
1 Yüzbaşı sâni	: Ömer Ağa		
1 Mülâzım-ı evvel	: Münhal		
1 Mülâzım-ı sâni	: Mehmed Ağa		
2 Yüzbaşı Hâfiz	: Mehmed Efendi	Girit ve İftihar Madalyalarına haizdir.	
2 Mülâzım-ı evvel	: Münhal		
2 Mülâzım-ı sâni	: Osman Ağa	m .5	İftihar madalyasına haizdir.
3 Yüzbaşı	: İshak Ağa	m .5	Girit ve İftihar madalyalarına haizdir.
3 Mülâzım-ı evvel	: Hacı Halil Efendi		
3 Mülâzım-ı sâni	: Bekir Ağa		
4 Yüzbaşı	: Osman Ağa	m .5	Girit ve İftihar madalyalarına haizdir.
4 Mülâzım-ı evvel	: Halil Ağa		
4 Mülâzım-ı sâni	: Mustafa Ağa		
Debboy Me'mûru			
Mülâzım-ı evvel	: Tahir Efendi		
Tüfekçi Ustası	: Abdulaziz Usta		

1272 1314 /Haziran 1896 KVS, s. 223.

* Aksaray'da "Redif Sınıfı Mukaddem Taburu", "Sınıf Tâli Taburu" gibi askeri birlik isimleri geçmektedir. Bundan dolayı Redif'in, askeri yönden ifade ettiği manalar şunlardır:

Redif: Askeri manada (sözlük olarak) terhis edilerek ihtiyata geçirilen kur'a askerlerine verilen addır.

Redif: Nizâmiye hizmetinden sonraki askerlik devresi hakkında kullanılan bir tabirdir. Lüzumunda hizmete çağrılıp bu devreyi bitirenler "Mustahfiz" sınıfına geçirirlerdi. (Ferid Devellioglu Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat Ondördüncü Baskı-Ankara 1997, s.881, M.ZekiPakalın, Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü C.3, İstanbul 1971, s.21)

k. 1317/1899 Tarihinde Aksaray Kazası'nda Bulunan Askeri Birlik¹²⁷³:

Aksaray Redif Taburu:

Binbaşı	: Şevki Beğ Yunan Muharebe Madalyası
Kolağası	: Hasan Tahsin Efendi m. 4 Yunan Muharebe Madalyası
Tabur Kâtibi	: Ali Rıza Efendi Yunan Muharebe Madalyası
1 Yüzbaşı evvel	: Mehmed Beğ m. 4 Yunan Muharebe Madalyası
1 Mülâzım-ı evvel	: Münhal
1 Mülâzım-ı sâni	: Akif Efendi Yunan Madalyası
2 Yüzbaşı	: Münhal
2 Mülâzım-ı evvel	: Ziya Efendi Yunan Madalyası
2 Mülâzım-ı sâni	: İbrahim Efendi Yunan Madalyası
3 Yüzbaşı	: İshak Ağa m.5 İftihar, Girit ve Yunan Madalyası
3 Mülâzım-ı evvel	: Münhal
3 Mülâzım-ı sâni	: Bekir Ağa m 5 İftihar ve Yunan Madalyası
4 Yüzbaşı	: Abdurrahman Ağa İftihar Yunan Madalyası
4 Mülâzım-ı evvel	: Halil Ağa İftihar, Yunan madalyası
4 Mülâzım-ı sâni	: Kamil Efendi m. 5 Yunan madalyası
Debboy Me'mûru	
Mülâzım-ı evvel	: Tahir Efendi
Süvâri I.Bölük	
Kumandanı	
Mülâzım-ı sâni	: Hüseyin Hüsnü Efendi
Tüfekçi Ustası	: Abdulaziz Usta

I. 1322/18 Mart 1904 Tarihinde Aksaray Kazası'ndaki Memurun-i Askeriye¹²⁷⁴:

Redif Yirmi Dokuzuncu Konya Alayı'nın Üçüncü Aksaray Taburu:

Rütbesi	İsmi	Aldığı madalya
Kolağası	Mustafa Sabri Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
Tabur Kâtibi	Ali Rıza Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
1. Bölük Mülâzım-ı evveli	Mehmet Akif Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
1. Bölük Mülâzım-ı sânisî	İbrahim Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
2. Bölük Mülâzım-ı evveli	Ali Rıza Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
2. Bölük Mülâzım-ı sânisî	Hacı Mustafa Efendi	Yunan Gümüş Liyakat Madalyaları
3. Bölük Yüzbaşısı	İshak Ağa m 5	Girit İftihar, Yunan Liyakat Madalyaları
3. Bölük Mülâzım-ı evveli	Hacı Mehmed Efendi	Yemen, Yunan Liyakat Madalyaları
4. Bölük Yüzbaşısı	Mehmed Emin Efendi	Yunan Liyakat Madalyası
4. Bölük Mülâzım-ı evveli	Hüseyin Hüsnü Efendi	Yunan Liyakat Madalyası
Debboy Me'mûru Mülâzım-ı evveli	Veli Efendi	Yunan Liyakat Madalyası
Tüfekçi	Abdülaziz Usta	Yunan Liyakat Madalyası

Bu salnamede de tabur görevlileri yukarıdakiler gibi verildiği halde burada tarafımızdan tabloyla verilmiştir.

10- MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE KONYA VİLAYET-İ UMÛMÎ MECLİSİ'NDE YER ALAN AKSARAY KAZASI'NIN TEMSİLCİLERİ

a-1324/1906 senesinde içtima eden Konya Vilayet-i Umûmî Meclisi'ne¹²⁷⁵ Niğde Livası adına katılan üç azadan biri:

Aksaraylı Hacı Ahmed'dir.

b-1325/1907 senesi içtima eden Konya Vilayet-i Umûmî Meclisi'ne¹²⁷⁶ Niğde Livası adına katılan dört azadan biri:

Aksaraylı Tahir'dir.

c-1329/1911 senesi içtima eden Konya Vilayet-i Umûmî Meclis'ne¹²⁷⁷ Niğde Livası adına Aksaray'dan şu üç aza katılmaktadır:

Hacı Ahmed Efendi
Müderriş Zade İbrahim Efendi
Şükrü

11- AKSARAY KAZASI EŞRAFINDAN RÛTBE ve NİŞANA NAİL OLANLAR

a-Osmanlı döneminin 1312/1894¹²⁷⁸ ve 1314/1896¹²⁷⁹ Yıllarında Aksaray Kazası Eşrafından Rütbe ve Nişan Alanlar:

1-Ortaköy Karyesi'nden Hacı Battal Paşa: Mîr'il ümerâ 310

2-Kasaba'dan Karaşeyh-zâde Hacı Hüseyin Efendi: Rûûs 306

3-Gelveri Karyesi'nden Rum Metropolit Vekili: Hacı Papaz. m. 4, 304

1275 1332/1914 KVS, s. 108.

1276 1332/1914 KVS, s. 109.

1277 1332/1914 KVS, s. 162.

1278 1312/1894 KVS, s. 222.

1279 1314/1896 KVS, s. 322.

12-NÜFUS

a. Osmanlı Dönemi

1.Aksaray Kazası'nın Nüfus Yapısı

Salnameye göre Aksaray Kazası, vilayetin (Niğde) dâhilindeki vaki kazaların en cesimidir ve zikrolunan nahiyelerin ekseri nüfusu aşair ve Kürtlerden ibarettir¹²⁸⁰. Müslüman halkın bir bölümü olarak Kürtleri ayrı isim olarak verdiğine göre diğeri olan aşair yani kabile ve oymakların da Türkler karşılığında kullanılmış olmalıdır.

Aksaray Kazası'nın etnik yapısında Türklerin, Kürtlerin, Rumların* ve Ermenilerin yer aldığı görülmektedir.

2.Aksaray'a Gelen Muhâcirler

Osmanlı döneminde, Aksaray nüfusunu etkileyen önemli olaylardan biri buraya gelen muhacirler olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde Rumeli'de ve diğer yerlerde yapılan savaşların kaybedilmesiyle işgal altında kalan Osmanlı topraklarındaki insanlar dalgalar halinde Anadolu'ya ve bu arada Aksaray'a da göç etmişlerdir.** Bu durum bazı salnamelerde görülen "Muhacir Komisyon"larından anlaşılmaktadır.

1299/1881¹²⁸¹, 1300/1882¹²⁸² ve 1301/1883¹²⁸³ yıllarında kurulan bu komisyonların üç sene üst üste kurulmuş olması, Aksaray'a bir muhâcir göçünün geldiğini göstermektedir. Fakat salnamelerde bu muhâcirlerin korunması, beslenmesi ve yerleştirilmeleri ile ilgili kurulduğunu düşündüğümüz komisyon üyelerinin isimleri verilirken, bu muhâcirlerin nereden geldikleri, ne kadar oldukları ve nereye yerleştirildikleri hakkında bir bilgi verilmemektedir.

1299/1881¹²⁸⁴, 1300/Teşrin-i sâni 1882¹²⁸⁵ ve 1301/Teşrin-i sâni 1883¹²⁸⁶ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde yer alan "Muhâcir Komisyonları" iki üyeden ibaret olup üç yıl boyunca bu üyelere bir değişiklik olmamıştır. Adı geçen salnamelerde Muhâcir Komisyonu şu şekilde verilmektedir.

Muhâcirîn   Komisyonu:

Memur : Mustafa Pertev Efendi

Kâtip ve Sandık Emni: Muhiddin Efendi

1280 1302/1884 KVS, s. 103.

1281 1299/1881 KVS, s. 115.

1282 1300/1882 KVS, s. 169.

1283 1301/1883 KVS, s. 145.

1284 1299/1881 KVS, s. 115.

1285 1300/1882 KVS, s. 169.

1286 1301/1883 KVS, s. 145.

* Gayr-i Müslim olarak belirtilenlerden Ortodoks Rumlar İslamiyet'in buralara intişarından (yayılmışından) evvel Hıristiyan olup elan Hıristiyan kalmış Türklerdir.(Mehmed, Hayri; Türkiye'nin Sıhhi İctimai Coğrafyası (Niğde Sancağı), Hazırlayan. İlhan Gedik, (yayınevi yok), Niğde 1994.) Bundan dolayıdır ki yerli Rumlar, Rumca bilmezlerdi. Bilmedikleri için de din kitapları olan İncilleri dahi Türkçe yazılıyordu. Nitekim Nevşehir'le Papas Georgi Anadolu Hıristiyanları'nca yararlanmak üzere Yunanca İncil'den seçtiği metinleri 1815'te o zamanki Nevşehir ağzı ile Türkçeye çevirip."Altınoluk" adıyla bastırmıştır. (Zeynep Korkmaz, Nevşehir Ve Yöresi Ağzı, s.6)

Hıristiyan oldukları için kendilerini Rum saymışlardır.(Mehmed Eröz, Hıristiyanlaşan Türkler, Ankara 1983,s.17)

3. Nüfusun Salnamelerdeki Veriliş Şekli

Salnamelerde nüfuslar sancak ve kazalara göre düzenlenmiş olup çok az sayıdaki bazı salnamelerde köy nüfusu da verilmektedir¹²⁸⁷. Salnamelerdeki nüfus, şu genel esaslar doğrultusunda verilmiştir:

- I- Erkek olmak şartıyla nüfusun toplu verildiği salnameler¹²⁸⁸.
- II- Nüfusun kadın, erkek olarak nüfusu toplu veren salnameler¹²⁸⁹.
- III-Erkek olmak şartıyla nüfusu dine dayalı olarak veren salnameler¹²⁹⁰.
- IV-Erkek olmak şartıyla dine dayalı mezhep esaslı olarak verilen bilgiler¹²⁹¹.
- V- Dine dayalı erkek ve kadınların ayrı ayrı verildiği salname¹²⁹²

Yukarıda ifade edilen genel hususlar çerçevesinde, Aksaray Kazası'na ait nüfus şu şekillerde verilmiş olup bunlara ait örnekler aşağıda gösterilmektedir:

- a-Nüfusun toplu verildiği salnameler¹²⁹³.
- b- Müslim ve gayr-i müslim nüfusu olarak veren salnameler¹²⁹⁴.
- c-Nüfusu İslam, Rum, Ermeni şeklinde veren salnameler¹²⁹⁵.
- d-Nüfusu İslam, Rum, Ermeni ve Protestan olarak veren salnameler¹²⁹⁶.
- e-Müslim'in yanında gayr-i müslimleri Rum, Ermeni, Protestan ve Kıpti şeklinde zikreden salnameler¹²⁹⁷.
- f-Müslüman, Rum Ortodoks, Ermeni Gregoryen¹²⁹⁸.

1287 a-1312/1894 KVS, s. 286-380; b-1314/1896 KVS, s. 276-367.

1288 a-1285/1868 KVS, s. 96; b-1296/1879 KVS, s. 141.

1289 1309/1891 KVS, s. 42.

1290 a-1299/1881 KVS, s. 161; b-1302/1884 KVS, s. 102.

1291 1300/1882 KVS, s. 169.

1292 1303/1885 KVS, s. 227.

1293 1286/1869 KVS, s. 122.

1294 1296/1878 KVS, s. 141.

1295 1310/1892 KVS, s. 251.

1296 1317/1899 KVS, s. 298.

1297 1300/1882 KVS, s. 169.

1298 1303/1885 KVS, s. 227.

4. Aksaray Kazası'nın Bazı Yıllara Ait Nüfusu

Bazı Konya Vilayeti Salnameleri'nde Aksaray'ın nüfusu verilmektedir. Aksaray nüfusunun, doğumdan, gelen göçlerden ve mülki taksimattaki değişikliklerden dolayı değiştiği görülmektedir. Fakat salnamedeki bu nüfus rakamlarına baktığımız zaman bazı yıllarda verilen rakamların bir önceki yıllarla aynı olduğu, adeta kopya edildiği görülmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere bunun çok örneği vardır. Bu durum sayım işine fazla önem verilmediğini göstermektedir. Yalnız o günkü ulaşım ve iletişim şartları göz önüne alındığında, bu işlerin kolay olamayacağını da kabul etmek lazımdır. Bazı yıllara ait Aksaray Kazası'nın nüfusu aşağıda verilmektedir.

a-1285/1868 Yılı Aksaray'ın Nüfusu¹²⁹⁹:

Yıl	Nüfus	Hane Sayısı	Köy ve mahalle sayısı
1285/1868	24998	-	199

b-1286/1869 Yılı Aksaray'ın Nüfusu¹³⁰⁰:

Yıl	İslam ve Hıristiyan Olarak Toplam Nüfus	Hane
1286/1869	24988	6303

c-1287/1870 yılına ait Konya Vilayeti Salnamesi'nde kazanın toplamı yine 24.988 olarak verilmekte¹³⁰¹ ayrıca burada nüfusun erkeklere ait olduğu da belirtilmektedir.

d-1288/1871 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³⁰²:

Aksaray Kasabası	Hane	Nüfus
1288/1871	1020	2.898
Aksaray Kazası	5009	25.905

1299 1285/1868 KVS, s. 96.

1300 1869/1286 KSV, s. 122.

1301 1287/1870 KVS, s. 92.

1302 1288/1871 KVS, s. 179.

e-1289/1872 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nde Şücaeddin Nahiyesi idari bölümde yeni teşekkül eden Bor Kazası'na bağlı görülürken, nüfusla ilgili bölümde Aksaray Kazası'nın içinde verilmiştir¹³⁰³. Ayrıca yine bu salnamede, Hasan Dağı'nın güneyinde bulunan ve Andugi Nahiyesi içinde bulunması gereken Azbuzu, Kalnası, Cücü, Akçaviran, Ulukışla ve Uluviran kurâları (Köyler) da Aksaray Kazası içinde verilmiştir. Andugi Nahiyesi de Şücaeddin Nahiyesi gibi idari bakımdan Bor Kazası'na bağlıdır¹³⁰⁴. Aksaray'daki nüfus fazlalığı da bu yüzdendir. Salnameyi düzenleyenlerin bunu ne maksatla yaptıklarını bilemiyoruz. Fakat onların da bu işin farkında oldukları anlaşılıyor. Çünkü Aksaray Kazası'na ait köy nüfuslarının toplamında nüfus 25.905, hane 5009 olarak verilmektedir. Bunlar Aksaray Kazası'na ait köyler cetvelinde de görülecektir.

Yıl	Nüfus	Hane	Mahalle ve Köy		Nahiye	Bir önceki Yıla göre Artış	Yıllık ortalama Artış
			Merkez Mahalle	Köy			
1289/1872	28.580	6557	-	-		2575	

f-1290/1873 tarihli salnamede de Aksaray Kazası'nın nüfusuyla ilgili aynı bilgiler verilmektedir. Ayrıca aşağıda görüleceği üzere burada Merkez Kasaba'nın da nüfusu verilmektedir¹³⁰⁵. Kasaba'nın nüfusu da bu başlık altında verilmiştir.

g-1291/1874 Yılı Aksaray Kazası'nın Hane, Köy ve Nüfusu¹³⁰⁶.

Yıl	Nüfus	Hane	Mahalle köy		Nahiye	1872 Nüfusu	Azalma Miktarı
			Merkez mahalle	Köy			
1291/1874	25905	5009	-	195	-	28580	2675
Genel	64034	16223		316			

1291/1874 yılında Aksaray'ın nüfusu düşmüştür. Bunun sebebi 1872-1873 tarihli salnamelerde Şücaeddin Nahiyesi'nin yanlışlıkla Aksaray'a dâhil edilmiş olmasından dolayı yükselen nüfus yanlışlığının düzeltilmesinden başka bir şey değildir¹³⁰⁷.

1292/1875¹³⁰⁸, 1293/1876¹³⁰⁹ Tarihlerinde Aksaray Kazası'nın Nüfusu:

Yıl	Nüfus	Hane	Yekûn	
			Nüfus	Hane
1292/1875	25905	5009	64.034	16223
1293/1876	25905	5009	-	-

1303 a-1289 /1872 KVS, s. 64; b-1289/1872 KVS, s. 164-165.

1304 1289/1872 KVS, s. 165.

1305 1290/1873 KVS, s. 173.

1306 1291/1874 KVS, s. 174.

1307 a-1291/ 1874 KVS, s. 164-165; b- 1290/1873 KVS, s. 173.

1308 1292/1875 KVS, s. 174.

1309 1293/1876 KVS, s. 165

h-1294/1877¹³¹⁰ ve 1295/1875¹³¹¹ Tarihlerinde Aksaray Kazası'nın Nüfusu:

Yıl	Nüfus	Hane	Yekûn	
			Nüfus	Hane
1294/1877	25905	5009	-	-
1295/1878	25905	5009	-	-

ı-Kanun-i sâni 1296/1878 yılı Aksaray Kazası'nın nüfusunda, önceki iki salnamede olduğu gibi müslim nüfus yazıldığı halde, gayr-i müslim nüfusunun belli olmadığı yazılmıştır¹³¹². Bu tarihteki verilen nüfus şöyledir:

Yıl	Hane sayısı	Müslim Nüfus	Gayr-i Müslim Nüfus	Köy adedi
1296/1878	6927	24241	Bilinmiyor	185

Kazanın köy adedi azaldığı halde hane sayısı artmıştır.

i-1299/1881 Yılı Aksaray Kazası'nın Erkek Nüfusu¹³¹³:

1299/1881	Müslüman	Rum	Ermeni	Protestan	Katolik	Toplam
Aksaray Kazası	20201	-	1387	-	-	21588

j-1300/1882 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³¹⁴:

Yıl	İslam	Rum	Ermeni	Protestan	Kıpti	Toplam	Hane
1300/ 1882	23141	1359	158	22	5	24658	9313

1310 1294/1877 KVS, s. 152.

1311 1295/1875 KVS, s. 156.

1312 1296/1878 KVS, s. 141.

1313 1299/1881 KVS, s. 161.

1314 1300/1882 KVS, s. 169.

1300/1882 Yılı Aksaray Kazası'nın Merkez Kasabası, Merkez Kurası (Köyleri) ve Nahiyelerinin Nüfusu¹³¹⁵:

	Aded-i Kasabat	Aded-i Kura	Hane	Rûm	Ermeni	İslam	İcmal
Aksaray Kasabası	1		1146	-	211	2127	3338
Merkez Kurası	-	12	928	-	-	2024	2024
Hacı Ahmedli Nahiyesi	-	53	1327	-	-	3618	3618
Şerefli Nahiyesi	-	31	1002	-	-	2517	2517
Kurutlu (Kurefli) Nahiyesi		18	534	-	-	1473	1403
Salari Nahiyesi	-	38	1209	-	-	3600	3600
Dağ Nahiyesi	-	35	1879	1311	-	4714	4714
Egecek Nahiyesi	-	42	527	-	-	1344	13400
Kazanın Yekûnu	1	243	8862	1311	211	21497	2307?

Bu salnamede Aksaray Kazası'nın nüfusu, ayrıntılı olarak verilmiştir. Fakat nüfusta büyük düşüş vardır. Bunun sebebi herhalde gelen göçlerden büyük kısmının asıl yerlerine gitmelerinden olmuş olabilir.

k-1301/1883 yılı Aksaray Kazası'nın nüfusu 1882 yılı ile aynıdır¹³¹⁶.

1301/1883 Yılı Aksaray Kazası'nın Merkez Kasabası, Merkez Kurası (Köyleri) ve Nahiyelerinin Nüfusu¹³¹⁷:

	Aded-i Kasabat	Aded-i Kura	Hane	Rûm	Ermeni	İslam	İcmal
Aksaray Kasabası	1	-	1146	-	211	2127	3338
Merkez Kurası	-	12	928	-	-	2024	2024
Hacı Ahmedli Nahiyesi	-	53	1327	-	-	3618	3618
Şerefli Nahiyesi	-	21	1002	-	-	2510	2517
Kurutlu Nahiyesi	-	18	534	-	-	1473	1403
Salari Nahiyesi	-	38	1209	-	-	3600	3600
Dağ Nahiyesi	-	35?	1879	1311	-	4714	4714
Egecek Nahiyesi	-	42	527	-	-	1344	13400
Kazanın Yekûnu	1	222	8862	1311	211	21497	2307?

1301 /1883 tarihli salnamede verilen nüfusta 1300/1882 tarihli salnamedeki nüfusun bir tekrarı gibidir. Fark kuraların toplamı ile Şerefli Nahiyesi'ndeki İslam sayısının 7 eksik olarak verilmesidir. Rakamların verilisinde ve toplanışında bazı hata ve eksiklik vardır.

1315 1300/1882 KVS, s. 228.

1316 1301/1883 KVS, s. 146.

1317 1301/1883 KVS, s. 194.

1-1302/1884 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³¹⁸:

Yıl	İslam	Rum	Ermeni	Protestan	Kıpti	Toplam Nüfus	Hane
1302/1884	22568	1340	150	30	5	24093	9323

Bu tarihte aşağıda da görüleceği üzere az da olsa müslüman nüfusunda düşüş olmuş, gayr-i müslim nüfusunda da iki yıl öncesine göre değişmeler olmuştur.

Yıl	Nüfus	Hane adedi	1299/1882 nüfusu	Fark	Azalma
1302/1884	24093	9323	24658	565	%0,98

2-1303/1885 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³¹⁹:

Yıl	İslam		Rum		Ermeni		Protestan		Kıpti		Hane: 9323
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	Toplam nüfus
1303/1885	27972	23137	-	-	-	-	-	7	.	.	
Yekün	51109		.		.		7		.		

3-1303/1885 yılı Aksaray Kazası'nın Niğde Sancağı Nüfusu İçinde Verilişi¹³²⁰:

İslam	Rum			Ermeni					
	E	K	Yekûn	E	K	Yekûn	E	K	Yekûn
Niğde	19085	15806	34891	8339	7414	15753	449	341	790
Nevşehir	15461	13679	29140	4355	4173	8528	281	188	469
Ürgüp	13351	12762	26067	1376	1493	2869	7	9	16
Aksaray	27972	23137	51109	.	.	.	.	.	.
Bor	8953	8406	17351	538	494	1032	264	244	508
Hamidiye	4039	3533	7572	897	593	1460	.	.	.
Yekûn	88815	77323	166138	15505	14137	29642	1001	782	1783

1318 1302/1884 KVS, s. 102.

1319 1303/1885 KVS, s. 237.

1320 1303 /1885 KVS, s. 227

Asıl tablodaki bilgiler yukarıdaki tabloya sığmadığı için bir kısmı da bu tabloda verilmektedir.

Kaza	Protestan			Katolik		
	E	K	Yekün	E	K	Yekûn
Niğde	.	.		.	.	.
Nevşehir	11	9	20	12	22	34
Ürgüp	.	.	-	.	.	.
Aksaray	.	7	?	.	.	-
Bor	10	.	17?	.	.	-
Hamidiye	.	.	-	.	.	.
Yekün	21	16	37	12	22	34

o-1304/1886 yılı Aksaray Kazası'nın nüfusu tabloda görüleceği üzere bir önceki nüfusla aynı¹³²¹.

Yıl	İslam		Rum		Ermeni		Protestan		Kipti		Hane:9323
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
1304/ 1886	27972	23137	-				.	7	.	.	Toplam Nüfus
Yekûn	51109						7				

ö-1305/1887¹³²² ve 1306/1888¹³²³ yıllarına ait nüfus da 1304 /1886 yılına ait nüfusla aynıdır. Ayrıca 1306/1888 yılı verilen nüfusta Rum ve Ermeni'nin olmadığı belirtilmektedir.

p-1307/1889Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³²⁴:

Yıl	Kazanın adı	Erkek	Kadın	Toplam
1307/1889	Aksaray	27.972	23137	51109

Bu nüfus, yukarıda verilen 1886 tarihindeki nüfusla da aynıdır.

r-1309/1891 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu (Erkek ve kadın olarak verilmiştir)¹³²⁵:

Yıl	Erkek	Kadın	Yekûn
1309/1891	27972	23137	51109

1321 1304/1886 KVS, s. 140.

1322 1305/1887 KVS, s. 141.

1323 1306/1888 KVS, s. 149-150.

1324 1307/1889 KVS, s. 149.

1325 1309/1891, KVS, s. 42.

s-1310/1892 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³²⁶:

Yıl	Mahalle Adedi	Köy Adedi	Hane Adedi	İslam		Rum		Ermeni		Yekûn
				E	K	E	K	E	K	
1310/1892	23	136	6988	20741	16280	1290	1103	193	153	39871

Aynı nüfus aşağıda da görüleceği üzere 1894 yılında da verilmiştir. Gayr-ı müslimlerin genel nüfus içindeki oranı %6.88'dir.

ş-1312/1894 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³²⁷:

Yıl	Mahalle Adedi	Köy Adedi	Hane Adedi	İslam		Rum		Ermeni		Yekûn
				E	K	E	K	E	K	
1312/1894	23	136	6988	20741	16280	1386	1493	193	153	39760

Verilen rakamların toplamının 40.246 olması gerekir. Ayrıca bu nüfusta 105 Protestan olmalıdır.

Aynı yıla ait aynı salnamede bulunan Aksaray köylerinin nüfus ve haneleri sayılmış ve aşağıdaki sonuç ortaya çıkmıştır¹³²⁸:

Yıl	Hane	Köy sayısı	Nüfusu
1312/1894	6988	151	39.871

t-1314/1896 Yılında Aksaray Kazası'nın Genel Nüfusu¹³²⁹:

Yıl	Nüfus	Hane	Köy
1896	48868	5830	152

Bu salnamede de köylerin hane ve nüfusları verilmiştir. Yalnız beş köye ait hane ve nüfus yoktur.

1326 1310/1892 KVS, s. 250-251.

1327 1312/1894 KVS, s. 234-235.

1328 1312/1894 KVS, s. 286-380.

1329 1314/1896 KVS, s. 276 -367.

u-1317/1899 Yılında Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³³⁰:

Yıl	İslam	Rum	Ermen	Protestan	Toplam
1899	45263	36888	418	166	49535

Bu rakamların 1312/1894 tarihli verilen değerlerle karşılaştırılması:

Yıl	Nüfus	Hane Sayısı	Köy Sayısı	(1894) Nüfusu	Fark	Artış
1899	49535	-	-	39871	9664	% 0,8

ü-1322/1906 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³³¹:

Yıl	İslam		Rum		Ermeni		Protestan		Hane sayısı	Köy sayısı	Toplam nüfus
	E	K	E	K	E	K	E	K			
1906	28309	25569	2184	1970	521	391	102	75	1493	165	59136
Yekûn	53878		4154		926		177				

v-1332/1914 Yılı Aksaray Kazası'nın Nüfusu¹³³²:

Yıl	Nüfus	Hane Sayısı	Köy Sayısı	(1904) Nüfusu	Fark	Artış
1914	63747	-	158	59136	4611	% 0,97

Sekiz yıllık dönemdeki artış hızı, önekilere oranla çok düşük geliyorsa da bunun sebebi Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması olabilir.

5. Aksaray Kasabası'nın Bazı Yıllara Ait Nüfusu:

a-1288/1871 Yılında Aksaray Kasabası'nın Nüfus ve Hane Sayısı¹³³³:

Yıl	Nüfus	Hane
1288/1871	2898	1020

b-1289/1872 yılında¹³³⁴ Aksaray Kasabası'nın nüfus ve hane sayısı; aynı olduğu gibi 1290/1873 yılında da nüfus ve hane sayısı aşağıda görüldüğü gibi aynı şekilde verilmiştir¹³³⁵.

Aksaray Kasabası	Hane	Nüfus
1290/1873	1020	2898

1330 1317/1899 KVS, s. 298.

1331 1322/1906 KVS, s. 228.

1332 1332/1914 KVS, s. 343.

1333 1288/1871 KVS, s. 129.

1334 1289/1872 KVS, s. 164.

1335 1290/1873 KVS, s. 173.

c-1314/1896 yılı Aksaray Kasabası'nın nüfus ve hane sayısı¹³³⁶:

Yıl	Nüfus	Hane
1314/1896	11096	2300

1914 Yılı ile 1873 Yılına Ait Nüfusun Karşılaştırılması:

Yıl	Nüfus	Hane Sayısı	Köy Sayısı	(1873) Nüfusu	Fark	Artış
1314/1896	11096	2300	-	2898	8198	% 283

1314/1896'daki bu aşırı artışın sebebi, savaşlar nedeniyle kaybettiğimiz topraklarda yaşayan müslümanların Anadolu'ya ve bu arada Aksaray'a da geldiklerinden dolayı olacağı gibi; asayişin, huzurun ve iş imkânlarının da etkili olduğu düşüncesindeyiz. Ayrıca bu iki tarih arasındaki zaman farkının 23 sene olduğunu da unutmamak lazımdır.

ç-1317/1899 Yılı Aksaray Kasabası'nın Nüfusu¹³³⁷:

Yıl	İslam	Ermeni	Protestan	Toplam
1317/1899	4464	418	121	5003

1314/1896 Yılına Göre 1317/1899 Yılında Aksaray Kasabası'na Ait Nüfus Durumu:

Yıl	Nüfus	Hane Sayısı	Köy Sayısı	(1896) Nüfusu	Fark Azalma	Azalma
1317/1899	5003	-	-	11096	6063	% 52

Nüfustaki bu düşüş, Aksaray'a gelen muhâcirlerin asıl iskân yerlerine gönderilmelerinden kaynaklanmış olabilir.

1336 1314/1896 KVS, s. 276.

1337 1317/1899 KVS, s. 297

b.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu

1-1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 Yılları Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu:

a-1925/1926 Tarihli Salnameye Göre Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu¹³³⁸:

Kazalar 1925/1926	Merkez Kaza	Koçhisar	Arapsun	Toplam Nüfus	Köy Sayısı
Nüfus	68.484	36.150	19.740	124.374	298

b-1926/1927 Tarihli Salnameye Göre Aksaray Vilayeti'nin Nüfusu¹³³⁹:

1926/1927 Kazanın İsmi	Nüfus		Kazaların toplam nüfusu	Köy Sayısı	Hane
	Erkek	Kadın			
Merkez Kaza	36534	36077	72611	179	2000 (Merkez Kazada)
Koçhisar	18007	18923	36930	103	-
Arapsun	9939	10877	20816	44	-
Toplam	64480	65877	130357	325	-

1914 Tarihinden 1926/1927 Tarihine Kadar Nüfustaki Artış Oranı:

Yıl	Nüfus	(1914) Nüfusu	Fark	Artış
1925/1926	68484	63747	4737	%7,4

Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı:

Yıl	Nüfus	Köy Adedi	1925/1926 Nüfus	Fark	Yüzde
1926/1927	130357	325	124374	5983	% 4,8

c-1927/1928 Tarihli Salnameye Göre Aksaray Vilayeti'nin Umum Nüfusu¹³⁴⁰:

Kazalar	Nüfus umûmî (1927/28)			Köy Adedi
	E	K	Yekûn	
Aksaray merkez Kazası	34379	37433	71802	150
Koçhisar Kazası	20053	18917	38970	110
Arapsun Kazası	7334	9018	16457	44
Umum Yekûn	61866	65358	127224	304

1338 1925/1926 TCDS, s. 344.

1339 1926/1927 TCDS, s. 528.

1340 1927/1928 TCDS, s. 426-427.

2. 1926/1927 ve 1927/1928 Aksaray Vilayeti'ndeki Doğum, Ölüm, Evlenme ve Boşanmalar:a-1926/1927 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Doğum, Ölüm, Evlenme ve Boşanmalar¹³⁴¹:

Vilayet İsmi	Doğum	Ölüm	Evlenme	Boşanma
Aksaray 1926-27	5016	8560	1234	129

b-1927-1928 Tarihli Salnameye Göre¹³⁴² Aksaray Vilayeti'nde Meydana Gelen Doğum, Ölüm, Evlilik ve Boşanma, Aşağıdaki Cetvelde Gösterilmektedir:

Kaza ismi 1927/1928	Doğum			Ölüm			Evlilik			Boşanma
	E	K	Yekûn	E	K	Yekûn	E	K	Yekûn	
Aksaray	585	517	1102	182	94	276	224	60	314	14
Koçhisar	227	240	467	142	59	201	121	49	170	10
Arapsun	161	143	304	101	97	198	87	39	126	6
Yekûn	973	900	1873	425	250	675	462	148	610	30

3. 1926/1927¹³⁴³ ve 1927/1928¹³⁴⁴ Yıllarında Aksaray Vilayeti'nde Meydana Gelen Doğum, Ölüm, Evlilik ve Boşanmada Görülen Farklılıklar:

a-Doğum:

Vilayet	1926/1927	1927/1928	Fark
Aksaray	5016	1873	3143

b-Ölüm:

Vilayet	1926/1927	1927/1928	Fark	Oran
Aksaray	8560	675	7885	

c-Evlilik:

Vilayet	1926/1927	1927/1928	Fark	Oran
Aksaray	1234	610	624	

1341 1926/1927 TCDS, s. 428.

1342 1927/1928 TCDS, s. 426-427

1343 1926/1927 TCDS, s. 528.

1344 1927/1928 TCDS, s. 426-427.

ç-Boşanma:

Vilayet	1926/1927	1927/1928	Fark	Oran
Aksaray	129	30	99	

13-EĞİTİM

a. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Eğitim Kurumları

1.Bazı tarihlerde Aksaray Kazası'nda Bulunan Maarif Komisyonları:

a-1310/1892 Yılı Maarif Komisyonu¹³⁴⁵:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Diğer Mustafa Efendi
Aza : Ziyeddin Efendi

b-1312/1894 Yılı Maarif Komisyonu¹³⁴⁶:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Diğer Mustafa Efendi
Katib : Musa Efendi

c-1314/1896 Yılı Maarif Komisyonu¹³⁴⁷:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Mustafa Efendi
Aza : Diğer Mustafa Efendi
Katim : Musa Kazım Efendi

ç-1317/1899 Yılı Maarif Komisyonu¹³⁴⁸:

Reis : Müftü Efendi
Aza : Nüfus memuru Mustafa Efendi
Aza : İbrahim Efendi
Aza : Musa Kazım Efendi

1345 1310/1892 KVS, s. 213.

1346 1312/1894 KVS, s. 220.

1347 1314/1896 KVS, s. 321.

1348 1317/1899 KVS, s. 294.

d-1322/1906 Yılı Maarif Komisyonu¹³⁴⁹:

Reis : Şükrü Efendi
Aza : İbrahim Ziya Efendi   Aza : Hacı Mustafa Efendi
Aza : Mustafa Efendi   Aza : Musa Kazım Efendi
Kâtip : Mustafa Efendi

2. Mektepler (Müslümanlara Ait)

a. Sıbyan Mektebi:*

1299/1881 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde¹³⁵⁰, Sıbyan Mektepleriyle ilgili şu bilgiler verilmektedir. Günümüz Türkçesiyle aynen alıyoruz:

“Sıbyan Mektepleri dörde münkasımdır (ayrılmıştır);

Birincisi:

Hey'et-i ta'limiyyesi maîşet ve masârif Maarif Nezâreti'nden tesviye olunan ibtidâî mektepleridir ki bu mektepler şakirdanından alınan ücret, Tedrisiye Hazinesi'nden tahsisatı olmayan mekteplerin icabı halinde masârifine ve cihet-i sairesine sarf olunur.

İkincisi:

Muallimler maîşetiyle masarifi şakirdandan alınan ücret tedrisiyeden tesviye idilen mekteplerdir ki bunlara “Husûsî-i İbtidâîyye” tesmiye olunur.

Üçüncüsü:

Erbâb-ı hamîyyet tarafından müteşekkil cemiyet marifetiyle idare olunan mektepler olup bu mekteplerin mualliminin ve hademesinin maaşları ve masârifât-ı sairesi cemiyetleri tarafından tesviye edilir.

Dördüncüsü:

On üç merkez dâhilinde bulunan kız ve erkek sıbyan mektepleridir. Bunların emr-i idâreleri merkez muallimleri tarafından daima teftiş olduğu gibi icabına göre umûm mekâtib-i ibtidâî ve sıbyan mekteplerinde erkek ve kız çocuklarının muhtelitan (karışık) okutturulması nizamem memnu olduğundan bu yolda tedris idenler bulunursa haklarında ahkâm-ı nizâm icra olunur. Anas mektepleri muallimeleri nisvândan olacak ise de, Dar'ül Muallimât'dan ehliyetli muallimler yetişirilinceye kadar zekurdan (erkek) ihtiyar ve hüsn ve sıfat-ı matlûbeye haiz olanların muallimlik etmeleri mücazdır (uygun). Bircümle sıbyan mekteplerinin refte refte ibtidâîye tahvili mukarrer idiğünden muallimlerince tahsili lazım gelen usûl-i cedide ile ulûm ve funûn, Umûm Mekâtib-i İbtidîye ve Sıbyaniye Müdürlüğü cânibinden her bir merkez dâhilindeki mekâtib muallimlerine tayin olunan evkatda arâ' ve tedris olunmaktadır.”

1349 1322/1906 KVS, s. 226.

1350 1299 tarihli Salname-i Devlet-i Âliye-i Osmaniye, s. 265-66.

*1286/1870 tarihli Maarif Nizâmnamesi'nde yer alan sıbyan mektebiyle ilgili kanunun bazı maddeleri şunlardır:

Üçüncü Madde: Her mahalle ve köyde icabına göre bir iki mahalle ve yahut bir iki köyde birer sıbyan mektebi bulunacak. Müslüman ile Hıristiyanlar beraber yaşadığı köy ve mahallelerde İslam mektebi başka, gayri müslim mektebi başka olacaktır.

Dördüncü Madde: Sıbyan mekteplerinin masârif-ı inşâiye ve tamiriyesi ve muallimlerinin tahsisatı ve masâraf-ı sairesi mahalle ve köyünde bulunan cemaatlerinin heyeti umûmiyyesi tarafından tesviye olunacaktır.

Beşinci Madde: Mekteb-i sıbyaniye iktiza eden Muallimler Nizamnamesi'ne uygun olarak intihab ve tayin kılınacaktır.

Altıncı Madde: Mekteb-i sıbyaniye'nin tahsil müddeti dört sene olup aşağıda yazılı dersler okutulacaktır.

Sıbyan Mekteplerinde Okutulan Dersler¹³⁵¹:

Usul Gayr-i müslim sınıfının çocuklarına Usule Uygun Elifba kendi usûl-u diniyeleri okutulacaktır. Ve Kur'ân-ı Kerim iş bu usûl-i dini tedrisleri rûhânî reisleri

Ahlaka Müteallik Risâle ma'rifetiyle yaptırılacaktır.

Tecvîd bu dersler gayr-i müslimeye kendi İlm-i hâl lisanları üzere okutturulacaktır.

Yazı Yazma

Muhtasar Fen Hesap

Muhtasar Tarih-i Osmânî

Muhtasar Coğrafya

Ma'lûmât-ı Cum'a Risalesi

1. Bazı Yıllara Göre Aksaray Kazası'nda Bulunan Sıbyan Mekteplerinin Sayısı ve Öğrenci Durumları:

1287/1870 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde¹³⁵² olduğu gibi bazı salnamelerde Aksaray Kazası'ndaki sıbyan mekteplerinin belirtilmemesine rağmen, daha sonraki tarihlere ait birçok salnamede bu konuda bilgiler vardır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmektedir:

a-1291/1874 Yılında Aksaray Kazası'ndaki Sıbyan Mektebi ve Öğrenci Sayısı(Köyler hariç)¹³⁵³:

Kaza adı (1874)	Sıbyan Mektebi adedi	Kız öğrenci	Erkek öğrenci
Aksaray	15	146	375

b-1292/1875 Yılında Aksaray Kazası'ndaki Sıbyan Mektepleri ve Öğrenci Sayısı¹³⁵⁴:

Kaza Adı (1875)	Sıbyan Mektebi Adedi	Etfal Anas (Kız öğrenci)	Aded-i etfal Mezkûr (Erkek öğrenci)	Toplam
Aksaray	15	133	396	529

c-1293/1876 yılında da Aksaray Kazası'ndaki Sıbyan mektepleri ile öğrenci sayısı aynıdır¹³⁵⁵.

d-1294/1877 Yılı¹³⁵⁶ Aksaray Kazası'ndaki Sıbyan Mektepleri ve Derslere Devam Eden Öğrenci Sayısı:

Kaza Adı:	Adedi	Etfal Anas	Aded-i Etfal	Yekûn
Aksaray 1294/1877	Sıbyan Mektebi		Mezkur	
Aksaray	15	133	396	529

e-1295/1878 tarihli salnamede de aynı bilgiler verilmektedir¹³⁵⁷.

1351

1352 1287/1870 KVS, s. 92.

1353 1291/1874 KVS, s. 135.

1354 1292/1875 KVS, s. 134

1355 1293/1876 KVS, s.128.

1356 1294/1877 KVS, s.154-161.

1357 1300/1882 KVS, s.170.

f-1296/1878 Yılı Sıbyan Mektepleri ve Öğrencilerinin Sayısı¹³⁵⁸:

Kaza adı: Aksaray (1296/1879)	Sıbyan Mektebi	Kız Öğrenciler	Erkek Öğrenciler	Yekûn
Aksaray Kazası	15	146	375	521

Verilen bu bilgilere yukarıda belirtildiği gibi Aksaray Kazası'nda bulunan köylerdeki sıbyan mektepleri dâhil değildir. Ayrıca dikkati çeken bir hususta 1291/1874'ten 1296/1878 yılına kadar öğrenci mevcudunda farklılıklar olmakla birlikte okul sayısında bir değişiklik olmamasıdır.

7- Salnamelerde Aksaray Kazası hakkında verilen malumatta 1300/1882¹³⁵⁹ ve 1301/1883¹³⁶⁰ yıllarında Aksaray Kazası'nda 121 adet sıbyan mektebinin olduğu belirtilmektedir. Fakat 1300/1882 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nin mekteple (mekâtib) ilgili bölümünde¹³⁶¹ ise şu bilgiler vardır:

Kaza adı: 1300/1882 Aksaray Kazası	Sıbyan Mektebi	Kız öğrenciler	Erkek öğrenciler	Yekûn
	137	1683	3288	4971

g-1301/1883 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde de Aksaray Kazası'ndaki Sıbyan Mektebi ve öğrenci sayısı aynıdır¹³⁶².

h-1302/1884 ve 1307/1889 tarihli salnameler ile bu tarihler arasında yayınlanan bütün salnamelerde sıbyan mekteplerinin sayısı ve ismi "122 Mekâtib" şeklinde ifade edilmektedir¹³⁶³. 1309/1891 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde ise bu ifade "122 Mekâtib-i sıbyan" olarak verilmiştir¹³⁶⁴.

ı-1317/1899 Yılı Aksaray'daki Sıbyan Mektebi ve Talebe Mevcudu¹³⁶⁵:

Kaza adı: Aksaray 1317 (1899)	Mektep (Eski usul üzerine)	Kız Öğrenciler	Erkek Öğrenciler	Yekûn
Aksaray Kazası	84	591	1569	2160

Buradaki mektep ve öğrenci durumu 1885/1886 tarihine göre - arada on üç senelik bir zaman farkı olmasına rağmen - artacağı yerde mektep sayısı ve öğrenci durumunda ciddi bir azalma görülmektedir.

1358 1295/1878 KVS, s.148.

1359 1301/1883 KVS, s.146.

1360 1296/1878 KVS, s.157.

1361 1300/1882 KVS, s. 205.

1362 1301/1883 KVS, s. 173.

1363 a-1302/1884 KVS, s. 102.

b-1303/1885 KVS, s. 217.

c-1304/1886 KVS, s. 129-130.

d-1305/1887 KVS, s.130.

e- 1306/1888 KVS, s. 137.

f- 1307/1899 KVS, s. 126.

1364 1309/1891 KV S, s. 127.

1365 1317/1899 KVS, s. 298.

b. Aksaray Kazası'ndaki Mekâtib-i İbtidâîler (İlk Mektepler):

Salnamelerde, Aksaray'la ilgili Mekâtib-i İbtidâî ismi hiç geçmemektedir. Nitekim 1317/1899 tarihli salnamede İlmiye Dâiresi bölümünde “eski usul üzerine 84 mektebe, ilkokul derecesinde 5 gayr-i müslim mektebi olduğu yazılıdır¹³⁶⁶. 1322/1906 tarihli salnamede ise Aksaray Kasabası'ndaki emâkinler sayılırken burada geçen erkek ve kız çocuklarına mahsus ilk mektepler¹³⁶⁷ ile yine aynı salnamede Aksaray Kasabası'nın Emâkin Mevcûdesi başlığı altında geçen 7 Mekteb¹³⁶⁸ ifadelerinden eski usuldeki mekteplerden (Sıbyan Mektepleri) mi bahsediliyor, yoksa ibtidâî mekteplerden mi, bir açıklık yoktur. Fakat buradan eski usulle eğitim yapan mekteplerin yanında Mekâtib-i İbtidâî denilen mekteplerin de açıldığı anlaşılıyor.

1299/1881 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'ne Göre Mekâtib-i İbtidâî'nin* (İbtidâî Mektepleri) Ders Programı¹³⁶⁹:

Birinci sene: 1-Elifbâ-i Osmânî 2- Kur'an-ı Kerim 3- Kırâat Türkî 4- Hesâb-ı zihnî

İkinci sene: 1-Kur'an-ı Kerîm 2- İlm'i hâl 3- Ma'lûmât-ı iptidâîye 4-Ta'dâd ve Terkîm.

Üçüncü sene: 1-Kur'an-ı Kerîm 2-Tecvid 3- Sarf-i Osmânî 4-Hesap 5- Sülûs ve Neshî.

Dördüncü sene: 1- Kur'an-ı Kerîm 2-Coğrafya 3- Tarih 4-Kavâid-i İmlâ' 5- Hesap 6-Hat- 7- Rika.

1366 1317/1899 KVS, s. 298.

1367 1322/1904 KVS, s. 331.

1368 1322/1906 KVS, s. 227.

1369 1299/1881 ODS, s. 265.

*İbtidâî teşkilatın gayesi: Kadim sıbyan mekteplerinin ıslahı ve usulî imlânın tensiki ve mebâdi-i ulûm-ı diniyeyi sınıf-ı mahsûsaya taksim etmek ve akdemce teşkili murad olunup da tatbiki tahsil-i ibtidâîye muhtac olan mekteb-i rüşdiyyeye talebe yetiştirmektir. (Mahmud Cevad İbnûş -Şeyh Nâfi, Hazırlayanlar: Prof. Dr. Mustafa Ergün, Prof. Dr.Tayyip Duman, Prof. Dr.Sebahattin Arıbaş, Doç. Dr.H. Hüseyin Dilaver Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât Ve İcraatı, Ankara 2002,s.7)

İbtidâ-i mektepleri 23 Eylül 1329(1913) tarihli Tadrîsât-ı İptidâîye Muvakkat Kanunu çıkıncaya kadar hemen hemen eski halini yaşamış, yalnız o zamana kadar sıbyan ve iptidâî mekteplerinin tahssaâtını evkaf verir ve idâresine Maarif bakarken 1328(?) senesinden sonra Evkaf Nezâreti bu mektepleri de doğrudan doğruya kendi idaresine almış olduğu için Maarif Nezâreti devlet bütçesinden ayrılan tahsisatla yeniden İbtidâ-i mektepleri 23 Eylül 1329(1913) tarihli Tadrîsât-ı İptidâîye Muvakkat Kanunu çıkıncaya kadar hemen hemen eski halini yaşamış, yalnız o zamana kadar sıbyan ve iptidâî mekteplerinin tahssaâtını evkaf verir ve idâresine Maarif bakarken 1328(?) senesinden sonra Evkaf Nezâreti bu mektepleri de doğrudan doğruya kendi idaresine almış olduğu için Maarif Nezâreti devlet bütçesinden ayrılan tahsisatla yeniden ibtidâlar açmaya mecbur kalmıştır. İptidâî tahsil parasızdır ve mecburidir.(Osman Ergin, Maarif Tarihi, s. 1173-1174,

1916 -1920 tarihleri arasında Aksaray Kazası'nda derslik sayısı farklı olan 23 ibtidâî mektebi bulunmaktadır.(Prof. Dr.Musa Şaşmaz (Editör) Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine, İstanbul- Mart 2008, s.135)

a. Rüşdiye Mektebi

1299/1881 tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nden Aksaray Kazası'nda Rüşdiye Mektebi'nin olduğunu öğreniyoruz. 1300/1882 tarihli salnameden itibaren 1322/1906 tarihli salnameye kadar yayınlanan bütün Konya Vilayeti Salnameleri'nin gerek Aksaray Kazası'na dair Malûmât-ı Sahîha bölümünde, gerekse kurumların yer aldığı bölümde bir rüşdiye mektebinin* olduğu ifade edilmektedir. Rüşdiye Mektebi'nin yer aldığı Konya Vilayeti Salnameleri'nin tarihi ve rüşdiyenin sayısı aşağıda verilmektedir:

1300/1882	1
1301/1883	1
1302/1884	1
1303/1885	1
1304/1886	1
1305/1887	1
1306/1888	1
1307/1889	1
1309/1891	1
1310/1892	1
1312/1894	1
1314/1896	1
1317/1899	1

(1300/1882¹³⁷⁰, 1301/1883¹³⁷¹, 1302/1884¹³⁷², 1303/1885¹³⁷³, 1304/1886¹³⁷⁴, 1305/1887¹³⁷⁵, 1306/1888¹³⁷⁶, 1307/1889¹³⁷⁷, 1309/1891¹³⁷⁸, 1310/1892¹³⁷⁹, 1312/1894¹³⁸⁰, 1314/1896¹³⁸¹, 1317/1899¹³⁸²)

1370 1300/1882 KVS, s. 170
1371 1301/1883 KVS, s. 146.
1372 1302/1884 KVS, s. 102.
1373 1303/1885 KVS, s. 217.
1374 1304/1886 KVS, s. 129.
1375 1305/1887 KVS, s. 130.
1376 1306/1888 KVS, s. 137.
1377 1307/1889 KVS, s. 126.
1378 1309/1189 KVS, s. 127.
1379 1310/1892 KVS, s. 214.
1380 1312/1894 KVS, s. 221.
1381 1314/1896 KVS, s. 322.
1382 1317/1899 KVS, s. 298.

1. Bazı Yıllara Göre Rüşdiye Mektebinin* Muallimleri ve Öğrenci Durumu:

Osmanlı Devlet Salnamesi, Maarif-i Umûmî Nezâreti Salnamesi ve Konya Vilayeti Salnameleri'nin bazılarında Aksaray Rüşdiye Mektebi'nin adı, bazılarında kadrosu, bazılarında ise öğrenci mevcutları verilmektedir. Bunlar tarih sırasına göre şunlardır:

a-1299/1881 tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Muallimi İbrahim Ziya Efendi'dir (20. derece)¹³⁸³.

b-1300/1882¹³⁸⁴, 1301/1883¹³⁸⁵ tarihli salnamelerdeki ma'lûmât bölümlerindeki rüşdiye mektebinin varlığı dışında bir bilgi yoktur.

c-1302/1884 tarihli salnamesinde rüşdiye mektebinin ismi m'alûmât bölümünde verildiği gibi ilk defa olarak da aynı salnamenin Rüşdiye Mektepleri bölümünde verilmekte olup Aksaray Mektebi'nin muallimi İbrahim Ziya Bey, talebe miktarı 70'tir¹³⁸⁶.

ç-1303/1887 Tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi¹³⁸⁷:
Muallimi: İbrahim Ziya Efendi
Talebe sayısı: 70'tir.

Aynı tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi'nde öğrenci sayısı 61'dir¹³⁸⁸.

d-1304/1886 Tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Muallimi¹³⁸⁹:

Muallim-i evvel: İbrahim Ziya Efendi'dir.

1383 1299/1881 ODS, s. 273.
1384 1300/1882 KVS, s. 169.
1385 1301/1883 KVS, s. 146.
1386 1302/1884 KVS, s. 182.
1387 1303/1885 KVS, s. 316.
1388 1303/1885 ODS, s. 335.
1389 1304/1886 KVS, s. 236.

*1286/1860 tarihli Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi'ndeki Mekteb-i Rüşdiye ile ilgili bazı maddeler şunlardır:

18- Madde: 500 haneyi aşan bir kasaba ahalişi sırf İslam ise yalnız İslam ve sırf Hıristiyan ise yalnız Hıristiyan için birer mekteb-i rüşdiye olacaktır. Ve eğer ahalişi karışık ise İslam için başka ve Hıristiyan için başka birer mekteb-i rüşdiye yapılacaktır. Bir suretle halkı karışık olan kasabada mekteb-i rüşdiyesi olacak ve sair sınıf-ı gayri müslim hakkında da bu kaide caridir.

19- Madde: Mekteb-i rüşdiyenin masraf-ı inşaiyesi ve muallim hanenin ve sair bütün masarrafı Vilayet Maarif İdaresi Sandığı'ndan yapılacaktır.

21-Madde: Her mekteb-i rüşdiye'nin şâkirdânı miktarına göre birer veya ikişer muallim-i evvel ve sânisî olup bunlar Muallimin Nizâmnamesi'ne tatbikan intihâb ve tayin kılınacak ve bundan başka her mekteb-i rüşdiyenin bir mübâşir ve bir bevvâbı olacaktır.

22- Madde: Rüşdiye muallim-i evvellerinin 800, muallim-i sânilerinin 500 kuruş maaşı olacak; mübâşir'e 250 ve bevvâba (Hizmetli) Kuruş tahsis edilecek ve bu hesaba göre her mekteb-i rüşdiyenin masraf-ı Adıye-i seneviyesi nihayet 40.000 kuruş olacaktır.

23. Madde: Mektebi Rüşdiye'nin tahsil müddeti dört sene olup aşağıda yazılı olan dersler okutulacaktır.

Mebâdî -i Ulûm-i Diniyye (Dinle ilgili ilk bilgiler)

Lisan -i Osmânî Kavâidi (Osmanlı Lisanının kuralları)

İmlâ ve İnşâ

Tertib-i cedid üzere kavâid-i Arabbiyye ve Farisiyye (yeni tertib üzere Arap ve Fars dili kaideleri)

İlm-i hisâb defter tutma usûl-i tersimi

Târih-i Umûmî ve Târih-i Osmânî

Coğrafya

Cimnastik

181.Madde: Rüşdiye muallimleri, Dar'ül Muallimin Rüşdiye Şubesi şahadetnamesini hâmil ve hüsn ü hal ve hareketi sabit olanlardan tayin olunacaktır. (Müderris Mahmut Cevad İbn-i Eşşeyh Nafi, Dar'ül Funun Edebiyat Medresesi Reisi, Maarif-i Umûmiye Nezareti Tarihçe-yi Teşkilat ve İcraatı, Matba-i Amire, -1338,s.473.474.505)

e-1305/1887 Tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyyesi¹³⁹⁰:

Muallimi: İbrahim Ziya Efendi.

Talebe sayısı: 82' dir¹³⁹¹.

f-1306 /1888 Tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Kadrosu¹³⁹²:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsim</u>
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi
Muallim-i sâni	: Ahmed Efendi
Rıka muallimi	: Muhiddin Efendi

g-1309/1891 Tarihinde Aksaray Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Kadrosu¹³⁹³:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsim</u>
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi
Muallim-i sâni	: Numan Efendi
Hat muallimi	: Ziyaeddin Efendi
Bevvâb	: Mehmed Ali Ağa

ğ-1310/1892 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁴:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	Tarih
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi	306
Muallim-i sâni	: Numan Efendi	
Hüsn-i hatt muallimi	: Mehmed Ziyaeddin Efendi	
Bevvab	: İbrahim Efendi	
Talebe adedi	: 65	

h-1312/1894 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁵:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi	Rabia 310
Muallim-i sâni	: Numan Efendi	
Hüsn-i hatt muallimi	: Mehmed Ziyaeddin Efendi	
Bevvab	: İbrahim Efendi	

1390 1305/1887 KVS, s. 129.

1391 1305/1887 ODS, s. 247.

1392 1306/1888 KVS, s. 244.

1393 1309/1891 KVS, s. 218

1394 1310/1892 KVS, s. 214.

1395 1312/1894 KVS, s. 221.

ı-1314/1896 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁶:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Tarih</u>
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi Rabia 310	306
Muallim-i sâni	: Numan Efendi	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Mehmed Ziyaeddin Efendi	.
Bevvab	: İbrahim Efendi	.

ii-1316 /1898 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁷:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Rütbesi</u>	<u>Tarihi</u> م ع
Muallim-i evvel	: Ziya Efendi	Müderres	IV ص 305 . .
Muallim-i sâni	: Sâri Efendi	.	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Musa Efendi	.	.
Talebe:81		Hademe:1	.

iii-1317 /1899 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁸:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Rütbesi</u>	<u>Tarihi</u> م ع
Muallim-i evvel	: Ziya Efendi	Müderres	IV ص 305 . .
Muallim-i sâni	: Sâri Efendi	.	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Musa Efendi	.	.
Talebe:81		Hademe:1	.

iiii-1318 /1900 yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Kadrosu¹³⁹⁹:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Rütbesi</u>	<u>Tarihi</u> م ع
Muallim-i evvel	: Ziya Efendi	Müderres	IV ص 305 . .
Muallim-i sâni	: Sâri Efendi	.	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Musa Efendi	.	.
Talebe:81		Hademe:1	.

v-1319/1901 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin Kadrosu¹⁴⁰⁰:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Rütbesi</u>	<u>Tarihi</u> م ع
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi	Müderres	19 ش 315 . .
Muallim-i sâni	: Mehmed Yesari Efendi	.	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Musa Kazım Efendi	.	.
Talebe:81		Hademe:1	.

1396 1314/1896 KVS, s. 322.

1397 1316/1898 MNUS, s. 1156.

1398 1317/1899 MNUS, s. 1356.

1399 1318/1900 MNUS, s. 1528.

1400 1319/1901 MNUS, s. 833.

m-1321/1903 Yılı Aksaray Mekteb-i Rüşdiyesi'nin* Kadrosu¹⁴⁰¹:

<u>Me'mûriyyet</u>	<u>İsmi</u>	<u>Rütbesi</u>	<u>Tarihi</u>	ع م
Muallim-i evvel	: İbrahim Ziya Efendi	Müderris	19 ص 315	.
Muallim-i sâni	: Mahmud Yesari Efendi	.	.	.
Hüsn-i hatt muallimi	: Musa Kazım Efendi	.	.	.
Talebe:67		Hademe:1		

3. Medreseler

Aksaray'da medreselerin varlığı çok eskiye dayanmaktadır. Fakat konumuz, salnamelerdeki Aksaray olduğu için burada vereceğimiz bilgiler salnamedekilerle sınırlı olacaktır.

Salnamelerde Aksaray'daki medreselerden bahsedilmekle birlikte, bunlar hakkında ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Verilen bilgiler genelde medreselerin sayıları, bazen hocaları ve öğrenci mevcutları, istisna olarak da bazen de açıldığı tarih, kurucusu bulunduğu yer dahi belirtilmektedir.

1. Bazı Yıllara Göre Aksaray'daki Medrese Sayıları:

Hicri Sene	Miladi Sene	Medrese Sayısı
1286	1869	7
1288	1871	7
1289	1872	7
1290	1873	7
1291	1874	7
1292	1875	7
1293	1876	7
1294	1877	7
1295	1877	7
1300	1882	5
1301	1884	5
1302	1885	8

(1869¹⁴⁰², 1871¹⁴⁰³, 1872¹⁴⁰⁴, 1873¹⁴⁰⁵, 1874¹⁴⁰⁶, 1875¹⁴⁰⁷, 1876¹⁴⁰⁸, 1877¹⁴⁰⁹, 1877¹⁴¹⁰, 1882¹⁴¹¹, 1884¹⁴¹², 1885¹⁴¹³)

1401 1321/1903 MNUS, s. 577.

* 1322 Mali Yılı (1914) Yılına ait Konya Vilayet Salnamesi'nin "Bazı Memurin" bölümünde Aksaray Mekteb-i Rüştiyesi Muallim olarak İbrahim Ziya Efendi'nin ismi geçmektedir (s.226).

1402 1286/1869 KVS, s. 125.

1403

1404 1289/1872 KVS, s. 110.

1405 1290/1873 KVS, s. 119.

1406 1291/1874 KVS, s. 123.

1407 1292/1875 KVS, s. 123.

1408 1293/1876 KVS, s. 127.

1409 1293/1876 KVS, s. 127.

1410 1295/1878 KVS, s. 143.

1411 1300/1882 KVS, s. 170.

1412 1301/1883 KVS, s. 146.

1413 1302/1884 KVS, s. 102.

Yukarıdaki tablonun devamıdır:

Hicri Sene	Miladi Sene	Medrese Sayısı
1303	1883	8
1304	1886	8
1305	1887	8
1306	1888	8
1307	1889	8
1309	1891	8
1317	1899	7

(1883¹⁴¹⁴, 1886¹⁴¹⁵, 1887¹⁴¹⁶, 1888¹⁴¹⁷, 1889¹⁴¹⁸, 1891¹⁴¹⁹, 1899¹⁴²⁰)

Yukarıda verilen Konya Vilayeti Salnameleri'ndeki bilgilere göre 1286/1869 ile 1295/1877 tarihleri arasında Aksaray Kazası'nda 7 medrese, 1302/1885 ve 1309/1891 tarihleri arasında da 8 medrese görülmektedir. Fakat bazı senelerde ise bu sayı 5, son salnamede ise 7 olmuştur. Yalnız salnamelerde medreselerle ilgili ayrıntılı bilgi olmadığından medrese sayılarındaki bu farklılığın sebebi anlaşılamamaktadır. Bunun başta 1878 tarihli Osmanlı-Rus Savaşı dâhil olmak üzere, diğer cephelerdeki savaşlar için gençler cepheye sevk edilmiştir. Geride kalanlar da bu sıkıntılı günlerde geçimlerini sağlamak için tarlada veya diğer işlerde çalışmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bunların medresedeki öğrenci sayısını dolayısıyla medrese sayısının azalmasına sebep olduğunu düşünüyoruz.

2-Bazı yıllara göre Aksaray Kazası'ndaki Medrese ve Öğrenci Sayısı

a-1291/1874 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Aksaray Kazası'ndaki Medrese ve Öğrenci Sayısı¹⁴²¹:

Kaza adı ve tarih	Medrese sayısı	Öğrenci Mevcudu
1291/1874		
Aksaray Kazası	3	57

b- 1292/1875 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki sıbyan mektebi, medrese ve bunlara ait öğrenci sayıları bir önceki yıllara aynıdır¹⁴²².

c- 1293/1876¹⁴²³, 1294/1877¹⁴²⁴, 1295/1878¹⁴²⁵ ve 1296/1878¹⁴²⁶ tarihli Konya Vilayeti Salnameleri'nde de medrese ve öğrenci sayısı aynı olup bu tarihlerde Aksaray Kazası'nda üç medrese, 57 medrese öğrencisi vardır.

1414 1303/1883 KVS, s. 217.
1415 1304/1886 KVS, s. 129.
1416 1305/1887 KVS, s. 130.
1417 1306/1888 KVS, s. 137.
1418 1307/1889 KVS, s. 126.
1419 1309/1891 KVS, s. 127.
1420 1317/1899 KVS, s. 296.
1421 1291/1874 KVS, s. 135.
1422 1292/1875 KVS, s. 135.
1423 1293/1876 KVS, s. 128.
1424 1294/1877 KVS, s. 140.
1425 1295/1878 KVS, s. 150.
1426 1296/1878 KVS, s. 156.

ç- 1317/1899 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'nde Aksaray Kazası'ndaki Medrese, Kadrosu ve Öğrenci Durumu¹⁴²⁷:

Kaza adı (1317/1899)	Medrese	Mùderris	Öğrenci
Aksaray Kazası	7	18	264

Medreselerle ilgili yukarıda verilen rakamlarda az da olsa çelişki vardır. Mesela verilen bilgilere göre medrese sayılarında farklılıklar olduğu gibi öğrenci sayılarının da bazen üç yıl üst üste hiç değişmediği görülmektedir.

Medreselerle ilgili en ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 1319/1901 ve 1321/1903 tarihli salnamelerde verilmiştir. Burada, Aksaray'daki medresenin sayısı ve öğrenci mevcudunun yanında hangi mahallede yer aldığı, kurucusu ile mevcut mùderrisinin kim olduğuna kadar birçok bilgi verilmektedir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde medreselerin eğitim açısından gerilemiş olmasına rağmen, Aksaray'da altı adet medresenin bulunması buranın, belli bir eğitim seviyesine sahip olduğunu bize göstermektedir. Şüphesiz bu durumu Osmanlı'nın Klasik Dönemi ve hele Selçuklu Dönemi* ile kıyaslamak mümkün değildir.

1427 1317/1899 KVS, s. 298.

*Selçukluların ekonomik politikasında vakıfla işleyen ticaret yönü ağır basan altyapı, dini yönü ağır basan altyapı, sosyal yönü ağır basan alt yapının yanında kültürel yönü ağır basan alt yapı vardır. (Prof. Dr Mehmet Altay Köymen Türkiye Selçukluları Devletinin Ekonomik Politikası Belleten Cilt. I, Sayı 198,s. 619, Aralık 1986)

İslam dini ilme çok büyük önem vermektedir. Zira İslam dininin ana kaynakları olan Kur'an ve hadiste ilim tahsili için ilgili öylesine teşvik edici ayet ve hadisler vardır ki ayet ve hadislerde vaat edilen bu ulvî gayelere ermek ve bunlarla ilgili kurumların kurulması için padişahlar dâhil olmak üzere tüm insanlar güçleri oranında büyük gayret sarfetmişlerdir.

Bu gayretlerinin başında şüphesiz kurulan vakıflar gelir. Buralarda öğretim parasızdı. Ayrıca öğrencilere iâşe ve ibâte masraflarında genelde medresenin bağlı olduğu vakıf tarafından karşılanmaktaydı. Burada vakıf sahibi insanın beklediği en önemli şeyin Allah rızası olduğunu görürüz. Bunun en açık ifadesini medrese ve mektepler için tanzim edilmiş vakfiyelerde bu gayeye matuf olan gayretler <<ecr-ül vâkıf-ı âlellah>> yani vâkıfın eciri Allaha aittir cümlesi ile ifadesini bulmuştur.

d- 1319/1901 ve 1921/1903 Tarihli Maârif Nezâreti Umûmî Salnameleri'ne Göre Aksaray'daki Medreseler¹⁴²⁸:

Bu salnamede Aksaray Kazası'ndaki medreselerle ilgili daha teferruatlı bilgiler yer almaktadır.

Vilayet	Liva	Kaza	Medresenin İsmi	Mahalli	Müdürris	Talebe adedi	Medresenin Kurucusu
Konya	Niğde	Aksaray	Zincirli	Deveciyan	Hacı Hüseyin Efendi	17	Karamanoğlu İbrahim Beğ
Konya	Niğde	Aksaray	Zincirli	Deveciyan	Hacı Cemal Efendi	18	Karamanoğlu Mehmed Beğ
Konya	Niğde	Aksaray	Cedidiye	Bölcek	Müftü Hacı Şerif Efendi	153	Şerif Efendi
Konya	Niğde	Aksaray	Köhne	Minarecik	İbrahim Efendi	50	Hacı Mehmed Efendi
Konya	Niğde	Aksaray	Eskilli Mehmed Efendi	Hacı Hasanlı	Hacı Ebu Bekir Efendi	72	Hacı Mehmed Efendi
Konya	Niğde	Aksaray	Hasan Efendi	Bekdik	Hasan Efendi	11	Hasan Efendi

e-1321 Hicri tarihli Maârif Nezareti Umûmî Salnamesi'nde de aynı bilgiler tekrar edilmiştir¹⁴²⁹:

1428 1319/1901 MNUS, s. 866-867.

1429 1321/1903 MNUS, s. 590

4.Gayr-ı Müslimlere Ait Mektepler

Salnamelere göre Aksaray’da gayr-i müslimlere ait mektepler bulunmaktadır. Bu mekteplerden devlete ait umum mektepler çerçevesinde açılanlar olduğu gibi özel mektep* statüsünde açılanlar da vardır. Aksaray’da açılan gayr-i müslim okulları birinci gruba dâhildir. Bu okulların nasıl açılacağı yukarıda verilmiştir.

Aksaray’da gayr-i müslim olarak Rumlar, Ermeniler ve Protestanlar olmasına rağmen açılan okulların yalnız Rum ve Protestanlara ait olduğu görülmektedir. Gayr-i müslimlerin mezheplere göre teşkilatlandıkları, cemâât oluşturdukları görülmüyor. Dolayısıyla buradaki Rum mektebi, Rum Ortodoks Cemââti’ne; Protestan mektebi de Protestan Cemââti’ne ait bir mekteptir. Dikkati çeken bir husus da Protestan Cemââti’nin nüfusu Rum cemââti’ne göre az olduğu halde Rumlara ait bir mektep ki bununda rüşdiye mektebi olmasına karşılık Protestanlara ait iki ilk mektebin bulunmasıdır. Gelveri’de Rüşdiye derecesinde bir okula sahip gayr-i müslim Rumların, burada ilk mekteplerinin olmaması dikkat çekicidir. Verilen bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla gayr-i müslimler hangi cemââten olursa olsun bu okullardan yararlanmışlardır. Aksaray Kazası’nda bulunan bu okullara ait bazı bilgiler aşağıda verilmektedir.

a– 1317/1899 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi’nde Aksaray’daki Gayr-ı Müslimlere Ait İbtidâî Mektepler ve Öğrenci Sayısı¹⁴³⁰:

Kaza adı: (1317/1899)	İlkokul Derecesinde	Talebat (Kız)	Talebe
Aksaray Kazası	5	57	127

1430 1317/1899 KSV, s. 296.

*Osmanlılarda “Mekâtib-i Mahsûsiye” başlığı altında özel okulların açılışıyla ilgili yönetmelik maddesi :

129 Madde: Mekâtib-i husûsiyye bazı mahallerde cemaatler tarafından veya gerek teba-i Devlet-i Âliyye ve gerek teba-i Ecnebiye’den olan efrad ve eşhâstan biri cânibinden ücretli veya ücretsiz olarak ihdâs ve tesis olunan mekteplerdir ki bunların masârifât ve mahsûsâtı ya müessisi tarafından veyahut merbut oldukları vakıfları cânibinden idare ve rü’yet kılınur. Memâlik-i Şâhâne’de bu nevi mekteplerin tesisine evvela muallimlerinin yedinde maârif nizâmâtı cânibinden veyahut mahalli maârif idaresi’nden şehadetname bulunmak, sâniyen bu mektepler âdâba ve politikaya mugayır ders okutturulmamak için talim olunacak, derslerin cedveli ve kitaplar Maârif Nezâreti’nden veyahud Mahalli Maârif İdâresi’nden tastik edilecektir. Taşrada ise Vilayet Maârif İdâresi’yle Vilayet Valisi tarafından ve Dersââdet’de Maârif Nezâreti cânibinden ruhsat-ı resmîye verilir. Bu üç şart kâmilten mevcut olmadıkça mekâtib-i husûsiyye küşadına ve devamına ruhsat verilmez ve hilafında hareket vukuu takdirinde men ve red olunur. Mekâtib-i husûsiyye’yi küşad idenlerin tayin edecekleri havacelerin yedlerinde şehadetname bulunduğu halde anı Maârif İdâresi’ne tasdik ettirmeleri lazım gelecektir. (Müderres Mahmud Cevad İb-ni Eşşeyh Nafi, Müellifi Darül Funun Edebiyat Medresesi Reisi, Maarif Umûmiyye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, s. 493,Dersââdet(İstanbul) -1338)

b-1319/1901 Hicri Tarihli Maârif Nezâreti Umûmî Salnamesi'ne Göre Aksaray'daki Mekteb-i Gebr (Hıristiyan)¹⁴³¹:

Liva	Kaza	Mektebin İsmi	Mektebin mensub olduğu cemaat	Namına ruhsat verilmiş olan mesul müdür	Mektebin derecesi	Talebe adedi		Mektebin yapılış tarihi	Ruhsat name tarihi
						E	K		
Niğde	Aksaray	Gelberi mektebi	Rum	Manukyan Parsihyan Heyeti Ruhaniye	Rüşdiye	40	-	Namalum	8 Eylül 213
Niğde	Aksaray	Protestan Anas Mektebi	Protestan	Keyguruk	İbtidâî	-	25	1285	19 Şuba 309
Niğde	Aksaray	Protestan Zekur Mektebi	Protestan	Keyguruk	İbtidâî	30	-	1285	19 Şubat 309

c-1321 Hicri Tarihli Maarif Nezareti Umûmî Salnamesi'nde aynı bilgiler tekrar edilmiştir.¹⁴³²

Yukarıdaki verilen bilgilerde üç husus çok dikkat çekmektedir:

Birincisi ve önemlisi, gayr-i müslim mekteplerinin içinde rüşdiye mektebinin olmasıdır. Zira Aksaray Kazası'nın tamamına yakını olan müslüman halkı için bir rüşdiye mektebi bulunurken, nüfusuna göre çok azınlıkta olan gayr-i müslimlerin bir mekteb-i rüşdiyesi olması dikkate şayandır.

İkincisi: Aynı durum ibtidâî mektepler için de geçerlidir.

Üçüncüsü: 1317/1899 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ne göre Aksaray'da gayr-i müslimlere ait 5 tane ibtidâî mektebi varken, iki sene sonra yayınlanan 1319 Hicri tarihli Maârif Nezareti Umûmî Salnamesi'nde bu sayı 2 olarak verilmektedir. Bu durum diğer verilerde de görülmektedir.

1431 1319/1901 MNUS, s. 866-867.

1432 1321/1903 MNUS, s. 595.

5.Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müderrisler

Aksaray Kazası'nda görev yapan ve ilmiye sınıfından olan nâib ve müftüleri yukarıda vermiştik. İlmiye sınıfının diğeri bir mensubu da müderrislerdir.*.

a-Salnamelere Görev Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müderrisler Şunlardır.

1- 1332/1914, 1312/1894 ve 1321/1903 Tarihlerinde Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müderrisler:

1-Müderris Kadı-zade İbrahim Efendi¹⁴³³.

2-Hacı Hüseyin Efendi¹⁴³⁴.

3-Hacı Mehmed Efendi¹⁴³⁵.

2- 1319/1901 Tarihinde Aksaray'daki Medreselerde Görev Yapan Müderrisler¹⁴³⁶:

1-Hacı Cemal Efendi

2-Müftü Hacı Şerif Efendi

3-İbrahim Efendi

4-Hacı Ebubekir Efendi

5-Hasan Efendi

3-1306/1888¹⁴³⁷ ve 1309/1891¹⁴³⁸ Tarihli Salnamelerde İsmi Geçen Rüşdiye Muallimlerinden Müderris Olanlar:

1-Ahmed Efendi

2-Muhiddin Efendi

3-Numan Efendi

4-Ziyaeddin Efendi

4-1321/1903 Tarihli Maârif Nezâret Umûmîyye Salnamesi'ne Göre Aksaray Kazası'nda Görev Yapan Müderrisler¹⁴³⁹:

1-İbrahim Ziya Efendi

2-Mahmud Yesari Efendi

3-Musa Kazım Efendi

Yukarıda verilen Aksaray Kazası'nda yer alan maârif komisyonu üyelerinin tamamı olmasa bile, çoğunun müderris olduğunu düşünürüz.

1433 1332/1914 KVS, s. 162.

1434 1312/1894 KS, s. 222.

1435 1321/1903 KVS, s. 590.

1436 1319/1901 MNUS, s. 866-867.

1437 1306/1888 KVS, s. 244.

1438 1309/1891 KVS, s. 218.

1439 1321/1903 MNUS, s. 577

b. Aksaraylı Olup Aksaray Dışında Görev Yapan Bazı İlmiye Mensupları:

Aksaraylı olup Aksaray dışında görev yapan ilmiye mensupları vardır. Bunlardan üç tanesi aşağıda verilmektedir.

1– 1334/1915 Tarihli İlmiye Salnamesinde İsmi geçen Aksaraylılar¹⁴⁴⁰:

Me'mûriyeti 1334	İsmi	Rütbe	Nişan	Madalya	Sınıfı
Kadı	Süleyman Selami Efendi	-	Rabi'a dersden mezun	-	Rabi'a
Müfti	Mehmet Şerif	-	-	-	-

2– 1317/1899 tarihinde Medreset-ül Kuzzât'ı bitirenlerin içinde Aksaraylının da olduğu görülüyor¹⁴⁴¹:

İsmi	Memleketi	İbrâz ettiği Derece	Son bulunduğu me'mûriyet
Yusuf Ziya 1337	Aksaray	Râbi'	Anadolu Kadıaskerliği Mümeyyizi iken vefat etmiştir.

1440 1334/1915 Tarihli İlmiye Salnamesi, s. 281.

1441 1334/1915 Tarihli İlmiye Salnamesi, s. 718.

b.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Kurumları**1. 1925/1926–1926/1927–1927/1928 Yıllarında Aksaray Vilayeti'ndeki Okul ve Öğrenci Durumu**

Cumhuriyetin ilk yıllarında üst üste üç yıl yayınlanan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'ne göre Aksaray Vilayeti'ndeki eğitimin bu üç yıl içindeki durumu aşağıda verilmektedir:

a– 1925/1926 Tarihli Salnamede, Aksaray Vilayeti'ndeki Okul Durumu, Bunlara Devam Eden Öğrenciler ve Eğitimle İlgili Çalışmalar¹⁴⁴²:

Vilayetin dâhilinde üç kız ve bir sanâyi-i ibtidâî olmak üzere ceman kırk yedi adet resmi mekteb mevcut olup müdavim talebesi 2485'tir. 341 senesi İdare-i Hususiye bütçesine eylülünden itibaren kabul edilen altı aylık tahsisatla bir kız mektebi, 15 erkek mektebi ve bir Halıcılık Şubesi küşad idilecektir.

Mektepler			Okul Sayısı	Toplam Öğrenci
Sanâyi' İbtidâ-i Mektebi	İlk Mektep			
	Kız Mektebi	Erkek Mektebi		
1	3	43	47	2485

b–1926/1927 Tarihli Salnameye Göre Aksaray Vilayeti'deki Eğitim Durumu¹⁴⁴³:

Vilayet dâhilinde bir Orta, bir Sanâyi ve bir Ana mektebi olmak üzere 62 ilk mektebi vardır. Talebenin miktarı ise 2882 erkek ve 264 kız olmak üzere 3146'dır. Aksaray Merkez Kaza'da 15 mektep vardır.

Mektepler				Öğrenci		Toplam Öğrenci	Merkez Kasabadaki Okul Sayısı
Sanâyi' Mektebi	Ana Okulu	İlk Mektep	Orta Mektep	K	E		
1	1	62	1	264	2882	3146	15

c–1927/1928 Tarihli Salnamedeki Bilgilere Göre Aksaray Vilayeti'ndeki Eğitim Durumu¹⁴⁴⁴:

Aksaray'ın içinde 45 talebeli bir orta mekteple, merkez ve mülhak (merkeze bağlı yerlerde) köylerde 1295 talebeyi iktifa eden 17 erkek ve kız mektebi mevcuda olup bundan başka vilayete bağlı olan diğer yerlerde de 1048 talebeli 21 ilk erkek ve kız mektepleri vardır.

1442 1926/1927 TCDS, s. 531.

1443 1926/1927 TCDS, s. 328.

1444 1927/1928 TCDS, s. 426.

Bu bilgiler aşağıdaki tabloda daha ayrıntılı olarak verilmiştir:

Merkez ve Mülhak olan yerlerdeki Okullar			Vilayete Bağlı Olan Diğer Yerlerdeki Okullar		
Okul Adı	Okul Mevcudu	Talebe Mevcudu	Okul Adı	Okul Mevcudu	Talebe Mevcudu
Orta Mektep	1	45			
Erkek ve Kız İlk Mektepleri	17	1295	Erkek ve Kız İlk Mektepleri	21	1048

Yukarıdaki bilgilerden anlaşıldığına göre 1925/1926 senesinde eğitime önem verildiği görülmektedir. Zira mevcut mekteplere ilave olarak o dönem için azımsanmayacak bir rakam olan 15 tane erkek mektebi ile bir kız mektebi, bir halıcılık mektebinin yapılmasına karar verilmiştir. Bundan dolayı da 1926/1927 öğretim yılında hem okul hem de talebe sayısı artmıştır.

1927/1928 yılında ise hem okul, hem de talebe sayısında büyük bir azalma vardır. Mesela 1925/1926 yılında okul sayısı 47 adet ve 1926/1927 yılında 65 iken, bu yıl mektep sayısı 38'e inmiştir. Bunda Arap harfleriyle yazılan mevcut alfabenin değiştirilerek Latin Alfabeti'ne geçilmesi ile eğitimde karma eğitim uygulamasının etkili olduğu düşüncesindeyiz.

14-ADALET KURUMLARI

a.Osmanlı Dönemine Ait Aksaray Kazası'ndaki Adalet Kurumları ve Görevlileri

Osmanlı döneminde çıkan salnamelere göre Aksaray Kazası'ndaki kurumlar içerisinde adalet işlerine bakan kurumlar* da yer almaktadır. İlk salnamenin çıktığı 1285/1868 tarihinden¹⁴⁴⁵ 1298/1880 tarihine¹⁴⁴⁶ kadar çıkan salnamelerde adalet işlerine bakan kurumun adı Meclis-i Deâvî, 1298/1880 tarihinden, kaza içinde kurumların verildiği 1322/1906 tarihli son salnameye¹⁴⁴⁷ kadar çıkan salnamelerde ise bunun adı Bidâyet Mahkemesi'dir.

Deâvî Meclisi ve Bidâyet Mahkemeleri ile ilgili bilgiler Aksaray Kazası'ndaki kurumlar ve görevlileri bölümünde yer almaktadır. Burada bu mahkemelere ait yalnız birer örnek verilmiştir:

Meclis-i Deâvî¹⁴⁴⁸

Reis: Nâib
Aza: Bedos Efendi
Aza: Şeyh İbrahim Ağa
Kâtip: Mustafa Efendi

Mahkeme-i Bidâyet¹⁴⁴⁹

Reis : Nâib Efendi
Aza :Mustafa Efendi
Aza :Gavril Efendi

Başkatip : Yahya Efendi
Müstantik muâvini : Hamdi Efendi
Katib-i sâni : İbrahim Efendi
Mukâvelât Muharriri ; İsmail Hakkı Efendi
Mahkeme-i Şer'iyye Kâtibi: Tahir ve Şükrü Efendiler
İcrâ Mübâşiri : Osman ve Hamza Efendiler

1445 1285/1868 KVS, s. 60.
1446 1298/1880 KVS, s. 119.
1447 1322/1906 KVS, s. 225.
1448 1287/1870 KVS, s. 58.
1449 1310/1892 KVS, s. 211.

* Gerek Meclisi Deâvî gerekse Bidâyet Mahkemelerinin üyeleri içinde gayr-i müslimler de görülmektedir. Bunların kanun gereği olduğu görülüyor. Zira Vilayet Nizâmnamesi'nin günümüz Türkçesiyle yazılan aşağıdaki maddesi (Düstur, c.1,s.617) bunu açıklamaktadır.

51.Madde: Her reis kazada bir Meclis-i Deâvî olub iş bu meclis hâkim kazanın riyaseti tahtında olmak üzere mümeyyiz namıyla müslim ve gayri müslim üç azadan mürekkebe olacaktır. Bunlar, beşinci babda mestur olan nizama tatbikan intihab olacaklardır.

b.Cumhuriyet Dönemi 1925/1926 Yılına Ait Aksaray Vilayet Merkezinde ve Kazalarındaki Adliye Teşkilatı:

Salnamelerde Aksaray Vilayeti adliye teşkilatına ait görev ve bu görevi yapanların isimleri dışında bir bilgi yoktur. Bunlar yukarıda Aksaray Vilayeti'nin mülkiye teşkilatı içinde verilmiştir. Örnek olarak 1925/1926 yılına ait olan bilgiler aşağıda verilmektedir¹⁴⁵⁰:

Aksaray Vilayet Merkezindeki Adliye Teşkilatı		
Yıl	Adliyedeki Me'mûrluklar	Me'mûrların İsimleri
1925/1926	Müretteb Cinâyet Reisi	İbrahim Edhem Beğ
	Cinâyet Müddeî-ı Umûmî	Sıtkı Beğ
	Cinâyet Azası	Hüseyin Hüsnü Beğ
	Cinâyet azası	Halil Hilmi Beğ
	Cinâyet Aza Mülâzımı	Adil Beğ
	Cinâyet Aza Mülâzımı	Vehbi Beğ
	Müstantik	Mehmet Beğ

Koçhisar Kazası		
Yıl	Adliyedeki Memurlar	Memurların İsimleri
1925/1926	Mahkeme-i Asliye Reisi	Recep Hilmi Beğ
	Mahkeme-i Müddeî-i Umûmî	Nuri Beğ
	Müstantik	Lütfi Beğ
Arapsun Kazası		
1925/1926	Mahkeme-i Asliyye Reisi	Recep Hilmi Efendi
	Mahkeme-i Müddeî-i umûmî	Nuri Beğ
	Müstantik	Lütfi Beğ

Adli Cürümler

Salnamelerde Osmanlı döneminde Aksaray Kazası'ndaki mahkemelerde görùlen davalar, işlenen suçlar ve mahkûmiyetlerle ilgili bir bilgi verilmemektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri'ne göre Aksaray Vilayeti dâhilinde işlenen cinayet, suç ve kabahat nevinden vakalar meydana geldiğı görùlmektedir. Cürüm miktarı ve mahkûm olanlar¹⁴⁵¹ tablo şeklinde aşağıda verilmiştir.

Yıllar	Cürüm Miktarı	Mahkûm Adedi
341 Senesi 1925/1926	982	588
1926/1927	1190	936
1927/1928	1194	-

(1925/1926¹⁴⁵², 1926/1927¹⁴⁵³, 1927/1928¹⁴⁵⁴)

1451 1925/1926 TCDS, s. 344.

1452 341 senesi TCDS, s. 344.

1453 1926/1927 TCDS, s. 531.

1454 1927/1928 TCDS, s. 427.

15-EKONOMİ

a.Tarım

1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nda Tarım

İlk salnamelerde Aksaray Kazası'nın ekonomik durumunu belirtmek için 1286 tarihli Konya Vilayet Salnamesi'nden 1296/1878 kadar olan salnamelerde "sanâyi ve arâzî mahsûlâtı Niğde'ye denktir¹⁴⁵⁵" ifadesi kullanılmaktadır.

Zirâât mahsûlâtının, bağlı bulunduğu Niğde Livası'na denk olması Aksaray'ın tarımda ne kadar zengin olduğunu gösterir. Şüphesiz bu, Aksaray Kazası'ndaki tarım arâzîsinin bolluğu ve verimliliğinden ileri gelmektedir. Zaten arâzînin verimliliğini, ürünlerinin kaliteli ve çeşitli olduğunu salnamelerde geçen aşağıdaki ifadelerden anlamaktayız.

1296/1878 tarihli Konya Vilayet Salnamesi ile bunu takiben yayınlanan iki salnamede Aksaray Kazası'nda hâsıl olmakta bulunan hubûbât hiçbir mahalle kıyas edilebilir olmayıp arâzîsi gayet mümbit ve mahsûldar olduđu¹⁴⁵⁶ ve mahsûlâtının diğer kazalardan ziyade olduğu anlatılmaktadır¹⁴⁵⁷.

Güzel meralar, mümbit ve mahsuldar arâzîsi olduğundan buğday, arpa, çavdar, burçak, zeyrek, mısır, nohut, fasulye gibi toprak ürünleri bereketlidir. Bazı sebze ve meyve de hâsıl olur¹⁴⁵⁸. Aksaray Kazası'nda üretilmekte olan sebze ve meyve ürünleri şunlardır: Lahana, kabak, bamyâ, patlıcan, kavun, karpuz, ceviz, zerdali, erik, elma, armut, şeftali, badem, fındık ve iğdedir¹⁴⁵⁹.

Aksaray Kazası'nda yapılan zirâât, genelde kuru tarımlardır. Dolayısıyla alınacak ürün iklimle yakından ilgilidir. Bu yönüyle bahar yağmurları daha tesirli olup ekinlere faydalıdır. Zirâât usûlü ıslâh edilemediği ve harmanlar çok vakit kasım ayına kadar kaldığı cihetle güz yağmurları arası kesilmeksizin devam ettiği senelerde mahsulât çok miktarda zarara mucib olmaktadır.

Zirâât zamanı, ekim ayının ilk zamanlarından başlar, mart nihayetine kadar icrâ edilebilir. Kışın şiddetli devam ettiği zamanlar tabiatıyla müstesnadır¹⁴⁶⁰.

Tarımda teknik araçların kullanılmadığı, arâzînin yeterli sulanmadığı anlaşılmaktadır. Her şeyin tabiat şartlarına bağlı olması insanları zamansız mevsim şartlarıyla karşı karşıya bırakmakta ve hayatını zorlaştırmaktadır. Mesela yılın iyi gittiği zamanlarda bol ürün alan insanlar, kuraklığın olduğu ve bilhassa uzun sürdüğü yıllarda açlık çekmişlerdir.

Bu kadar mümbit ve verimli toprakların, toprak analizi dâhil, modern usûllerle işlendiği ve sulu tarıma önem verildiği takdirde çok daha bol ürün vereceği muhakkaktır. Bazı yıllara göre Aksaray Kazası'na ait arâzînin çeşitli şekillerdeki dağılımı, mahsûlât çeşidi, üretim miktarları aşağıda verilmektedir.

1455 a-1286/1869 KVS, s. 125.
b-125.1287/1870 KVS, s. 122.
c-1288/1871 KVS, s. 124.
ç- 1289/1872 KVS, s.110.
d-1290/1873 KVS, s. 119.
e-1291/1874 KVS, s.123.
f- 1292/1875 KVS, s.123.
g-1293/1876 KVS, s.129.
ğ-1294/1877 KVS, s.140.
h-1295/1878 KVS s.143.

1456 1296/1878 KVS, s. 141.

1457 1312/1894 KVS, s. 408.

1458 1322 Mali /1906 KSV, s. 331.

1459 1330.Mali/1332 H./1914, s. 463.

1460 1330 Mali/1332/ H.1914 KVS, s. 343.

a- 1292/1875 ve 1296/1296 Yıllarına Ait Aksaray Kazası 'nda Bulunan Çiftlerin, Ekilmiş ve Kabil-i Zirâât Olan Tarlaların Dönümleri ve Seney-i Âtîde Ekilmek Üzere Hazırlanan Nadasların Miktarı:

1292/1875 Yılına Ait¹⁴⁶¹

Esâm-i Kaza	Çift	Ekilmiş Olan Tarla (Dönüm)	Seney-i Âtiyeye Hazırlanmış olan Tarla (Dönüm)	Kâbil-i Zirâ'at olan Tarla (Dönüm)	Ekilmiş Olan Mahallere Atılmış Tohum (Keyle-i Âsitânî)
Aksaray Kazası	3500	105.000	105.000	600.000.	52.500

1296/1878–79 Yılına Ait¹⁴⁶².

Esâm-i Kaza	Çift	Ekilmiş Olan Tarla (Dönüm)	Seney-i Âtiyeye Hazırlanmış olan Tarla (Dönüm)	Kâbil-i Zirâ'at olan Tarla (Dönüm)	Ekilmiş Olan Mahallere Atılmış Tohum (Keyle-i Âsitânî)
Aksaray Kazası	3000	24.000	24.000	480.000.	24.000

İki salname tarihi arasında dört yıl gibi bir zaman dilimi olmasına verilen bilgilerde bir değişiklik yoktur.

1461 1292/1875 KVS, s. 137.

1462 1296/1878–79 KVS, s. 162.

b-1300/1882 ile 1309/1891 Yılları Arası Aksaray Kazası 'ndaki Arâzînin Kullanım Durumu ve Miktarları İle Zirâât Dışı Arâzîlerin Miktarı:

Arâzînin ekilen ve kullanılan durumuyla ilgili bilgiler 1300/1882 tarihinden itibaren salnamelerde verilmeye başlanmıştır. Tabloda da görüldüğü üzere verilen bilgiler genelde bir öncekinin aynıdır.

Yıllar	Ekilen arâzî	Üzüm bağı	Bahçe
	Dönüm	Dönüm	Dönüm
1300/1882	982854	6789	417
1301/1883	982854	6789	417
1302/1884	982854	6889	3917
1303/1885	982854	6889	3917
1304/1886	982854	6889	3917
1305/1887	985854	6889	3917
1306/1888	982754	6889	3917
1307/1889	982854	6889	-
1309/1891	982854	6889	-
1300/1882	270	790	2
1301/1883	270	790	2

(1300/1882¹⁴⁶³, 1301/1883¹⁴⁶⁴, 1302/1884¹⁴⁶⁵, 1303/1885¹⁴⁶⁶, 1304/1886¹⁴⁶⁷, 1305/1887¹⁴⁶⁸, 1306/1888¹⁴⁶⁹, 1307/1889¹⁴⁷⁰, 1309/1891¹⁴⁷¹, 1300/1882¹⁴⁷², 1301/1883¹⁴⁷³)

1463 1300/1882 KVS, s. 170.
1464 1301/1883 KVS, s. 146.
1465 1302/1884 KVS, s. 103.
1466 1303/1885 KVS, s. 217.
1467 1304/1886 KVS, s. 129-130.
1468 1305/1887 KVS, s. 130.
1469 1306/1888 KVS, s. 137.
1470 1307/1889 KVS, s. 126.
1471 1309/1891 KVS, s. 128.
1472 1300/1882 KVS, s. 170.
1473 1301/1883 KVS, s. 146.

1300/1882 İle 1309/1891 Yıllarına Ait Yukarıdaki Tablonun Devamı:

Yıllar	Arsa (Dönüm)	Sazlık (Dönüm)	Orman (Dönüm)
1302/1884	3917	270	-
1303/1885	270	500	-
1304/1886	3917	270	-
1305/1887	3917	270	-
1306/1888	3917	270	-
1307/1889	2917	270	-
1309/1891	29170	270	-

(1302/1884¹⁴⁷⁴, 1303/1885¹⁴⁷⁵, 1304/1886¹⁴⁷⁶, 1305/1887¹⁴⁷⁷, 1306/1888¹⁴⁷⁸, 1307/1889¹⁴⁷⁹, 1309/1891¹⁴⁸⁰)

Burada verilen bilgilerde de çelişkiler vardır. 1300/1882 tarihinde 270 dönüm olan arsa iki sene sonra 3917 dönüm olarak verilmektedir. 1307/1889 ve 1291/1309 tarihlerindeki arsayla ilgili son verilen iki bilgide de yanlışlık vardır. Bunlar ya sehven yazılmış ya da bunlarda basım hatası vardır. Burada asıl rakamın yukarıdaki verilenlere göre 3917 olması gerekir. Sazlık verilerinde de çelişkiler vardır.

1474 1302/1884 KVS, s.103.

1475 1303/1885 KVS, s.217.

1476 1304/1886 KVS, s.129-130.

1477 1305/1887 KVS, s.130.

1478 1306/1888 KVS, s.137.

1479 1307/1889 KVS, s.126.

1480 1309/1891 KVS, s.128.

c- H.1332 Mali 1330/M.1914 Yılında Aksaray Kazası 'na Ait Arâzînin Durumu:

1-Ekim ve Dikim Yapılabilen Arâzî Miktarı¹⁴⁸¹:

Zirââta Müsâid Alan	Zirââta Müsâid Olmayan Alan	Meralar	Toplam
Dönüm	Dönüm	Dönüm	Dönüm
350.000	150.000	1.000.000	1.500.000

2-Tarıma Açık Olan Arâzî¹⁴⁸²:

Mezrû' Kısım	Metruk Alan	Toplam
Dönüm	Dönüm	Dönüm
150.000 Sulak	-	150.000
150.000 Kurak	50.000	200.000
300.000 toplam	50.000 toplam	350.000

d- Hicri 1322 (18 Mart 1906) Yılına Ait Aksaray Kazası 'nın Mahsulât-ı Mütenevvia. (Çeşitli)¹⁴⁸³:

Mahsulâtın Çeşitleri	İstanbul Kilesi	Dokuma Mahsulü	Adet
Hınta	1.000.000		
Çavdar	300.000		
Şair	250.000		
Burçak	100.000		
Kettan Tohumu	50.000		
Mısır	25.000		
Not	2.500	Kilim	500
Fasulye	10.000	Halı	250

1481 H.1332 Mali 1330/1914 KVS, s. 459.

1482 H. 1332 Mali 1330/1914 KVS, s. 362.

1483 1322 /1906 KSV, s. 228.

2-Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Tarımın Durumu:

Cumhuriyetin ilk yıllarında köyü ve köylüyü kaldırmak için Aksaray'daki resmi kurumlar ve çeşitli kooperatifler, bu alandaki çalışmalara büyük katkıda bulunmuşlardır. Üretimi ve kaliteyi artırmak için yapılan bu çalışmalarla tarımda bazı gelişmeler olsa da ilk yıllarda istenilen önemli bir ilerlemenin sağlanamayacağı açıktır. Bunda halkın tarımdaki eski alışkanlığı ve maddi kaynaklarının yetersiz oluşunun etkili olduğu görülmektedir.*

1926/1927 tarihli salnamede Aksaray Vilayeti'nin tarımıyla ilgili şu bilgiler verilmektedir: Vilayetin başlıca meşgalesi çiftçilik ve koyunculuktur. Arâzinin bitirme gücü her nevi hubûbât yetiştirmeye müsaittir. Vilayet dâhilinde istihsâl edilen hubûbât, zahire borsalarında rağbet-i mahsuseye olduğu gibi, Adana sergisinde de birinciliği elde etmişti. Oldukça büyük yekûna erişmiş olan mahsûlât her sene artan fennî vesaitler yardımı ile artırılmaktadır ki (terfi ettirilmektedir ki) bu hal vilayetin zirâât üretimini daha büyük inkişâfa mazhar kılacaktır. Bu sene ekilen arâzî miktarı 315 bin dönüm olup 36 milyon mütenevvi (çeşitli) mahsûlât idrak edilmiştir¹⁴⁸⁴.

Arâzinin bir bölümü bir sene zirâât edilip diğer sene zarfında dinlendirilmekte olduğundan 340/1925-1926 senesi zarfında zirâât yapılan 314.990 dönüme müsâvî arâzîde gelecek sene için hazırlanma olduğu düşünülürse, toplam zirââta kullanılan tarlanın 630.000 dönüm olduğu ortaya çıkar¹⁴⁸⁵.

5900 kilometre kare arâzinin 300 kilometre karesi ekilebilen 5.600 kilometre karesi ise ekilemeyen arâzîdir¹⁴⁸⁶. Aynı ifade 1927/1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'nde de vardır¹⁴⁸⁷. Yukarıdaki ifade aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

340/1925-1926 Senesi	Ekilen Arâzî Toplam (Dönüm)	Ekilen Arâzî (Dönüm)	Nadasa Kalan Arâzî (Dönüm)
	630.000	314.990	314.990

1484 1925/1926 TCDS, s. 343.

1485 1925/1926 TCDS, s. 344.

1486 1926/1927 TCDS, s. 529.

1487 1927/1928 TCDS, s. 421.

* Cumhuriyetten sonra eski usulleri bırakarak modern usullerde tarım yapmaları için İl Zirâât Müdürlüğü, Tarım Kredi Kooperatifi ve Çiftçi Kardeşler Kooperatifi önemli çalışmalar yapmıştır. Özellikle pulluk, orak makineleri ve ıslah edilmiş tohumlar İstanbul, İzmir gibi illerden getirilerek çiftçilere dağıtılmıştır. Çiftçilerin bilgilendirilmesi için uzman kişiler tarafından Aksaray Vilayet Gazetesi'nde sık sık yazılar yazılmıştır. Bu yazılarda tarla sürmenin nasıl olması gerektiği, tohum seçimi ve gübre kullanımı, bağ ve bahçe bakımı zararlı böceklerle mücadele ve aylara göre çiftçinin yapması gerekenler hakkında bilgiler verilmiştir.(Osman Tekeli, Aksaray Vilayeti Tarihi, Aksaray-2008,s.96-97)

Bu çalışmalara rağmen 1928 yılında Aksaray'ın zirââatla ilgili durumu şöyle anlatılmaktadır: "Aksaray'da zirâât tamamen ibtidâi olup pulluk girmeyen köyler ekseriyeti oluşturmaktadır. Yegâne zirâât vasıtası karasabandır. Vilayet dâhilinde zirâât makineleri pek mahduddur. Aksaray Irmağı'ndan ibtidâi vasıtalarla mahdûd istifade olunmaktadır. Suyun geçtiği köylerin çoğu fâidesinden mahrûmdur. Zira bir iki metre yükseltip istifade düşünülmemiştir".(Muallim Sabancalı Hüsnü, Hasan Dağında İlmi Cevelan. Aksaray- 1928,s.42)

1. 1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 Tarihlerinde Aksaray Vilayeti'ndeki Ekim Alanları ve Üretim Miktarı Zirâât Dışı Arâzî Miktarı:

a-Cumhuriyet Döneminde Aksaray Vilayeti'nin 1925/1926¹⁴⁸⁸ ve 1926/1927¹⁴⁸⁹ Yıllarına Ait Tarımdaki Ekim Alanı:

Yıllar	Ekilen Arâzî Dönüm	Buğday Dönüm	Arpa Dönüm	Çavdar Dönüm	Karışık Dönüm
1925/1926	315.000	255.690	75.150	26.150	9.000
1926/1927	383.000	270.500	80.000	25.500	7.000

b-Cumhuriyet Döneminde Aksaray Vilayeti'nin 1925-1926¹⁴⁹⁰ ve 1926-1927¹⁴⁹¹ Yıllarına Ait Tarımdaki Üretim Miktarı:

Yıllar	B u ğ d a y Kilo	Arpa Kilo	Çavdar Kilo	Karışık Kilo	Toplam Kilo	İhraç edilen (Kilo)	
						Arpa	Buğday
1925/1926	23992450	7856800	3922800	108000	36651750	2175000	6900000
1926/1927	26850000	8200000	3000000	850000	38900000	-	-

c-1927-1928 Yılında Aksaray Vilayeti'ndeki Ekim Alanları ve Üretim Miktarı¹⁴⁹²:

Ekim Alanı:

Kazaların isimleri	Buğday Dönüm	Arpa Dönüm	Çavdar Dönüm	Burçak Dönüm	Mısır Dönüm	Bakla Dönüm	Patates Dönüm	Üzüm Bağı Asma
Aksaray	93000	42000	25000	4360	3400	500	1600	25000
Koçhisar	68000	25100	18300	6500	2200	430	1300	18000
Arapsun	13580	9180	3751	4000	700	200	1120	25000
Yekûn	175580	76320	46451	14860	6300	1130	4020	68000

1488 1925/1926 TCDS, s. 344.

1489 1926/1927 TCDS, s. 529.

1490 1925/1926 TCDS, s. 344.

1491 1926/1927 TCDS, s. 529.

1492 1927/1928 TCDS, s. 421.

Üretim

Kaza isimleri	Buğday Kilo	Arpa Kilo	Çavdar Kilo	Burçak Kilo	Mısır Kilo	Bakla Kilo	Patates Kilo	Üzüm Kilo
Aksaray	18.190.000	5240000	270000	43600	64000	5000	16000	250000
Koçhisar	12.285.000	3204000	2600000	65000	22000	4300	130000	180000
Arapsun	2340000	1334000	325000	40000	18000	2000	112000	350000
Yekûn	31.775.000	9778000	5625000	148600	103000	11300	402000	780000

1926/1927¹⁴⁹³ ve 1927/1928¹⁴⁹⁴ Yılları Vilayeti'ndeki Zirâât Dışı Arâzî Miktarı:

Arâzî Adı	Yıllar	
	1926/1927	1927/1928
Ekilemiyen	300.km ²	5600.km ²
Dağlık	650 km ²	650.km ²
Göl ve Bataklık	500 km ²	-
Mera	5600 km ²	445 ²

1493 1926/1927 TCDS, s. 529.

1494 1927/1928 TCDS, s. 421.

b. Hayvancılık

1.Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'nda Hayvancılık

Salnamelerde geçen “Vilayetin başlıca meşgalesi çiftçilik ve koyunculuktur”¹⁴⁹⁵ ifadesi Aksaray’da hayvancılığın önemli bir geçim kaynağı olduğunu göstermektedir. Verilen bilgilere göre Aksaray’da çok sayıda hayvan bulunduğunu anlıyoruz. Halk bunların ürünlerinden faydalandığı gibi iş gücünden de istifade etmektedir. Hayvancılık, Aksaray ekonomisinin zirââttan sonra gelen en önemli koludur. Bu durum aşağıdaki ifadelerde açıkça görülmektedir.

Aksaray Kazası’nda külliyyetli inek, manda ve koyun bulunup; sadeyağı nefis ve meşhur olmakla Dersââdet’e (İstanbul) ve sair mahallere her sene külliyyetli yağ nakil ve fûrûht (satış) ile bu yüzden ahali hayli istifade eder¹⁴⁹⁶. Kaza dâhilinde nefis sadeyağ ve oldukça iyi peynir üretilip ihraç olunmaktadır¹⁴⁹⁷. 341/1925 senesi zarfında tesbit edilen ağnam 280.000 adet râddesindedir. Hubûbât, yağ, tiftik, yapağı vilayetin başlıca mahsûlâtını teşkil eylemektedir¹⁴⁹⁸. 1322/1906 yılı hayvan mahsûlâtı ile 1317/1899 ve 1322/1906 yıllarına ait hayvan cins ve sayıları şöyledir:

a-1322/1906 Yılına Ait Aksaray Kazası’nın Hayvan Mahsûlâtı ve Miktarları¹⁴⁹⁹:

Ürünün adı	Kîse
-----	-----
Yağ	250.000
Peynir	300.000
Yün	160.000
Kıl	10.000
Tiftik	83.000

Halk, ayrıca yalnız ürünlerinden değil, hayvan alım satımlarından da para kazanmaktadır. Mesela 341 senesinde panayırdaki 200.000 liralık hayvanat alım ve satım muamelesi yapılmıştır¹⁵⁰⁰:

Bunda en büyük faktör hayvanat-ı ehliyenin kesretli oluşudur. Bu kesretin sebebi ise Aksaray’da güzel meraların olması ve sazlıkların geniş alanlar kaplamasıdır¹⁵⁰¹. Meraların durumu iklim şartlarına bağlı olduğu için meydana gelen bir kuraklık hayvanların beslenmesini de büyük oranda etkilemektedir. Mesela bir salnamede; adı geçmiş mevsimlerde yağın karların en yüksek derecesi dört arşın kadar yükseklik peyda etmekte ve kışın şiddetli hüküm sürdüğü senelerde karın bir aydan fazla kalarak hayvan telefâtına mûcib olduğu¹⁵⁰² belirtilmektedir.

1495 1925/1926 TCDS, s.342.

1496 1312/1894 KVS, s. 408.

1497 1322/1904 KVS, s. 331.

1498 1925/1926 TCDS, s. 343.

1499 1322/1904 KVS, s. 228.

1500 1925/1926 TCDS, s. 343.

1501 1322/1906 KVS, s. 331.

1502 1332/1914 KVS, s. 343.

b-1317/1899¹⁵⁰³ ve 1322/1906¹⁵⁰⁴ Yıllarına Ait Aksaray Kazası'ndaki Hayvan Sayısı:

Yıl	Koyun	Keçi	Tiftik	İnek öküz	Manda	Beygir	Ester	Deve	Merkep	Yekûn
1317	114209	69608	47789	44567	11766	11748	55	1318	---	301060
1322	164330	10038	83079	31359	15436	2359	12	988	8721	316332

2. Cumhuriyet Döneminin 1926/ 1927 Ve 1927/ 1928 Yıllarıyla İlgili Hayvancılığa Ait Bazı Bilgiler:

a-1926/1927 Yılına Ait Büyükbaş Hayvan (Hayvanat-ı ehliye) Cinsi ve Adedi¹⁵⁰⁵:

Yıl	At (Bargir)	Kısrak	Ester	Deve	Öküz	Manda	Merkep
1926/ 1927	518	1287	3	793	21.697	2333	89.048

b-1926/1927 Yılına Ait Küçükbaş Hayvan (Hayvanat-ı ganâim) Cinsi ve Adedi¹⁵⁰⁶:

Yıl	Koyun	Keçi	Reis tiftik keçisi
1926-1927	199266	23540	85823

c-1927/1928 Tarihli Salnameye Göre Aksaray Vilayeti'nde Mevcut Bulunan Hayvânât-ı Ehliyyeden Küçük ve Büyükbaş Hayvanların Miktarı Aşağıdaki Cetvelde Gösterilmiştir¹⁵⁰⁷:

1503 1917/1899 KVS, s. 298.

1504 1322/1904 KVS, s. 228.

1505 1926/1927 TCDS, s. 529.

1506 1926/1927 TCDS, s.529.

1507 1927/1928 TCDS, s. 422.

d.1927/1928 Yılına Ait Hayvânât Mahsûlü¹⁵⁰⁸

Kazaların İsimleri	Hayvan Mahsulü:		
	Süt (kilo)	Yün yapağı (Kilo)	Keçi kılı (Kilo)
Aksaray	9.888.000	332.220	22.910
Koçhisar	5.112.000	163.171	570
Arapsun	1.546.000	38.570	2.800
Yekûn	16.546.000	523.000	26.280

Kaza İsimleri	Hayvânât-ı Ehliyye: Büyükbaş Hayvanlar İle Küçükbaş Hayvanlar (1927/1928)									
	Bargır	Kısrak	Merkep	Katur	Deve	İnek	Öküz	Manda	Koyun	Tiftik ve kıl keçisi
Aksaray	700	1472	7721	.	180	14167	17676	4666	172757	104886
Koçhisar	995	219	4761	.	60	8881	10623	1909	102111	55229
Arapsun	58	145	2232	.	103	2480	4515	323	25712	19568
Yekûn	1753	1836	14714	.	333	25528	32814	6908	300680	897683

c. Sanâyi

1.Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Sanâyi Kolları:

a.Dokumacılık

Aksaray, dokumacılığın geliştiği önemli şehirlerden biridir. Bilhassa halı, kilim ve seccadeleri çok meşhur olup bunun evveliyatı Selçuklulara dayanmaktadır.*

Birçok salnamede Aksaray Kazası için; “Kazaların en büyüğü olduğu ve mahsûlâtı sanâyisi Niğde’ye müşâbihtir (denk)”¹⁵⁰⁹ denilmektedir ki bu sırada Aksaray Niğde Livası’na bağlı bir kazadır. Dolayısıyla Aksaray Kazası’nın sanâyisine geçmeden bağlı bulunduğu Niğde Sancağı’nın mahsûlâtını bilmekte yarar vardır. 1292/1875 tarihli salnamede Niğde Sancağı’nın Mahsûlâtı Arâzîyesi başlığı altında şu bilgiler yer almaktadır¹⁵¹⁰: “Haşhaş yağı, kitre, kökboyası, finik, güz yapağısı, kilim, halı, halı yastık, terki heybesi, çarşı heybesi, maşallah, şalvar, aba, kıl işi, çadır, kıl harar (çuval), köstek, paybent (bukağı), torba.”

Yukarıdaki ifadeye göre burada geçen çeşitli dokuma sanâyi ürünlerinin Aksaray’da da üretildiğini söyleyebiliriz.

Aksaray’da dokuma sanâyi çok gelişmiştir. Bilhassa halı, kilim ve seccadeleri çok meşhurdur. Bunu şu ifade de görmekteyiz: Aksaray’ın en önemli mahsûlât-ı sanâyisi Kürd Kilimi tabir olunan Ala Kilim ve seccadedir. Mikdarı ise mahdûddur¹⁵¹¹. Aksaray’ın ala kilim ve seccadesi kadar halısı da meşhurdur.

Aksaray’da üretilen ala kilim ve seccade adedinin mahdûd olduğu belirtiliyor. Hatta 1322/1904 tarihindeki salnameye göre kaza merkezi ve bağlı yerlerde 30 adet halı tezgâhı mevcuttur¹⁵¹². Fakat burada verilmeyen seccade ve diğer dokumalarla birlikte bunların dokunduğu tezgâh sayının çok daha fazla olduğu kanaatindeyiz.

1322/18 Mart 1904 yılında “Aksaray Kazası’nın Mahsûlâtı Mütevennisi” başlığı altında Aksaray’da üretilen dokuma ürün sayısı şöyle verilmektedir¹⁵¹³.

Dokunan ürünün Cinsi	Adet
Kilim	500
Halı	250

1509 a-1294/1877 KVS, s. 140; b-1295/1878 KVS, s. 143; c-1296/1878 KVS, s. 141.

1510 1292/1875 KVS, s. 122.

1511 1307/1889 KVS, s. 126.

1512 1322/1904 KVS, s. 228.

1513 1322/1904 KVS, s. 331.

* Ölüm tarihi 1274 olan İbn-i Said'e atfen bilgiler veren Ebü'l Fida "Aksaray'da Türkmen halıları yapılıp, dünyanın her ülkesine ihraç edildiğini" söyler. (Orhan Aslanapa -Y.Durul, Selçuklu Halıları, İstanbul -1973, s. 58) Aksaray halılarının ne kadar ünlü olduğunu İbn-i Batuta Seyahatnamesi'nde de görmekteyiz. H.731 (M.1330) yılında Aksaray'a gelen İbn-i Batuta'nın Aksaray'a ait ifadesinin içinde şu bilgiler geçmektedir:

“Beldeye nisbetle koyun yününden i mâl edilen halı ve kilimlerin dünyada emsali yoktur. Bunlar, Şam, Mısır, Irak, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine ihraç edilir.”(İbn-i Batuta Seyahatnamesi, c.2, s.202)

b. Güherçile İşletmeciliği

Aksaray'da uğraşılan küçük sanâyi işletmelerinden biri de güherçile* işidir. Topraklarda bulunan güherçile, alttan ısıtılan ocaklarda topraktan ayırt edilirdi.

Çeşitli Konya Vilayeti Salnameleri'nde Aksaray'daki güherçile ocaklarından bahsedilmektedir. Fakat güherçile ocaklarının sayıları verilmekle birlikte bu güherçile ocaklarının nerede bulunduğu, buralarda nasıl bir işlem yapıldığı, nerelere sevk edildiği ve bunu kimlerin yaptığı hakkında bir bilgi yoktur. Bu işin Cumhuriyet Döneminde de devam ettiği anlaşılıyor. Salnamelerde geçen güherçile ocaklarının sayıları aşağıdadır.

c. Değirmen ve Bezirhaneler

Aksaray Kazası'nda insanların un, yağ ve hayvanların kepek, karayem gibi ihtiyaçlarının imal edildiği çok sayıda değirmen ve bezirhane vardır. Değirmen ve bezirhâne yalnız merkezde değil şartları uygun olan her yerde kurulmuştur. Salnamelerde bunlarla ilgili ayrıntılı bilgi olmayıp yalnız sayıları verilmiştir. Bunlar aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Yıllar	Değirmen	Bezirhane	Güherçile Ocağı	Halı tezgâhı	Un Fabrikası
1300/1882	118	28	7	-	-
1301/1883	118	28	7	-	-
1302/1884	116	28	-	-	-
1303/1885	116	28	6	-	-
1304/1886	116	28	6	-	-

(1300/1882¹⁵¹⁴, 1301/1883¹⁵¹⁵, 1302/1884¹⁵¹⁶, 1303/1885¹⁵¹⁷, 1304/1886¹⁵¹⁸)

1514 1300/1882 KVS, s.169–170.

1515 1301/1883 KVS, s. 146.

1516 1302/1884 KVS, s. 102.

1517 1303/1885 KVS, s. 218.

1518 1304/1886 KVS, s. 129–130.

* Güherçile, Güherçile ocaklarında topraktan ayırt edilirdi. Buna "Kal" denir. Bu işin yapıldığı yere galhane, bu işi yapanlara da kalcı denirdi. (İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi c. 2, s. 645)

1837 tarihinde Aksaray ve çevresini gezen ünlü İngiliz seyyah W.J. Hamilton seyahatnamesinde o tarihte Aksaray'da elde edilen güherçileden şöyle bahsetmektedir : "Aksaray'ın belli başlı ticaret eşyası güherçile ile kızılboya (kök boya)dır. Güherçile burada bir tekeldir. Şehir civarındaki evlerin duvarlarında yağmurdan sonra güherçile yerler kabarıyor ve buradan güherçile toplanıyor. Halkın kendi evlerinin duvarlarından bile bunları kendiliklerinden toplaması ve satması yasaktır. Tekeli üzerine alan müteahhit, güherçileyi kendi hesabına toplama emeği karşılığında bunlara sadece belli bir ücret ödüyor"(W.J.Hamilton Küçük Asya'da Araştırmalar çev. Prof. Faruk Zeki Perek, c.2,s,73)

Cumhuriyetin ilk yıllarında me'bûs olan Vehbi Bey Aksaray'da güherçile, çorak işletiyordu. Bu işi babasından dedelerinden almıştı Ailesi Çorakçılar diye meşhur olmuş daha sonrada "Çorakçılar"soyadını almıştır.(İbrahim Hakkı Konyalı, Aksaray Tarihi c.2,s. 647)

Yıllar	Değirmen	Bezirhane	Gùheçile Ocağı	Halı tezgâhı	Un Fabrikası
1305/1887	116	28	6		
1306/1888	116	28	6		
1307/1889	116	28	6		
1309/1891	116	28	6		
1317/1899	82	25	8		
1322/1906	-	-	-	30	2

(1305/1887¹⁵¹⁹, 1306/1888¹⁵²⁰, 1307/1889¹⁵²¹, 1309/1891¹⁵²², 1317/1899¹⁵²³, 1322/1906¹⁵²⁴)

1293/1876 yılında Aksaray’da bir fabrika me’mûru ve kâtibinden bahsedilmektedir¹⁵²⁵. Fakat bunun ne fabrikası olduğu ve nerede bulunduğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Verilen Bilgiye göre Aksaray Fabrika Me’mûru, Ahmed Efendi, Kâtibi: Hüseyin Efendi’dir.

1519 1305/1887 KVS, s.130.

1520 1306/1888 KVS, s.137.

1521 1307/1889 KVS, s.126.

1522 1309/1891 KVS, s.127.

1523 1317/1899 KVS, s. 298.

1524 1322/1906 KVS, s. 227.

1525 1293/1876 KVS, s. 85.

2. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Sanâyi

a. Dokumacılık

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde varolan dokumacılık, Cumhuriyet döneminde de Aksaray halkının önemli uğraşlarından biridir. Halk; halı, kilim seccade, çadır, geri, palaz, çuval, torba, heybe, şayak (şalvar), bez, kolan, gibi ihtiyaçlarının çoğunu kendi imal ediyordu.

Cumhuriyet dönemi salnamelerinde yalnız halı, kilim ve bezden bahsedilmektedir. Mesela 1925/1926 tarihli salnamede şu ifadeler vardır¹⁵²⁶:

Vilayetin başlıca sanayî dokumadan ibaret olup halı ve kilim i' mâlâtı ve bez dokumacılığı gibi oldukça ileri ve ittihaz olunan tedbirler sayesinde daha ziyade inkişâfa mazhar olmağa müsaidir.

Bir başka salnamede ise halıyla ilgili şunlar anlatılmaktadır: Merkez Vilayet'te destgah yoktur. Yalnız vilayete bağlı Taşpınar Köyü'nde (Kasaba) kadınlar tarafından idare edilen yüz halı destgahı vardı¹⁵²⁷. Kendilerine has özellikleri olan ve diğerlerine göre daha yoğun halı dokumacılığın yapıldığı bu köyün dışında kalan köylerin çoğunda da basit de olsa dokuma tezgâhları bulunmaktaydı. Buralarda da halı dâhil* yukarıda saydığımız mamûllerin birçoğu dokunurdu.

b. Değirmen

Cumhuriyetin ilk yıllarında Aksaray Vilayeti halkının yiyecek ihtiyacına kâfi gelecek derecede ibtidâî sanâyi mevcuttu.

Bunlardan biri olan değirmencilik Osmanlı döneminde olduğu gibi bu dönemde de varlığını devam ettirmiştir. Cumhuriyet dönemindeki gelişmelere paralel olarak bu dönemdeki değirmenlerden bazıları su kuvveti yerine motor gücüyle çalıştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca değirmencilik alanında sayısı tek de olsa şirketleşme görülmektedir.

Vilayetin (Aksaray) Merkez Kazası'nda 106 taş değirmen vardır. Bunlardan başka Azmi Milli Şirketi'nin Almanya'dan getirdiği en son sistem makinelerle merkezde yevmiye 30 bin kilo un öğüten un fabrikası vardı. Mezkûr şirket tarafından kasabanın bir saat mesafesindeki Dorukini Köyü'nde yevmiye 15 bin kilo un öğütecek son sistem bir köy değirmeni yapıp tamamlanmıştır¹⁵²⁸.

1526 1925/1926 TCDS, s. 343.

1527 1926/1927 TCDS, s. 530.

1528 1926/1927 TCDS, s. 530.

*Orta Asya'da başlayan Türk halıcılığının Anadolu'da devam ettiren yerlerden birisi de Aksaray'dır. Halı Aksaray'ın çeşitli yerlerinde dokunmakla beraber Taşpınar Beldesi halılarıyla ün kazanmış ve 1950'li yıllarından sonra Taşpınar halıları Aksaray yöresi halıcılığına hâkim olmuştur. Aksaray yöresi halıları "Taşpınar Halısı Modeliyle" dokunmaya başlanmıştır. Günümüze Aksaray halıları "Taşpınar Halısı" ismiyle tanınmaktadır.

Halı dokuma malzemesi yündür, boya maddesi olarak 1950 yıllarına kadar kök ve doğal boyalar kullanılmıştır. Bu tarihten sonra ise sentetik boyanın yaygınlaşmasıyla üç boya karıştırılarak uygulanmaya başlanmıştır." (Prof. Bekir Deniz, Aksaray Yöresi Halıları, Türk Folkloru Belleten İstanbul 1988. s.43.49-529)

Taşpınar halılarının günümüze değin koruduğu özelliklerden bir tanesi "Atkı - Çözü- Düğüm" iplerinin tamamen yün olmasıdır. [Aksaray Valiliği İl Turizm Müdürlüğü (Aksaray'la ilgili kitapçık), El Sanatları Taşpınar Halısı, s.43.

Taşpınar halıları çok iyi bir kaliteye sahiptir.1800'lü yılları sonu 1900'lü yılların başında dokunan halıların günümüze kadar dayandıklarını bilmekteyiz. Türk Standartları Enstitüsü'nün 1967 yılı raporlarında Taşpınar halıları ince sınıf ve kaliteli bir halı olarak nitelendirilmiştir. Günümüz Taşpınar halıları çeşit olarak; taban halısı, kelle halısı, çift halı, somya halısı, seccade halısı, namazlık halısı, yastık halısı ve minder halısı (T.C. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Müze Müdürlüğü, Taşpınar Halıları -Kapadokya Aksaray'da Başlar-Broşür.)

Aksaray'da bu Őirketin kurduğu un fabrikası ve değirmenlerle ilgili olarak ayrıca Şu bilgiler de verilmektedir: Vilayette mevcut 250.000 lira sermayeli Azmi Milli Şirketi'nin vucuda getirdiği elektrik tesisatı ve elektrik kuvvetiyle hareket eden bùyük mikyasda bir un fabrikası ve iki adet su ile hareket eden un fabrikası vardır¹⁵²⁹. Değirmencilik yalnız bu Őirketin yaptıklarıyla sınırlı değildir. Değirmeni çalıştırabilecek suyun ve uygun mevkiin bulunduğu birçok yerde Şahıslar tarafından da değirmenler kurulmuştur. Nitekim 1927/1928 yılında vilayetin Merkez Kasabası'nda, Koçhisar'da ve Koçhisar'a bağlı Kulu'da olmak üzere Şahıslar tarafından kurulmuş 4 un değirmen vardır¹⁵³⁰. Ayrıca Merkez Kaza'daki değirmen sayısının 106 olduğu da yukarıda belirtilmiştir Yalnız 1927/1928 yılına ait salnamede geçen 4 değirmen hariç diğer değirmenler hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamakta yalnızca sayıları verilmektedir.

c. Diğer İşletmeler

Cumhuriyet döneminde dokuma tezgâhları ve değirmenlerin dışında da bazı yeni işletmeler yer almaktadır.1927/1928 tarihli salnamede verilen bilgilere göre Aksaray'da bulunan yeni işletmeler: Elektrik fabrikası, Marangoz atölyesi ve matbaâdır¹⁵³¹. Bunlarla ilgili bilgiler aşağıdaki Şemada verilmektedir. Ayrıca salnamelerde bilgi verilmemekle birlikte halkın çeşitli ihtiyaçlarını gideren terzilik, dabakçılık, demircilik, kalaycılık, Őekercilik, tenekecilik gibi sanat erbabının yanında han ve hamam gibi bazı işletmelerin Aksaray Vilayeti'nde olduğu bilinmektedir.

1529 1925/1926 TCDS, s. 343.

1530 1927/1928 TCDS, s. 424.

1531 1927/1928 TCDS, s. 424.

1927/1928 Yılında Aksaray Vilayeti'ndeki Fabrika, Değirmen ve Diğer İşletmeler¹⁵³²:

Bulunduğu mahaller	İsimleri	Tabiiyeti	Tesis Tarihleri	Hareket Gücü	Kaç beygir kuvvetinde olduğu	Bir Sene Zarfındaki Üretimi
Merkez Kasaba	Un fabrikası	T.C	15 Ağustos 340	Elektrik Kuvveti	120	10.800.000
Merkez Kasaba	Marangoz Atölyesi	T.C	15 Ağustos 340	Motorla	Motor 16 Beygir	Gayri Muayyen
Boğazda	Elektrik Fabrikası	T.C	15 Ağustos 340	Soğutmayla	Dinamo 18 Beygir	Gayri Muayyen
Aksaray	Un fabrikası	T.C	Mayıs 325	Suyla	Gayri Muayyen	Gayri Muayyen
Aksaray	Matbaa	T.C	341	-	-	-
Koçhisar	Un fabrikası	T.C	320	Maden Kömürü	Gayri Muayyen	Gayri Muayyen
Koçhisar Kulu Köy	Un Fabrikası	T.C	324	Maden Kömürü	Gayri Muayyen	Gayri Muayyen
Merkez Kasaba	Un fabrikası	Öğütme	Un fabrikası	Azmi Milli Türk Anonim Şirketi		
Merkez Kasaba	Marangoz Atölyesi	Doğrama ve Bıçkıcı	Marangoz Fabrikası	Azmi Milli Türk Anonim Şirketi		
Boğazda	Elektrik Fabrikası	Elektrik Kuvveti	Elektrik Fabrikası	Azmi Milli Türk Anonim Şirketi		
Aksaray	Un fabrikası	Öğütme	Un Fabrikası	Piri Mehmet Paşa Vakfı		

Aşağıdaki bilgiler önceki cetvelin devamıdır. Bilgiler aynı sayfada yan yana sığmadığı için bölünerek buraya alınmıştır.

Buldukları mahaller	İsimleri	Ne ile işgal eyledikleri	Fabrika ve değirmen nevi	Sahiplerinin İsimleri
Aksaray	Matbaa	Gazete vesaire	Motor	İdare-i hususiye
Koçhisar	Un fabrikası	Öğütme	Un Fabrikası	İdare-i hususiye
Koçhisar Kulu Köy	Un Fabrikası	Öğütme	Un Fabrikası	İsmail Efendi ve Ortakları

1532 1927/1928 TCDS, s. 424-425.

Ç. Ticaret

1. Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası'ndaki Ticari Faaliyetler:

Aksaray Kazası'nın sahip olduğı güzel meralar, mümbit ve mahsuldar arâzîsi dolayısıyla hayvânât-ı ehliyye kesretli ve buğday, arpa, çavdar, burçak, mısır, nohut, fasulye gibi toprak ürünleri bereketlidir.¹⁵³³. Dolayısıyla yapılan ticarete hayvan ve tarım ürünleri ön plandadır. Bunun yanında güherçile ve mahdûdda olsa dokuma ürünlerinin de ticareti yapılmaktadır.

1314/1896 tarihli salnamede¹⁵³⁴ hayvancılık ve buradan elde edilen ürünler hakkında şu önemli bilgileri vermektedir. Aksaray Kazası'nda külliyetli inek, manda ve koyun bulunup sadeyağı nefis ve meşhur olmakla Dersaâdet'e (İstanbul) ve diğere mahallere beher sene külliyetli yağ nakil ve fûruht (satış) ile bu yüzden ahali hayli istifade eder. Yine aynı şekilde 1322/1904 tarihli salnamede¹⁵³⁵ kaza dâhilinde nefis sadeyağı ve oldukça iyi peynir üretilmiş ve ihraç olunduğı ifade edilmektedir.

a-1332/1914 yılında¹⁵³⁶ Aksaray Kazası 'nda Satılan ve Tüketilen Ürün Miktarı:

Ürün	Kilo
Harice sevk olunan ürün	637.500
Dâhilde sarf olunan	637.500
Yekûn	1.275.000

1533 1322/1904 KVS, s. 331.

1534 1314/1896 KVS, s. 390.

1535 1322/1904 KVS, s. 331.

1536 1332/1914 KVS, s. 463.

b. Bazı Salnamelere Göre (18 adet) Aksaray Kazası 'ndaki Ticarethaneler:

Yıllar	Bedesten	Dükân	Mağaza	Dükân ve Mağaza	Anbar	Han
1288/1871		150				2
1289/1872		185				2
1290/1873		185				2
1291/1874		185				2
1292/1875		185				2
1293/1876		185				2
1294/1877		185				2
1295/1878		185				2
1300/1882	1	386	7	-	54	7
1301/1883	1	386	7	-	54	7
1302/1884	1	386	7	-	58	7
1303/1885	1	386	7	-	58	7
1304/1886	1	386	7	-	58	7
1305/1887	1	386	7	-	58	7
1306/1888	1	286	7	-	58	7
1307/1889	1	286	7	-	58	7
1309/1891	1	-	7		58	7
1317/1899	1	-	-	428	-	7
1322/1904	-	324	-	-	-	12

(1288/1871¹⁵³⁷, 1289/1872¹⁵³⁸, 1290/1873¹⁵³⁹, 1291/1874¹⁵⁴⁰, 1292/1875¹⁵⁴¹, 1293/1876¹⁵⁴², 1294/1877¹⁵⁴³, 1295/1878¹⁵⁴⁴, 1300/1882¹⁵⁴⁵, 1301/1883¹⁵⁴⁶, 1302/1884¹⁵⁴⁷, 1303/1885¹⁵⁴⁸, 1304/1886¹⁵⁴⁹, 1305/1887¹⁵⁵⁰, 1306/1888¹⁵⁵¹, 1307/1889¹⁵⁵², 1309/1891¹⁵⁵³, 1317/1899¹⁵⁵⁴, 1322/1904¹⁵⁵⁵)

1537

1538 1289/1872 KVS, s. 110,

1539 1290/1873 KVS, s.119,

1540 1291/1874 KVS, s. 123,

1541 1292/1875 KVS, s. 123,

1542 1293/1876 KVS, s. 127-129.

1543 1294/1277 KVS, s. 140.

1544 1295/1877 KVS, s. 143.

1545 1300/1882 KVS, s. 169-170.

1546 1301/1883 KVS. S. 146.

1547 1302/1884 KVS, s. 102-103.

1548 1303/1885 KVS, s. 217.

1549 1304/1886 KVS, s. 129-130.

1550 1305/1887 KVS, s. 130.

1551 1306/1888 KVS, s. 137.

1552 1307/1889 KVS, s. 126.

1553 1309/1891 KVS, s. 127.

1554 1317/1899 KVS, s. 298.

1555 1322/1904 KVS, s. 227.

2. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'ndeki Ticari Faaliyet

Cumhuriyet döneminde de Aksaray Vilayeti halkının en önemli uğraşları tarım ve hayvancılık olduğundan elde edilen ve satılan ürünler de bunlarla ilgilidir Mesela 341 senesinde hubûbât, yağ, tiftik ve yapağı, vilayetin başlıca mahsulâtını teşkil eylemektedir. Senelik ihracat miktarı 100.000 tona baliğ olmaktadır.

Tuz ihracatı bundan hariç olup nakliye vasıtalarının mevcudu ve kabiliyeti nisbetinde milyonlarca tona baliğ olabilir. Merkez Vilayet'te haftanın çarşamba ve perşembe günleri kurulan pazara vilayet içindeki kaza ve köylerin ahalisinden başka, Niğde ve Konya vilayetleri ile Nevşehir, Ürgüp ve Sultaniye (Karapınar) kazalarından birçok halkın iştirakiyle ehemmiyetli miktarda alışverişe zemin teşkil eder. Aynı zamanda her sene haziranın üçüncü günü küşad edilerek 20 gün müddetle devam eden panayıra civar vilayetlerden gelen tüccarlar iştirak ederdi. Nitekim 341/1925 senesinde panayırdaki 200.000 liralık hayvanat alım ve satım muamelesi yapılmıştır.

Merkez Vilayet ile Koçhisar ve Arapsun kazalarında birer Ticaret Odası vardır¹⁵⁵⁶.

a.1925/1926 Yılında Zirââtta Elde Edilen Mahsulât ve İhraç Olan Ürünler¹⁵⁵⁷:

Zirâî Ürün Toplamı Kilo	İhraç Edilen Mahsulât Kilo	
	Buğday	Arpa
36.651.750	6.900.000	2.175.000

Koçhisar Kazası'nda kendi namı ile isimlendirilmiş Başhan ve Kaldırım Tuzları'na havi bir Tuz Gölü vardır. Burada senenin üç ayında katılaşıp nefis bir tuz olur. İhracatı 25.000.000 okkadır. Senelik geliri 1200.000 adet liradır¹⁵⁵⁸.

1556 1925/1926 TCDS, s. 343.

1557 1925/1926 TCDS, s. 344.

1558 1927/1928 TCDS, s. 427.

6-MÂLİYE

a.Mâlî Teşkilat

Osmanlı dönemi Aksaray Kazası'nda mâlî işlerle görevli birçok kurum ve me'mûriyet vardır. Bunlar salnamelerde ayrı ayrı yıllarda verilmiştir. Kurum ve me'mûriyetleri iki gruba ayırarak toplu vermekte yarar görüyoruz. Rûsûmât-ı Sîtte İdaresi ve diğerleri de ayrı ayrı verilmiştir.

Cumhuriyet dönemi Aksaray Vilayeti'nde de mâliye işlerinden sorumlu kurum ve me'mûriyetler bu bölümde verilmektedir.

1-Aksaray Kazası'nda Osmanlı İdaresindeki Mâliyeye Ait Kurumlar:

a- A'şâr İdaresi:

Aksaray Kazası'nda A'şâr İdâresi, ilk defa 1298/1880 yılında yer almıştır¹⁵⁵⁹. Fakat bu tarihten sonra gelen 1299/1881¹⁵⁶⁰, 1300/1882¹⁵⁶¹, 1301/1883¹⁵⁶², 1302/1884¹⁵⁶³ yıllarında ise A'şâr İdâresi, A'şâr ve Ağnâm Dâiresi ismini almıştır 1302/1884 tarihinden sonraki yıllara ait salnamelerde bu idâre görülmemektedir. A'şâr* İdâresi ve A'şâr ve Ağnâm** Dâiresi'nde görevli olanlara dair yukarıda bilgi verilmiştir.

b-Maa Tahrir Vergi Komisyonu:

1299/1881¹⁵⁶⁴, 1300/1882¹⁵⁶⁵, 1301/1883¹⁵⁶⁶, 1302/1884¹⁵⁶⁷, 1303/1885¹⁵⁶⁸, 1304/1886¹⁵⁶⁹, 1305/1887 tarihli¹⁵⁷⁰ Konya Vilayeti Salnameleri'nde Maa Tahrir Vergi Komisyonu başlığı altında geçmektedir.

Diğer teşkilatlarda olduğu gibi mâliye teşkilatında da ihtiyaçlar bazı yeni birimler kurulmasına yol açmıştır. İlerde de bu değişmelerin devam ettiğini görüyoruz.

1559 1298/1880 KVS, s. 120.
1560 1299/1881 KVS, s. 114.
1561 1300/1882 KVS, s. 168.
1562 1301/1883 KVS, s. 144.
1563 1302/1884 KVS, s. 102.
1564 1299/1881 KVS, s. 114.
1565 1300/1882 KVS, s. 168.
1566 1301/1883 KVS, s. 145.
1567 1302/1884 KVS, s. 102.
1568 1303/1885 KVS, s. 216.
1569 1304/1886 KVS, s. 128.
1570 1305/1887 KVS, s. 129.

* A'şâr: sözlük anlamı, toprak mahsullerden alınan onda birlerdir. (Ferid Devellioğlu, Osmanlıca -Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara-1997, s.46)

** Ağnam'ın sözlük manası ise "koyunlar" demektir. Bir terim olarak da ağnam hayvanlardan alınan resim (vergi) manasına olarak kullanılan bir tabirdir. (M.Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 1, s. 25)

c. Maa Tahrir Vergi Kalemi:

Aksaray Kazası'ndaki sayım ve vergilerle ilgilenen Maa Tahrir Vergi Komisyonu 1310/1892¹⁵⁷¹, 1312/1894¹⁵⁷², 1314/1896¹⁵⁷³ yıllarında Maa Tahrir Vergi Kalemi ve Vergi Komisyonu ile birlikte ayrı bir kurum olarak yer almıştır. Gerek Maa Tahrir Vergi Komisyonu, gerek Maa Tahrir Vergi Kalemi veya yalnız Vergi Komisyonu, Mâl Kalemi'nin olduğu salnamelerde görülmemektedir. Yalnız 1317/1896 tarihli salnamede¹⁵⁷⁴ Maa Tahrir Vergi Kalemi, Mal Kalemi ile birlikte geçmektedir.

d. Vergi Komisyonu:

1310/1892¹⁵⁷⁵, 1312/1894¹⁵⁷⁶, 1314/1896¹⁵⁷⁷ tarihli salnamelerde görülen bir kurumdur. Yukarıda da belirtildiği gibi aynı yıllar içerisinde ayrı bir kurum olarak Maa Tahrir Vergi Kalemi de bulunmaktadır.

e. Mâl (Maliye) Kalemi:

1298/1880'den itibaren çeşitli adlar altında yer alan vergi komisyonlarının (idarelerinin) yerini 1306/1888 yılında Mâl (Mâliye) Kalemi almıştır¹⁵⁷⁸. Kazada Mâl Kalemi adıyla bir teşkilat kurulmuş olması mali işlerin genişlediğini ve dolayısıyla da teşkilatlandığını göstermektedir.

1306/1888 tarihinde kurulan Mâl Kalemi 1307/1889¹⁵⁷⁹ ve 1309/1891¹⁵⁸⁰ yıllarında da varlığını devam ettirmiştir. 1310/1892¹⁵⁸¹, 1312/1894¹⁵⁸² ve 1314/1896¹⁵⁸³ yıllarında görülmeyen Mâl Kalemi teşkilatının 1317/1899¹⁵⁸⁴ ve 1322/1904¹⁵⁸⁵ yıllarında tekrar kurulduğu görülmüştür.

Mâl Kalemi'nin yerini bir müddet alan Maa Tahrir Vergi Kalemi ve Vergi Komisyonu adlı kurumların bilhale ortadan kalkarak Mâl Kalemi'nin tekrar kurulması izaha muhtaçtır.

f- Tahsilât Komisyonu:

Tahsilât Komisyonu yalnız 1317/1896 tarihli salnamede¹⁵⁸⁶ yer almaktadır. Kaymakamın başkanlığındaki bu komisyonun üyeleri ise; Mâl Müdürü, Mâl Müdürü Muâvini ve Tapu Kâtibi'dir. Ayrıca bu komisyonda süvari ve piyade olmak üzere çok sayıda tahsildar görev yapmaktadır.

g-Rüsûmât (Gümrük) İdaresi

Konya Vilayeti Salnameleri'nden bazılarında Aksaray Kazası'nda rüsûmât görevlileri olduğunu öğreniyoruz. Bunlar "Konya Vilayeti Dâhilinde Bulunan Rüsûmat Me'mûrları"¹⁵⁸⁷ genel başlığı altındaki "Konya Rüsûmât Nezâreti"ne Mülhakı" bölümünde "Aksaray'daki Rüsûmât Me'mûru" olarak verilmektedir. İlk yıllarda kurumda bir memur bulunurken daha sonraki yıllarda memurun yanında başka görevlilerde yer almıştır. Bu; kurumdaki iş yoğunluğunun arttığını göstermektedir.

1571 1310/1892 KVS, s. 213.

1572 1312/1894 KVS, s. 221.

1573 1314/1896 KVS, s. 321.

1574 1317/1889 KVS, s. 293-294.

1575 1310/1892 KVS, s. 213.

1576 1312/1894 KVS, s. 221.

1577 1314/1896 KVS, s. 321.

1578 1306/1888 KVS, s. 137.

1579 1307/1889 KVS, s. 124-127.

1580 1309/1891 KVS, s. 127.

1581 1310/1892 KVS, s. 211-214.

1582 1312/1894 KVS, s. 219-222.

1583 1314/1896 KVS, s. 319-322.

1584 1317/1899 KVS, s. 293.

1585 1322/1904 KVS, s. 225.

1586 1317/1896 KVS, s. 296.

1587 1294/1877 KVS, s. 101

Bazı Yıllara Göre Aksaray Kazası'ndaki Konya Rüsûmât Nezareti'ne Mülhak Aksaray Rüsûmât* Me'mûrları ve Diğer Görevliler:

1290/1873 Yılı¹⁵⁸⁸:

Me'mûr: Ali Efendi

1291/1874 Yılı¹⁵⁸⁹:

Me'mûr: Ali Efendi

1292/1875 Yılı¹⁵⁹⁰:

Me'mûru : Ahmed Efendi
Kâtibi : Hüseyin Efendi
Aksaray Fabrika Memuru : Ahmed Efendi

1293/1876 Yılı¹⁵⁹¹:

Me'mûr : Ahmed Efendi
Kâtibi : Hüseyin Efendi

1294/1877 Yılı¹⁵⁹²:

Me'mûr : Cemal Efendi
Aksaray Fabrika Me'mûru : Mehmed Efendi
Kâtibi : Ali Efendi
Aksaray Fabrika Müfettişi : Tayyib Efendi
Kâtibi : Asım Efendi

1295/1878 Yılı¹⁵⁹³:

Me'mûr : Cemal Efendi
Katip : Mıgırdiç Efendi
Müfettiş : Mustafa Efendi
Refiki : Hurşid Efendi

1588 1290/1873 KVS, s. 86.

1589 1291/1874 KVS, s. 84 .

1590 1292/1875 KVS, s. 84 (eski 88).

1591 1293/1876 KVS, s. 85.

1592 1294/1877 KVS, s. 101.

1593 1295/1878 KVS, s.105.

* Rüsumat: Gümrük İdaresi(Ferid Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, 1997 Ankara, s.902)

1296/1878 Yılı¹⁵⁹⁴:

Me'mûr : Cemal Efendi
Kâtibi : Mıgırđıç Efendi
Müfettiş : Mustafa Efendi
Refiki : Hurşid Efendi

1298/1880 Yılı¹⁵⁹⁵:

Me'mûr : Cemaleddin Efendi
Kâtibi : Artin Efendi

2- Osmanlı Dönemi'nin Sonlarına Doğru Devlet Vergileri Toplanmasına Müsaade Edilen Yabancı Kuruluşlardan Aksaray Kazası'nda Yer Alanlar

Rüsûm-i Sitte İdaresi

Osmanlı döneminde Aksaray Kazası'nda "Konya Rüsûm-i Sitte Nezareti İdaresi"ne* bağlı görevliler bulunmaktadır. Salnamelerde geçen bu bilgiler aşağıda verilmektedir:

1-1299/1881 Yılı Konya Rüsûm-ı Sitte Nezareti İdaresi'nde Bulunan Rüsûm-i Sitte Müdürü, Me'mûr ve Ketebesi:

Aksaray Kazası'ndaki Görevliler¹⁵⁹⁶:

Me'mûr : Cemal Efendi
Kâtibi : Ahmed Efendi

2-1300/1882 Yılı Konya Rüsûm-i Sitte Nezâreti İdaresi'nde Bulunan Rüsûm-i Sitte Müdürü, Me'mûru ve Ketebesi.

Aksaray Kazası'ndaki Görevliler¹⁵⁹⁷:

Me'mûr : Cemal Efendi
Kâtibi : Ahmed Efendi
Fabrika Me'mûru : Artin Efendi
Kâtibi : Ahmed Efendi

1594 1296/1879 KVS, s.148.

1595 1298/1880 KVS, s.154.

1596 1299/1881 KVS, s. 147.

1597 1300/1882 KVS, s. 41.

* Rüsûm-ı Sitte İdaresi: Devlet borçları karşılığı olarak verilen devlet gelirlerin idaresi için kurulan müessesenin adıdır. Bu idareye verilen altı gelir şunlardır: Damga resmi, müskirat resmi, balık avı resmi, tuz resmi, tütün resmi, ipek öşrü. Bu gelirler altı tane olduğu için bu adı almıştır. Bu altı resim ilk evvel 22 teşrin-i sâni (Kasım) 1879 tarihinde ecnebi devlet mümessillerinden teşekkül eden Rüsûm-i Sitte İdaresi'ne verilmiştir. Daha sonra bu idare 1 Eylül 1881 senesinde İstanbul'da toplanan Dâyinler vekilleri'nin de katılımıyla yapılan müzakereler sonunda "Düyun-ı Umûmiyye" adını almıştır.(M.Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c. 3. s. 65)

3–1301/1884–1885 Yılı Konya Rüsûm-i Sitte Nezâreti İdaresi'nde Bulunan Rüsûm-i Sitte Müdürü, Me'mûru ve Ketebesî.

Aksaray Kazası'ndaki Görevliler¹⁵⁹⁸:

Me'mûr : Hüseyin Efendi
Kâtip : Karabet Efendi
Fabrika : Me'mûru: Artin Efendi
Muâvini : Ahmed Efendi

b. Düyûn-ı Umûmiye İdaresi

Osmanlı Devleti borçlarına karşılık bazı vergileri, alacaklı olan devletler tarafından oluşturulan ve Türk tarihine Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi nâmıyla geçen bir kuruluştur.

Osmanlı döneminde Aksaray Kazası'nda Düyûn-ı Umûmiyye Konya Merkez Müdüriyeti'ne mülhak bağlı Aksaray Me'mûrluğu vardır. Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye görevlileri şunlardır:

1–1302/1884 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Memurluğundaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁵⁹⁹:

Me'mûr: Hüseyin Efendi

2–1303/1885 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰⁰:

Me'mûr: Hüseyin Efendi

3–1304/1886 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰¹:

Me'mûr: Hüseyin Efendi

4–1305/1887 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰²:

Me'mûru : Hüseyin Efendi

5–1306/1888 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Memurluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰³:

Me'mûr: Misak Efendi.

1598 1301/1883 KVS, s. 40.

1599 1302/1884 KVS, s.155.

1600 1303/1885 KVS, s. 281.

1601 1304/1886 KVS, s. 237.

1602 1305/1887 KVS, s. 20.1

1603 1306/1888 KVS, s. 204.

6–1307/1889 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰⁴:

Me'mûr: Nuri Efendi

7–1309/1891 Yılı Konya Merkez Müdüriyeti'ne Mülhak Aksaray Me'mûrluğu'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰⁵:

Me'mûr : Nuri Efendi

8–1310/1892 yılı Aksaray Düyûn-ı Umûmiyye görevlileri Me'mûrîn-i Vilayet (Konya) içinde yer alan Maa Mülhakat Düyûnu Umûmiyye İdâresi başlığı altında verilmektedir. Buradaki bilgilere göre Aksaray Me'mûriyyeti'ndeki Düyûn-ı Umûmiyye* Görevlileri" Şunlardır¹⁶⁰⁶:

Me'mûr: Hamdi Efendi

Kolcu : 1

9–1312/1894 Yılı Aksaray Kazası'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰⁷:

Me'mûr: Bedosaki Efendi

10–1314/1896 Yılı Aksaray Kazası'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶⁰⁸:

Me'mûr: Bedosaki Efendi

11–1317/1899 Yılı Aksaray Kazası'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlileri¹⁶⁰⁹:

Me'mûr : Ahmed Cavid Efendi

Kantarıcı : Sefer Efendi

12–1322/1904 Yılı Aksaray Kazası'ndaki Düyûn-ı Umûmiyye Görevlisi¹⁶¹⁰:

Me'mûr : Hasan Efendi

1604 1307/1889 KVS. S.180.

1605 1309/1891 KVS, s. 187.

1606 1310/1892 KVS, s. 111.

1607 1312/1894 KVS, s. 222.

1608 1314/1896 KVS, s. 322.

1609 1317/1899 KVS, s. 296.

1610 1322/1904 KVS, s. 226.

* Düyûn-ı Umûmiyye İdâresi'nin asıl adı: "Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmâniyye Vâridâtı Muhassasa İdâresi"dir. Dâhili vilayette bulunan Düyûn-ı Umûmiyye-i Osmâniyye Vâridât-ı Muhassasa İdâresi'nin Konya'da "Konya Merkez Müdüriyeti" bulunmaktadır.

Devlet kendi kolluk kuvvetiyle Düyûn-ı Umûmiyye'ye ayrılmış sahaları korumakta ve buradan istifade etmek isteyen kendi halkına güç kullanarak veya ceza keserek engel olmaya çalışırken geliri ise yabancı devletlere ve bankerlere gitmektedir. Mesela Koçhisar'daki tuzdan Düyûn-ı Umûmiyye 293.377 Osmanlı lirası kazanırken, (1312/1894, KVS, s, 243)bu tuzların korunması için on dört karakol mevcuttu. Bunlarda bir Ser-gerde (elebaşı) ve bir başçavuş, bir nefer çavuş refakatında 42 daimi süvari mevcut ve müstahdem olup; mevsim-i seyfe (Kışta) 2 nefer çavuş ile 48 mevkit(kararlaştırılan) süvari ilave olunarak münasip yerlere çadır dikilerek karakolhane itihaz olunup, bunlar vasıtasıyla yaz ve kış gölden tuz sirkati vuku'na meydan verilmeyerek muhâfaza olunmaktadır.(1309/1891. KVS, s. 190)

c. Reji İdaresi

Düÿûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne terk edilen gelir kaynaklardan olan tütün mevzû' Reji İdaresi'ne aitti.* Osmanlı İmparatorluğu'nda ve onun bir parçası olan Aksaray'da da Reji Şirketi'ne ait bazı kurumlar ihdas edilmiş ve bazı insanlar çeşitli unvanlar altında burada çalışmışlardır. Mesela burada da görüleceği gibi: Aksaray'da Reji'ye bağlı Tahrirat Kalemi Me'mûru, Reji Me'mûru, Reji Kâtibi, Rejiye ait Ambar Me'mûru, Reji Ser Muhâfızı, Reji Anbar ve Sandık Emîni, Reji Müdürü, Kolcu gibi çeşitli adlar altında görevliler vardır. Aksaray'daki memurluk, müdürlük haline gelmediği sürece Niğde Müdüriyeti'ne bağlı kalmıştır¹⁶¹¹. Çeşitli tarihlerde Aksaray'da bulunan Reji İdaresi Kurumu ve buradaki görevliler salnamelerde geçen şekliyle aşağıda verilmektedir.

1-1302/1884 Yılı Konya Reji Müdüriyeti'ne Bağlı Aksaray Kazası'ndaki Reji Görevlileri¹⁶¹²:

Me'mûr : Mustafa Asım Efendi
Anbar Me'mûru : Aleksandros Efendi

2-1303/1885 Yılı Konya Reji Merkez Müdüriyeti'ne bağlı Aksaray Kazası'ndaki Aksaray Müdüriyeti'ndeki Reji Görevliler¹⁶¹³.

Müdür : İstavro Karasol Efendi.
Mahzen ve Sandık Emîni : Yorgaki Harelbos Efendi
Mahzen ve Sandık Muavini : Şahmeran Efendi
Koçhisar Me'mûriyeti : Şabcı (şeyh)? Zade Mehmed Efendi
Gelveri Me'mûriyeti : Memur Kamil Efendi

3-1304/1886 Yılı Konya Duhan Reji Nezâreti'ne Bağlı Olan Niğde Müdüriyeti'ne Tâbi Aksaray Me'mûriyeti'ndeki Reji Görevlileri¹⁶¹⁴:

Me'mûru : Yorgaki Efendi
Kâtibi : İskender Efendi

1611 1309/1891 KVS, s. 196.

1612 1302/1884 KVS, s. 163.

1613 1303/1885 KVS, s. 291.

1614 1304/1886 KVS, s. 211.

* Osmanlı Devleti'nin ecnebilere olan fakat malî takatsızlık yüzünden bir türlü ödenemeyen borçlarını tesviye maksadıyla, 28 Muharrem 1299 (20 Aralık 1881) tarihli hükümet karnamesi ile kurulan Düÿun-ı Umûmiyye İdaresi'ne terk edilen devlet gelirleri arasında, tütün tekeline sağlanmakta olan gelir de bulunmakta idi.

Geliri "Düÿun-ı Umûmiyye" idaresine terk edilen kaynaklardan tütün mevzuu Reji Şirketi tarafından idare edilmekteydi. Fransızca asıllı olan Reji deyimi "Emaneten idare" manasına gelmektedir. Nitekim hissedar ve yetkili idarecileri tamamen yabancılardan ibaret olan Reji Şirketi de tütün işlerini hükümet namına emaneten yürütmektedir. (Hayri Mutluçağ, Reji İdaresi'nin Satın Alınması İçin II. Abdülhamit'e Yapılan Rüşvet Teklifi, Belgelerle Türk Tarihi, c.1, s. 35). Reji Şirketi, 14 Nisan 1884'de faaliyete geçer. (Doç. Dr. Tiğınçe Oktar, Osmanlı Devletinde Reji Şirketi'nin Kurulmasından Sonraki gelişmeler, Tütün Kitabı, s.45-46)

4-1305/1887 Yılı Konya Duhan Reji* Nezâreti'ne Bağlı Niğde Müdüriyeti'ne Tâbi Olan Aksaray Me'mûriyeti'ndeki Reji Görevlileri¹⁶¹⁵:

Me'mûr : Yorgaki Efendi
Kâtibi : İskender Efendi

5-1306/1888 Yılı Konya Reji Nezareti'ne Bağlı Niğde Müdüriyeti'ne Tâbi Aksaray Me'mûriyeti'ndeki Reji Görevlileri¹⁶¹⁶:

Me'mûr: Mehmed Efendi
Kâtip : Vasıf Efendi

6-1307/1889 yılı Aksaray Kazası'ndaki Reji Görevlisi¹⁶¹⁷:

Reji Kâtibi: Mehmed Beğ

7-309/1891 yılı Aksaray Kazası'ndaki Reji Görevlileri¹⁶¹⁸:

Me'mûr: Hamza Efendi
Kâtip : Parsih Efendi

8-1310/1892 Yılı “Ma Mülhakat Konya Duhan Reji Dâiresi”ne Bağlı Niğde Müdüriyeti'ne Tâbi Olan Aksaray'daki Reji Görevlileri¹⁶¹⁹:

Aksaray Me'mûru: Sadık Efendi
Kâtip : Sarkis Efendi

9-1312/1894 yılı Aksaray Kazası'ndaki Reji Görevlisi¹⁶²⁰:

Reji Me'mûru : Mehmed Efendi
Muhâfaza Kâtibi : Tahir Efendi

10-1314/1896 yılı Aksaray Kazası'ndaki Reji Görevlisi¹⁶²¹:

Reji Me'mûru : Mehmed Efendi
Muhâfaza Kâtibi : Tahir Efendi

1615 1305/1887 KVS, s. 211.

1616 1306/1888 KVS, s. 212.

1617 1307/1889 KVS, s. 125.

1618 1309/1891 KVS, s. 196.

1619 1310/1892 KVS, s. 117.

1620 1312/1894 KVS, s. 222.

1621 1314 /1896 KVS, s.322

* 1910-1930 tarihleri arasına bilgiler veren bir esere göre Aksaray'daki Reji (Tekel) Müdürü: Perekzade Şükrü Efendi'dir. [Prof Zeki Perek Büyük Devrim Çağında Aksaray (1910-1930) ,s.35] Yalnız verilen bu bilginin hangi yıla ait olduğu belli değildir.

11–1317 /1899 yılı Aksaray’ Kazası’ndaki Reji İdaresi¹⁶²²:

Me’ mûr : ..... Efendi
Ser Muhâfız : Hacı Ahmed Ağa
Anbar ve Sandık Emini : Serker Efendi
Süvari Kolcu : 6
Piyade Kolcu : 3

12–1322 /1906 yılı Aksaray Kazası’ndaki Reji* Görevlisi¹⁶²³:

Me’ mûru : Tahir Efendi

3.Osmanlı Dönemi Aksaray Kazası’ndaki Maliye Memurları

a.Mâl Müdürü:

Konya Salnameleri’nin çıkış tarihi olan 1285/1869 terhinden itibaren Aksaray Kazası’nda Mâl Müdürlüğü bulunmaktadır. Bu me’ mûriyetin ismi 1285/1868¹⁶²⁴ ve 1286/1869¹⁶²⁵ tarihli salnamelerde Mâl ve Tahrirat Müdürü, bundan sonra ise Mâl Müdürü şeklinde geçmektedir. Kaymakamın mâiyyet me’ mûru (daire amiri) olarak görülen Mâl Müdürü aynı zamanda Kaza İdare Meclisi’nin de tabi üyesidir.

b. Sandık Emini:*

İlk salnamelerin yayınlandığı 1285/1868 tarihinden¹⁶²⁶ 1291/1874 tarihine kadar tek kişi ve müstakil olarak görülen Sandık Eminleri 1291/1874¹⁶²⁷, 1292/1875¹⁶²⁸ ve 1294/1877 tarihlerinde¹⁶²⁹ kaymakamın mâiyyet me’ mûrları (Memurin-i Kaza) arasında bulunmaktadır.

Yukarda belirtilen Mâl Kalemi’nin kurulduğu yıllarda ise bu kalemin bir üyesi olarak görev yapan Sandık Eminleri 1296/878¹⁶³⁰, 1301/1883¹⁶³¹, 1304/1886¹⁶³² ve 1310/1892¹⁶³³, 1312/1894¹⁶³⁴ ve 1314/1896¹⁶³⁵ tarihlerinde ise Me’ mûrîn-i müteferrika (çeşitli memurlar) başlığı altındaki diğer memurlar arasında yer almaktadır.

Burada adı geçen Sandık Emini ile Menâfi Komisyonu ve Meclis-i Belediye gibi bazı kurumlarda görülen sandık eminlerini karıştırmamak lazımdır.

1622 1317/1899 KVS, s. 296.

1623 1322 /1906 KVS, s. 226.

1624 1285/1868 KVS, s. 60.

1625 1286/1869 KVS, s. 60.

1626 1285/1868 KVS, s. 60.

1627 1291/1874 KVS, s. 68.

1628 1292/1874 KVS, s. 68.

1629 1294/1877 KVS, s. 85.

1630 1296/1878 KVS, s. 141.

1631 1301/1883 KVS, s. 145.

1632 1304/1886 KVS, s. 145.

1633 1310/1892 KVS, s. 214.

1634 1312/1894 KVS, s. 222

1635 1314/1896 KVS, s. 323

* Sandık Eminleri devlete ait para ve menkul kıymetleri alıp veren ve elinde tutan ve bunların alınıp verilmesinden ve saklanmasıyla mes’ûl olan me’ mûrlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Günümüzde bu görevi veznedar yapmaktadır. (M.Zeki Pakalın, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, c.3.s.

122).

c. Tahsî-ldâr, Ser Tahsî-ldâr (Baş tahsîl-dâr):

İlk defa 1301/1883¹⁶³⁶ tarihli salnamede görülmüştür. Bundan sonra yayınlanan salnamelerden genelde “Me’murîn-i Müteferrika” bölümünde Ser Tahsîl-dâr olarak geçmekle beraber bazen de değişik kurumlarda tahsîl’ dâr isminin yer aldığını görmekteyiz. Mesela, 1310/1892¹⁶³⁷ tarihli salnamedeki Zâbita İdâresi ile 1322/1906 tarihli salnamedeki¹⁶³⁸ Mâl Kalemi’nde olduğu gibi.

4.Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti’ndeki Maliye Memurlukları ve Görevliler:

Aksaray’ın vilayet olduğu bu dönemde Merkez Kaza ile diğer kazalardaki mâliyeden sorumlu şu me’murluklar bulunmaktadır¹⁶³⁹:

a.Merkez Kaza

Merkez Kaza	1925/1926	1926/1927	1927/1928
Me’murluklar			
Muhâsebeci	Hüseyin Neşet Beğ	Hasan Avni Beğ	Hasan Avni Beğ
Muhâsebe-iHusûsiye Müdürü	Tevfik Beğ	Tevfik Beğ	----
Muhâsebe Kalemi Mümeyyizi	Rıfat Beğ	Rıfat Beğ	----
Muhâsebe Müdürü	----	----	Tevfik Beğ
Vâridât Müdürü	Edhem Beğ	Edhem Beğ	

b-Diğer Kazalar

Yıllar	Kazalar	Memurluklar	Görevliler
1925/1926	Koçhisar	Mal Müdürü	Ahmed Beğ
	Arapsun	“ “	Hasan Beğ
1926/1927	Koçhisar	“ “	Ahmed Beğ
	Arapsun	“ “	Hasan Beğ
1927/1928	Koçhisar	“ “	Ahmed Beğ
	Arapsun	“ “	Hasan Beğ

1636 1301/1883 KVS, s. 145.

1637 1310/1892 KVS, s. 214.

1638 1322/1906 KVS, s. 225.

1639 a-1925/1926 TCDS, s. 345.

b-1926/1927 TCDS, s. 532.

c-1927/1928 TCDS, s. 428.

b. Vergiler

1. Osmanlı Dönemi

a-Aksaray Kazası'nda Alınan Vergiler.

Osmanlı dönemi Aksaray Kazası'nda aşağı görüleceği üzere çeşitli isimler altında vergiler alınmıştır. Vergilerden bazılarının yıllara göre miktarları aşağıda verilmektedir:

	Vergisi			Bedelât-ı Askeriye	Maarif payı İanesi	Vergi Teskeresi Osmanî	Techizatı Askeriye	Ağnam Rûsumu	A'şâr Varıdatı
	Umûm	Emlak	Temettu'						
1286/ 1869	702	-	-	17.500. G.	-	-	-	-	-
1288/ 1871	702.9013	-	-	17.500.G	-	-	-	-	-
1296/ 1878	727.841.	-	-	67.500. G	-	-	-	-	-
1300/ 1882	-	189.816.	-	406.103.G	-	-	-	-	-
1301/ 1883	-	417.722.	189.866.	406.102.G	-	-	-	-	-
1302/ 1884	-	430.79.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1303/ 1885	-	430.176.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1304/ 1886	-	430.176.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1305/ 1887	-	430.176.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1306/ 1888	-	430.176.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1307/ 1889	-	430.176.	166.172.	421.22. G	-	-	-	-	-
1309/ 1891		72.430.176	166.172.	421.22.G	-	-	-	-	-

(1286/1869¹⁶⁴⁰, 1288/1871¹⁶⁴¹, 1296/1878¹⁶⁴², 1300/1882¹⁶⁴³, 1301/1883¹⁶⁴⁴, 1302/1884¹⁶⁴⁵, 1303/1885¹⁶⁴⁶, 1304/1886¹⁶⁴⁷, 1305/1887¹⁶⁴⁸, 1306/1888¹⁶⁴⁹, 1307/1889¹⁶⁵⁰, 1309/1891¹⁶⁵¹)

1640 1286/1869 KVS, s. 124.
1641 1288/1871 KVS, s. 123.
1642 1296/1878 KVS, s. 141.
1643 1300/1882 KVS, s. 169-170.
1644 1301/1883 KVS, s. 146.
1645 1302/1884 KVS, s. 103,146.
1646 1303/1885 KVS, s. 217.
1647 1304/1886 KVS, s. 129-130.
1648 1305/1887 KVS, s. 130.
1649 1306/1888 KVS, s. 138.
1650 1307/1889 KVS, s. 126.
1651 1309/1891 KVS, s. 128. 103.

b-Düyûn-ı Umûmi'ye Namına Aksaray Kazası'ndan Alınan Vergiler.

1-1310/1892 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ne Göre Konya Vilayeti Dâhilinde Düyûn-ı Umûmiye İdareleri'nin İstatistiği'nde Bulunan ve Merkez İdare Olarak Belirtilen Aksaray'dan Alınan Vergiler¹⁶⁵²:

Merkez idâre	Tuzdan	Müskirat	Puldan	Harir	Vahşi Hayvan Rûsûmu	Balık Avı Rûsûmu	Yekûn
Aksaray Me'mûriyeti		739	27.544		350		28.633

2-1312/1894 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ne Göre Konya Vilayeti Dâhilindeki Düyûn-ı Umûmiye İdareleri'nin İstatistiği'nde Bulunan Niğde Müdüriyeti'ne Bağlı Aksaray Me'mûriyeti'nde Alınan Vergiler¹⁶⁵³:

Merkez İdare	Tuzdan	Müskirat	Puldan	Harir	Vahşi Hayvan Rûsûmu	Balık Avı Rûsûmu	Yekûn
Aksaray Me'mûriyeti		739	27.544		350		28.633

Verilen bilgilerden anlaşıldığı gibi 1312 (Temmuz 1894) tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki bilgiler 1310 Temmuz 1892 tarihli Konya Vilayeti Salnamesi'ndeki bilgilerin kopyası şeklindedir.

c- H.1322/M 1906 Yılı Aksaray Kazası'nın Vâridât-ı Umûmiyyesi (Kuruş)¹⁶⁵⁴:

Emlak ve akar vergisi	359.518.15
Temettüât vergisi	78.274.20
Bedel-i askeri	128.450
Maârif payı	5.776.10
Vergi teskeresi Osmanî	16.196
Techizât-ı askeriye	34.095.25
Ağnâm rûsûmu	99.177
A'şar vâridâtı	1.987.077.10
-----	-----
Yekûn	3.598.975. 80. Kuruş

1652 1310/Temmuz 1892 KVS, s. 258-259.

1653 1312/1894 Temmuz KVS, s. 242 -243.

1654 1322/1904 KVS, s. 228.

2. Aksaray Kazası'nın Bazı Yıllara Göre Vâridât-ı Umûmîyesi:

Sene	Kuruş	Para	Masarîf-ı Umûmîyesi
1286/1869	7.029.013	-	-
1288/1871	7.029.013		
1296/1878	772.841.	-	-
1322/1904	3.598.975.	80.	-
1332/1914	4.774.309.	-	612.011. Kuruş

(1286/1869¹⁶⁵⁵, 1288/1871¹⁶⁵⁶, 1296/1878¹⁶⁵⁷, 1322/1904¹⁶⁵⁸, 1332/1914¹⁶⁵⁹)

1332/1913 yılına ait Aksaray Kazası'nın servet-i umûmîyesinin büyük kısmı emvâl-i menkule ve gayr-i menkule ile hayvanlar teşkil etmekte olduğundan servet-i umûmî nakdiyesi 500.000 lira raddesinde tahmin olunabilir¹⁶⁶⁰.

2.Cumhuriyet Dönemi

a-1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 Tarihlerinde Aksaray Vilayeti'ne Ait Umûmî Vâridât (Gelir):

Yıl	İsim	Umum varidat (Gelir)
1925/1926 ⁴⁸⁵	Aksaray Vilayeti	363.279. lira
1926/1927 ⁴⁸⁶	Aksaray Vilayeti	583.786. “
1927/1928 ⁴⁸⁷	Aksaray Vilayeti	432.552. “

b. 1925/1926, 1926/1927 ve 1927/1928 yılları Aksaray Vilayeti'nin Husûsî Vâridâtı ile Belediyelerin Vâridâtları:

1.1925/1926 Yılı Aksaray Merkez Kazası ve Belediyesi'nin Husûsî Vâridâtı¹⁶⁶¹:

Kaza isimi	Aksaray Vilayeti'nin Husûsî Varidâtı	Belediye Varidâtı
Aksaray	176340 lira	20.000. lira
Koçhisar	--	--
Arapsun	--	--

1655 1286/1869 KVS, s. 124.

1656 1288/1871 KVS, s. 123.

1657 1296/1878 KVS, s. 141.

1658 1322/1906 KVS, s. 227.

1659 1332/1914 KVS, s. 370.

1660 1332/1914 KVS, s. 370.

1661 1925/1926 TCDS, s. 344.

2–1926/1927 Yılı Aksaray Merkez Kazası'nın Husûsî Vâridâtı ile Merkez Kaza, Koçhisar ve Arapsun Kazalarının Belediye Varidatları¹⁶⁶²:

İsim	Aksaray Vilayeti'nin Husûsî Varidâtı	Belediye Varidâtları
Aksaray	294476. Lira	24.460. lira
Koçhisar	--	31.966. “
Arapsun	--	2.250. “

3–1927/1928 Yılı Aksaray Merkez Kazası'nın Husûsî Vâridâtı ile Merkez Kaza, Koçhisar ve Arapsun Kazalarının Belediye Vâridâtları¹⁶⁶³:

İsim	Aksaray Vilayeti'nin Husûsî varidâtı	Belediye Varidâtları
Aksaray	376.905 lira	51.101. lira
Koçhisar	--	7.510. “
Arapsun	--	2.913. “
Merkeze bağılı Gelveri Köyü	--	350. “
Koçhisar Kulu Köyü Belediyesi	---	1.515. “

1662 1926/1927 TCDS, s. 530.

1663 1927/1928 TCDS, s. 425.

17-KOMİSYON, BANKA VE ŞİRKETLER

a. Osmanlı Dönemi

1. Menâfi' Komisyonu*:

Konya Vilayeti Salnameleri'ne göre 1291/1874 tarihinden¹⁶⁶⁴ itibaren görülen Menafi Komisyonları'nın, 1309/1891 tarihinden itibaren sonra ortadan kalktığı görülmektedir¹⁶⁶⁵. 1309/1891 tarihinde Menâfi Komisyonu'nun ortadan kalkışı ve aynı zamanda Zirâât Bankası Şubesi'nin Aksaray'da açılış tarihidir. Bu duruma göre Menâfi Komisyonu'nun varlığı sona ererken, onun yerini yeni bir kurum olarak Zirât Bankası almıştır.

2.Aksaray'da Zirâât Bankası Şubesi'nin Açılması

Başta ticari olmak üzere ekonomik hayatta çok önemli kurumlardan biri de bankacılıktır. 1309/1891 yılından¹⁶⁶⁶ itibaren 1310/1892¹⁶⁶⁷, 1312/1894¹⁶⁶⁸, 1314/1896¹⁶⁶⁹, 1317/189¹⁶⁷⁰ ve 1322/1904¹⁶⁷¹ tarihlerinde Aksaray Kazası'nda Zirâât Bankası'nın bir şubesinin olduğu görülmektedir. Bunlarla ilgili bilgiler, Aksaray Kazası'ndaki kurum ve görevliler bölümünde verilmiştir.

Bu ifadelere göre Zirâât Bankası Şubesi'nin Aksaray'daki ilk açılışı 1309/1891 tarihidir.

3.Osmanlı Döneminde Aksaray Kazası Dâhilinde Kullanılan (Tedavüldeki) Paralar

Hicri 1332 (1914) tarihinde Aksaray Kazası dâhilinde kullanılan para, Osmanlı Lirası ve aksamı, Mecidiye ve aksamı, Bakır ve Nikel meteliklerden ibarettir. İngiliz ve Fransız Liraları az bulunur. Bir Osmanlı Lirası 108, bir mecidiye 20, bir İngiliz Lirası 118 ve Fransız Lirası 94 kuruşa tedavül eder¹⁶⁷².

1664 1291/1874 KVS, s. 68.

1665 1309/1891 KVS, s. 125-127.

1666 1309/1891 KVS, s. 126.

1667 1310/1892 KVS, s. 212.

1668 1312/1894 KVS, s. 220.

1669 1314/1896 KVS, s. 321.

1670 1317/1896 KVS, s. 294.

1671 1322/1906 KVS, s. 226.

1672 1332/1914 KVS, s. 370.

*Menâfi'nin sözlük manası: Menfaatler, yararlar, çıkarlardır. (Ferid Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, s.612), Menafi Komisyonları "Menâfi-i umûmiye Sandıkları'nın idaresi ile ilgili komisyonudur. Menâfi-i Umûmiye Sandıkları'nın faaliyet hesapları kazanın meclis-i idaresinde görülmektedir. (Düstur, C.1,s.644), 1883'te kurulan Menafi Sandıkları 1888 'de Zirâât Bankası adını almıştır. (e -posta: Mevzuat a Başbakanlık gov.tr)

b. Cumhuriyet Dönemi

1. 1926/1927 Yılına ait Aksaray Vilayeti'ndeki Banka, Şirketler ve Bunlara Ait Sermayeler:

Merkez Vilayet'le Arapsun Kasabası'nda Zirâât Bankası'nın bir şubesi ile diğér 100.000 lira sermayeli ve merkezi Aksaray olan Anonim Halk İktisad Bankası mevcuttur. Bundan başka Aksaray içinde 250.000. lira sermayeli Azmi Milli Şirketi vardır¹⁶⁷³.

2. 1927/1928 Yılına Ait Aksaray Vilayeti'ndeki Bankalar:

1927/1928 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi'ne¹⁶⁷⁴ göre Aksaray Vilayeti'ndeki mevcut bankalar ve bunlarla ilgili bilgiler aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

Bankaların isimleriyle buldukları yerler	Merkez	Umûm sermayeleri		Şubesinin tesis tarihi
		Miktarı Adedi	Nev-i	
Zirâât Bankası Aksaray Şubesi	Ankara	-	Evrâk-ı Nakliye	305
Zirâât Bankası Nevşehir Sandığı	Ankara	-	Evrâk-ı Nakliye	305
Zirâât Bankası Koçhisar Sandığı	Ankara	-	Evrâk-ı Nakliye	305
Arapsun Kazası Zirâât Bankası Sandığı	Ankara	-	Evrâk-ı Nakliye	305
Anonim Halk İktisad Bankası	Aksaray	-	100.000	1 Kanun-i sani 926

1673 1926/1927 TCDS, s. 530.

1674 1927/1928 TCDS, s. 424.

18- CEMİYETLER ve GAZETE

a. Cumhuriyet Dönemi Aksaray Vilayeti'nde Cemiyetler

1. Merkez Kaza'daki Cemiyetler:

a-1925/1926 Yılındaki Cemiyetler¹⁶⁷⁵:

- Muallimler Birliği
- Spor Birlikleri
- Tayyare Cemiyeti'nin Şubesi

b- 1926/1927 Yılındaki Cemiyetler¹⁶⁷⁶:

- Cumhuriyet Halk Fırkası Şubesi
- Spor Birlikleri
- Tayyare Şubesi
- Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Şubesi
- Muallimler Birliği
- Himâye-i Etfâl Şubesi
- Türk Ocağı Cemiyeti'nin Şubesi
- Gençler Birliği

c- 1927/1928 Yılındaki Cemiyetler¹⁶⁷⁷:

- Cumhuriyet Halk Fırkası
- Türk Ocağı Cemiyeti'nin Şubesi
- Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin Şubesi
- Tayyare Cemiyeti'nin Şubesi
- Himâye-i Etfâl Cemiyeti'nin Şubesi
- Gençler Birliği
- Muallimler Birliği

2.1927/1928 Yılına Ait Koçhisar ve Arapsun Kazalarında Bulunan Cemiyetler¹⁶⁷⁸:

- Cumhuriyet Halk Fırkası Şubesi
- Himâye-i Etfâl Şubesi
- Hilâl-i Ahmer Şubesi
- Tayyare Cemiyeti'nin Şubesi

Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda kurulan bu cemiyetlerin Aksaray halkı üzerinde büyük etkisi olmuş, gelişmeye katkıda bulunmuşlardır.

1675 1925/1926 TCDS, s. 344.

1676 1926/1927 TCDS, s. 53.

1677 1927/1928 TCDS, s. 426.

1678 1927/1928 TCDS, s. 426.

b. Aksaray Vilayet Gazetesi

Cumhuriyet Dönemi'nde (1926/1927) Aksaray'da gazete çıkarılmaya başlanmıştır. Bu tarih ve sonrasında yayınlanan salnamede bununla ilgili şu bilgiler verilmektedir:

1926/1927 tarihli salnameye göre Aksaray Gazetesi 1926 senesinde yayına başlamıştır. Vilayetin Resmi Gazetesi olup Matbaa Müdüriyeti tarafından idare edilmekte ve vilayet matbaasında basımı yapılmaktadır. Haftada bir defa neşr olunur¹⁶⁷⁹.

1927/1928 tarihli salnamedeki ifadeye göre de 19 teşrini evvel 1926'da yayına başlayan gazete, kendi matbaasında basılmaktadır. Mesul Müdür ve Baş Muharriri Halit Beğ'dir¹⁶⁸⁰.

1679 1926/1927 TCDS, s. 531.

1680 1927/1928 TCDS, s. 427.

KAYNAKLAR

Osmanlı Devlet Salnameleri

- 1264/1847 Tarihli Salname, 2.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1266/1849 Tarihli Salname, 4.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1271/1854 Tarihli Salname, 9.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1272/1855 Tarihli Salname, 10.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1273/1856 Tarihli Salname, 11.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1274/1857 Tarihli Salname, 12.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1275/1858 Tarihli Salname, 13.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1276/1859 Tarihli Salname, 14.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1277/1860 Tarihli Salname, 15.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1279/1862 Tarihli Salname, 17.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1281/1864 Tarihli Salname, 19.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat'ül –Âmire.
- 1283/1866 Tarihli Salname, 21.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1285/1868 Tarihli Salname, 23.Def'a Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1287/1870 Tarihli Salname, 25.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1289/1872 Tarihli Salname, 27.Def'a, Der-saâdet: Dâr-üt –Tıbâat-il –Âmire.
- 1291/1874 Tarihli Salname, 29.Def'a, Der-saâdet: Matbuat-ı Maarif.
- 1293/1876 Tarihli Salname, 31.Def'a, Der-saâdet: Matbuat-ı Maarif.
- 1295/1878 Tarihli Salname, 33.Def'a, Der-saâdet: Rıza Efendi Matbaası.
- 1297/1879 Salname-i Devlet-i Âliye-i Osmaniyye Salnamesi, 35.Def'a, Der-saâdet: Matbaa-i Âmire.
- 1299/1881 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 37.Def'a, Der-saâdet: Mahmud Bey Marbaası.
- 1303/1885 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 41.Def'a, Der-saâdet: Mahmud Bey Marbaası.
- 1305/1887 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 43.Def'a Der-saâdet: Mahmud Bey Matbaası.
- 1306/1888 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 44.Def'a, Der-saâdet: Mahmud Bey Matbaası.
- 1309/1891 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 47. Sene, Der-saâdet: Matbaa-i Âmire.
- 1312/1894 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 50.Sene, Der-saâdet: Matbaa-i Âmire.
- 1313/1895 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 51.Sene, Der-saâdet: Matbaa-i Âmire.
- 1314/1896 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, Dersaâdet: 52.Sene, Matbaa-i Osmaniyye.
- 1315/1897 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 53.Sene Der-saâdet, Âlem Matbaası-Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- 1316/1898.Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 54.Sene, Der-saâdet: Âlem Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- 1317/1899 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 55.Sene, Dar'ül Hilafeti'l Âliyye, Matbaa-i Âmire.
- 1318/1890 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 56.Sene, Der-saâdet: Mahmut Matbaası-Serviçen Matbaası.
- 1319/1901 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 57.Sene, Dar'ül Hilafeti'l Âliyye, Tahir Beğ Matbaası.
- 1321/1903 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 59.Sene, Der-saâdet: Matbaa-i Ahmed İhsan ve şürekâsı.
- 1323/1905 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 61.Sene, Der-saâdet: Âlem Matbaası- Ahmed İhsan ve Şürekâsı.
- 1325/1907 Salname-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniyye, 63.Sene, Der-saâdet: Matbaa-i Ahmed İhsan.

Maârif Nezareti Umûmiye Salnamesi

- 1316/1898 Maârif Nezareti Umûmîyye Salnamesi, Matbaa-i âmire, Dar-ül Hilafeti'l Âliyye.
- 1319/1901 Maârif Nezareti Umûmîyye Salnamesi, Matbaa-i âmire, Dar-ül Hilafeti'l Âliyye.
- 1321/1903 Maârif Nezareti Umûmîyye Salnamesi, Matbaa-i âmire, Dar-ül Hilafeti'l Âliyye.

İlmiye Salnamesi

- 1334 Tarihli İlmiye Salnamesi, Matbaa-i Amire, Dâr-ül Hilafeti'l Âliye.

Konya Vilayet Salnameleri'nin listesi

- 1285/1868 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 1, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No. 2211, Konya; Millet Genel Kütüphanesi, Eski kayıt No. 477, İstanbul.
- 1286/1869 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 2, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 478, İstanbul.
- 1287/1870 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 3, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 479, İstanbul.
- 1288/1871 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 4, Asım Atike Müzesi Bibliyotek, No.1699, İstanbul.
- 1289/1872 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 5, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 480, İstanbul.
- 1290/1873 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 6, Yusufâğa Kütüphanesi Kitap No.11153, Konya.
- 1291/1874 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 7, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 482, İstanbul.
- 1292/1875 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 8, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 483, İstanbul.
- 1293/1876 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 9, Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Kitap No.5852, Konya.
- 1294/1877 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 10, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 484, İstanbul; Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Kitap No.2853, Konya
- 1295/1878 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 11, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 485, İstanbul.
- 1296/1878 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 12, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 486, İstanbul.
- 1298/1880 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 14, Yusufâğa Kitaplığı Kayıt No 10631, Konya.
- 1299/1881 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 15, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 488, İstanbul.
- 1300/1882 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 16, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No. 2274/1431, Konya.
- 1301/1883 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 17, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 490, İstanbul, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.2271, Konya.
- 1302/1884 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 18, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.491, İstanbul, Yusufâğa Kütüphanesi, Kitap No.2287/1616, Konya.
- 1303/1885 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 19, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.492, İstanbul; Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Kitap No.5855, Konya.
- 1304/1886 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 20, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.493, İstanbul; Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.2272, Konya.
- 1305/1887 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 21, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No. 2277.1308.1422, Konya.
- 1306/1888 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 22, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.496 İstanbul; Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.2272, Konya.
- 1307/1889 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 23, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No. 2285/452, Konya.
- 1309/1891 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 24, Belediye Kütüphanesi, Kayıt No. 22/24, İstanbul.
- 1310/1892 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 25, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.496, İstanbul, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.2055, Konya.
- 1312/1894 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 26, Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.2038, Konya.
- 1314,Rumi1312/1896 Konya Vilayeti Salnamesi, Def' 27 Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No. 10629, Konya.
- 1317/1899 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 28, Millet Genel Kütüphanesi, Eski Kayıt No.499, İstanbul; Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.7683, Konya.
- 1322/1906 Konya Vilayeti Salnamesi, Def'a 29, Millet Genel Kütüphanesi. Eski Kayıt No,500, İstanbul; Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Kitap No.5850, Konya.
- 1332/1914 Konya Vilayeti Salnamesi, Millet Genel Kütüphanesi Eski Kayıt No. 501, İstanbul; Yusufâğa Kitaplığı, Kitap No.10683, Konya.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri

- 1925/1926 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, İstanbul Matbaası 1926.
- 1926/1927 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, Matbûât-ı Müdüriyeti Umûmî Neşriyatı-2.
- 1927/1928 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi. Matbûât-ı Müdüriyeti Umûmî Neşriyatı-3.

Arşiv Defterleri

- OA,567 nolu ve H.888/M.1483 Tarihli Mâliyeden Müdevver Defteri.
- 32 nolu Tapu Tahrir Defteri.
- H.937/M1530 tarihli Muhâsebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri, DAGM Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı Yayın No:32 Dizin ve Tıpkı Basım.
- TK. KKA. 'da kayıtlı, 584/254 nolu ve H.992/M 1584 Tarihli Defter.
- BOA, 930 nolu ve 1165/1751-1752 tarihli Defter.
- 455 numaralı ve 1522 tarihli Mufassal T T Defteri.
- 415/25 nolu ve H 946/1539 tarihli Mufassal T. Defteri.
- TK, TD, nr.131,vr.41^{6,95}.
- Defter-i evkaf-ı eyalet-i Karaman, Nşr. F.N Uzluk,1958-Ankara.
- Vakıflar Umûm Müdürlüğü Arşivi Defter No.584.

Gazeteler

- 17 Haziran 1931 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 15 Kasım 1926 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 13 Nisan 1927 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 11 Mayıs 1927 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 9 Mayıs 1928 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 26 Eylül 1928 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 6 Şubat 1929 tarihli Aksaray Vilayet Gazetesi, Aksaray Vilayet Matbaası.
- 25 Şubat 1953 tarihli Vatan Gazetesi'nin Niğde İlavesi.

Ansiklopedi ve Yıllıklar

- Türkiye Ansiklopedisi, Aksaray Maddesi.
- Yurt Ansiklopedisi, Niğde, c.8, Anadolu Yayıncılık, İstanbul -1982-83.
- İslam Ansiklopedisi (M.E.B), c.10, Eskişehir-1997.
- İnönü Ansiklopedisi, Aksaray Maddesi.
- Niğde Valiliği, 1967 tarihli İl Yıllığı, Ajans -Türk Matbaacılık- Ankara.
- Niğde Valiliği 1973 tarihli Niğde İl Yıllığı- Ankara.
- Aksaray Valiliği, 1994 tarihli Aksaray İl Yıllığı-Aksaray.

Kitap ve Makaleler

- GENELKURMAY HARP TARİHİ BAŞKANLIĞI Resmi Yayınları Serisi NO.I, Türk İstiklal Harbi, c.VII, Ankara 1975.
- AKDAĞ, Mustafa, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, Ankara- 1959.
- AKDAĞ, Mustafa, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti", c. Belleten, XIII, Sayı. LI, Ankara- 1949.
- AKÖZ, Alaaddin, 16. Asrın Başlarında Aksaray Kazası ve Kazanın İskânı (S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek lisans Tezi) ,Konya 1996
- AKSARAY İli, Tarım Müdürlüğü 2009 ve 2010 Yılı Verileri.
- AKSARAY VALİLİĞİ, On bin Yıllık Kültür Şehri Aksaray, Ankara- 2000.
- AKSARAY VALİLİĞİ, MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ, Cumhuriyet Öncesi ve Günümüzde Aksaray'da Milli Eğitim, Aksaray -1998.
- AKSARAY VALİLİĞİ İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ, Aksaray (Tanıtım kitapçığı), Aksaray 2002.
- AKTÜRE Sevgi, Anadolu'da Bronzçağı Kentleri/Kapadokya, İstanbul 1998
- ANONİM, Tarih-i Al-i Selçuk, Hazırlayan Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara 1952.
- ARTEL, Sadrettin Celal, Tanzimat Maarifi, Tanzimat 1, MEB. Yay. İstanbul 1999.
- ASLANAPA, Orhan –DURUL, Y. , Selçuklu Halıları, İstanbul -1973.
- ÂŞIK PAŞAZADE, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, Hazırlayan, A.Nihal Atsız, Ankara–1985.
- AZİZ B.ERDEŞİR-İ ESTERÂBÂDÎ, Bez ü Rezm, Çev. Prof. Dr.Mürsel Öztürk, Ankara 1990.
- BAİLLY Auguste, Bizans Tarihi, çeviren Haluk Şaman, İstanbul -2006.
- BAYDUR, Nezahat, Kayseri Tarihi, İstanbul 1970.
- BAYKARA, Tuncer, Ulu Câmî' Türk Kale-Şehir İnşaatında Durum, Belleten, C.LX, Sayı.227, Ankara 1996.
- BAYKARA, "Kasaba: Selçuklu Çağından Günümüze Bir İskân Yeri Kavramı", Turgutlu Sosyo-Ekonomik Tarihi Sempozyumu, Turgutlu 1998.
- BAYKARA, Tuncer, Türkiye Selçuklularında İdari Birim ve Bununla İlgili Meseleler, VD. XIX, Ankara 1985.
- BAYKARA, Tuncer, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş- Anadolu'nun İdari Taksimatı, Ankara 1988.
- BİLGİ, Nejdet , "Osmanlı Dönemi Nüfus Sayımları Hakkında", Türk Yurdu–700. Yılında Osmanlı, C.19–20,Ankara- 1999.
- BİLGİÇ, Emin, Anadolu'nun Yer Adları, Belleten, c.10, Sayı. 39, Temmuz T.T.K. Ankara 1946.
- BİRGÖREN, Hamdi, Müstakil Bolu Sancağı Salnamesi, Bolu- 2008.
- BOZKURT, Gülnihal, Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukukî Durumu, TTK yay. Ankara -1996.
- CAHEN- Y.YÜCEL- B.YEDİYİL, Kapadokya Valisi, Belleten. c.51, Sayı.201. Aralık T.T.K. Ankara 1987.
- ÇABUK, Vahit, Osmanlı Tarihi, Ankara 1999.
- ÇADIRCI, Musa, "Anadolu'da Redif Teşkilatı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Tarih Araştırmaları Dergisi, c. VIII, Sayı.14, Ankara-1963.
- ÇADIRCI, Musa, Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876), Belleten, c. LIII, Ankara -1989.
- ÇADIRCI, Musa, Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması (1840–1864)", Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan, Ankara 1985.
- ÇETİNTÜRK, E.Nihal, Aksaray (Niğde) ve Çevresindeki Türk Eserleri (Doktora Tezi), Ankara- 1986.
- ÇORUB, Haydar, Temettü Vergisinin Yapısı ve 1844 Yılı Sayım Sonuçları/Yeni Türkiye (45) – Türkoloji ve Türk Tarihi III, Temmuz, Ağustos 2002.
- DANIŞMEND, İsmail Hami, Kronolojik Osmanlı Tarihi, c.1, İstanbul-1971.
- DARGA, Muhibbe, M.Ö II. Bin Yıl Orta Ve Son Tunç Çağı/Kapadokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.
- DENİZ, Bekir, "Aksaray Yöresi Halıları", Türk Fokloru, Belleten, Ayrıbaşım İstanbul 1987,1988.
- DEVELİOĞLU, Ferid, Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ondördüncü Baskı-Ankara -1997.

DOĞAN, İlyas, Tanzimat sonrası Osmanlı Aydınlarında Çağdaşlaşma Sorunu ve Arayışlar Uluslar Arası Kuruluşunun 700.Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi Selçuk Üniversitesi Konya -7-Nisan 1999.

DUMAN, Hasan, Osmanlı Salnameler ve Nevsalleri, I-II, Ankara 2000.

DÜSTUR, Cild-i evvel, Dersaâdet(İstanbul), H.1289.

ERGENÇ, Özer, Osmanlı Klasik Düzeni ve Özellikleri Üzerine Bazı Açıklamalar, Osmanlı 4, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

ERGİN, Osman, Maarif Tarihi, İstanbul -1940.

ERKUT, Sedat. Çivi Hitit Yazılı Tabletler; Belleten, c. 61.Sayı.232, T.T.K, Ankara 1997

ERNEST A.Vallis Budge, Türkçeye Çeviri Ömer Rıza Doğrul, Ankara- 1987.

EROĞLU, Cengiz- BABUÇOĞLU, Murat- KÖÇER, Mehmed. Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Ankara – 2007.

ERÖZ, Mehmet, Hıristiyanlaşan Türkler, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını Ankara -1983.

ERYILMAZ, Bilal Türk Belediyeciliğinde Demokrasi Geleneği, Türkler, c.13, Ankara 2006.

ERZİ, Adnan, Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar Belleten XVI/53, Ocak 1985.

ESİN, Ufuk - KEKEÇ, Tevhit, Aksaray İli Ken İçi Tarihsel ve Çevreyi Koruma ve Değerlendirme Projesi Üzerine İlk Ön Rapor, Aksaray -1989.

ESİN, Ufuk. Tarih Öncesi Çağların Kapodakyası/Kapodokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.

ESİN, Ufuk, Doğal Çevre ve Kültürlerle/Kapadokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını-İstanbul 1998.

EVLİYA ÇELEBİ ,Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Mehmed Zıllı oğlu Evliya Çelebi, Sadeleştirilenler Tevfik Temel Kuran -Necati Aktaş- Mümin Çevik, Üçdal Koll.Şti., İstanbul -1978.

FRIEDRIC HİLD- MAARCELL RESTLE, Kappadokien, Verlag Der Österreichischen Akademie, Der Wissenschaften Wien- 1981.

GABRİEL, Albert, Niğde Türk Anıtları, Aksaray'ın Umûmî Tarihçesi Bölümü, çev. Mehmet Akif Tütenk, Ankara -1962.

GIBBONS, Herbert Adam, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, trc, Râgıb Hulusi, İstanbul-1928.

GÖDE, Kemal, Sultan Alâeddin Eratna, Ankara 1990.

GÖRÜR, Muhammet, Aksaray/Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu, C. 2 , T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,Ankara-2006.

GREGORY ABU'L-FARAC, Abû'l Farac Tarihi, Türkçeye Çeviren: Hrant D.Andreasyan, 1962 Ankara GÜNALTAY, Şemsettin, Yakın Şark IV, II. Bölüm, Ankara -1987.

HAMILTON, W.J. Küçük Asya'da Araştırmalar, İbrahim Hakkı Konyalı Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi, çev. Prof. Faruk Zeki Perek, İstanbul 1974.

HAYDAR ÇELEBİ, Haydar Çelebi Ruznamesi. Hazırlayan, Yavuz Senemoğlu (Tercüman 1001 Temel Eser).

HAYRULLAH EFENDİ TARİHİ, Sadeleştirilen. Zuhuri Danışman, İstanbul-1971.

HOCA SAADETTİN EFENDİ, Tac'üt -Tevarih, Sadeleştirilen İsmet Parmaksızoğlu, Ankara-1992.

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, Amasya Tarihi, c.2, İstanbul-1932.

HÜSEYİN RACİ EFENDİ, Tarihçe-i Vak'a -ı Zagra, Hazırlayan Ertuğrul Düzdağ, Dersaâdet (İstanbul)-1326.

İBN BİBİ, El-Evâmirü'l-Alâ'iyye Fi'l -Umûri'l -Alâ'iyye (Selçukname), Hazırlayan: Mürsel Öztürk, c.1,Ankara -1886.

İBN-İ KEMAL, 7. Defter, Hazırlayan Şerafettin Turan, Ankara-1991.

İBN-ÜL ESİR, İslam Tarihi, Çev. Abdullah Köşe, c.6, İstanbul -1080.

İNALCIK, Halil, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çev. Ruşen Sezer, İstanbul-2007.

İZEGÖR,Ahmet, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, c.III., Sayı 6, İstanbul 2005.

KADI AHMET, El Vele-üş Şefik, Fatih Kütüphanesi, No. 4519.

KARAL, Enver Ziya, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı,. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyatı, No.195, Tetkikler Serisi. No. 87 Ankara- 1943.

KARAĞUZ, Güngör, M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi, Konya Mart -2005.

- KARPAT, Kemal H. Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Çev: Bahar Tırnakçı, İstanbul-2010.
- KAYA, Mehmet, XX. Yüzyılın Başlarında Niğde Sancağı'nın Nüfusuna Dair, Türkiyat Araştırmaları Dergisi Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 19, Konya 2006.
- KERİMEDDİN MAHMUD AKSARAYÎ, Müsameret al-ahyar, Çev. M.Nuri Gençosman, Ankara – 1943.
- KINAL, Füzuzan, Eski Anadolu Tarihi, Ankara 1962.
- KOCA, Salim, Türkiye Selçuklularında Ekonomik Politika, Erdem –Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, c.8, Sayı.23,Ankara -1996.
- KOÇER, Hasan Ali, Türkiye'de Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923) İstanbul-1923.
- KOLTUK, M.Taner, Hazırlayan (Aksaray Valiliği), Osmanlı Belgelerinde Aksaray Vilayeti, Ankara 2011.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, Abide ve Kitabeleri İle Aksaray Tarihi İstanbul -1974.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, Ulu Camii, Vakıflar Dergisi, Sayı.10.
- KORKMAZ, Zeynep, Nevşehir ve Yöresi Ağzı, ,Kayseri-1995.
- KÖKSAL, A.İlhami –GÜNEŞ, Erdoğan, Aksaray Ekonomisi'nde Tarımın (Bitkisel Üretimi) Yeri ve Önemi (Seminer), Aksaray-1999.
- KÖYMEN Mehmed, Selçuklular Devri Türk Tarihi, Ankara-1993.
- KÖYMEN, Mehmet Altay, Türkiye Selçukluları Devletinin Ekonomik Politikası, Belleten; c.. L ,Sayı 198, Aralık 1986 .
- KUNT, Metin, Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi, İstanbul 1978.
- LİNDNER, Rudi Paul, Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar, Ankara 2000.
- JOZEPH VON HAMMER PURGSTALL, Osmanlı Tarihi, Hazırlayanlar: Mümin Çevik, Erol Kılıç, İstanbul-1983.
- LÜTFİ TARİHİ, Neşreden Abdurrahman Şeref, c. III. Dersaâdet (İstanbul) -1328.
- LÜTFİ PAŞA, Tevarih-i Âli Osman, c.1, Dersaâdet (İstanbul)-1341.
- M.HİLMİ, Aksaray (Vilayet Mektupcusu,) Aksaray Tarihçesi, Aksaray-931.
- M.S IV-XI Yüzyıllar Kapadokyadaki Bizans/Kapadokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.
- MAHMUD CEVAD İBNÜ'Ş–ŞEYH NÂFİ, Hazırlayanlar: Prof.Dr. Mustafa Ergün, Prof.Tayyip Duman, Sebahattin Arıbaş, H.Hüseyin Dilaver, Maârif-i Umûmiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraâtı, Ankara 2002.
- MALİYE BAKANLIĞI, Osmanlı Vergi Mevzuatı, Ankara -1999.
- MEHMED HEMDEMÎ ÇELEBÎ, Solakzade Tarihi, c.1, Hazırlayan, Dr.Vahid Çabuk, Ankara- 1989.
- MEHMET ZEKİ, Türkiye Teracimi Ahval Ansiklopedisi, c.3, İstanbul 1930-1932.
- MUHAMMED ET- TANCİ, İbni Batuta Seyahatnamesi, hazırlayan Mümin Çevik, İstanbul 1963.
- MUTLUÇAĞ, Hayri, Reji İdaresi'nin Satın Alınması İçin, II. Abdülhami'de Yapılan Rüşvet Teklifi Belgelerle Türk Tarih Dergisi, İstanbul -1967.
- MÜNECCİMBAŞI, Anadolu Selçukluları, Türkçeye çeviren Hasan Fehmi Turgal, İstanbul 1939.
- NEŞRİ TARİHİ, Hazırlayan Prof. Dr. Mehmed Altay Köymen, c.1,Ankara-1984.
- NIŞANCI MEHMED PAŞA (Karamanlı), Osmanlı Sultanları Tarihi, Çevr. İbrahim Hakkı Konyalı, Türkiye Yayınevi- İstanbul- 1949.
- NİZAMÜDDÜN ŞAMİ, Timurun Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Çevr. Necati Lugal, Ankara-1989.
- ORTAYLI, İlber, Osmanlıda Millet Sistemi, DİA, İstanbul- 2005.
- ORUÇ, Alper Tunga, (1923-1980) Aksaray Milletvekilleri ve Faaliyetleri (Yüksek Lisans Tezi), Konya-2006.
- ÖTÜKEN, Semiha Yıldız, İhlara Vadisi, Ankara 1990.
- ÖZKAYA, Yücel, XVIII Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara -1985.
- ÖZSAİT, Mehmet, Anadolu'da, Roma Dönemi/Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, Ankara 1982.
- ÖZSAİT, Mehmet, Anadolu'da, Helenistlik Dönemi/Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, c.2, Ankara 1982.
- ÖZTUNA, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, c.1, İstanbul -1977.
- ÖZTÜRK, İbrahim, Niğde Sancağının İdari ve Demografik Yapısı 1868-1923 (yüksek Lisans Tezi), Kayseri- 1995.

- ÖZTÜRK, Said, Osmanlı Salnamelerinde Maraş, İstanbul-Ekim 2006.
- PAKALIN, M.Zeki, Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul- 1971.
- PEREK, Faruk Zeki, Büyük Devrim Çağında Aksaray (1910-1930), Aksaray-1998.
- POLAT HAYDAROĞLU, İlknur, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar Ankara-1990.
- SABANCALI HÜSNÜ, (Muallim-Orta Mektep Muallimi) Hasan Dağı'nda İlmi Cevelan, Aksaray -1928.
- SAHİLLİOĞLU Halil, II. Keykavus'un Bir Mülknamesi, Vakıflar Dergisi, Sayı.8, Ankara -1969.
- SARUHAN Zeki, Kurtuluş Savaşı Günlüğü III, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1995.
- SAYDAM, Abdullah, Tanzimat Devri Reformları, Genel Türk Tarihi, c.7,Ankara 2002.
- SELEN, H.Sadi, "16 ıncı ve 17 inci Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı" III. Türk Tarih Kongresi, 15-20 Kasım T.T.K. Ankara 1948.
- SERTOĞLU, Mithat, Osmanlı Tarihi Lügatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- SEVER, Hüseyin. Koloni Çağında Yerli Halk, Belleten c.59, Sayı.224.T. T.K, Ankara 1995.
- SEVİM Ali, YÜCEL, Yaşar, Türkiye Tarihi. Ankara -1989.
- SEVİN, Veli MÖ.1. Binyıl: Demir Çağı /Kapadokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.
- SÖZEN, Metin, Anadolu Medreseleri I-II, İstanbul-1972.
- SÜMER, Faruk, Karamanoğulları, Çevr. Akif Erdoğan, Türk Dünyası Araştırması, Sayı. 100. İstanbul Şubat 1996,
- SÜMER, Faruk, Türklerde Atçılık ve Binicilik Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı. 24, İstanbul -Haziran 1983.
- ŞAŞMAZ, Musa, Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine, İstanbul Mart -2008.
- ŞEMSEDDİN, SAMİ, Kamusu-l A'lam, I, İstanbul 1306/1888.
- ŞİKARİ, Karamanoğulları Tarihi, Hazırlayan. M.Mesud Koman, Konya -1946.
- TABAKOĞLU, A, Gerileme Devrine Girenken, Osmanlı Maliyesi, İstanbul 1985.
- TABAKOĞLU, Ahmet, Türkiye İktisat Tarihi, İstanbul 2008.
- TAN, Nail, Folklor (Halkbilimi), İstanbul -1997.
- TBMM ALBÜMÜ, Türkiye Büyük Millet Meclisi Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1994.
- TEKELİ, Osman, Aksaray Vilayeti Tarihi (1926-1933), Aksaray-2008.
- TEKİN, Oğuz, Helenistik ve Roma imparatorluğu Dönemi/Kappadokia (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul1998.
- TEKİN, Oğuz, Roma Kartalının Gölgesinde/Kapadokya (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.
- TEKİN, Oğuz, Helenistik Çağı ve Roma İmparatorluğu Dönemi/Kappadokia (Editör, Metin Sözen) Ayhan Şahenk Vakfı Yayını, İstanbul 1998.
- TEKİNDAĞ, M.C. Şehabettin, Son Osmanlı-Karaman Münasebetleri, Tarih Dergisi, İstanbul -1963.
- TEXİER, Charles, Küçük Asya, c.3, Ali Suat, Latin harflerine aktaran Kazım Yaşar, Matbaa-i âmire, İstanbul 1340.
- TEXİER, Charles, Küçük Asya, c.3, Ali Suat, Latin harflerine aktaran Kazım Yaşar Koparan, Sadeleştiren Musa Yıldız, c. 3, Ankara 2000.
- TİĞİNÇE Oktar, Tütün Kitabı/Osmanlı Devleti'nde Reji Şirketi'nin Kurulmasından Sonraki Gelişmeler, İstanbul 2003.
- TOPAL, Nevzat, Anadolu Selçuklular Dönemi'nde Aksaray Şehri, Niğde-2006.
- TOTAYSALGIR, Gaffar, Argıt Hanı, İlkmektep Baş Muallimi Aksaray Vilayeti, Konya 1930.
- TURAN, Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul -1999.
- TURAN, Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul- 1980.
- TURAN, Osman, Selçuklular ve İslamiyet, İstanbul 1993.
- TÜRKAY, Cevdet, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiret ve Cemaatler, İstanbul- Eylül 2005.
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ, Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923, c.3, T.B.M.M. Vakfı Yayınları no:6,Ankara 1993.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU KAYITLARI.
- TÜRK SİLAHLI KUVVETLER TARİHİ Kıbrıs Seferi (1570-1571), c.III, Kısım 3.Genel Kurmay Basımevi, Ankara 1971,

- UÇANKUŞ, Hasan Tahsin, Phrygler, Ankara- 2000.
- UMAR, Bilge Türkiyedeki Tarihsel Adlar İstanbul, I Basım 1993,II. Basım 2009.
- UZLUK, Nafiz, Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını Ankara 1958.
- UZUN ÇARŞILI, İ.Hakkı, Osmanlılarda İlimiye Teşkilatı, Ankara-1988.
- UZUNÇARŞILI OĞLU Rıdvan Nafiz, UZUNÇARŞILI OĞLU İsmail Hakkı, Sivas Şehri, İstanbul,1346.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri, Ankara -1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, c. I-II, TT K,Ankara- 1982.
- ÜNAL, Tahsin Karamanoğulları Tarihi, Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Karaman Tarihi ve Kültürü IV, İstanbul -2005.
- VAHAPOĞLU, Hidayet, Osmanlıdan Günümüze Azınlıklar ve Yabancı Okullar, Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi, No:1, Boğaziçi Yay. İstanbul 1992.
- VASİLİEV, A.A, Bizans Tarihi, cilt.1,Çeviren Arif Müfid Mansel, Ankara -1943.
- VEBER Max Şehir: Modern Kentin Oluşumu, Editör: Don Matindale-Gertrud Neuwirt, Çeviren: Musa Ceylan, İstanbul 2000.
- YAMAN, T.Mümtaz, Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşıma Hakkında, Bir Kalem Tercübesi, İdare Dergisi, Sayı 141, İstanbul-1940.
- YILMAZ Faruk, İlk Çağdan Günümüze Niğde Tarihi, Kültür Kitabevi, Niğde- 1999.
- YOLALICI, M. Emin , “XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti’nde Eğitim ve Öğretim Kurumları”,Osmanlı V, Ankara-1999.
- YÖRÜK, Doğan, VI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (Doktora Tezi), Konya 2002.
- YÜCEL, Hasan Ali, Türkiyede Orta Öğretim Tarihi, Ankara 1974.
- YÜCEL, Yaşar, Çoban Oğulları Beyliği-Candaroğullar Beyliği, Ankara-1988.
- YÜCEL, Yaşar, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, Ankara-1083.

ŞAHİS İSİMLERİ İNDEKSİ

- 1.Ariarathes – 20
A.A. Vasiliev – 25,26
Abdul Aziz Usta – 229,230,231,232,233
Abd-ul-hamid Efendi – 233
Abdulkadir Efendi – 143,144,145,146,147,222
Abdullah Efendi – 147,225,227,228
Abdullah Sabri Beğ – 74,75
Abdullah Vecihi Beğ – 221,222,223,224
Abdurrahman Ağa – 229,232
Abdurrahman Bezmi Efendi – 136,176
Abdurrahman Efendi – 133,135,136,142,149,152,154,156,160,163,165
Abd-ur-rahman Nafiz Efendi – 133
Abdurrahman Ruhi Efendi – 136,162
Abd-ül Mabud Efendi – 134
Abdülhak Hamid Beğ – 208
Abdülhamid Efendi – 141
Abdülvahab Beğ – 209,211
Abidin Ağa – 225,226,227,228
Adil Beğ – 208,209,268
Afşin – 26
Agob Ağa – 139
Agob Efendi – 145,146
Ahmed Ağa – 178,223,224,225,226,227,228,229
Ahmed Beğ – 228,210,212,299
Ahmed Cavid Efendi – 295
Ahmed Efendi – 145,147,158,160,162,163,171,176,229,255,263,283,292,293,294
Ahmed Hilmi Efendi – 225,226,227,228
Ahmed İhsan – 308
Ahmed Raşid Efendi – 136,144
Ahmed Sami Beğ – 214
Ahmed Tahir Beğ – 211
Ahmed Tevfik Efendi – 136
Ahmed Vehbi Efendi – 154
Akif Efendi – 177,232
Akif Hadi Efendi – 174
Hoca Vecih – 52
Alâeddin Efendi – 154
Albert Gabriel – 24,25,26,29,34,35
Aleksandros Efendi – 155,296
Ali Ağa – 145,146,147,148,149,151,152,154,156,158,160,162,165,172,175
Ali Beğ – 211,212
Ali Efendi – 139,142,144,147,148,164,292
Ali Galip Efendi – 149,151
Ali Paşa – 33,99
Ali Remzi Efendi – 229
Ali Rıza Beğ – 211
Ali Rıza Efendi – 136,158,160,162,225,226,227,228,229,230,231,232,233

Ali Sadık Efendi – 136,156
Ali Suavi – 11
Alparslan – 26,80
Alyattes – 19
Antigon – 20
Arif Efendi – 164,177
Arif Hikmet Beğ – 212
Arif Hikmet Onat – 41,49
Ariobarzan – 21
Artin Efendi – 293, 294
Asım Efendi – 292
Asir Ağa – 142, 195
Ataş oğlu Ateş Ağa – 171,174
Ateş Ağa – 138,156,158,160,162,165
Aziz Usta – 225,226
Baba Gregor – 23
Baba İshak – 30
Babukoğlu – 35
Baltu – 32
Baycu Noyan (Baycu) – 30
Bayezid – 80
Beder (Bedir) Sultan – 90
Bedos Efendi – 140,141,145,146,147,156,158,160,174,267,200
Bedosaki Efendi – 166,168,173,175,195,295
Bedreddin Mahmud – 34,36
Bedros Efendi – 150, 151, 196
Begos Ağa – 139,140,141,193
Begos Efendi – 141,154,156,158,160,169,192,197
Bekir Ağa – 221,222,223,224,225,226,227,228,229,230,231,232
Bekir Efendi – 179
Besim Atalay Beğ – 216
Bayezid – 40,74,80
Bayezid Han – 40
Bilal Efendi – 169,223,224,225,226,227,228
Bilge Umar – 21
Bilyos Efendi – 164,166
Cafer Ağa – 146
Celal Beğ – 142,143,154
Celaleddin Beğ – 141
Celil Ağa – 223,224
Cem Çelebi – 40
Cemal Beğ – 211
Cemal Efendi – 156,158,160,162,165,177,292,293
Cemaleddin Efendi – 293
Cimri – 32
Claudius – 22
Çelebi Mehmed – 37
Danışmend Gümüştekin – 27
Dara – 19
Darius – 19,20

- Darius Kodaman – 20
Davud – 36
Davud-ı Kayseri – 71
Derviş Ağa – 175
Derviş Efendi – 172
Derzi zade Osman Efendi – 151
Dikran Efendi – 163,165,195
Diocletianus – 23
Doğan – 32
Ebu Said – 34
Ebu'l Gazi (Emir Hasan) – 27
Ebu'l Mücahid Mehmed – 31
Ebuzziya Tefvik – 11
Ecri Efendi – 164
Edhem Beğ – 208,209,299
Emin Bilgiç – 28
Emin Efendi – 150,151,153,155,157,159,161,163,165,169,172,174
Eratna (Emir Eratna, Eratna Beğ) – 34,35,89
Emir Sanduk – 26
Emir Süleyman – 37
Enver Efendi – 179
Eseb Ağa – 144,194
Evliya Çelebi – 74,79
Fahreddin Efendi – 150,152,153,155,157,159,161,167,169,177,192
Fahreddin Hasan Efendi – 176
Faruk Sümer – 33
Fatih (Sultan)– 38,39,40,74
Fehim Beğ – 209
Fevzi Efendi – 156,158,160,178
Fokas – 25
Fuad Efendi – 158,160
Fukas Efendi – 166,195
Galib Beğ – 208
Garstang – 28
Gavril (Gavrail) Efendi – 166,260
Gazan Mahmud Han – 32
Gedik Ahmed Paşa – 39
Gıyaseddin Keyhüsrev – 29
Gıyaseddin Mesud II. –32,33
Hacı Ağa – 167,178
Hacı Ahmed Efendi – 234
Hacı Ahmed Şükrü Efendi – 133,145
Hacı Ali Ağa – 152,166
Hacı Ali Beğ – 138,142,145,146,148,149,151,152,154
Hacı Ali Efendi – 138,144,163,165,168,169,171,174
Hacı Artin Efendi – 142,143,144,148,152,154
Hacı Battal Paşa – 234
Hacı Bedos Efendi – 168,179
Hacı Begos Efendi – 145,146,147,149,162,164,166
Hacı Cemal Efendi – 179,260,263

- Hacı Ebubekir Efendi – 263
Hacı Efendi – 167
Hacı Evrenos – 37
Hacı Gaybi – 90
Hacı Halil Efendi – 229,230,231
Hacı Hasan Ağa – 223
Hacı Hüseyin Ağa – 221,222,224
Hacı Hüseyin Efendi – 234,260,263
Hacı İbrahim Efendi – 149,150,152,156,158,160
Hacı İsmail Efendi – 148,156,158,160,166,169
Hacı Kutlukşah – 34
Hacı Mehmed Ağa – 157,159
Hacı Mehmed Efendi – 138,142,143,148,150,152,154,156,158,160,162,165,168,169,171,172,174,175
,177,180,223,224,233,260,263
Hacı Mehmed Raşid Efendi – 229
Hacı Mehmed Şerif Efendi (Mehmed Şerif) –176
Hacı Muhammed Ağa – 221,222
Hacı Mukbil – 35
Hacı Mustafa Efendi – 180,233,249
Hacı Osman Efendi – 138,148,149,150,151,153,156,159,161
Hacı Papaz – 234
Hacı Sabri Efendi – 173
Hacı Sufi Efendi – 145,146,147
Hacı Şerif Efendi – 137,171,173
Hacı Şeyh Ağa – 151,152
Hacı Şeyh Efendi – 149
Hacı Şeyh Mehmed Efendi – 167,169
Hacı Veysel Efendi – 180
Hadi Beğ – 211
Hafız Hacı Bilal Efendi – 229
Hafız Mehmed Efendi – 225,226,227,228,229,230
Hakkı Beğ – 211
Hakkı Efendi – 134,144
Halid Efendi – 179
Halil Efendi – 148,149,150,152,154,156,158,160,162,164,201,225,226,227,228
Halil Hilmi Beğ – 208,209,268
Halil Hilmi Efendi – 180
Halil İnalçık – 38
Halit Beğ – 307
Hamdi Beğ – 211
Hamdi Efendi – 142, 159, 160, 161, 163, 174, 274, 302
Hamid Efendi – 134,152,154,156,168,267,295
Hamza Beğzade Raşid Efendi – 168
Hamza Efendi – 137,139,140,141,142,167,168,171,174,267,297
Hasan Ağa – 149,151,152,224
Hasan Avni Beğ – 209,211,299
Hasan Bey-27,37
Hasan Beğ –141,209,210,212,299
Hasan Celayir – 34
Hasan Dede – 90

- Hasan Duman – 11
Hasan Efendi – 138,140,149,156,159,161,168,171,173,174,178,180,225,226,260,263,295
Hasan Fevzi Efendi – 135,136,171
Hasan Halis Efendi – 134,168,171
Hasan Ruhi Beğ – 209,210,212
Hasan Tahsin Beğ – 210
Hasan Tahsin Efendi – 208,212,227,228,229,230,232
Haşim Efendi –171,174
Hayrullah Efendi – 11
Haznedar zade Mehmed Efendi – 138
Hecabi Efendi – 179
Heraklius – 24
Hızır – 36
Hilmi Beğ – 208,209
Hoca Saadettin – 37,39
Hrozny – 28
Hulusi Efendi – 136,142,143,144,145
Hüdavendigâr – 11
Hülagü Han – 32
Hüseyin Ağa – 223,224,225,226,227,228
Hüseyin Hüsnü Beğ – 208,268
Hüseyin Hüsnü Efendi – 134,232,233
Hüseyin Neşet Beğ – 208,299
Hüseyin Vassaf – 11
Hüsnü Beğ – 208,209,211
Hz. İsa -22
I.Ariarathes – 20
I.Gıyaseddin Keyhüsrev –29
I.Hüsrev – 24
I.İzzeddin Keykavus – 29
II. Abdülhamid – 11
II. İzzeddin Keykavus – 30
II. Kılıçaslan – 28,29
II. Mahmud – 43
II. Mehmed – 38
II. Murad – 37, 38
II. Sargon – 18
III. Alâeddin Keykubad – 33
III. İzzeddin Kılıçaslan – 29
Ishak – 36,
Ishak Ağa -221,222,223,224,225,226,227,228,229,230,231,232,233
Istiradi Efendi – 194
IV, Rükneddin Kılıçaslan –31
IV. Ariarathes – 20
İbn-i Batuta – 34,36,59,79
İbrahim Beğ –211
İbrahim Edhem Beğ – 268
İbrahim Efendi – 137,142,143,144,145,146,147,148,162,168,177,178,208,211,223,224,227,228,232,
248,255,256,260,263,267
İbrahim Ferid Beğ – 211

- İbrahim Hakkı Efendi – 225,226,227,228
İbrahim Hakkı Konyalı – 24,26,27,54
İbrahim Kamil Efendi – 136,143
İbrahim Niyazi Efendi – 167,169
İbrahim Ziya Efendi – 163,167,2180,249,254,255,256,257,263
İhsan Efendi – 149,151,152,154
İlyas – 33
İrencin – 33
İshak Paşa – 38,39
İskender – 20
İskender Efendi – 296,297
İsmail Ağa – 123,140
İsmail Beğ – 133,140
İsmail Efendi – 145,146,286
İsmail Hakkı Efendi – 133,139,168,173,175,209,212,267
İsmail Hami Danişmend – 38
İstavri Bedos Efendi – 171
İstavro Karasol Efendi – 296
İstiradi Efendi – 194
İzzed Efendi – 163
İzzeddin (İzzeddin Keykavus) – 29,30,31
İzzet Usta – 227,228
Justinyen – 24
Kabakbaş Veli – 90
Kadı Burhaneddin – 35
Kadı zade İbrahim Efendi – 263
Kadir Beğ – 209
Kadri Efendi – 146,221
Kamil Efendi – 137,139,176,232
Karabet Efendi – 173,175,195,249
Karakaş Ağa (Karakaş Efendi) – 147,195
Karamanoğlu İbrahim Beğ – 260
Karamanoğlu Mehmed Beğ – 260
Kemal Karpat – 14,16
Kerimüddin Mahmud – 31
Keygatu – 32
Keygurak (Keyguruk) Efendi – 142,143,145,146,147,148,155,157,159,161,169,193,262,154,156,158,160,162,165,176,192,199
Keyhüsrev – 80,89
Kılıçaslan – 27,28,29,30,31,32,42,89,90
Kızıl Hamid – 32
Koca Reşit Paşa – 11
Kosti Efendi – 146,194
Kral Hartapuş – 18
Kuddusi Beğ – 208
Kyaksares – 19
Kyros – 19
Lazari Efendi – 155,156,157,158,159,160,161,194,204
Ligor Ağa – 193
Ligor Efendi – 140,141,143,144

Lütfi Beğ – 208,268
Mahmud Celaleddin Efendi –176
Mahmud Efendi – 145,146
Mahmud Yesari Efendi – 257,263
Mamas Efendi – 150,151,153,155,157,158,159,161,162,165,166,177,192,194,199,203
Manukyan Parsihyan – 262
Markar Efendi – 162,164,194
Marzi Efendi – 163,165,194
Mehmed Ali Ağa – 255
Mehmed Ali Paşa – 40
Mehmed Emin Efendi – 135,136,167,172,175,233
Mehmed Faik Beğ – 212
Mehmed Hamdi Efendi – 148
Mehmed Hilmi Beğ – 211
Mehmed İhsan Beğ – 212
Mehmed Kamil Efendi – 137,143
Mehmed Kazım Efendi – 136,148,149
Mehmed Kemal Efendi – 176
Mehmed Muhiddin Efendi – 163,165
Mehmed Naim Efendi – 136,142
Mehmed Nuri Efendi – 134,147,166,174
Mehmed Rüşdü Efendi – 152
Mehmed Sadık Efendi – 133,145,146,147,177
Mehmed Said Efendi – 153, 154, 155, 183
Mehmed Şemseddin Efendi – 229
Mehmed Şevkeddin Efendi – 138,171,174
Mehmed Şükrü Efendi – 136
Mehmed Tevfik Efendi – 136,141,149,166
Mehmed Ziyaeddin – 166,168,255,256
Mehmet Beğ – 208,268
Melikşah – 26,80
Memreşoğlu – 33
Memun – 25
Mevlana – 31
Mevlud Efendi – 178
Mıgırđıç Efendi – 148,149,151,152,180,292,293
Mihail Efendi – 143,144,145,146,147,148,194,204
Mirgılı – 90
Mirza Halil – 36
Mirza Mehmed – 37
Misak Efendi – 171,177,180,195,294
Mithad Paşa – 110
Mithat Beğ – 166
Markar Efendi – 162,164,194
Muhammed Ağa – 221
Muhammed Efendi – 139,150
Muhib Ağa – 222
Muh-id-din Arabî – 29
Muhiddin Efendi – 140,141,142,143,144,145,146,147,149,151,152,154,156,159,161,163,192,204,
235,255,263

- Muhsin Beğ – 134,149
Muhsin Çelebi – 90
Muhsin Efendi – 171,173,174,180,248,256
Musa Efendi – 90
Mustafa Ağa – 142,152,163,165,221,222,225,226,227,228,229,230
Mustafa Asım Efendi – 155,296
Mustafa Beğ – 148,158,160,162,164,166,169,207,210,212
Mustafa Lütfi Efendi – 134,137,148,162,166,168
Mustafa Pertev Efendi – 151,153,235
Mustafa Sabri Efendi – 233
Mustafa Vasfi Efendi – 171,174
Mustafa Vehbi Beğ – 216
Mutasım – 25
Muzaffer'üd-din – 29
Müderriş zade İbrahim Efendi – 234
Nabşi – 31
Naramsin – 28
Nasır Al-Din Mehmed – 37
Nazmi Efendi – 175,178
Nesari Efendi – 138,163,165,166
Nikfor (Nikeforos) – 25
Nikola Efendi – 179
Nisari Efendi – 180
Niyazi Beğ – 211
Niyazi Efendi – 167,169,176,178
Nizameddin Yahya – 52
Nordan Efendi – 148,194
Numan Efendi – 176,172,175,255,256,263
Nuri Beğ – 208,210,212,268
Nuri Efendi – 134,145,164,167,295
Oğul Gregor – 23
Osman Ağa – 221,222,223,224,225,226,227,228,229,230,231
Osman Efendi – 139,140,141,142,143,144,145,146,147,148,149,150,151,152,163,165,166,167
Osman Faik Efendi – 148
Osman Hecabi Efendi – 144
Osman Münir Beğ – 211
Osman Nuri Beğ – 210,212
Osman Nuri Efendi – 149,150
Osman Turan – 27
Ömer Ağa – 221,222,225,226,227,228,229,230,231
Özer örgenç – 12
Pavlos Efendi – 173,195
Pakof Efendi – 167,195
Parsih Efendi – 142,143,144,145,146,147,149,150,151,152,153,154,159,161,167,168,171,172,175,
180,192,193,202,297
Pervane – 32
Pervane Muieddin – 31,32,42
Ramiz Beğ – 210
Raşid Efendi – 138,142,143,144,145,146,149,150,152,154,162,164,169,171,172,178,201
Recep Beğ – 210

Recep Efendi – 180
Recep Hilmi Beğ – 208
Rıfat Beğ – 208,209,299
Rıfat Efendi – 167,177,221,222,223,224,227
Rıza Beğ – 209
Rıza Efendi – 149,152,169,172,175
Ruşen Efendi – 180
Rükneddin Kılıçaslan – 30,31,32
Rükneddin Mesud – 27,28
Rükneddin Süleyman Şah – 29
Rüşdü Beğ – 162
Sabit Efendi – 133,143
Sabri Beğ – 207,208
Sadık Efendi – 142,143,150,152,176,297
Sadi Beğ – 208
Sadreddin Efendi – 176
Sadullah Beğ – 209
Said Beğ – 159,209
Salih Beğ – 210
Salih Efendi – 162
Salih Salim Efendi – 134,173
Salim Beğ – 211
Samağar – 35
Sari Efendi – 256
Sarkis Efendi – 297
Sebiktas – 20
Sefer Efendi – 295
Sehak Efendi – 168,171,174,195
Selahaddin Beğ – 134
Selehaddin Efendi – 179
Selevkos – 20,22
Septimus Severus – 22
Severus Alexsander – 22
Şihruk – 80
Silleli zade Osman Efendi – 155,157,159,161
Silvas Ağa – 174
Simyon Efendi – 162,164
Sina Kerim Efendi – 176,177,179,180
Strabon – 21
Sulla – 21
Sultan Alâeddin – 30,89,100
Sultan II. Mesud – 32
Süleşman Şah (Süleyman b. Kutalmış) – 27,27,29
Süleyman Ağa – 225,226,227,228,229
Süleyman Selami Efendi – 264
Şaban Ağa – 223,224,225,226,227,228,229
Şah Nehbad – 79
Şakir Beğ – 209,211
Şebi Sultan – 90
Şehzade Cem – 39

- Şehzade Konkurtay – 32
Şehzade Mustafa (Mustafa Çelebi) – 38,39
Şehzade Rùkneddin Kılıçaslan – 32
Şenkitoğlu – 33
Şerif Hùseyin – 34
Şevki Efendi –138,145,146,147,148,149,151,152,162,164,166,229,230,231
Şeyh Ahmed – 90
Şeyh Cemaleddin-i Aksaray – 90
Şeyh Gaznevi – 90
Şeyh Hamid-i Veli – 90
Şeyh Hasan – 34,229
Şeyh İbrahim Ağa – 139,140,267
Şeyh Mehmed Beğ – 141
Şeyh Muhammed Beğ – 141
Şeyh Şambas – 90
Şeyh Turasan – 90
Şeyh zade Hasan Efendi – 173
Şikârı – 35,36,39
Şùkrù Beğ – 208,209,211
Şùkrù Efendi – 166,168,169,172,174,175,176,179,180,249,267
Taceddin Mutez – 31
Tahir Beğ – 208
Tahsin Beğ – 211
Tevfik Beğ – 208,209,211,299
Tevfik Efendi – 148
Theodosius – 23
Tikrannes (Tiğran) – 21
Timur – 37
Timurtaş – 33, 34
Trainaus – 22
Tugaçar – 32
Tuncer Baykara – 28,42
Tzismiskes – 25
Uzun Hasan - 38,39
Ùftad Efendi – 141
V.Ariarathes –20,21
Vahid Efendi –177
Valens – 23
Vasif Efendi –297
Vasilaki Efendi – 141,142,169,204
Vehbi Beğ – 208,209,211,268
Vehbi Efendi – 179
Veli Efendi – 233
Vespasianus – 22
Veysel Efendi – 177
W.Ramsay – 18
Yahya Efendi – 162,166,267
Yahya Hadi Efendi – 168
Yavuz – 40
Yesari Efendi –178

Salnamelerde Aksaray

Yıldırım Bayezid – 36,37
Yılmaz Öztuna – 22
Yorgaki Efendi – 296,297
Yusuf Ali Efendi – 176
Yusuf Hakiki –90
Yusuf Ziya – 264
Yusuf Ziya Efendi – 179
Yusuf Ziya Beğ – 207,208,209,211
Ziya Efendi – 136,145,180,232,256
Ziyaeddin Efendi – 167,169,255,263

KAVİMLER-AŞİRETLER-HANEDANLAR-MİLLETLER VE DEVLETLER İNDEKSİ

- Abbasiler – 25
Akkoyunlu – 38
Al-i Selçuk – 28,29
Anadolu Selçukluları – 27,29,30,36,42,89
Arap/ Araplar– 23,24,25,26,32
Aşiret-i Boynuince namı diğèr Sarıkaraman – 105
Aşiret-i Cerid – 104,105,109
Aşiret-i Köçekli – 105
Aşiret-i Muhacirin-i Acem – 104,105,109
Aşiret-i Şereflü – 104,105,109
Beni Artuk sùlalesi – 89
Bizanslar – 23,24,25,26,31
Çobanlılar – 34
Danışmendliler – 27,28
Ekrad – 52
Emeviler – 24
Ermeni/Ermeniler –21,24,28,51,52,56,235,236,239,240,241,242,243,244,245,261
Fatimiler – 26
Hatiroğlu/Hatiroğulları – 31
Hititler - 18
İlhanlı/İlhanlılar – 30,32,33,52
İran Selçukluları – 80,89
Kadirliler – 37
Karamanlılar – 33,35,37
Karamanoğlu/Karamanoğulları –32,34,35,36,37,38,39,40,44,74,89
Kıpti – 52,236,239,241,242
Kimmerler –19
Kùrtler –235
Med – 19
Makedonlar – 20
Memlùklù/Memlùklùler – 34,38
Moğol/ Moğollar– 30,31,32,33,34,70
Osmanlı –11,12,13,14,16,25,36,37,38,39,40,42,43,44,46,51,52,53,56
Pers/Persler –20,21,22,38
Rum/Rumlar –26,28,35,45,51,52,54,56,80,192,234,235,236,239,240,241,242,243,244,261,262
Sasaniler – 24
Selçuklu/Selçuklar/Selçuklular – 22,26,27,28,29,30,31,32,33,36,42,52,59,66,68,70,71,80,89,259,281,
284
Sırp – 37
Tùrk/Tùrkler –11,12,13,22,26,28,31,32,33,34,35,52,59,66,70,80,235,294,306
Tùrkmen -39
Uygur – 34
Yunan – 20,22,56,80,232,233
Phrya /Frigler – 19
Ermeni Krallığı –21
Bizans –23,24,25,26

Doğu Roma – 23,24

Asur/Asurlular-17,18,19

Birleşik Devletler – 70

Bergama Krallığı – 20,21

Kapadokya Krallığı-20,21,22,24

Osmanlı Beyliği – 36

Roma – 22,23,53

Rusya/Rusya Federasyonu –69,70

Yunan Krallığı – 22

Türkiye Cumhuriyeti –11,41,61,101,102,103,206,216,265,269,275,305

Hitit/Hititler – 18,28

COĞRAFI İSİMLER İNDEKSİ

- Acem Høyùk –17,18
Acıgøl – 16
Acıpınar – 49,50,103,124
Adana – 25,275
Afrika –69,70
Afyon – 38
Ağzıkarahan (Ağzıkarahan Køyü) – 29, 94
Ahmed Kalesi Ovası – 29
Akca Derbend – 32
Akca Viran Køyü – 240
Akdeniz – 41, 76
Aksu (Ak Su) Nehri – 97
Akşehir – 36,43
Alemlî Nahiyesi – 48
Almanya – 70,284
Amasya – 27,40
Amuriye – 25
Andugi Nahiyesi – 238
Andugi nam-ı diğer Ortakaya – 104,105,106
Ankara – 16,25,27,33,37,66,71,72,93,94
Antakya –26,27
Antalya Hisarı – 37
Arapsun Kasabası – 305
Arapsun Kazası – 48,101,102,206,209,210,212,246,268,305
Arapsun Memlahası – 102
Archelais – 19,22,24,25,26,27
Arkhelaos –22
Arnavut – 39
Aşıklı Høyùk –17
Aşiret-i Boynu İnce (nâm-ı diğer Sarı Karaman) Kazası - 109
Atlantik – 40,70
Avanos – 94
Avusturya – 70
Bağdat – 34,79
Balcı – 16,49,121,125
Balıkesir – 40
Bayburt –39
Beğşehir – 45
Bekir Nahiyesi –53
Belçika – 70
Belisırma (Belisırma) – 116,19,25
Bereketlü (Çamardı) Kazası – 104,105,106
Beyaz Su – 97
Bıka Helena – 79
Bolu – 11
Bor – 93,107,109,241
Bor ma Kayı Kazası–104,105,106

- Bor Kazası – 238
Bölcek Mahallesi – 260
Bulgaristan – 70
Büyük Ekecik – 95
Büyük Hasan Dağı – 16
Colonia (Aksaray) – 22
Çeltek – 18,126
Çimeli Yeniköy – 114
Dadağı Mevki' – 102
Dağ Nahiyesi – 240
Delice Çayı – 20
Dersaâdet (İstanbul) – 70,278,287
Develi – 37
Diyarbakır – 11
Dorukini Köyü – 284
Eflak – 37
Egecek (Ekecik) Nahiyesi – 47,111,112,114,125,126,127,128,131,240
Eğriboz – 38
Ekecik Dağı – 16,94,95,96,99
Ekecik Yaylağı – 99
Ereğli – 24,25,27,43,45,54,99,100
Ereğli Kazası – 43,54
Ermenek – 38,39
Ersele – 18
Erzurum – 40
Esb Keşan – 93
Eskil – 50,58,66,68,123
Eskil İlçesi – 50
Estonya – 69
Eşmekaya – 99
Eyyubili (Eyyübeli) Nahiyesi – 46
Eyyüb İli (Eli) Kazası – 47,104,105,106,109,110
Fertek Nahiyesi – 107
Fırat – 24,25
Filistin – 22,24
Fransa – 70
Galatia – 22
Garsaura (Aksaray?) – 18,21,22,25,26,28
Garsauritis – 21
Gaziura (Turhal) – 20
Gelveri (Güzelyurt) – 16,17,31,48,49,50,74,116,130,192,234,261,296,303
Gelveri Köyü – 303
Gücünkaya – 18,130
Gülağaç – 50,58,68
Gülağaç İlçesi – 50
Güney Afrika Cumhuriyeti – 70
Güvercin Kayası – 17
Güzelyurt – 16,17,31,49,50,58,68,74
Hacı Ahmedli Nahiyesi – 240
Hacı Bektaş (Hacı Bektaş-ı Veli) Memlahası – 100,101,102,103,104,105,106

- Halep – 11,14
Hamam Boğazı – 103
Hamedan – 20
Hanobası – 49,127
Hasan Dağı – 16,25,35,46,47,53,93,94,95,96,97,98,238
Haymana – 94
Helvadere – 16,23,116,126
Herakli – 25
Hindistan – 70
Ihlara – 19,25,50,97,116,123
Irak – 34,70
İçel – 38,39,43
İpek Yolu –40
İran –19,20,24,26,39,40,70,80,89
İssos – 20
İstanbul –11,23,24,26,31,38,39,43,61,70,274,278,287
İsviçre – 70
İznik – 26,27,71
Japonya – 70
Kafkas – 80
Kalkedonia – 24
Kanada – 70
Kapadoks – 20
Kapadokya (Katpatuka, Kappadokia) –19,20,21,22,23,24,25,26,27
Karaman – 18,24,25,26,38,39,40,44,45
Karaman İli -38,39,40
Karamanoğlu Ülkesi – 37
Karapınar – 93,114,129,289
Karasu – 16,97,103
Karasu Dağları – 97
Karsuara (Karsaura, Kurşaura) – 18,28
Karye-i Sultanhanı-Kazası- 109,110
Kayseri – 20,22,23,24,26,27,30,34,35,36,59,71,101
Kermanşah – 20
Kıbrıs – 40
Kılıçaslan Kervansarayı – 42
Kırşehir Kazası -16,24,34,35,39,94,106
Kızılırmak - 19,20,31,93,97
Kızılkaya Köyü –17
Kilikya –25
Koçaş – 62,76
Koçhisar – 45,46,48,54,57,62,63,67,74,92,93,95,96,97,98,99,100,101,102,104,178,206,207,208,210,212,215,246,247,268,276,277,280,285,286,289,296,299,302,303,305,306
Koçhisar Gölü – 97,98,101
Koçhisar Kazası -46,48,54,92,101,102,206,208,210,246,268,289
Koçhisar Kulu Köyü Belediyesi – 303
Koçhisar Memlahası – 101

- Konya – 14,15,16,18,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34,35,36,37,38,39,40,43,45,47,52,54,59,60,66,71,72,73,79,81,83,84,89,90,92,93,94,95,96,97,98,99,100,101,102,103,109,110,111,112,113,114,123,124,126,127,128,129,130,131,132,133,135,137,155,181,188,200,221,230,231,233,234,235,237,238,250,251,253,254,258,259,260,261,262,270,282,289,290,291,292,293,294,295,296,297,298,301,304
Konya Kazası – 97
Konya Vilayeti – 14,15,16,40,45,47,52,60,66,72,73,79,81,83,84,90,92,93,94,95,97,98,99,102,103,110,112,113,114,124,126,127,128,129,130,131,132,133,135,137,181,188,200,221,235,237,250,251,253,254,258,259,261,262,282,290,291,301,304
Köşk Medrese – 34
Kral Yolu – 40
Kubbet-ül İslam –80
Kulkul Sahrası – 31
Kulu Köyü – 303
Kurutlu (Kuretli) Nahiyesi – 47,111,112,240
Küçük Asya – 20,21
Küçük Ekecik – 95
Küçük Hasan Dağı – 16
Larende – 36,37,38,39
Lidya – 19
Lyconia (Karaman) – 26
Mağnesia (Manisa) – 20
Makissos (Mokissos) – 24
Malatya – 26,28,29
Malazgirt – 26
Mamasın Barajı – 16
Maraş – 25
Matmure – 25
Mazaka (Kayseri) –20
Melendiz Çayı – 16,96,97
Melendiz Dağı – 25,94,95,97
Melendiz Ovası – 25
Mersin Limanı – 71
Mezopotamya – 24,25,26
Mısır – 26,40,70
Milk-i Yunan – 79,80
Misis – 25
Moğolistan – 70
Mozambik – 70
Musul – 13
Mut Kalesi – 38
Nahcıvan – 70
Nahiye-i Girevli (Gerveli) Kazası - 105,109,110
Nar (Nar köyü) – 95
Nenezi Köyü – 98
Nevşehir – 16,45,92,93,94,101,106,107,110,178,241,242,289,305
Niğde -14,16,24,25,31,35,36,38,39,40,41,43,45,47,61,63,78,92,93,94,95,97,101,104,105,106,107,108,109,110,114,115,116,117,118,119,120,121,122,123,124,125,126,127,128,129,130,131,132,221,234,235,241,242,260,262,270,281,289,296,297,301
Niğde Livası – 14,47,104,105,106,108,109,110,114,115,116,117,118,119,120,121,122,123,124,125,126,127,128,129,130,131,132,232,270

Niğde Sancağı – 40,45,101,105,106,107,109,221,241,281
Niğde Vilayeti – 94
Nijerya –70
Nora – 23
Obruk Platosu – 16
Organize Sanâyi Bölgesi –66,68,69
Orta Anadolu – 17,19,26,27,66
Orta Asya –12
Ortaköy – 48,49,50,58,68,74,110,118,119,134
Osmanlı Ülkesi – 37,38,39
Padandos – 23
Panlı Köyü – 95
Panlı Nahiyesi – 206
Parthia – 22
Pont Kapadokyası – 20,
Pontus – 27
Portekiz – 70
Pruşhattum/Puruşhanda (Aksaray ?) – 17,18
Rıbat-ı Hoca Mesud –30
Rum Dağları – 35
Rus – 258
Sağlık Köyü – 61
Sahra Nahiyesi – 53
Sakarya – 28
Salari Nahiyesi – 240
Salmanlı Köyü – 96
Sardes – 19
Sarıkaraman – 100,102,105,109,121
Sarıyahşi – 16,50,58,68
Seferhisar Kalesi – 33
Selime – 25
Selime Kalesi- 33
Silifke – 39
Şinuhtu (Aksaray ?) – 18,19
Sivas – 26,27,29,33,35,40,59
Sivrihisar – 37
Siyek – 18
Sonya –79,80
Sorsof Gölü – 98
Sorsofu (Sorsof Köyü) –16,95,98
Su Üstü Nahiyesi – 111
Sucaeddin Nahiyesi –107,115,238
Sultanhanı – 30,31,33,49,50,99,109,110,117,127
Sultanhanı Kervansarayı (Alaî Hanı)–29
Sultaniye (Karapınar Kazası) –47,93,289
Sungurlu – 18,120
Suriye – 24,25,26
Şam – 70,80
Şamlı Mahallesi –89
Şinakhuttu – 18

- Şucaeddin (Ulukışla) –104,105,107,115,238
Tarsus – 80
Taşpınar – 49,50,284
Taxara – 28
Tepesi Delik – 101,125
Tımarhane-i Aksaray (Aksaray Tımarhanesi) - 35
Tokat – 29
Toros – 24
Toros Geçidi – 20,24
Trabzon – 11
Turgut Nahiyesi – 47
Tuvanuva (Kemer hisar) – 25
Tuz Gölü – 16,17,25,93,94,95,98,100,101,289
Türkiye – 11,27,56,61,70,72,101,102,103,206,216,265,269,275,305
Tyana (Kilise hisar) – 20,23,24
Ukrayna – 69
Ulu cami (Karamanoğulları Cam-i Kebir) – 28
Ulurmak – 16,97
Ürgüp – 33,101,104,105,106,107,109,241,242,289
Vay vay Mevki – 102
Yağan Köyü – 114
Yaprakhisar – 19,98
Yenikent (Amarat) Kasabası – 50,74
Yeşilköy (Ihlara) – 50
Yeşilova – 18,49,50,74
Yılgın Pazarcık – 38
Yozgat – 90,301
Yunanistan – 56
Zinciriye Kalesi – 35

EKLER

Ek 1: 1266/1849 Tarihli Osmanlı Devlet Salnamesi.

لواء نیکده
نیکده ناجیه بیجا لو اندوغی نام دیگر اورتیر قیا بور مع قایل
بشجام الدین نام دیگر اولوقشلا برکتلو نام دیگر چام اردی
نوشهر قریش سلطان خان ارکوب ناجیه ایبرجل
عربسون نام دیگر کلشهر اقسرای ایوبایلی قوجمهاردیه
قیر شهر حاجی بکطاش مع مجور ناجیه کرولی عشیت مهابیرین عجم
عشیرت جرید عشیرت کوچکلو عشیرت بویینی اینجه نام دیگر هاری قمران
عشیرت شرفاوا

Ek 2: 1285/1868 Tarihli Konya Viayeti Salnamesi.

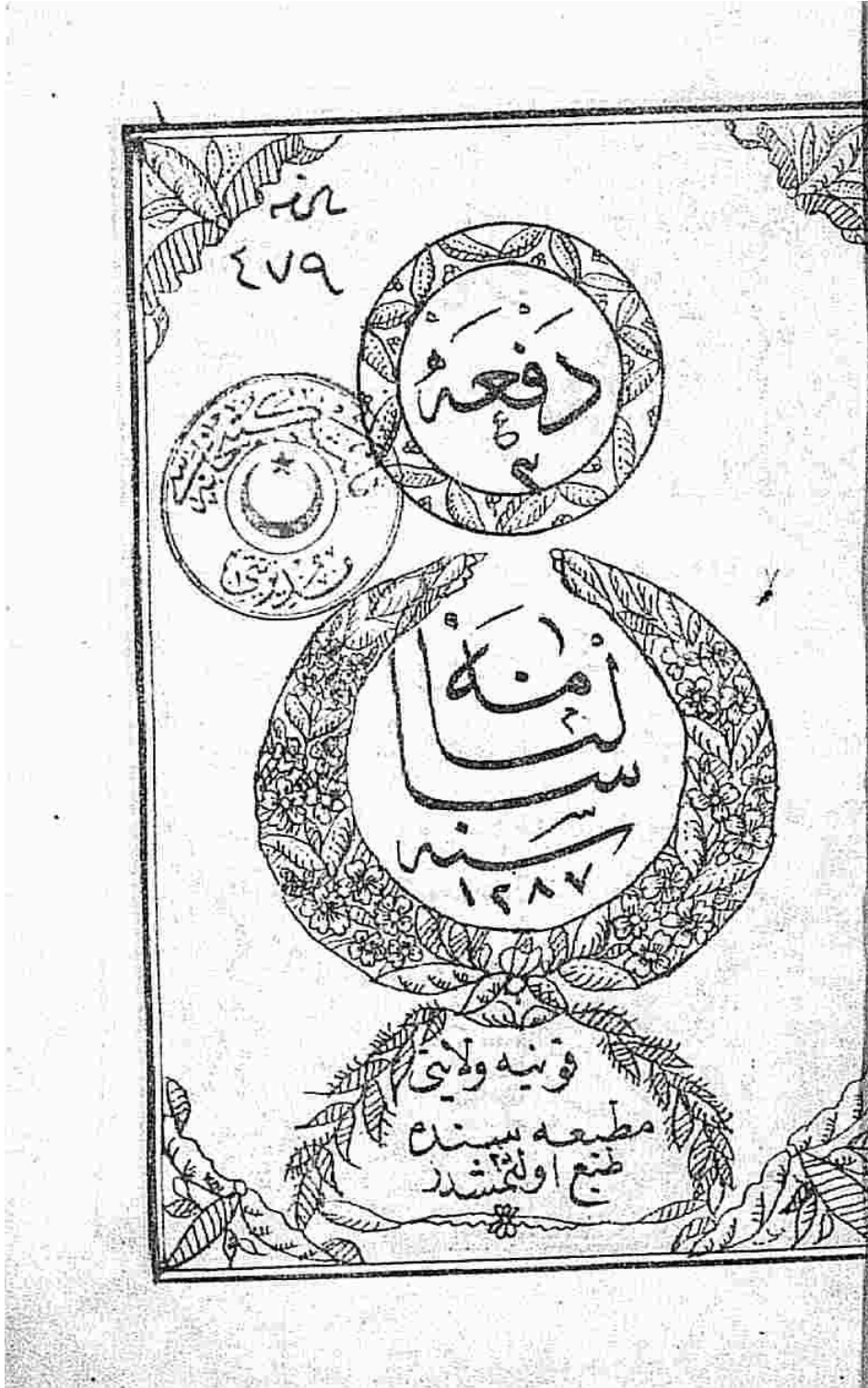

Ek 2,1

قضاء اقساری	
<p>قائم مقامی اسماعیل حق افندی نائبی محمد صادق افندی مفتیسی کامل افندی مال و تحریرات مدیری محمد افندی</p>	
مجلس ادراره	مجلس دعاوی
<p>قائم مقام محمد بابا نولت اعضا بقوص اعضا مال و تحریرات مدیر</p>	<p>نائب نائب محمد افندی شیخ ابرهیم اعضا اغویب اعضا کاتب علی افندی</p>
<p>صندوق امینی عثمان افندی</p>	

Ek 3: 1287/1870 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

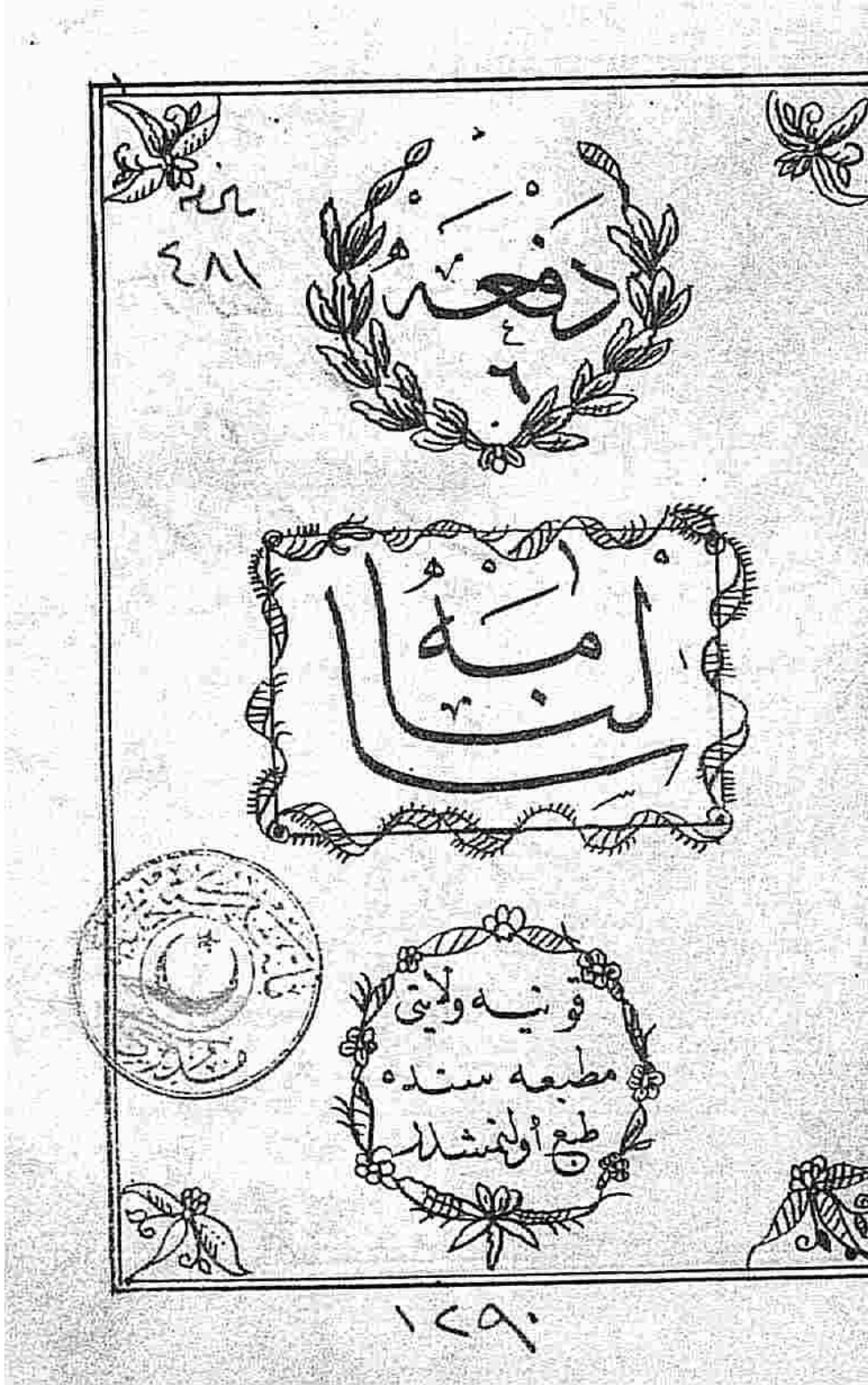

Ek 3.1.

قضاء اقساری	
<p>قائم مقامی اسمعیل بابک ناظمی طاهر افندی مفتی حمزه افندی مال مدیری حسین افندی تحریرات و مجلس اداره کاتبی محی الدین افندی</p>	
مجلس اداره	مجلس عاوی
<p>قائم مقام محمد بابک لیغور افندی بغوص افندی مال مدیری تحریرات و اداره کاتبی</p>	<p>ناظم شیخ ابرہیم اعنا بدلس افندی مصطفی افندی</p>
<p>رئیس ( ) کاتب</p>	
<p>صند و امینی عثمان افندی</p>	

Ek 4 : 1290/1873 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

EK 4.1

۶۴	
قضاء اقسائی	
قائم مقامی عبد الرحمن نافذ افندی نائبی محمد افندی مفتیسی حمزہ افندی مال مدیری محمد سعید افندی محضرات و مجلس ادارہ کاتبی محی الدین افندی	
مجلس دعاوی	مجلس ادارہ
نائب خواجہ زادہ ابرہیم افندی شیخ محمد بک بدوس افندی محمد افندی	قائم مقام حسن بک مصطفی افندی لیغور افندی بغوص افندی مال مدیری محضرات و ادارہ کاتبی
ریسر کاتب	
صندوق امینی و صلاکی	

Ek 4.2 Bu salnamede Yer Alan Aksaray Kazası'nın Köyleri

۱۷۲

اسمى قدا	نصف	نصف	مسافى		
			نصف	نصف	نصف
الفكر و تبه سى	۴۴	۱۴	۱	۶	۱۴
اليو و تبه سى	۴۴	۱۵	۱	۷	۱۵
عمرلو و تبه سى	۴۷۷	۸۶	۱	۴	۱۴
المالو و تبه سى	۱۰۰	۲۹	۱	۷	۱۴
چكه و تبه سى	۶۰	۱۴	۲	۸	۱۶
يشملى و تبه سى	۶۹	۲۱	۱	۵	۹
ميرانخور و تبه سى	۷۴	۲۴	۱	۱۰	۱۸
كوبلى و تبه سى	۶۹	۱۱	۱	۶	۱۴
برستال و تبه سى	۱۹۱	۴۴	۱	۷	۱۴
كوكز و تبه سى	۹۱	۱۴	۱	۵	۴
طباقل و تبه سى	۴۰	۰۷	۱	۵	۴
كوت	۴۵۴۱	۹۰۵	۴۲		
اقسرى قضاى					
اقسرى قصبه سى	۲۸۹۸	۱۰۲۰			
الحصار و تبه سى	۸۲	۲۴	۱	۵	
اصبوزى و تبه سى	۴۱۷	۷۴	۱	۴	
قولناصل و تبه سى	۱۵۷	۴۰	۱	۴	
جوجو و تبه سى	۴۱۸	۱۴۰	۱	۴	
اقشوران و تبه سى	۱۴۸	۴۵	۱	۶	
اولوفشله و تبه سى	۵۵۱	۴۱۰	۱	۷	
اولووران و تبه سى	۱۴۶	۴۸	۱	۷	
كوت	۴۵۴۱	۹۰۵			

EK 4.3

۱۷۴

اسم قريه	تعداد نفوس	خانہ شمار	مسافر		
			مردان	عورتان	بچے
سجاد الدين حاجي	۵۸۷	۱۱۷	۱	۸	
اولوقشله قريه	۵۸۷	۳۱	۱	۴	
بابا اغل قريه	۱۴۷	۵	۱	۲	
کونی قريه	۴۵	۴۷	۱	۸	
چفتک قريه	۲۵۵	۲۲	۱	۱۲	
بورصوق قريه	۲۶۲	۱۰	۱	۱۱	
الحان قريه	۱۱۸	۲۴	۱	۱۱	
حسن غازي قريه	۱۱۸	۲۲	۱	۱۱	
قوزلبه قريه	۲۹	۱۰	۱	۱۲	
قوجاق قريه	۱۹۶	۶۰	۱	۱۲	
چنابجي قريه	۷۸	۲۱	۱	۱۲	
کدنی قريه	۱۲۹	۲۵	۱	۱۲	
مرادی قريه	۸۶	۲۱	۱	۱۲	
کيدون قريه	۱۶۶	۲۲	۱	۱۲	
اميرلر قريه	۶۹	۱۶	۱	۱۵	
بغله قريه	۱۲۸	۲۷	۱	۱۸	
وه کوي	۱۷	۱۹	۱	۲	
وه طاش قريه	۴۴	۱۵	۱	۸	
وه کوقو قريه	۱۸۶	۴۵	۱	۸	
جوهلي قريه	۲۵۰	۴۵	۱	۵	
بوغ کبير قريه	۱۵۲	۳۹	۱	۴	
کنه قريه	۴۴	۱۲	۱	۵	

Ek 4.4:

اسامی قبا	نفر قبا	خانہ قبا	مسافہ قبا			
			قبا	قبا	قبا	قبا
حلوہ درہ قبا	۴۵۵	۸۸	۱	۵		
یکی بیکار قبا	۱۴۵	۴۴	۱	۶		
اخلاصہ قبا	۲۴۷	۶۶	۱	۶		
ایل صوفیہ قبا	۱۷۰	۵۲	۱	۶		
محمد علی قبا	۸۸	۴۶	۱	۸		
کلوری قبا	۴۶۰	۶۱	۱	۶		
کنہ طنہ قبا	۶۴	۶	۱	۶		
صور صوغی قبا	۱۵۴	۴۸	۱	۶		
جمہا قبا	۲۷۱	۶۶	۱	۶		
اناجل قبا	۲۵۰	۸۴	۱	۶		
یمورچی قبا	۱۹۱	۴۷	۱	۴		
سلیمہ قبا	۲۱۷	۴۸	۱	۴		
بہار حصا قبا	۹۴	۱۴	۱	۴		
بل صبرہ قبا	۵۴	۹	۱	۵		
قول قبا	۱۱۰	۱۶	۱	۴		
کوستور قبا	۱۹۱	۴۴	۱	۴		
ایصاری قبا	۱۵۱	۴۴	۱	۶		
ماسون قبا	۱۹۸	۴۵	۱	۴		
کوحق قبا	۴۶	۹	۱	۴		
کلہ کولہ قبا	۶۶	۱۴	۱	۴		
بغان قبا	۴۴	۱۴	۱	۴		
اخورلو قبا	۴۱	۸	۱	۸		

Ek 4.5:

اسم قبا	نفر	خانه	سابقه				
			کلی	مدرسه	مکتب	تعمیر	تعمیر
اخرو قبیله	۳۱	۸	۱	۸			
سفه قبیله	۲۹	۹	۱	۸			
سایماز قبیله	۴۸	۱۴	۱	۴			
سلطان خانی قبیله	۵۹۸	۱۱۸	۱	۸			
عجم قبیله	۱۰۶۰	۳۱۰	۱	۴			
صاری اتلی قبیله	۲۰۲	۳۴۹	۱	۴			
احلام بود قبیله	۲۰	۵۴	۱	۵			
یغاجی قبیله	۴۸	۷	۱	۶			
جاندره قبیله	۱۴۰	۲۷	۱	۶			
اغزی قوه قبیله	۴۲۵	۲۸	۱	۵			
اوزارلق قبیله	۲۹۸	۶۸	۱	۳			
ویس قهتلو قبیله	۲۴۲	۶۰	۱	۲			
بایمش قبیله	۲۷	۰۶	۱	۲			
قو قیل قبیله	۱۴۰	۲۱	۱	۵			
قو قیل قبیله	۱۴۰	۲۴	۱	۰			
جه لوبرا کنده قبیله	۶۴	۱۰	۱	۷			
شرف قبیله	۲۱۵	۵۸	۱	۲			
نطیق قبیله	۳۵۲	۸۲	۱	۴			
بکی کوی قبیله	۱۷۰	۲۰	۱	۲			
کوکسی کوزل قبیله	۱۰۸	۲۵	۱	۴			
به بک قبیله	۶۲	۱۲	۱	۴			
صومادی قبیله	۵۵	۹	۱	۵			

Ek 4. 6:

۱۷۷

اسامی قبا	نفری	خانہ سی	مسافر		
			مرد	عورت	کودک
قلعه کوی	۱۹۸	۲۹	۱	۵	
کله سین قریبی	۱۸۰	۳۶	۱	۵	
قناغز قریبی	۸۸	۲۰	۱	۹	
مناور قریبی	۵۶	۱۴	۱	۴	
یکی قریبی	۲۷۹	۶۱	۱	۴	
فندیل قریبی	۱۴۵	۳۵	۱	۲۰	
اورتہ کوی	۱۶۹	۳۷	۱	۸	
صاری قریبی	۶۷	۲۲	۱	۸	
قزل کوی	۴۸	۷	۱	۱۰	
یوہ صغیر قریبی	۲۵	۵	۱	۸	
دولت قران قریبی	۹۹۹	۱۰۱	۱	۱۴	
تمورجی قریبی	۶۸	۱۶	۱	۱۴	
سپاہیلر قریبی	۸۳	۱۷	۱	۱۴	
اوزنک قریبی	۱۷۴	۴۵	۱	۱۱	
فضلی قریبی	۲۰۰	۵۰	۱	۱۴	
چرکسلی اوشاغی قریبی	۱۳۰	۳۴	۱	۱۲	
صولاق اوشاغی قریبی	۲۴۶	۵۶	۱	۱۴	
کورق قریبی	۳۵۷	۸۵	۱	۱۴	
داودلو قریبی	۱۱۶	۳۵	۱	۱۴	
جات جات قریبی	۲۶۸	۵۷	۱	۱۴	
یوسفلی قریبی	۱۰۵	۲۷	۱	۱۴	
چابولو قریبی	۱۴۰	۳۶	۱	۱۴	

Ek 4.7:

۱۷۲

اسم قریہ	تعداد	خانہ بندی	مسافہ سی				
			کراچی	لاہور	پنجاب	سرحد	بلوچستان
کوٹک قریہ	۶۷	۲۹	۱	۲۰			
کولہ کوز قریہ	۵۷	۲۷	۱	۲۰			
دہ دہ لو قریہ	۱۷۶	۲۰	۱	۱۶			
کوکر قریہ	۵۷	۱۱	۱	۱۰			
خواجہ بکلی قریہ	۲۸	۶	۱	۸			
افلاق قریہ	۸۸	۱۷	۱	۸			
قلو قشلاہ قریہ	۵۵	۱۱	۱	۸			
جاموسلق قریہ	۴۶	۶	۱	۶			
حاجی محمود اوشاعی	۲۹	۱۱	۱	۷			
حضر قریہ	۱۱۶	۲۶	۱	۷			
قیہ قولاہ قریہ	۵۸	۱۸	۱	۷			
سکنا اوشاعی قریہ	۵۶	۸	۱	۷			
اسحاق قریہ	۱۵	۵	۱	۷			
حاجی ہریر اوشاعی	۵۵	۱۲	۱	۷			
بوز کوز قریہ	۱۰۶	۱۸	۱	۵			
بخار لو قریہ	۴۷	۶	۱	۴			
بویا لو قریہ	۸۵	۱۸	۱	۵			
صایماز قریہ	۴۶	۸	۱	۴			
بوستانلق قریہ	۲۶	۷	۱	۴			
جرید قریہ	۵۶	۱۸	۱	۶			
اجی بیکار قریہ	۵۲	۱۲	۱	۵			
اولوشلاہ قریہ	۱۵۷	۲۵	۱	۵			

Ek 4.8:

۱۷۸

اسم خانقاہ	تعداد	خانہ	مسافت				
			۱	۲	۳	۴	۵
قہ کوردہ و تہ سی	۲۲۸	۵۰	۱	۱۲			
خان اوہسی و تہ سی	۶۸	۱۵	۱	۶			
کوکہ و تہ سی	۱۸	۵	۱	۷			
چاردق و تہ سی	۲۹۱	۵۱	۱	۷			
اشاعی قبہ قویاق و تہ سی	۶۶	۱۱	۱	۶			
اوہ افاج و تہ سی	۲۱	۸	۱	۷			
حاجی اسماعیل و تہ سی	۷۲	۱۴	۱	۸			
قاشن چاقی و تہ سی	۲۲	۵	۱	۸			
عبدی او شاعی و تہ سی	۵۰	۹	۱	۸			
چقال چشمہ و تہ سی	۵۰	۷	۱	۷			
یغور رھوکی و تہ سی	۹۰	۱۸	۱	۸			
یکمہ کوک	۲۰	۸	۱	۸			
خسرو و تہ سی	۱۲۵	۲۴	۱	۸			
فلنجلی و تہ سی	۲۷	۷	۱	۸			
صاری ائل و تہ سی	۲۵	۷	۱	۸			
صونقوردی و تہ سی	۹۰	۱۶	۱	۸			
کونک و تہ سی	۲۲	۱۰	۱	۸			
صوفیلر و تہ سی	۸۴	۱۹	۱	۹			
مزکیت و تہ سی	۱۲۸	۲۹	۱	۱۰			
افشار و تہ سی	۵۷	۱۲	۱	۹			
عالو و تہ سی	۹۴	۸	۱	۱۰			
کوللی و تہ سی	۵۷	۱۱	۱	۱۰			

EK 4.9:

۱۸۰

اسامی قریہ	تعداد	خانہ بندی	مسافر سی				
			کلی	مرد	عورت	بچہ	مرد و عورت
مورجیلی قریہ سی	۵۱	۱۱	۱	۱۰	۱		
مالوویہ سی	۵۶	۹	۱	۱۱			
قولیابنی قریہ سی	۶۶	۱۵	۱	۹			
علی اوشاعی قریہ سی	۱۸۸	۲۶	۱	۱۰			
باتلی قریہ سی	۱۶۹	۲۰	۱	۱۰			
شعبانلی قریہ سی	۲۶	۷	۱	۱۱			
صاری حسنی قریہ سی	۹۴	۱۴	۲	۱۱			
تبدہ کوی قریہ سی	۵۸	۱۱	۱	۹			
کوزلی قریہ سی	۱۲۷	۱۷	۱	۹			
دادیر قریہ سی	۲۶	۸	۱	۹			
قوسکیز قریہ سی	۱۵۵	۸	۱	۱۶			
خرتندلو قریہ سی	۷۶	۲۴	۱	۱۱			
کونکلی قریہ سی	۹۴	۱۸	۱	۱۱			
بکدک قریہ سی	۸۷	۲۸	۱	۱۲			
جامعلی قریہ سی	۹۴	۲۸	۹	۵۰			
چقہ اولی قریہ سی	۸۷	۴۶	۱	۷			
قولاخند قریہ سی	۱۲۰	۴۸	۱	۹			
صاری فرمان قریہ سی	۲۶۱	۵۸	۱	۸			
صوگخانلی قریہ سی	۱۶۴	۴۹	۱	۱۰			
بورقیر قریہ سی	۱۶۱	۲۶	۱	۹			
زمارت قریہ سی	۶۹	۱۰	۱	۱۰			
خیرہ لی قریہ سی	۹۴	۲۶	۱	۱۱			

Ek 4.10:

۱۸۱

اسامی قریہ	نفر	خانہ	ماتریسی				
			کلا	تیم	تیم	تیم	تیم
زنگ قریہ سی	۵۶	۱۰	۱	۱۰			
چوللی قریہ سی	۵۸	۱۶	۱	۱۰			
حناضاری قریہ سی	۱۱۵	۲۲	۱	۱۰			
عباوشاعی قریہ سی	۷۶	۱۶	۱	۱۴			
جھل قریہ سی	۱۱۶	۲۱	۱	۸			
زرنز قریہ سی	۵۵	۱۶	۱	۹			
اوزلیجی قریہ سی	۵۸	۱۶	۱	۶			
جمعه لو قریہ سی	۵۸	۱۱	۱	۶			
جان اس قریہ سی	۱۸۴	۴۲	۱	۶			
کودہ لوقریہ سی	۵۶	۱۱	۱	۶			
بالجی قریہ سی	۶۵۹	۹۷	۱	۷			
ضیہ اوشاعی	۷۸	۱۶	۱	۱۰			
قزل قریہ سی	۶۹	۱۷	۱	۱۰			
چرتقلو قریہ سی	۲۱	۵	۱	۱۰			
عمیلر قریہ سی	۲۲	۸	۱	۱۰			
طوره دلی قریہ سی	۹۸	۲۲	۱	۸			
دو طای قریہ سی	۴۰۹	۴۶	۱	۱۱			
اولیجہ قریہ سی	۶۷	۵	۱	۸			
الجیلر قریہ سی	۲۶	۷	۱	۹			
داودلو قریہ سی	۱۹	۵	۱	۱۹			
سیرلیجی قریہ سی	۱۶۰	۴۹	۱	۱۶			
قره بوزغاز قریہ سی	۱۱۰	۵۰	۱	۱۶			

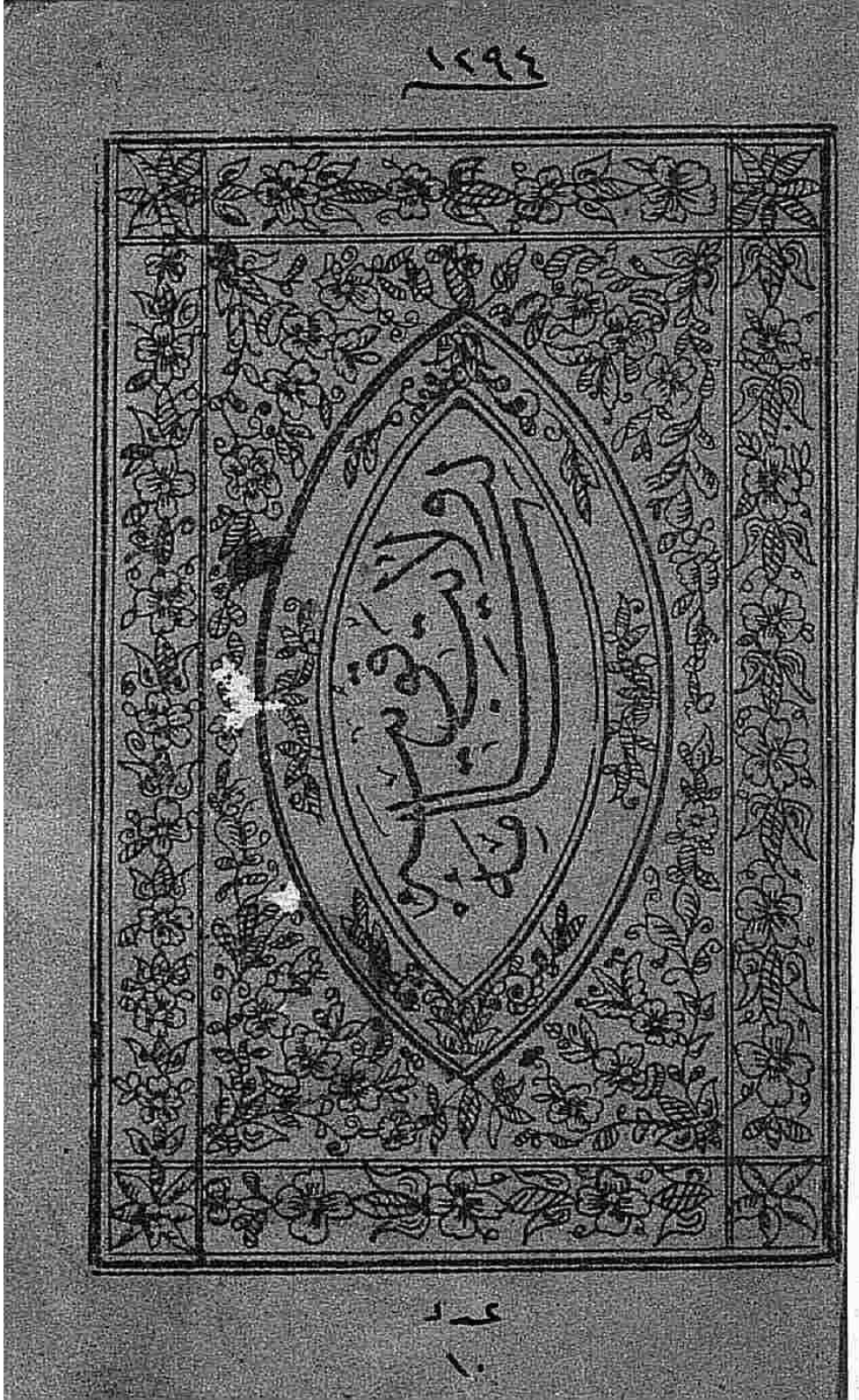
Ek 4.11

۱۸۴

اسم قريه	تعداد	مساحت	تقسيم				
			مرد	زنان	کودک	مجموع	تعداد
حاجي بيگاشل قريه	۱۰۱	۲۸	۱	۱۴			
يارلسان قريه	۸۶	۲۶	۱	۱۴			
خارلوقريه	۱۴۴	۴۰	۱	۱۵			
اقارجه قريه	۲۹	۹	۱	۱۵			
قوله بولك قريه	۲۲	۸	۱	۱۴			
دوره ونك قريه	۵۵	۱۴	۱	۱۶			
سكمانلي قريه	۶۲	۱۷	۱	۱۶			
قادنجي قريه	۸۴	۱۶	۱	۱۶			
موميلر قريه	۱۶۰	۱۶	۱	۱۶			
بالازاويه	۲۰۴	۲۷	۱	۱۶			
خزه لوقريه	۲۴۰	۲۷	۱	۱۶			
دهنل قريه	۱۱۸	۲۰	۱	۱۴			
طوطش قريه	۹۷	۲۴	۱	۱۴			
قوله منلا او شاع	۵۰	۱۶	۱	۱۴			
اشينق قيوه	۵۶	۱۴	۱	۱۴			
تبه كوي قريه	۸۷	۲۴	۱	۱۴			
مخلص او بيه	۲۲۰	۶۰	۱	۱۸			
واي واي قريه	۴۴	۱۰	۱	۱۸			
قجارتلي صغير قريه	۷۰	۱۸	۱	۱۸			
اسكوز قريه	۱۱۲	۱۵	۱	۲			
كوكه قريه	۴۶	۱۲	۱	۸			
بکون	۲۵۹۰۵	۵۰۰۹	۱۸۵				

Ek 5: 1294/1877 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

Ek 5. 1.

مذاکره			
فائزهای حاجی احمدشکری افندی نایب منیا افندی			
فجلیه		مفیدی ابرهیم افندی	
رئیس	فجلیه	رئیس	فائزهای افندی
نایب	نایب افندی	نایب	محمد سعید افندی
کاتب	عبدالقادر افندی	کاتب	نوری افندی
کاتب	عبدالقادر افندی	کاتب	منطقی افندی
کاتب	عبدالقادر افندی	کاتب	هاجی یعقوب افندی
کاتب	عبدالقادر افندی	کاتب	حزین کاتبی افندی
طابو کاتبی راشد افندی			
مناهی و توبیخ		مجلدین	
رئیس	مناهی و توبیخ	رئیس	حاجی علی بابک
نایب	محمد افندی	نایب	محمد اعنا
کاتب	خلوصی افندی	کاتب	احمد افندی
کاتب	بارسج اعنا	کاتب	حاجی صوفی افندی
کاتب	تیمور افندی	کاتب	علی اعنا قره قاش افندی
کاتب	محمد الدین افندی	کاتب	محمد الدین افندی
کاتب	سرما پی سی	کاتب	نفوس مقبردی شوقی
کاتب	۴۰۰۰۰۰	کاتب	افندی

Ek 6: 1298/1880-1881 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

Ek 6.1

۱۰۹

اقسیر	نیکده	وصنا
ماموری وصنا		
قائم مقام مصطفی لطفی افندی نایب محمد کاظم افندی مفتی ابراهیم افندی مال مدبری عثمان افندی اوقاف وکیل مصطفی پاشا محرران کاظمی محمدی افندی		
اعضا منتخبه	مجلس اعلیٰ	
مصطفی افندی حاجی سید محمد افندی مصطفی پاشا متره پولید وکیل پور	قائم مقام افندی نایب افندی مفتی افندی مال مدبری افندی	
مجلس کلبه	مجلس کلبه	
حاجی عثمان اف عثمان افندی علی اعنا حاجی محمد افندی عثمان افندی	رئیس نایب قاضی کاتب	نایب افندی محمد توفیق افندی حاجی زین عثمان خان افندی علیشاه افندی مفرد بیج افندی
		رئیس نایب قاضی کاتب

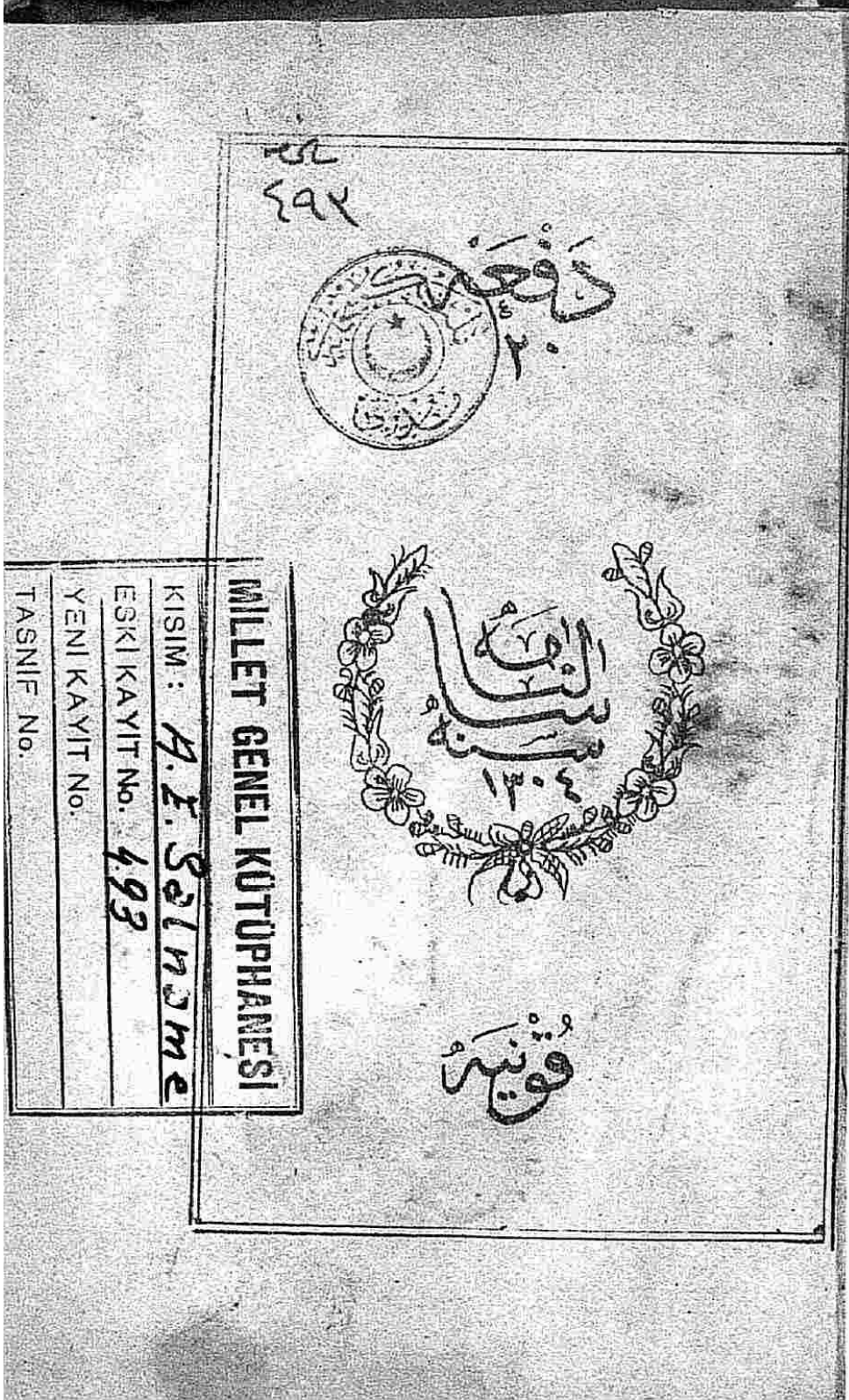

۱۴۰

بعض ما مورین	اعضا اداره سی	منافع قومینو
طابو کاتی قزالدین افند نفوس مقدی شوقی افند سر تحصیلدا زتاسد افند	طامر خلیل افند طابو هر افندی سقاو طاهر افندی	محمد محمدی افند حاجی علی باب محمد افندی یار سیخ افند کجفوزق افندی
<h3>اقسرای قضا سی</h3>		
اقسرای قضا سنده حاصل اولمده بولتان جو بات شیخ بر حمله مقیس اولیوب ار افسی غایت منبت و محصولدار در محصولات صنایعیه سی بنکده به مشاهد		
ارکوب	<h2>بنکده سجائی</h2>	قضا
ما سورین قضا قائم مقام نافع افندی نائب مختل مفتی علی رضا افندی مال مدیری رضا افندی کسریات کابجوزق افندی		

Ek 7: 1304/1886 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

❁ ۱۲۷ ❁	
بلغاجی مرمر طاش معدنندن یازی و صیغاره طاقلری و قویبه و صوطاسی اعمال ایدیلر	
اقسرای	❁ نیکده سبجانی ❁
❁ مأمورین قضا ❁	
قائمقام فؤاد افندی	
نایب علی رضا افندی	اوقاف و کیلی مصطفی بک
مفتی حاجی ابراهیم افندی مدرس	تحریرات کاتبی خلیل افندی
مال مدبری طاهر افندی	طایوکاتبی حاجی محمد افندی
❁ مجلس اداره هیئتی ❁	
رئیس قائم مقام افندی	
اعضاء طبیعیه	اعضاء منتخبه
نایب افندی	حاجی اسماعیل افندی
مفتی افندی	خزینه دار زاده محمد افندی
مال مدبری	بعوس افندی
اوقاف و کیلی	لازاری افندی
تحریرات کاتبی	
طایوکاتبی	
❁ محکمه بدایت ❁	
رئیس نائب علی رضا افندی	
۹ مصطفی افندی	باش کاتب فوزی افندی
۱ بعوس افندی	مستنطق معاونی حاجی محمد افندی

* ۱۲۸ *	
کاتب ثانی احمد افندی	
* مجلس بلدی *	
آتش افا	رئیس
حاجی محمد افندی	۹
علی افا	۷
دیگر حاجی محمد افندی	]
نماس افندی	]
کغورق افندی	]
جمال افندی	کاتب
* زراعت او طه سی *	
رئیس حسن افندی	رئیس و کاتب و صندوق امینی
محمد افندی	محمی الدین افندی
دیگر محمد افندی	حاجی عثمان افندی
کاتب پارسنج افندی	پارسنج افندی
* مع تحریر ویر کو اداره سی *	
کاتب امین افندی	
رفیق همت افندی	
سله لی زاده حاجی عثمان افندی	
حاجی محمد افا	
نماس افندی	
کغورق افندی	

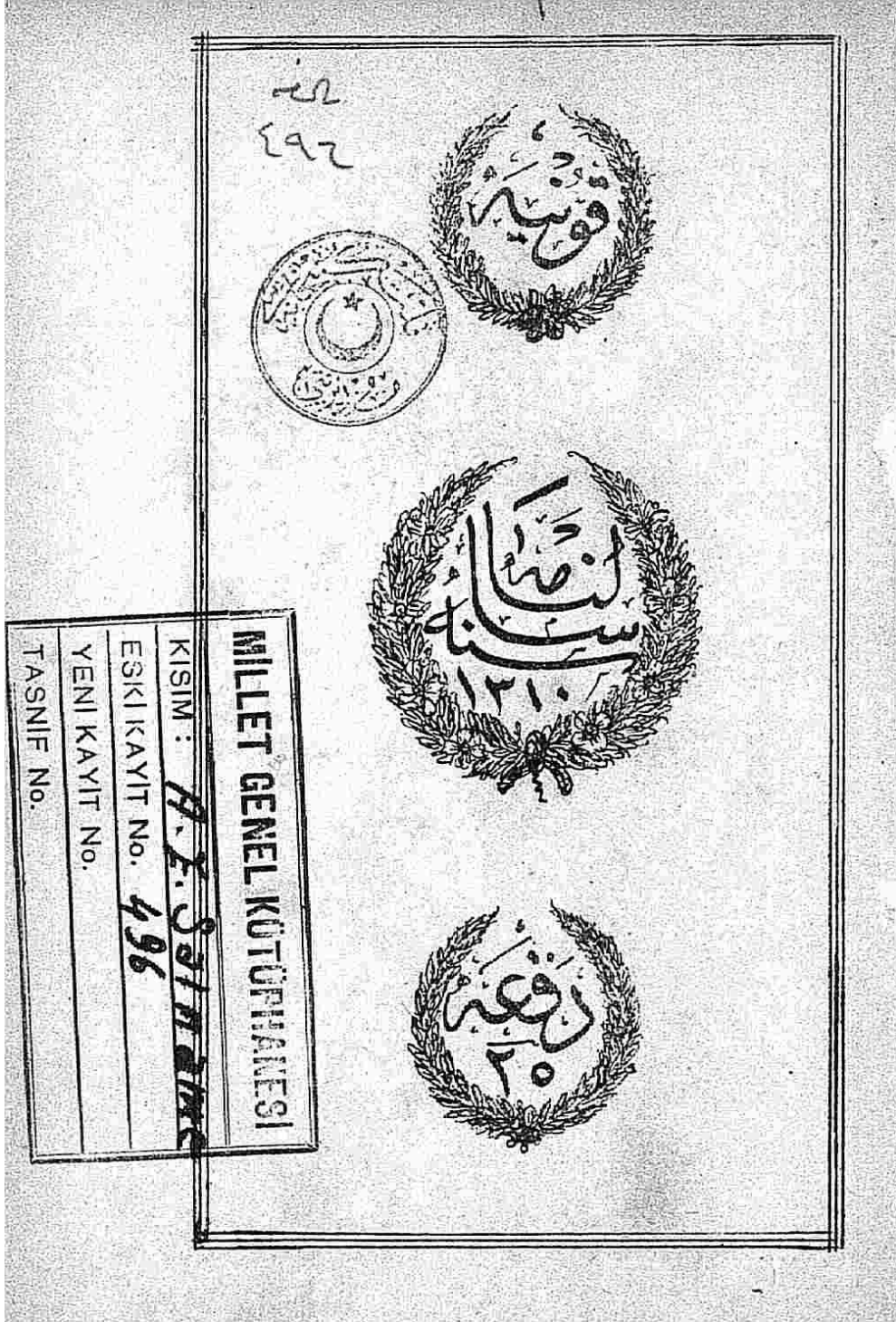
❖ ۱۲۹ ❖
❖ بعض مأمورین ❖
تلغراف مأموری اسعیدیک تمایزم ۴
نقوس مأموری فخرالدین افندی
کاتبی مصطفی افندی
صندوق امینی تلازاری، افندی
❖ اقسرای قضاسنه دار معلومات ❖
اقسرای قصبه سی صوبی و بانچه سی چوق و منظره سی غایت کوزل بر محلدر درون قضاده یدی خان و ایکی جام (۳۸۶) دکان و (۱۱۶) دکرمان و بکر می سکنز بزرگخانه و بر بزازستان و یدی مغازه واللی سکنز انبار و بر حکومت قونانی و بر مکتب رشدی و (۱۲۲) مکاتب و بر جامع کبیر و (۱۸۱) مساجد شریف و سکنز مدرسه و ایکی تکیه و (۱۷۴) تربه و درت کار کیر کوپری و (۱۲۴) چشمه و بر نهر و سکنز کلیسا و التي کهر چله او جانخی و بر ایلیجه و بر اکشی صو وارد در اراضی مزروعه سی (۹۸۲۸۵۴) دوئم اوزم باغی و (۶۸۸۹) بانچه و (۳۹۱۷) دوئم عرصه و (۲۷۰) دوئم سازلق اولوب سنوی املاک و بر کوسی (۴۳۰۱۷۶) و تمتع و بر کوسی (۱۶۶۱۷۲) و بدلات عسکر به سی (۴۲۱۲۲) نروشدن بوقضا ولایت داخلنده واقع قنارک انجسیدر و ذکر اولنان

EK 7.4:

❖ ۱۳۰ ❖		
<p>ناحیه لرك اكثر نفوسى عشار و اكراددن عبارت اولديغى كبي قضانك اراضيسى فوق العاده منبت اولوب محصولاتي سار فضا لردن زياده اولور واسبكشان و قره بيكار و بور ونوشهرى و قيرشهرى و يوزغاد و انقره ايله هم حدوددر واقسراى قضاسى قونيه نك شمال شرقى سنده نيكده نك غرب شمالى سنده در قونيه يه مسافه سى اوتوز التى و نيكده يه اون التى و نوشهره اون ايكى ساعتدر محصولات ارضه سى خنطه و شعر و بورچق و ذخائر ساره در محصولات صناعيه سى كرد كليمى تعبير اولنان اعلا كليم و سجاده در</p>		
قضاء	❖ نيكده سنجاغى ❖	نوشهرى
❖ مامورين قضا ❖		
<p>قائم مقام حسين پاشا ميرالامرا نائب على شريف افندى مدرسیندن مفتى سليمان افندى اوقاف و كيلي عاطف افندى مال مديرى محمد مجلس افندى تحريرات كاتبي محمد عوفى بك متره پوليد و كيلي بوركى افندى طاپو كاتبي محمد افندى</p>		
❖ مجلس اداره هيئتى ❖		
اعضاء طبيعیه	رئيس قائم مقام	اعضاء منتخبه
نائب افندى		حاجى حسن افندى
مفتى افندى		عبدالله افندى

Ek 8: 1310/1892 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

EK 8.1.

(۲۱۱)

امسرای	(نیکنده سبجی)	قضاء
(.أمو رین قضا)		
قائم مقام حسن خالص افندی، نایب		
نائب موسی کاظم افندی	تحریرات کاتبی محمد ضیاء لدین	
مفتی مصطفی لطفی افندی	افندی	
مال مدیری طاهر افندی	اوقاف و کیلی ابراهیم افندی	
طاو کاتبی حسین افندی		
(مجلس اداره هیئتی)		
رئیس قائم مقام افندی .		
اعضای طبیعیه	اعضای منتخبه	
نائب افندی	الای بك زاده حاجی اسماعیل	
مفتی افندی	افندی	
متره پولید و کیلی	حزره بك زاده راشد افندی	
مال مدیری	صرف بدوش افندی	
تحریرات کاتبی	هاجی بنووص افندی	
(محکمه بدایت)		
رئیس نائب افندی .		
مصطفی بك	غورائل افندی	باش کاتب
محبوبی هادی افندی		

(۲۱۲)

مدولات محرری اسماعیل حق افندی	
مستطوق معاونی جدی افندی	
کاتب ثانی ابراهیم افندی	
محکمه شرعیہ کاتبی طاهر و شکری افندیلر	
اجرا مباشرتی عثمانی و جزہ افندیلر	
(بلدیہ مجلسی)	
رئیس خزینه دار زاده محمد افندی	
شوق الدین افندی	حاجی علی افندی
حسن افندی	حاجی محمد افندی
آتش زاده آتش افندی	پارہنج افندی
شکری افندی	سجاد افندی
طیب بدوسا کی افندی	
کاتب و صندوق امینی محمد افندی	
(زراعت بانکہ سی)	
رئیس فخر الدین افندی	
محاسبہ کاتبی حاجی شیخ محمد افندی	
حاجی محمد افندی	غائب افندی
حاجی علی افندی	کیفورتی افندی
محمد افندی	دعوی و کبلی و ایلاکی افندی

(۳۱۳)

(معارف قو . یسبونی) (اوقاف قو . یسبونی)	
رئیس مفتی افندی	رئیس مفتی افندی
مصطفی نك	مصطفی افندی
مصطفی افندی	ضیاء الدین افندی
رئیس قائم مقام افندی	رئیس قائم مقام افندی
مصطفی افندی	مصطفی افندی
شکری افندی	شکری افندی
یوزباشی بلال افندی	یوزباشی بلال افندی
— و . . . نطق بقلمه عسکره قو . یسبونی —	
(مع نجر و ورکو قلمی) (نو . یسبونی)	
کاتب امین افندی	کاتب امین افندی
رفیق همت افندی	رفیق همت افندی
حاجی اسماعیل افندی	حاجی اسماعیل افندی
عثمان افندی افندی	عثمان افندی افندی
حاجی علی افندی	حاجی علی افندی
بغوص افندی	بغوص افندی
(بعض ما . وری)	
نفوس ما . وری . مصطفی افندی	
کاتبی مصطفی افندی	
تلغرف ما . وری رضا افندی	

(۲۱۴)

طاہر کاتبی حسین افندی
صندوق ایچی استغمان افندی
خزینہ وکیل عثمان افندی

— ضابطہ ادارہ سی —

سر تحصیلدار محمد افندی	مأمور ملازم قدری افندی
نفسر	نفسر
۱۰ سواری تحصیلدار تو	۱۲ سواری ضبطیہ سی
» پیادہ ۰۵	» تحصیلداری ۰۲
	» پیادہ اونباشی ۰۲
	» ضبطیہ ۰۴
	» تحصیلداری ۰۱

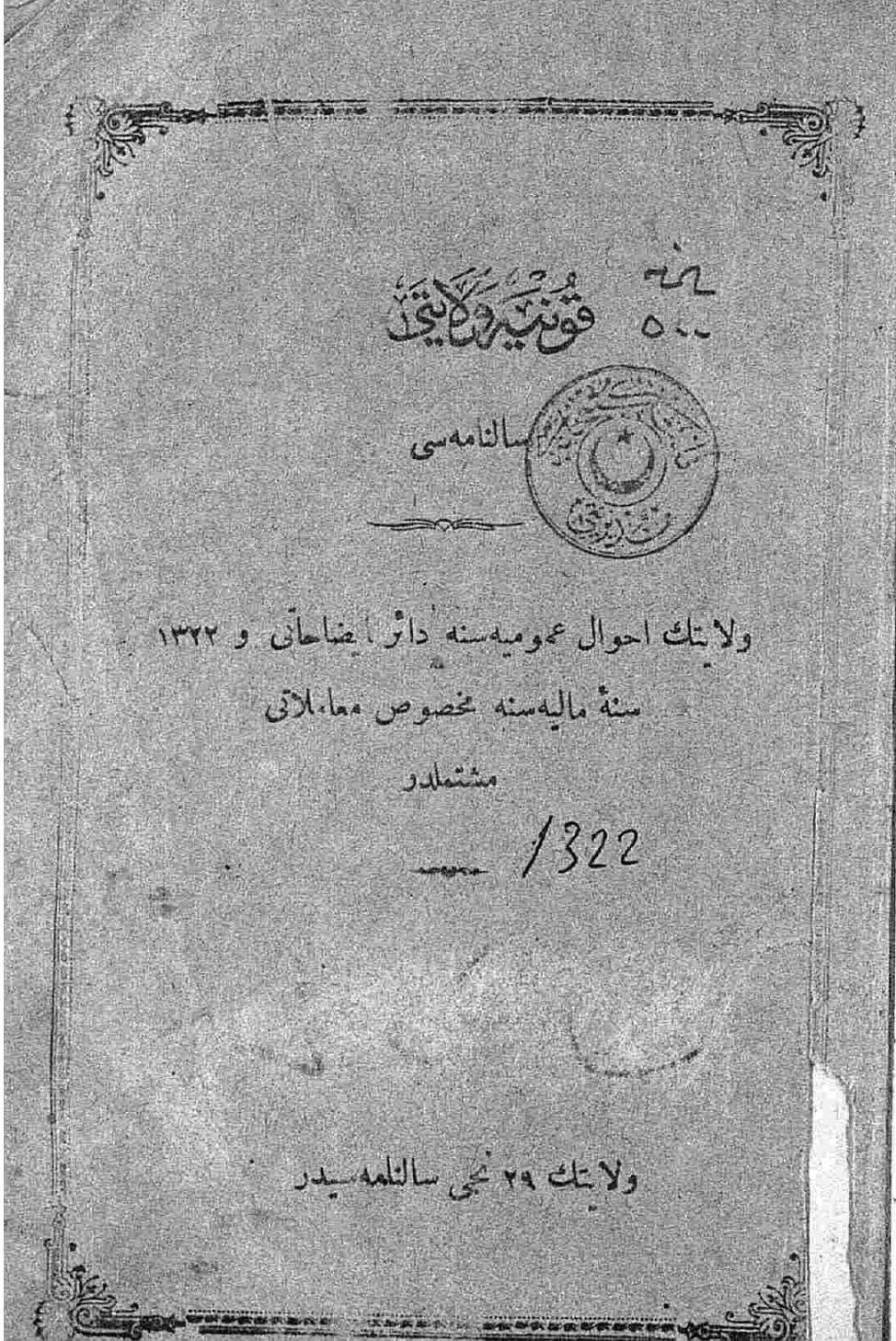
(مکتب رشیدی)

معلم اول ابراہیم ضیا افندی	مدرس
» ثانی نعمان افندی	
» رقعہ محمد ضیاء الدین افندی	
بواب ابراہیم افندی	عدد شاگرد
	۶۵

— ۱۳۳۱ —

Ek 9: 1322/1906 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

(قونیه ولایتی سالنامه سی)		۲۲۵
- اقسرائ قضاسی -		
(مأمورین قضا)		
فائمهقام صلاح الدین افندی نالته		مال مدیری یوسف ضیا افندی نالته
نائب منحل		تحریرات کاتبی احمد شرف الدین افندی
(مجلس اداره قضا)		
اعضای	رئیس فائمهقام افندی	شکری افندی
	نائب افندی	وهبی افندی
	مال مدیری افندی	سینا کریم افندی
	تحریرات کاتبی افندی	نیقوله افندی
(بدایت محکمه سی)		
رئیس نائب افندی		
اعضا خالد افندی	مستطلق معاونی حاجی جمال افندی	
» حاجی بدوس افندی	» کاتب ثانی بکر	
باش کاتب حسین افندی	» مقالات بحرری مصطفی	
(مال قلمی)		
مال مدیری یوسف ضیا افندی	صندوق امینی محمد افندی	
» » معاونی حجابی	» مال رفیقی ادھم	
	تحصیل مأموری نور	
(نفوس دائره سی)		
مأمور مصطفی افندی	کاتب مصطفی افندی	

۲۲۶	(نیکده سنجائی)
(بعض مأمورین)	
تلفراف مأموری خلوصی افندی	طاپوکاتی خلیل حامی افندی
رزی مأموری طاهر افندی	مکتب رشدی به معالی ابراهیم ضیا افندی
شرعیه کاتی طاهر	ضابطه مأموری رجب
دیون عمومیه مأموری حسن افندی	پولیس « حسن »
(دائرة بلدیہ)	
رئیس حسن افندی	
اعضا مصطفی افندی	اعضا پارسخ افندی
» »	» مفردیج »
» حاجی ویسل اغا	طیب پارسخ افندی
» اسماعیل اغا	کاتب روشن افندی
(زراعت بانکہ سی)	
رئیس حاجی مصطفی افندی	اعضا نثاری افندی
محاسبہ کاتی موسی افندی	» حاجی ویسل اغا
رفیق مصطفی افندی	» میساق افندی
(معارف قومیسونی)	
رئیس شکری افندی	
اعضا ابراهیم ضیا افندی	اعضا مصطفی افندی
» موسی کاظم افندی	کاتب مصطفی افندی
» حاجی مصطفی	

(قونیه ولایتی سالنامه سی)		۲۲۷
(اسکان مهاجرین قومیسونی)		
رئیس قائم مقام بك		
اعضا ضیا افندی	اعضا مصطفی فندی	
» سینا کریم افندی	» بارسیخ	
(زراعت و تجارت اوطنه سی)		
رئیس حاجی محمد افندی		
اعضا حاجی مصطفی افندی	اعضا بارسیخ افندی	
(اقسرای قصبه سنك اماكن موجوده سی)		
حکومت قوناقی	قشله هایون	خانه
۱	۱	۱۴۹۳
مرکز و ملحقات قضاده کاش	جامع ومجد	مکتب و تکیه و کلیسا
۶۰	۷	۳۵
دکان	قهره خانه	خان * حمام
۳۲۴	۱۸	۲
۱۲	۳۰	۳۰
(اقسرای قضا سنك واردات عمومیه سی)		
غردش		
املاك و عقار ویرکوسی	۳۵۹۵۱۸	۱۵
» تمتعات	۷۸۲۷۴	۲۰
بدل عسکری	۱۲۸۴۵۰	
معارف حصه اعانه سی	۵۲۷۶	۱۰
ویرکو تذکره سی اثمانی	۱۶۱۹۶	
تجهیزات عسکریه	۳۴۰۰۵	۲۵
اغنام رسومی	۹۹۰۱۷۷	
اعشار وارداتی	۱۹۸۷۰۷۷	۱۰
یکون	۳۵۹۸۹۷۵	

Ek.9.4

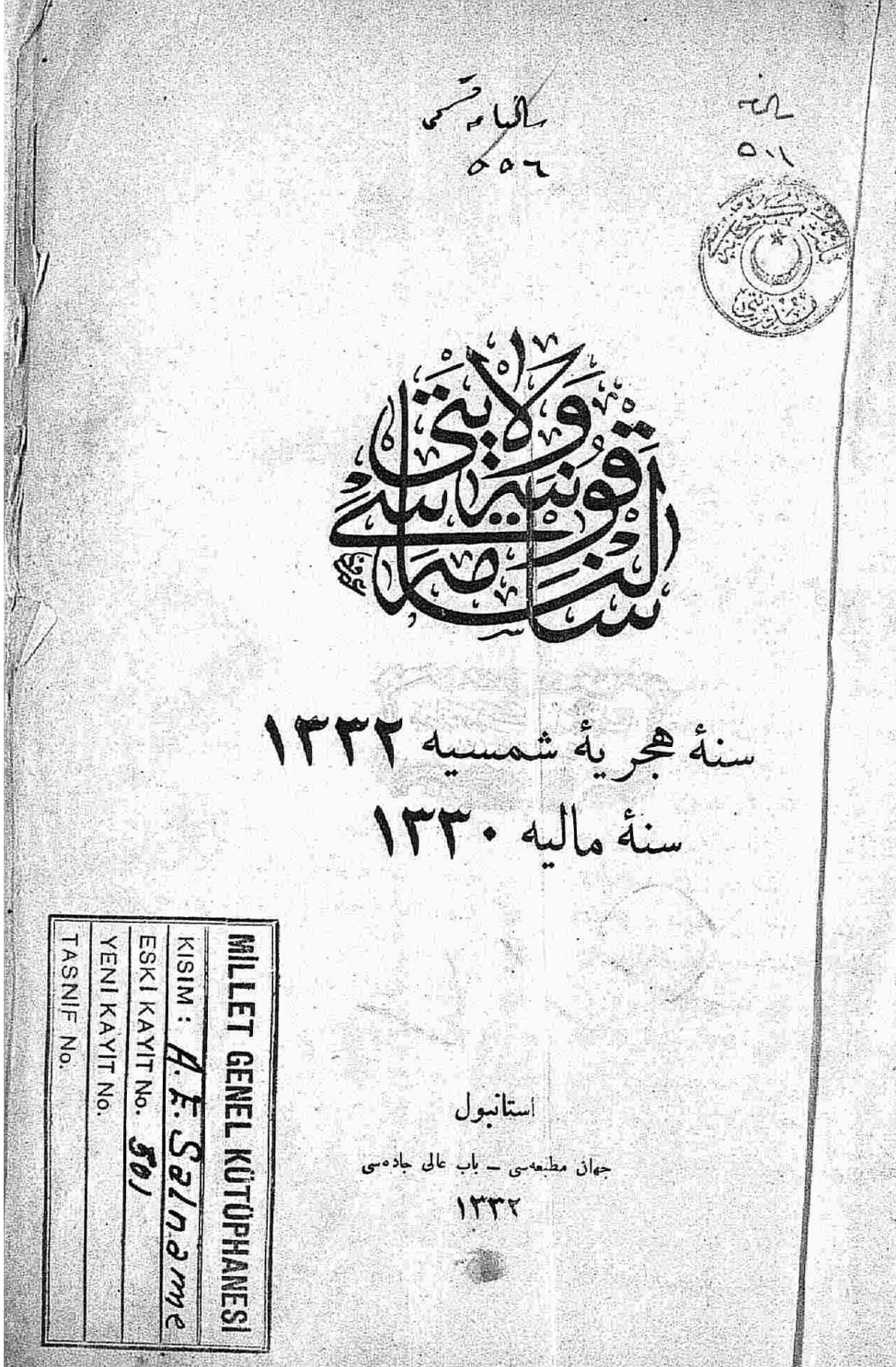
۲۲۸ (نیکده سنجانغی)			
(اقسرای قضا سنک نفوس عمومیسی)			
ملل	اناث	ذکور	یکون
اسلام	۲۵۵۶۹	۲۸۳۰۹	۵۳۸۷۸
روم	۱۹۷۰	۲۱۸۴	۴۱۵۴
ارمنی	۳۹۵	۵۲۱	۹۲۶
پروتستان	۷۵	۱۰۲	۱۷۷
یکون	۲۸۰۰۹	۳۱۱۲۶	۵۹۱۳۵
(اقسرای قضا سنک حیوانات اهلیهسی)			
	رأس		رأس
تقل یکون	۳۰۴۲۵۲	قیون	۱۶۴۳۳۰
آت	۲۳۵۹	کپی	۱۰۰۲۸
استر	۱۲	تفتک	۸۳۰۷۹
دوه	۹۸۸	اینک اوکوز	۳۱۳۵۹
مراکب	۸۷۲۱	مانده	۱۵۴۴۶
یکون	۳۱۶۳۳۲	یکون	۳۰۴۲۵۲
(اقسرای قضا سنک محصولات متنوعهسی)			
	قیسه		کیل آستانی
یاغ	۲۵۰۰۰۰	حنطه	۱۰۰۰۰۰۰
پنیر	۳۰۰۰۰۰	چودر	۳۰۰۰۰۰
یوک	۱۶۰۰۰۰	شعیر	۲۵۰۰۰۰
قیل	۱۰۰۰۰۰	بورجق	۱۰۰۰۰۰
تفتک	۸۳۰۰۰۰	کشان نخعی	۵۰۰۰۰۰
عسدد		مصر	۲۵۰۰۰۰
کیم	۵۰۰	نخود	۲۵۰۰۰۰
خالی	۲۵۰	فصولیه	۱۰۰۰۰۰

(قونیه ولایتی سالنامه سی)		۲۲۹
(مأمورین عسکریه)		
- ردیف یکرمی طقوزنجی قونیه الاینک اوچنجی اقسرای طابوری -		
قول اغاسی مصطفی صبری افندی	یونان	کوش لیاقت مدالیه لری
طابور کاتبی علی رضا افندی	»	»
برنجی بارک ملازم اولی محمد عاکف افندی م ۵	»	»
»	»	»
»	»	»
ایکنجی بلوک ملازم اولی علی رضا افندی	»	»
»	»	»
»	»	»
اوچنجی بلوک یوزباشیسی اسحق اغا م ۵	کرید افتخاریونان	لیاقت مدالیه لری
»	»	»
»	»	»
دردنجی بلوک یوزباشیسی محمد امین افندی	یونان	لیاقت مدالیه سی
»	»	»
»	»	»
دبوی مأموری ملازم اول ولی افندی	»	»
»	»	»
تفکجی عبدالعزیز اوسته	»	»

Ek 10: 1322/1914 Tarihli Konya Vilayeti Salnamesi.

اقسرای قزاسنك احوال طبیعیہ و جغرافیہ سی

موقع جغرافیسی — اقسرای قزاسی ؛ مرکز قزاسنك شرقندہ و حسن طاعی جوارندہ عرض شمالینك (۳۸-۳۰،۳۸) درجہ لریہ طول شرقینك (۳۱-۳۲) نجی درجہ لری آراسندہ و فوق العادہ منبت بر اراضی داخلندہ در .

حدود و مساحہ سی — آق سراى قزاسی ؛ شرقاً قزیل و نوشہر و قسماً نیکدہ ، غرباً قسماً قونیہ و قوج حصار جلمہ سی ، شمالاً قوج حصار و قزیل ایرماق جنوباً قسماً نیکدہ ، بور و سلطانہ ایہ محاط و محدود اولوب تقریباً یکری بیك کیلومتر و مربعی وسعتندہ بر اراضی پی محتویدر .
 طاغری — اقسرای قصبہ سندہ ذکرہ شایان حسن طاعی ایہ اکجک طاعی واردز . حسن طاعی ، قزاسنك جنوبندہ کائن و سطح مجردن اوچ بیک درت یوز مترو مرتعدر . بو طاعنك غرب شمالی ، یعنی اقسرای قصبہ سی جہتی ، هیچ بر سلسلہ یہ متصل دکلدز . اہکنندہ بولنان اقسرای سازندن بدأ ایہ کتدیکہ توسع ایدرک قوج حصار طوز کولنہ و دہا ایلری یہ قدر امتداد ایدر بر اووادر . بو اووہنك جہت شمالیہ سی مذکور طاعدن منشعب و قوج حصار قصبہ سندن سکز اون ساعت ایلری یہ قدر تمتد بر سلسلہ تمید ایتمکدہ در . بو طاعدن باشلوجہ اوچ سلسلہ انشعب ایدر : بولردن بری طاعنك شرق جنوبی جہتندن بدأ ایہ بوقارودہ ذکر اولندیقی و جہہ شمال غربی یہ طوغری اوزانہرق قوج حصار قصبہ سنك سکز اون ساعت ایلروسندہ نہایت بولور . ایکنجی سلسلہ حسن طاعنك شرقندن باشلایہرق نیکدہ نك (ملندیز) طاغریہ برلہ شیر . اوچنجیسی اشو سلسلہ نك میدآدن آریلہرق حسن طاعنك شمال جہتنہ طوغری امتداد ایہ اقسرایک صور صوف و نیکدہ نك ہ نارہ قریہ سی ایلروسندہ نہایت بولور .

بولردن باشقہ بر طاقم اوافق طاغری موجود ایسہدہ جلمہ سی مذکور برنجی و ایکنجی سلسلہ لڑک شیبانندن معدوددر . بو طاعنك ابادیخی تخمین ممکن اولہ مامشدز . بالکنز ایضاحات مشروحہ دن مستبان اولہ جفی اوزرہ طاعنك قسم اعظمی ، اقسرای حدودی داخلندہ در .

﴿ ۱۸۱ ﴾

حسن طاغنك اولجه حال فورانده بر بركان اولوب بالاخره سومش اولدینی روایي موجود « قرار » و سائر علائم « جوارنده کی » لای تقاضیه تأید ایتمکده در .

اکهچک طاغی ؛ بو بوک و کوچوک اکهچک نامیه ایکیه آرلشدر . بو تفریق؛ مذکور طاغنک مشهور اولان ایکی بوکسک . تپسندن نشئت ایلش اولدینی مظنوندر . کوچوک اکهچک آقسرائی قصبه سنک یکریمی کیلو مترو شرق شمالینده کی کوکس کوزل قریه سندن بدأ ایله اولاجنوبه طوغری بر بورون شکلنده اوزار بعده شماله دونه رک بر مدت اوزادقیدن صوکره تدریجاً آلملماغه باشلار . بورادن تکرار غریبه طوغری امتداد ایدن قسمنه بو بوک اکهچک نامی وریلیر . که دیگرینه نسبتله دهه بوکسکجه اولان اشبو . طاغندن شمال غریبه بر قول اوزانه زق قوچ حصارک یانی قریه سنه قدر امتداد ایدر .

اُرماتلری — ذکر ی کچن حسن طاغنک اکثری برلری اوفاقی و بودور میشه اغاجلریله مستوردر . بو طاغلرده میشه دن باشقه اغاج بو قدر . بو اغاجلرک بو لری بر نهایت آلتی آرشون قدردر . بو اورمانلرک میشه لری غایت طیبائی اولدیغندن آلات زراعیه اعمالنه و اودون کوراوله رق محروقاته استعماله الیریشلیدر . بو اغاجلرک په لیده مشابه بر میوه سی واردر . اغنام بو میوه لر میشه ی اراقلریله پک کوزل تغدی ایدیورلر . اکهچک طاغلر ندهده میشه اغاجلر ندن متشکل اورمانلر واردر . بونلره اورمانلقدن زیاده قورولق دیمک دهه مناسبدر . چونکه بونلرک ارتقاعلری حسن طاغی اورمانلر نده کی اغاجلر دن دهه آذرر . کوموره گلز ، یالکز اودون اوله رق محروقاته یازار . شو ایضاحاته نظر آقسرائی قضاسی داخلنده قونی نیک بعضی قضا لرنده اولدینی کی جسم و واسع اورمانلر یوق دیمکدر . موجود اولان قورولر کراسته اعمالنه صالح دکلدردر .

یایلالری — بو قضا داخلنده مرعی و مزرعه حالنده بر چوق یایلالر و آرسدهه ، مع التأسف اسملری و موقعلری حقیقه قضاچه معلومات ویزیه مدیکندن درجلرینه موقیت الیرمدی انشا الله بوکی نواقص سنه آتیه ده اکل ایدلکه جالیشله جقدر . .

معدنلری — بو قضا داخلنده معدن مکشوفه اولدینی کی الیوم معدن غیر مکشوفه آثارینه ده تصادف ایدیه مه مکده در .

نهرلری — بو قضا داخلنده شایان اهمیت نهر بو قدر . یالکز حسن طاغندن منشعب سلسله لره نیکده نک ه ماندر « ماندر » طاغلر ندن نبعان ایدن بر طاقم کوچوک دره لر آقسرائیک اخلا ره قریه سی جوارنده برلشهرک برچای تشکیل ایدن لند و براق برصو حجب قریه سی جوارنده « بکار » نام محلدن چیقان سیاه و شر به غیر صالح دیگر برصو ایله برلشهرک اوفاق بر ارماق تشکیل ایدوب آقسرائی قصبه سندن بالمرور قوچ حصار کولنه دو کیلیر . اشبو ارماعک منبعندن منصنه قدر یکریمی ساعت امتداد ایدن مسافه داخلنده کی مرکز قضا ایله اوتوز قدر قریه اراضی کاملاً بوصول اروا واسقا ایدلکه دره داخل قضا دهه بر چوق دره لر و جایلر واردر . اک مهجری اکهچک طاغلر ندن نبعان ایله

❦ ۱۸۲ ❦

مذکور طاغتك ماڭالارندهكى اراضىنى اروا ايدن لطيف ولديذ صوردر. بو طاغتك جهت جنوبيه سندن نبعان ايدن صور كاملا قيزيل ايرماغه دو كيديكى، شمال و جنوب شرقى جهتلرندن چيقان صورلردن برقىسى آقسراى او واسنه و برقىسى ده قصبه نك اورتە سندن بكن ملنديز چايته انصباب ايدرلر. فقط بونلردن هيچ برى حائر احميت بر نهر ويا ايرماق دكلدر.

كوللرى — حسن طاغتك شماله طوغرى اوزايان قوللردن منشعب تپلرك آراسنده و صور صوف قريه سنه ياقين بر نقطه ده « صور صوف » ناميله معروف بر كول واردر. بو كولك مساحه سطحه سى اون بيك مترو مربعى تخمين اولمقده در. كولك صوبي نه شربه صالح ونده ارواى اراضى به نافع و مساعدر.

اشبو كولى تمديد ايدن تپلرك غرب جهتنده اولدقجه واسع و كولك سطحندن منحنط اراضىنى اسقا ايتك اوزره كار قديم بر منفذه تصادف ايدبلهرك سكر سنه اول مذكور منفذ، صور صوف ونه زى قريه لرى اهالىسى طرفندن آچيلهرق كولك صوبي مذكور اراضى به اساله ايدلش ايسده مزروعاته ضرر و رديكى تجربه ايدللكه ينه قبالشدر. بو كولك صوبي بالكنز حيواناته يارايشلى اولديغندن جوارنده قريه لرى حيواناتى بو صودن اروا ايتكده درلر.

پيكار و قابليجه لرى — يوقاروده ذكرى بكن صور صوف كولنه قريه بر موقعه حيزران و نوز ايلرنده چيقان صيچاق بر صور واردركه بو صونك امراض جلديه به ويا صوره نافع اولدينى روايت اولمقده در. اهالى قرا مذكور ايلرده بوزايه استحمام اوزره كيدرلرسده تركيبات كيميو به سى غير معلوم بولنديغندن امراض مذكوره به قارشى اولان تاثيراتى نه درجه ده اولدينى بيلنمه مكدده در. حسن و اكه بك طاغلرنده بك چوق پيكارلر وارسده تعدادى واحوال مخصوصه طبيعيلر نى تعريف قابل دكلدر. هرايكى طاغدن چيقان پيكار صولرى عموميتله نافعدر.

❦ شهره عائد معلومات ❦

آقسراى قصبه سى — آقسراى؛ مقر ولايتك يوز كيلومتر شرق شماليسنده حسن طاغتك شمال اته كننده بر اروا اوزرينه مبنى و سطح بگردن بيك آلتش مترو مرتفع بر موقعه در. قصبه نك شرق و شرق شمالى جهتلى يوكسك تپلر، اوزرنده وسائر جهتلى اوواده در. داخل شهردن ملنديز نامنده بر صو بكر. قصبه نك وسطنده اثار سلجوقيه دن يوز اللى كيلو مترو مربعى بر محلى احاطه ايدن جسيم بر قلعه خرابه سى واردر. قلعه نك احاطه ايديكى محله اليوم ايجرى شهر نامى و يرلكده در. بو قلعه نك بر چوق محللرى كوريله ميه جك درجه ده مه دم و تماماً مساكنه انقلاب ايلش ايسده طوپراق آلتنده كى تملرينه الآن تصادف اولمقده در. اينه انشا آقى صره لرنده تمللرى آچيلدقجه مشاهده اولندينى وجهله اشبو قلعه زمينى اساساً اطرافنده كى محلات زميننه مساوى ايكن اينه انشا اولنه اولنه طولهرق قصبه نك اورتە سنده بر تپه تشكيل ايتش و قصبه نك ده اقسام سارە سنده كى صورلره

۱۸۳

باغ و باغچه‌لردن موقعی محروم ایتشد. قصبه‌نک هر طرفی باغ و باغچه‌لره محاطدر. خارجدن باقی‌لدی
 زمان قلعه زمینی اوزرنده‌کی میانیدن باشقه اینه کورولمز، او جهتلر آغاچقلره اورتولو کوریلیر.
 قصبه‌نک سوقاقلری طار و غیر منتظمدر.

بر قاچ سنه‌دن بری سوقاقلر توسیع و قالدیریم تفریش ایدلکده اولدیغندن و طرق عمومی‌یه التصاق
 ایدن اقسای اکیال ایدلدیکندن بر قاچ سنه‌یه قدر سوقاقلرک تماماً بر حال انتظامه کیره‌جکی شبهه‌سزدر.
 قصبه‌نی تشکیل ایدن مبانی کریمچدن انشا ایدلش و اوزری قامیش و طوپراقله اورتلش ایسه‌ده شهره
 بر بقی ساعت مسافه‌ده کوزل و بیاض برطاش معدنی کشف ایدیلدین بری پایلان مبانی کار کیر اوله‌رق
 انشا ایدلکده و اوزری طوپراق برینه کره‌میدله اورتولکده‌در. بو طرز انشا کوندن کونه توسع
 ایتکده اولدیغندن یاقین بر زمانده بتون شهر پک منتظم و لطیف بر منظره کسب ایدم‌جکدر.

شهرک اورتسندن کچن صو شریه صالح اولدیغندن اوچ یوز اوین سکنر ستمسند اغانه اهالی
 ایله بش بیک لیرا راده‌سند بر مصرفه قصبه‌یه درت ساعت مسافه‌ده‌کی اکجک طاغندن طوپراق
 کونکله شهر جوارینه بر صو جلب ایدیلهرک اورادن معدنی بورولر واسطه‌سیله هر طرفه توزیع
 ایدلشدر. بوصو، فوق العاده صاف ولدی اولدیغندن تحت عمومی‌یه پک بیوک فائده‌سی طوقونمشدر.
 قصبه‌یه بر ساعت مسافه‌ده موجود اولان بر بتاقلق آرز، چوق هوایی اخلال ایتکده ایسه‌ده شیوعی
 نسبتنده مضر دکلدیر.

قسم مخصوصمزده بیان اولنه‌جکی اوزره آثار موجوده قدیمیه و پک چوق اعظم رجال اسلامیه‌یه
 منشأ و موطن اولسنه نظر آ اقسرای قصبه‌سی پک اسکی و پک چوق وقایع تاریخی‌یه جلوه‌گاه اولش
 بر شهر مشهوردر.

۲۷۶

آقسرای

قضاستك احوال خصوصیه تاریخیه سی

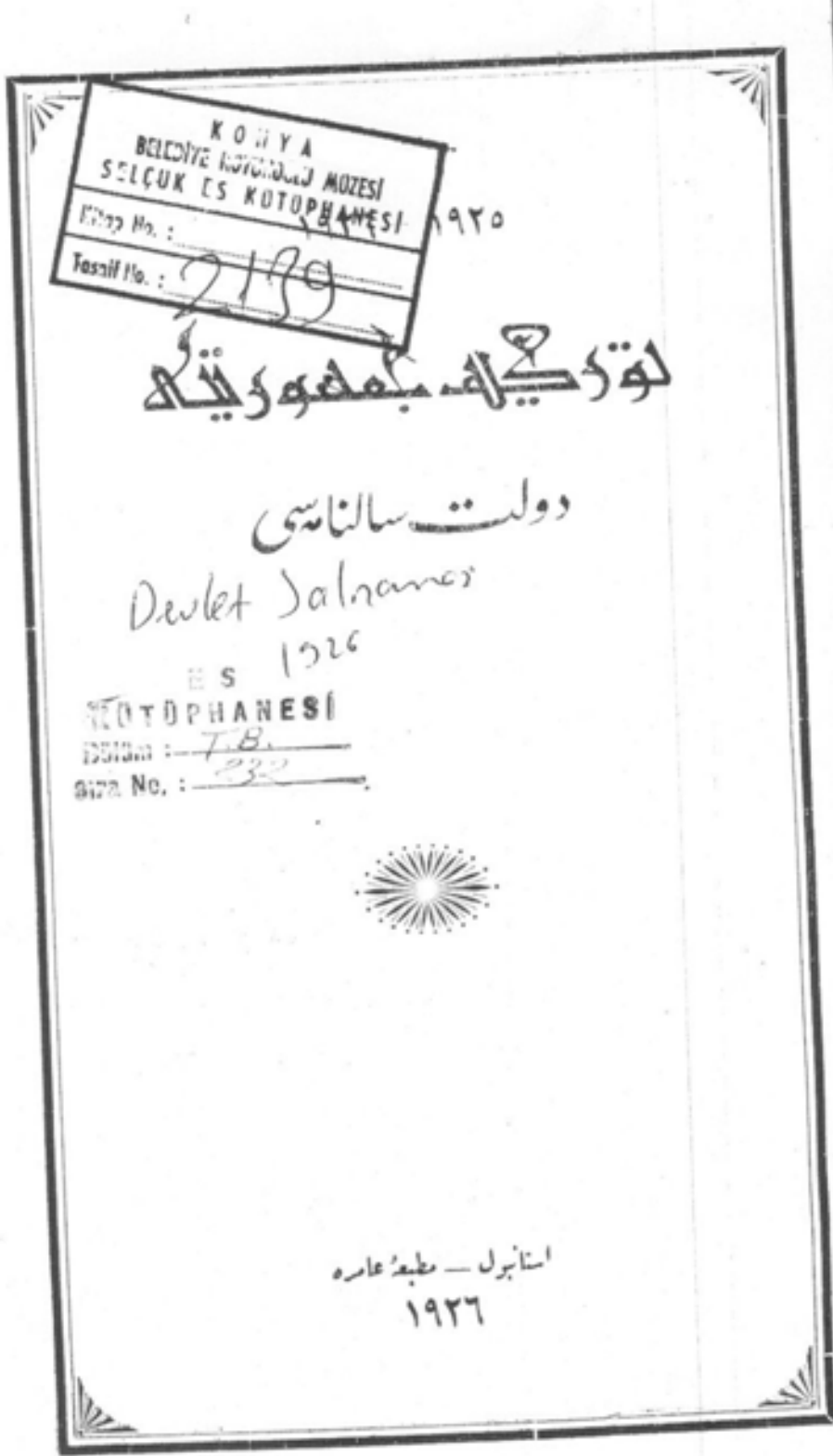
آقسرای قضاسی حقنده جدی و موثوق معلومات تاریخیه دسترس اولنه نامش ایسه ده مذکور قضایه مرکز اتخاذ ایدیلن قصبه حقنده موجود بعض آثار و روایاتی بورایه درج ایتمکله بو قضایک نه کئی وقایع تاریخیه جلوه گاه اولدیغنه دائر آرز، چوق بر فکر ویره یلمکدن کندیمیزی آله مادیق: روایتیه نظر آ آقسرای قصبه سی، سلجوقیلردن قلنج آرسلا نك زمان سلطنتنده پک مشهور بر شهر ایمش، قلنج آرسلان داخل شهرده وایچ قلعه داخلنده بیاض مرمردن غایت مزین و مصنع بر سرای بنا ایتدیرمش، و بو سرایدن کنایه اولمق اوزره شهره « آقسرای » نامی ویرلش. بو سرایک جبهه قاپوسی اوزرنده طونجیدن معمول ایکی آرسلان هیکللی موجود ایمش. بو هیکللر اولیه بر طرزده رکز ایدلش که ذات حکمداری یه سوء قصد ایتک اوزره بر کیمسه بو هیکللرک بینه یاقلاشیرسه هیکللردن بر صبیحه چیقار و محافظلر بو صورته سوء قصد ترتیباتی اکلارلر و تدابیر لازمه یه توسل ایلرلر ایمش ...

اسکی بر لوحه اوزرنده محرر اولوب عیناً اقتباس ایدیلن ایبات آتیده آقسرای حقنده بزه بر فکر ویره بیلیر:

آقسرایه وضع ایدن بنیادی	: شاه نهیاد در سام اولادی
ضبط ایدوب سلطنت ایله اول	: آدی « صونیه » دیدیلر بیک ییل
ظهور ایدوب صوکره یونانی	: ملک یونانی دیدیلر ثانی
چوق ایدی آنده عسکر اسلام	: آنکچون دیدیلر قبه الاسلام
اولدی فتح ایچون اصلا سفر	: بونکچون دیدیلر دارالظفر
چونکه دنیایه کلدی اول حضرت	: بینه صونیه ایله بولدی شهر، شهرت
آل سلجوقه دوشوب نوبت	: آدی « آقسرای » دیدیلر اول ساعت
یشامن اکا حقارت ایدن	: نیجه اوکسون که آنی غارت ایدن
ظلم ایدوب حقارت ایدنه مولا	: روز و شب ویره آکا یوز بیک بلا

Ek 11: 1925/1926 Tarihli Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi.

دولت سالنامہ سی

مظہر اولدینی کی آٹھ سرکیسندہ برنجیلکی احراز ایشدر . اولدجہ مهم
 یکنہ بالغ اولان محصولات هرسنه تزايد ایدن وسائط فنیه یاردیمیله ترفع ایتمکده در که
 بو حال ولایتک استحصالات زراعیه سنک داها بو یوک انکشافه مظہر اوله جقدر .
 بو سنه لک زرع ایدیلن اراضی مقداری ۳۱۵,۰۰۰ دونم اولوب اوتوز آلتی
 میلیون متنوع محصولات ادراک ایدلمشدر .

۳۴۱ سنه سی ظرفنده تہیت ایدیلن اغنام مقداری ۲۸۰,۰۰۰ عدد رادہ سندہ در .
 حیوانات ، باغ ، قنیک ، پیاغی ، کیتہ ولایتک باشلیجه محصولاتکی تشکیل
 ایلمکده در .

سنوی اخراجات مقداری ۱۰۰,۰۰۰ طونہ بالغ اولمقده در . طوز اخراجاتکی
 بوندن خارج اولوب وسائط نقلیہ نک موجودیت و قابلیت نسبتندہ میلیون لریجه
 طونہ بالغ اوله بیایر . مرکز ولایتہ هفته نک چهارشنبه و پرشنبه کونلری قورولان
 بازاره ولایتک ماحق قضا و قرا اھالیسندن بشقہ نیکده وقونہ ولایتہ ملحق
 نو شهر ، ارکوب ، سلطانیه فضالردن برچوق خلقلک اشترایکله اھمیتلی مقدارده
 اخذ و اعطایہ زمین تشکیل ایدر . عینی زمانده هرسنه جزیرانک اوچنچی کونی
 کشاد ایدیلہرک یکریمی کون مدتلہ دوام ایدن پناہرہ جوار ولایتلردن کان تجارتلر
 اشتراک ایدر . نہ کیم ۳۴۱ سنہ سندہ پناہرہ ۲۰۰,۰۰۰ لیرالق حیوانات آلیم وصاتیم
 معاملہ سی باپلمشدر . ولایتہ موجود ۲۵۰,۰۰۰ لیرا سرمایہ لی عزم ملی شرکتک
 وجوده کتیردیکی الکتریک تأسیساتی و الکتریک قوتیلہ متحرک بیوک مقیاسده
 بردقیق فابریقه سی وایکی عدد صو ایلمہ متحرک دقیق فابریقه سی واردر . ولایتک
 صنایعی ، باشلیجه صنایع نسجیہ دن عبارت اولوب حالی و کلیم اعمالاتی و بز
 طوقو ماجیلنی کی اولدجہ مترقی و اتخاذا اولنان تدایر سایہ سندہ داها زیادہ مظہر
 انکشاف اولمغه مستعددر .

ولایت داخانده . اوچ قیز ، ۴۳ ارکک و بر صنایع ابتدائیہ مکتبی اولمق
 اوزره جمعا قرق یدی عدد رسمی مکتب موجود اولوب مداوم طلبہ سی
 ۲۴۸۵ در . ۳۴۱ سنہ سی اداره خصوصیه بودجه سنہ ایلولدن اعتباراً قبول
 ایدیلن آلتی آیلق تخصیصاتلہ بر قیز مکتبی اون بش ارکک مکتبی ، برخالیحیلق
 شعبہ سی کشاد ایدیلہ جقدر .

۳۴۳

تورکيه جمهورتي	
ولایتک واردات عمومی سی ۳۶۳,۲۷۹ لیرا و واردات خصوصی سی ۱۷۶,۳۴۰ لیرا	
لیرا بلدیہ وارداتی ده ۲۰,۰۰۰ عدد لیرادر . بوندن بشقه فوجحصار بلدیہ سنک	
۲۴,۵۳۶ ، عربسون قضاسی بلدیہ سنک ۲,۲۵۵ عدد لیرادر . مرکز ولایتده	
معلمبرلسکی ، سپور برلسکری ایله طیاره جمعیتلرینک شعبه لری وارددر .	
۳۴۰ سنه سنده کی زرعیاتدن ۲۵۵,۶۹۰ دونمی بغدادی ، ۷۴,۱۵۰ دونمی	
آرپه ، ۲۶,۱۵۰ دونمی چاودار ، ۹,۰۰۰ دونمی مخلوط اولق اوزره جمعاً	
۳۱۴,۹۹۰ دونمدر . اشبو مقدار ۳۴۰ سنه سی ظرفنده زرع ایدیلن اراضی	
مقداری اولوب اراضینک برسنه زرع ایدیلوب دیگر سنه ظرفنده دیکلندیرلمکده	
اولدیغنه نظرآمذکور مقداره معادل تارلاده سنه آتیه ایچون احضار اولمقده درکه	
بو حسابه نظراً ۶۳۰,۰۰۰ دونم تارلا زراعتده قوللانیمقده در . زرعیاتدن	
آلتان محصولات مقداری ، ۲۳,۷۹۲,۴۵۰ کیلو بغدادی ، ۷,۸۵۶,۸۰۰ کیلو	
آرپه ، ۳,۹۲۲,۸۰۰ کیلو چاودار ، ۱,۰۸۰,۰۰۰ کیلو مخلوط که جمعاً ۳۶,۶۵۱,۷۵۰	
کیلودر .	
بومقدار محصولاتدن ۶,۹۰۰,۰۰۰ کیلو بغدادی ، ۲,۱۷۵,۰۰۰ کیلو آرپه	
اخراج اولمقده در . مرکز ولایتله فوجحصار ، عربسون قضالرنده برر تجارت	
اوطه سی وارددر .	
۳۴۱ سنه سی ظرفنده آقسرائ ولایتی داخلنده جنایت ، جنحه وقیاحت	
نوعندن ۹۸۲ وقعه محدث ایتمش اولوب بونلردن محکوم اولانلرک عددی ۵۸۸	
کیشیدر . آقسرائ مرکز قضاسنک ذکور وانات اولق اوزره ۶۸,۴۸۴ ،	
فوجحصار قضاسنک ۳۶,۱۵۰ و عربسون قضاسنک ده ۱۹,۷۴۰ که جمعاً	
۱۲۴,۳۷۴ نفوسی وارددر .	

